

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

İMPARATOR VI. İOANNES KANTAKUZENOS'UN "HİSTORİA" ADLI
ESERİNİN IV. KİTABININ ÇEVİRİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
GÖKÇE TELLİ
1141060181

DANIŞMAN
DOÇ. DR. MURAT KEÇİŞ

TEMMUZ-2020
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**İMPARATOR VI. İOANNES KANTAKUZENOS'UN "HİSTORİA" ADLI
ESERİNİN IV. KİTABININ ÇEVİRİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

HAZIRLAYAN
GÖKÇE TELLİ

Sosyal Bilimleri Enstitüsünce
"Yüksek Lisans"
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 31.08.2020

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 20.08.2020

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Murat KEÇİŞ
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Yunus İNCE
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Kemal Ramazan HAYKIRAN

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Bayram COŞKUN

TEMMUZ-2020

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 17.07.2020 tarih ve 950/4 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gökçe TELLİ 'nin "*İmparator VI. İoannes Kantakuzenos'un "Historia" Adlı Eserinin IV. Kitabının Çeviri ve Değerlendirilmesi*" adlı tezini incelemiş ve aday 20.08.2020 tarihinde saat 14.00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine OY BİRLİĞİ ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Murat KEÇİŞ

Üye
Doç. Dr. Yunus İNCE

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Kemal Ramazan
HAYKIRAN

YEMİN

Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak sunduğum “İmparator VI. İoannes Kantakuzenos’un “Historia” Adlı Eserinin IV. Kitabının Çeviri ve Değerlendirilmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

31.08.2020

Gökçe TELLİ

İMZASI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ		
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU		
YAZARIN		
Soyadı: TELLİ Adı : Gökçe Referans No: 10343048		
TEZİN ADI		
Türkçe : İmparator VI. İoannes Kantakuzenos'un "Historia" Adlı Eserinin IV. Kitabının Çeviri ve Değerlendirilmesi Y. Dil : The Translation and Evaluation of Fourth Book of Emperor Ioannes VI Cantacuzenus' Historia		
TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans (✓)		
Doktora ()		
Sanatta Yeterlilik ()		
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ		
Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Fakülte : Edebiyat Fakültesi Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü Diğer Kuruluşlar : Tarih :/...../.....		
TEZ YAYINLANMIŞSA		
Yayınlayan : Basım Yeri : Basım Tarihi : ISBN :		
TEZ YÖNETİCİSİNİN		
Soyadı, Adı : KEÇİŞ, Murat Unvanı : Doç. Dr.		

TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe	TEZİN SAYFA SAYISI: 197
TEZİN KONUSU (KONULARI): 1. VI. İoannes Kantakuzenos'un Bizans Tahtına Çıkmadan Önceki Faaliyetleri 2. VI. İoannes Kantakuzenos'un Ailesi ve Hayatı 3. İmparator VI. İoannes Kantakuzenos'un " <i>Historia</i> " Adlı Eserinin IV. Kitabının Çeviri ve Değerlendirilmesi	
TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER: 1. İoannes Kantakuzenos 2. Bizans 3. Palaiologos 4. Orhan Gazi 5. Tarih	
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER: 1. Ioannes Cantacuzenus 2. Byzantine 3. Palaiologos 4. Emir Orchan 5. Historia	
1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum (✓)	
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir ()	
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir ()	
Yazarın İmzası:	Tarih : 31.08.2020

ÖZET

Kantakuzenos, Bizans'ın çöküşe giden süreçteki son büyük sülalesi olan Palaiologos Hanedanlığı'nın üç imparatoru (II. Andronikos, III. Andronikos ve V. İoannes) döneminde perde ardından Bizans siyasetine yön vermiştir. Tahta çıktığında 52 yaşında olan ve sadece 7 yıl (1347-1354) imparatorluk yapan Kantakuzenos sonra tahttan feragat ederek bu makamı meşru imparator olan damadı V. İoannes'e bırakarak inzivaya çekilmiştir. Keşiş olarak manastıra çekildiği bu inziva günlerinde 1320 yılından başlayarak tahttan feragatinden birkaç yıl sonra 1356 yılında nihayet bulan yaşadığı döneme ilişkin tarihi olayları yansıtan 4 kitaptan oluşan "*Historia*"yı kaleme almıştır. Kantakuzenos; imparatorluk, askerlik, bilim adamlığı, devlet adamlığı, din adamlığı ve keşişlik gibi farklı meziyetlere sahip olmasının yanı sıra, kendi döneminin olaylarını kaydeden tek Bizans imparatorudur. Tarihini kaleme alma amacı Bizans İmparatorluğu'nun XIV. yüzyıldaki sosyal ve politik tarihini anlatmak değil; mevkiinden feragat etmiş, türlü iftiralara maruz kalmış, yanlış anlaşılmış bir devlet adamının hatırat eseri olarak kendi icraatını savunmaktır. Kantakuzenos, naiplik hükümetine karşı girdiği taht mücadelesinde Aydınoğlu Umur Gazi ve Orhan Bey ile ittifak yapmıştır. Batının Türklere karşı negatif algısının aksine bu müttefikliğini güçlendirmek adına kızı Theodora'yı Orhan Gazi'ye eş olarak vererek Osmanlılarla akrabalık bağı kurmuştur. Bu bağ Konstantinopolis'teki iktidarı ona getirse de ilerleyen dönemlerde Çimpe Kalesi'nin kaybı ve Türkmenlerin Gelibolu'ya iskânı Osmanlılara Avrupa kapılarını açmış ve Bizans İmparatorluğunu çöküşe sürüklemiştir. Taraflılığına rağmen tecrübeli bir devlet adamının kaleminden çıkan eser sahip olduğu içerik ve detaylar bakımından Bizans histografisinde eşsiz bir yere sahiptir. Dilimize baştan sona bir tercümesi bulunmayan bu eser, Ortaçağ ve Osmanlı kuruluş devrine ait verdiği detaylar bakımından önemli bir eksikliği gidermek adına yapılmıştır. Çalışmamızla bir nebze de olsa boşluğun doldurulacağı ve karanlıkta kalmış noktaların aydınlatılacağı kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: İoannes Kantakuzenos, Palaiologos, Andronikos, Bizans, Umur Gazi, Orhan Gazi, Theodora, Çimpe Kalesi, Tarih

ABSTRACT

Cantacuzenus had directed the Byzantine policy in the period of collapse behind the scenes during the term of emperors Andronicus II, Andronicus III and Ioannes V who belong to the last great Dynasty of Palaiologos. When he came to throne, he was 52 years old, he stayed as emperor only for seven years (1347-1354), after then he abdicated the crown, retired and left it to his groom who is legal emperor indeed, Ioannes V. After a few years following his retirement, he started to write his *Historia*, telling the years between 1320 and 1356 which consists of four volumes. Cantacuzenus, as an emperor, soldier, scholar, statesman and theologian, was also the only Byzantine emperor who recorded the cases of his own term. The purpose of this book is not to describe the social and political history of the 14th century Byzantine Empire, on the contrary to defend himself as a great statesman who tried to rule the events that had been experienced throughout that century as emperor who was slandered and misunderstood. He made an alliance with Aydinoglu Umur Pasha and Emir Orhan during his struggle against the regency government. Contrary to negative perception of the West against Turks, he tried to change this view by giving his daughter Theodora to Emir Orhan and established a kinship with Ottomans. Although it brought him the power, the loss of Tzympe Castle, settling of Turks in Gallipoli opened the door of Europe to Ottomans and started the collapse of Byzantine Empire. Despite its biased view, this work, which comes from the pen of an experienced statesman has a unique place because of its content and details in Byzantine Hystography. It has undergone a significant deficiency in terms of details of Middle Ages and stablishment of Ottomans. There is no translation in our language. By our work, we think that this gap will be filled to a certain extent and dark spots will be illuminated.

Key Words: Ioannes Cantacuzenus, Palaiologos, Andronicus, Byzantine, Umur Gazi, Emir Orhan, Theodore, Tzympe Castle, *Historia*

ÖNSÖZ

Bu çalışmadaki amacımız, Bizans İmparatorluğu'nda VI. İoannes Kantakuzenos'un dönemi boyunca (1292-1383) gerek imparatorluğun hâlihazırda himayesinde bulunan coğrafyada vuku bulan gelişmeleri gerekse direkt ya da dolaylı olarak, bir etkileşim veyahut mücadele içerisinde bulunduğu topluluklarla olan ilişkilerini imparatorun kendi perspektifinden değerlendirişini ele almaktır.

VI. İoannes Kantakuzenos'un III. Andronikos'un 1320 yılında imparatorluğa yükselmesiyle başlayıp, müellifin tahttan feragatinden birkaç yıl sonra nihayet bulan ünlü tarih eseri, mevkiinden feragat etmiş bir devlet adamının hatırat eseri olmak sıfatıyla kendi icraatını savunma gayesine hizmet etmektedir. Kantakuzenos, bazı kimselerin hoşuna gitmeyecek gerçekleri çoğu zaman sükûtle geçiştirerek veya örtmek suretiyle, kendi faaliyetlerini mümkün olduğu nispette müsait bir ışık altında tasvire gayret çabasına girişmiştir. Bundan dolayı her ana kaynakta olduğu gibi Kantakuzenos'un verilerinin de tenkit süzgecinden geçirilmesi zaruridir. Ancak eser tümüyle göz önüne alındığı zaman tipik bir Bizans kaynağında olduğu gibi taraflı bir yaklaşıma sahiptir. Bu tecrübeli devlet adamının günlük kayıtlara ve çoğu kere aynı zamanda vesikalara dayanan tasviri pek çok önemli haber verir. Sadece edebi bir anlatı olarak değil, tarihi kaynak olarak da çok yüksek bir değere sahiptir.

Müellif oynadığı role göre konuları ve olayları eserinde güzel bir şekilde sınıflandırmıştır. Bu kitapta olaylar homojen bir şekilde açıklanmış ve konular iyi organize edilmiştir. Ancak bilgilerin kapsamı eksiktir; çünkü özellikle yazarın yakından ilgilenmediği konular ve yakınında geçmeyen olaylar ya hiç ele alınmamış veyahut da çok üstünkörü geçiştirilmiştir. Bu nedenle bu eseri yazarın hayatının, siyasi manevralarının ve kararlarının aklanıp açıklanması için bir savunma tezi olarak görenler vardır. Tenkitler aşırı gözükmekle beraber yazılanların yine de dikkatle okunması gerekecektir.

Günümüze dönecek olur isek, Bizans İmparatorluğu sahası ile ilgili çalışmalar tüm dünyada çok faaldir. ABD, İngiltere, Almanya, Avusturya, Fransa, Rusya, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya vb. Balkan ülkelerinin birçoğunda kurulmuş olan büyük Bizans çalışmaları merkezleri de şüphesiz bu görüşün en destekleyici kanıtıdır. Yurtdışında bu kadar popüler olan Bizans sahasındaki çalışmalar

Ülkemizde ise çok yenidir. Yurt içinde tezimizin konusu olan bu döneme yönelik olarak yapılan çalışmalar ise kısıtlıdır. Döneme ilişkin müstakil bir kaç çalışma mevcut ise de Bizans İmparatorluğunun çöküşe giden süreçteki son büyük sülalesi olan Palaiologoslar'ın içerisinde VI. İoannes Kantakuzenos'un kendi kaleminden çıkan bu Tarihin dilimize baştan sona bir tercümesinin olmaması büyük eksiklidir. Biz bu çalışmamızla mevcut boşluğun doldurulacağı kanaatindeyiz. Yapacağımız tez çalışması ile birlikte Bizans İmparatorluğu'nda VI. İoannes Kantakuzenos döneminin tarihine ait karanlıkta kalmış noktaların aydınlatılması hedefi ve gayreti içindeyiz.

Öncelikle beni bu konuda çalışmaya teşvik eden ve çalışmalarımın her aşamasında yardımlarını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Murat Keiş'e şükranlarımı sunarım. Ayrıca bana göstermiş oldukları sonsuz desteklerinden ötürü kıymetli anne-babama ve çalışmalarım müddetince vaktinden çaldığım canım kızıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Gökçe TELLİ

31.08.2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	III
FOTOĞRAF VE HARİTALAR DİZİNİ.....	V
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VI. İOANNES KANTAKUZENOS'UN BİZANS TAHTINA ÇIKMADAN ÖNCEKİ FAALİYETLERİ

1.1. VI. İoannes Kantakuzenos'un, II. Andronikos Palaiologos Dönemindeki (1282-1328) Faaliyetleri.....	8
1.2. VI. İoannes Kantakuzenos'un, III. Andronikos Palaiologos Dönemindeki (1328-1341) Faaliyetleri.....	16
1.3. VI. İoannes Kantakuzenos'un İkinci İç Savaş (1341-1347) Dönemindeki Faaliyetleri.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

VI. İOANNES KANTAKUZENOS'UN AİLESİ VE HAYATI

2.1. VI. İoannes Kantakuzenos'un Ailesi.....	55
2.2. VI. İoannes Kantakuzenos'un İmparatorluk Dönemi (1347-1354).....	58
2.3. İmparator VI. İoannes Kantakuzenos'un Bizans Tahtından Feragati ve Manastıra Çekilmesi.....	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMPARATOR VI. İOANNES KANTAKUZENOS'UN “*HİSTORIA*” ADLI ESERİNİN IV. KİTABININ ÇEVİRİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. İmparator VI. İoannes Kantakuzenos'un “ <i>HİSTORIA</i> ” Adlı Eserinin IV. Kitabının Çeviri ve Değerlendirmesi	82
SONUÇ	159
KAYNAKÇA	168
EKLER	177

FOTOĞRAF VE HARİTALAR DİZİNİ

Ek 1:	177
Ek 2:	178
Ek 3:	179
Ek 4:	180
Ek 5:	181
Ek 6:	182

KISALTMALAR

bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
d.	: Doğum
DOP	: Dumbarton Oaks Papers
haz.	: Hazırlayan
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
ODB	: The Oxford Dictionary of Byzantium
ö.	: Ölüm
S.	: Sayı
s	: Sayfa
trc.	: Tercüme
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: Ve Diğerleri
Vol.	: Volume

GİRİŞ

XIV. yüzyıl Bizans kaynakları Türk tarihinin aydınlatılmasında büyük öneme sahiptir. İoannes Kantakuzenos ve Nikephoros Gregoras ise bu yüzyılın karanlıkta kalmış detaylarına ışık tutan çağdaş iki Bizans tarihçisidir. Biri İmparator VI. İoannes Kantakuzenos diğeri ise Nikephoros Gregoras tarafından kaleme alınmış olan iki önemli tarih; III. Andronikos'un 1321'de büyükbabası II. Andronikos'a başkaldırısından başlayarak, 1357'de V. İoannes Palaiologos'un Kantakuzenistlere karşı kazandığı son zafere kadar olan dönemde meydana gelen olayları tasvir eder. Bu olaylar, II. Andronikos'un imparatorluğu hâlâ yenilenebilecek durumdayken ve henüz hiçbir düşman kuvveti sınırdan birleşip ülkenin varlığını tehdit etmiyor olmasına rağmen, V. İoannes yönetimindeki Konstantinopolis'in onlarca yıldır devam eden fırtınalar ve Osmanlı eyaletinin artan gücü tarafından çevrelenmiş olmasından ötürü ölümcül bir şekilde zayıflatıldığı için Bizans'ın sonunun geldiğinden bahseder. İmparatorluğun tarihindeki bu kritik dönem hakkındaki bilgilerimizin çoğunu bu iki kaynağa borçluyuz. Bu eserlerin incelenmesi, onlarca yıldır devam eden bu büyük değişiklikleri tespit etmemize imkân sağlar.¹

Kantakuzenos'un çağdaşı olan Nikephoros Gregoras'ın 37 kitaptan oluşan *Historai Romae* (Roma Tarihi) adlı eseri 1320-1359 yılları arasını kapsamaktadır. Eserde yer alan 1204-1359 yılları arasındaki olaylar ise Georgios Pachymeres'in tarih çalışmasının bir devamı niteliğindedir. İlk yedi kitabında Georgios Akropolites ve Georgios Pachymeres'in yanı sıra başka bilinmeyen kaynaklar da kullanmıştır. Kantakuzenos gibi bir bilim ve devlet adamı olan Gregoras da eserinde bizzat görgü tanığı olduğu büyük bir iç savaşın ve dönemin olaylarına ilişkin bilgileri nakletmedir. Bu sebeple XIV. yüzyılın ilk yarısındaki hadiselerle ilişkin ise daha ayrıntılı bilgiler vermiştir. Pachymeres gibi Gregoras da antik Yunana karşı hayranlık duymaktadır.²

¹ Angeliki E. Laiou, "Italy and the Italians in the Political Geography of the Byzantines (14th Century)", *Symposium on Byzantium and the Italians (13th-15th Centuries)*, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 49, (1995), s. 73, 80.

² Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev: Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 431; Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica*, Berlin, 1983, C. I, s. 450-453; Levent Kayapınar, "Bizans Tarih Kaynaklarının Neşri: Dünya ve Türkiye'deki Durum", *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler*, Editör: Mehmet Öz, Ankara 2011, s. 178.

Ancak Pachymeres'den farklı olarak Nikephoras Gregoras'ın doğuya olan ilgisi daha azdır.³

Önemli haberler bakımından zengin olan eser genellikle ortaçağ tarih yazarlığınca ihmal edilen teşkilat, idare ve iktisadi tarih sorunları hakkında açıklayıcı birçok bilgiyi içermektedir. Tasviri canlı olup güvenilirliği ile ön plana çıkmaktadır. Ayrıca dini ve dogmatik çalışmalara da çok fazla yer vermiştir. Anlatıları genel hatlarıyla birbirlerini tamamlar niteliktedir. İki müellifin birbirlerinden keskin çizgilerle ayrıldıkları yerler de mevcuttur. Zira yazın hayatlarına da yansıyan bu anlaşmazlıklarının temelinde Bizans toplumunda sıklıkla şahit olduğumuz, teoloji kaynaklı meseleler yatmaktadır. Gregoras *antihesykhast*'ların lideri sıfatıyla aktif olarak katıldığı *hesyhaslık* mücadelesinde tarafsız olma vasfını kaybederek Kantakuzenos'a karşı "takıntı bir muhalife" dönüşmüştür.⁴ Ancak bu dönemde Kantakuzenos'un kariyeri hakkında bilgi verip görüş ifade eden başka bir XIV. yüzyıl Bizans tarihçisi bulunmamaktadır. Zira bu durum o yüzyıl Bizans'ına özgü bir eksikliğin göstergesidir. Gregoras'ın 1360 yılı civarında kalemi bırakmasının ardından çağdaş Bizans tarih yazım geleneği de Doukas'a kadar nekahet dönemine girecektir.

XIV. yüzyıl tarih yazım geleneğine genel olarak bakıldığında zaman, tarihçiler gelecekte meydana gelecek olaylar hakkında tahmin yürütmek amacıyla sıklıkla ellerindeki delillere anlam yükleme eğilimindeydiler. Dönemin Bizans tarih yazım geleneğine göre, Türklerin zaferi kaçınılmaz değildi. Bu zamanın insanları için de böyle gözükiyordu. Türk fetihleri Bizans Devleti'nin altındaki toprağı oyan ve Türklerin Avrupa içlerine ilerleyişine karşı tüm engelleri ortadan kaldıran bir dizi insani kararların sonucuydu. Bu kararların çoğunu alan kişi ise; İmparator III. Andronikos'un emrinde *meğas domestikos* olan, Savoylu Anna hükümetine karşı isyan bayrağı açan ve 1347'den 1354'e kadar imparatorluk yapan, İoannes Kantakuzenos'un ta kendisiydi. İoannes Kantakuzenos, Bizans siyasi yaşamında 30 yıldan fazla bir süre yer alıp yaşadığı dönemi anlatan bir eser kaleme almıştır. Bizans

³ Runi Paul Lindner, *Osmanlı Tarih Öncesi*, çev. Ayda Arel, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008, s. 10.

⁴ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 431. Kantakuzenos'un kaybettikleri şüphesiz Gregoras'dan çok daha fazlaydı ancak dönemin her biri üzerinde farklı yansımaları olmuş bu durum da onların yazın hayatlarına yansımıştı. Angeliki E. Laiou, "Italy and the Italians in the Political Geography of the Byzantines (14th Century)", *Symposium on Byzantium and the Italians (13th-15th Centuries)*, s. 80.

bakış açısıyla kaleme aldığı eseri, sahip olduğu içerik ve detaylar bakımından Bizans histografisinde eşsiz bir yere sahiptir. Bu özelliğiyle ister istemez Moğol, Osmanlı ve Balkan tarihçileri için tüm ortaçağ kayıtları arasında ender rastlanan farklı bir hatırat niteliğindedir.⁵ Kantakuzenos ve dönemi ile ilgili en detaylı çalışmayı yapan şüphesiz Donald M. Nicol'dur. Bizans'ın çöküş dönemi ve Kantakuzenos'a ilişkin birçok kitap ve makalesi olan Nicol "*The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*" ile imparatorun biyografisini kaleme alırken, "*The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*" adlı çalışmasıyla da Kantakuzenos ailesinin tafsilatlı soyağacını çıkarmıştır.⁶

XIV. yüzyılın Bizans tarihindeki öneminden dolayı İoannes Kantakuzenos'un Tarihi, ciddi bir şekilde Türkçeye çeviriyi ve geniş kapsamlı bir yorumu hak etmektedir. Bu çalışmanın amacı Bizans Tarihi araştırmacılarına, bu yüzyılın ilk yarısına ait kapsamlı, karmaşık siyasi olayları gerekli donanımlarla açıklamayı sağlamaktır. Kantakuzenos'un tarihi oldukça uzun bir eser olması ve bizim Timothy S. Miller tarafından yapılan İngilizce tercümeyi⁷ esas almamız sebebiyle, burada sadece dördüncü kitabın ilk yarısı tercüme edilmiştir. Çalışmamıza konu olan dördüncü kitabın ilk yarısı (Cantacuzenus, CSBH, 3, ss. 8-107); ikinci iç savaş (1341-1347) döneminin sona ermesinden sonra yaşanan hadiseler ile Kantakuzenos'un tahttan feragat etmesinden önceki süreci konu edinir. Zira bu, Kantakuzenos'un ana aktörü olduğu yedi yıllık kısa imparatorluk dönemini kapsar ve ağırlıklı olarak Osmanlı-Bizans münasebetlerinin yaşandığı dönemdir. Kantakuzenos'un imparatorluk dönemine ilişkin verdiği bilgiler ise dönemin diğer kaynakları ile karşılaştırılarak tezismide değerlendirilmiştir.

⁵ Melek Delilbaşı, "Türk Tarihinin Bizans Kaynakları", *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı:17-Kış, İstanbul 1999, s. 341.

⁶ Donald M. Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, Cambridge University Press, 1996; Donald M. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Harvard University, Washington 1968.

⁷ Eserin IV. (Miller 1975), I. (Trone 1979) ve III. Kitapları (McLaughlin 2017) hakkında ayrı ayrı doktora tezleri yapılmıştır. Timothy S. Miller (ed. and trans.), *The History of John Cantacuzenus (Book IV): Text, Translation and Commentary*, PhD thesis, The Catholic University of America, Washington D.C. 1975. Robert Harry Trone (ed. and trans.), *The History of John Kantakouzenos (Book I): Text, Translation and Commentary*, PhD thesis, The Catholic University of America, Washington D.C. 1979. Brian Steven McLaughlin, *An Annotated Translation of John Kantakouzenos' Histories, Book III, Chapters 1-30*, PhD thesis, Royal Holloway University of London 2017.

Tarih'in dördüncü kitabındaki anlatıyı iyi anlayabilmek için, İoannes Kantakuzenos'un 2-3 Şubat 1347 tarihinde Konstantinopolis'i ele geçirmesinden evvelki olayları kısa bir şekilde vermek faydalı olabilir. Kantakuzenos, III. Andronikos'un en yakın arkadaşı ve danışmanıydı. Onunla birlikte Nisan 1321'de dedesi II. Andronikos'a karşı isyan etti. III. Andronikos'un dedesini azletme çabalarının altında Kantakuzenos'un fikirleri yatmaktadır. Çünkü Kantakuzenos müstakbel imparatorun komutanı ve finansal danışmanıydı. III. Andronikos'un Mayıs 1328'de zafer kazanması sonucunda Kantakuzenos imparatorun baş danışmanı olmuştur.⁸ O, aynı zamanda da 1325 yılından itibaren *megas domestikos* unvanının sahibi olmuştur. Andronikos'un imparatorluğu boyunca Kantakuzenos maliyedeki görevinden feragat ederek askeri işler üzerine odaklanmıştır. Andronikos'un Sakız'a saldırması, Kantakuzenos'un Leo Kalothetos ailesiyle kurduğu iletişim sayesinde mümkün olduğu düşünülmektedir.⁹ Cenevizliler'in egemenliğindeki Sakız ve Foça kuşatmasının arkasında da *megas domestikos*'un Anadolu'nun hinterlandındaki Türk liderler ile ittifak kurmasını sağlayan diplomatik yeteneği bulunmaktaydı. Aynı şekilde Epiros'a karşı mücadelede de yine Kantakuzenos'un bölgenin büyük müstahkem şehirlerini dize getirmesi etkili olmuştur.¹⁰ Andronikos'un hükümranlılığı öncelikli olarak Bizans topraklarının yeniden fethedilmesine adanmıştı. Bu bağlamda III. Andronikos döneminde Kantakuzenos'un askeri ve diplomatik yetenekleri hayati önem taşımaktaydı.

Andronikos'un 15 Haziran 1341 tarihinde ölümüyle birlikte Bizans İmparatorluğu ciddi bir kriz ile karşı karşıya kaldı. Tahtın en yakın varisi olan V. İoannes ise sadece 9 yaşında idi ve reşit olmaması sebebiyle bu görevi kimin ifa edeceği sorusu ise hala çözümlenmemişti. Andronikos'un karısı Anna ve Patrik İoannes Kalekas V. İoannes adına iktidara vekâlet etmek için hak talep ettiler ancak Kantakuzenos bu duruma karşı çıktı. İki taraf arasındaki düşmanlık büyüdü ve 1341 yılı sonbaharında

⁸ Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, çev. Bilge Umar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 166; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 19.

⁹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 183; Ayrıntılı bilgi için bkz. P. Argenti, *The Occupation of Genoese and their Administration of the Island: 1346-1566*, I. cilt, Cambridge University Press, 1958, s. 60-70.

¹⁰ Donald M. Nicol, *The Despotate of Epiros, II (1267-1479): A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages*, Cambridge University Press 1984, s. 114-122; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 193-195.

Kantakuzenos Bulgarlara karşı Trakya Seferi'ne çıktığında, Kalekas ve Anna, Kantakuzenos'un diğer bir düşmanı olan Aleksios Apokaukos ile birleşip O'nun kanun dışında hareket ettiğini ilan ettiler. *Megas domestikos*'un bu harekete karşılık cevabı ise "Romalıların İmparatoru" olarak ateşli destekçilerinin omuzları üzerinde kendisini yükseltmek oldu.¹¹

Kantakuzenos'un bu gaspının arkasındaki sebepler ile ilgili olarak birçok teori bulunmaktadır. Kantakuzenos aralarında önemli Bizans siyaset adamlarının da bulunduğu birçok kişinin düşmanlığını kazandı. Anna ve Apokaukos ondan nefret ediyordu. Belki de Gregoras'ın ifade ettiği üzere, kendisini ve yakınlarını bu düşmanlardan korumak için imparatorluk makamına geçmek durumunda kalmıştı. İkinci olarak, kendisini destekleyen hizmetkârlarının liderlerinin üzerinde kurmuş olduğu baskıyı da unutmamak gerekir. Kantakuzenos siyasi-askeri yandaşlarından oluşan mensuplarını para ve toprak ile ödüllendirdi. Böylece iç savaştan, daha önce zenginleşmelerini sağladığı toprak sahiplerinin desteği ile İmparator olarak tahta çıktı. Üçüncü olarak Kantakuzenos imparatorluk makamının üzerine düşen askeri sorumlulukları göz önünde tutarak Konstantinopolis merkezli naiplik hükümetinin bu kabiliyetten yoksun olduğunu da düşünmüş olabilir. XI. yüzyılının askeri hükümdarları gibi, *megas domestikos* da Konstanopolis'deki bürokratlara isyan bayrağını açtı. Son olarak Kantakuzenos aşırı hırslarına da yenik düşmüş olabilir. Sebeplerin birleşmesi ya da her ne sebeple olursa olsun *megas domestikos* isyanı körükledi ve imparatorluğu yıkıcı bir iç savaşa sürükledi.

26 Ekim 1341 tarihinde Kantakuzenos ve karısı İrene, Didimoteikhos şehrinde "Roma'nın İmparator ve İmparatoriçesi" olarak taç giydiler. Bu durum Kantakuzenos'un doğrudan bir muhalefet ile karşılaşmasına sebep olmuştur. Adrianopolis'in ileri gelenleri ve halk (*demos*) yeni imparatora sempati besleyen yargıçlara (*arkhons*) karşı isyan bayrağını açtılar ve tahtı gasp eden Kantakuzenosla mücadele için Bulgarların desteğine başvurdular. Kantakuzenos 1341-42 yılı kışı boyunca Didimoteikhos'da kaldı. Ancak Trakya'daki durum hiç de umut vaat

¹¹ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 44-47; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 47-50; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 199-203.

etmiyordu.¹² Mart 1342’de, Selanik Valisi Theodoros Synadenos’un Konstantinopolis’deki isyanlara karşı onu destekleyeceğini işitince Selanik’e ilerlemeye karar verdi. Ancak Selanik de yeni imparatoru tanımayı reddetti.¹³ 1342 yılının ilkbaharında Kantakuzenos Sırp hâkimi Stefan Duşan’dan yardım almak için uğraştı ve neredeyse bir yıl Sırp sarayında kaldı.¹⁴ Bu süre zarfında karısı İrene ise Trakya’daki tek Kantakuzenist müstahkem mevki olan Didimoteikhos’u elinde tuttu. Kantakuzenos, Sırbistan’daki üssünden Didimoteikhos’daki etrafı kuşatılmış olan destekçilerine yardım edemiyordu ancak O’nun imdat çılgınları Anadolu’daki Aydın’ın Türk Emiri Umur Bey’in kulağına ulaştı. 1342-43 kışında, Türk birlikleri o anda en büyük risk altında bulunan İmparatoriçe İrene’yi kurtarmak amacıyla Didimoteikhos sınırlarına ulaştı.¹⁵ 1343 yılı ilkbaharına gelindiğinde, Kantakuzenos Teselya’daki Berrhoia şehri onu resmen tanıyınca yeni bir güç daha kazanmış oldu. Yeni imparator Sırbistan’dan ayrıldı ve Berrhoia’daki ikametgâhına yerleşti. Buradan da yeniden Umur Bey’in desteğini alarak Aydın Emiri tarafından temin edilen yeni Türk birlikleri ile birlikte Trakya’nın gerisine ilerlemeye karar verdi ve Didimoteikhos’da kuşatma altında bulunan karısının da yüreğine su serpti. İoannes, Türklerin yardımıyla istikrarlı bir şekilde Trakya’daki varlığını güçlendirdi ancak Türk birliklerini kullanan tek kişi kendisi değildi. 1343 yılı ilkbaharında Aleksios Apokaukos da, Kantakuzenos’a karşı doğrudan bir saldırıda Selanik’e gönderilecek olan Bizans birliklerinin yanı sıra 30 Türk gemisini de komuta etmekteydi.¹⁶

Trakya’daki mücadeleleri sırasında Kantakuzenos ve naipliğine hem Türk birlikleri hem de Stefan Duşan ciddi ölçüde müttelik olmuştu ancak Kantakuzenos’un mütteliki olan Duşan istikrarını koruyamayıp, İoannes’e verdiği yemini ihlal etmiş ve Sırp egemenliğini başkent Üsküp’ten güneydoğu yönündeki Sırp bölgelerine doğru, Bizans topraklarında yer alan Serres’e kadar genişletmeye başladı. Kantakuzenos 2-3

¹² Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 47-49.

¹³ Nicol, *Bizans’ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 208-209.

¹⁴ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 51.

¹⁵ John Julius Norwich, *Bizans*, çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2013, C. III, s. 259-260; Nicol, *Bizans’ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 208-212. Bkz. Betül Ademler, Enverî, *Düstürnâme-i Enverî (Dil Özellikleri-Metin)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya 2007; Murat Celep, *Düsturname-i Enverî’nin Transkripti ve Türk Kültür Tarihi Bakımından Değerlendirilmesi (XVIII. Kitap-Aydınoğulları)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara 2017.

¹⁶ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 54; Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 259.

Şubat 1347 tarihinin gecesinde Konstantinopolis'e girdiği zaman tüm Makedonya ve Teselya Sırlara kaybedilmiş ve hem Kantakuzenos'un hem de naiplik hükümetinin Trakya'daki toprakları da Türk paralı askerleri tarafından yağmalanmıştı.¹⁷

Bu iç savaşın sonucu olarak eski imparator II. Andronikos'un imparatorluğu parçalara ayrıldı. III. Andronikos'un Kuzey Yunanistan'da ele geçirdiği, özellikle Makedonya'nın büyük şehirleri, Sırlara kaybedildi. Selanik artık bağımsız yerel bir yönetimin idaresi altına girmişti. Sakız Adası ve Foça tekrar Cenevizlilerin eline geçmişti.¹⁸ Anadolu'daki Türklerin egemenlik alanı daha kuvvetli bir şekilde genişlemiş ve belki en tehlikelisi de Kantakuzenos'un hem müttefiki hem de aynı zamanda Konstantinopolis'deki rakibi olarak Avrupa sınırlarına gelmişlerdi. Osmanlı Türkleri şimdilik Anadolu'ya dönmeyi seçtiler ama bir on yıllık süre zarfında, Avrupa toprakları içerisindeki ilk daimi yerlerini ele geçireceklerdi. VI. İoannes Kantakuzenos, 1347 yılı başında Bizans'ın tek hâkimi olduğunda, sadece III. Andronikos'dan miras kalan problemler ile karşı karşıya kalmamış aynı zamanda da iç savaşın getirdikleri ile yüzleşmek durumunda kalmıştı. İoannes Kantakuzenos'un Tarihi'nin 4. Kitabı, İmparatorun Bizans Devleti'ni yeniden kurma amacını taşıyan, nafile mücadelesini anlatmaktadır.

¹⁷ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 233-234. Sırların Epiros hâkimiyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nicol, *The Despotate of Epiros II (1267-1479); A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages*, s. 127-131.

¹⁸ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 234.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. VI. İOANNES KANTAKUZENOS'UN BİZANS TAHTINA ÇIKMADAN ÖNCEKİ FAALİYETLERİ

1.1. VI. İoannes Kantakuzenos'un, II. Andronikos Palaiologos Dönemindeki (1282-1328) Faaliyetleri

Bizans İmparatorluğu'nun dağılma sürecine girmesi, ihtiyar ve genç Andronikos arasındaki mücadelenin yaşanmaya başladığı iç savaşlarda kendisini göstermiştir. Hanedan içerisinde çıkan bu aile kavgası ile imparatorluğun son gücü de tüketerek, ülkenin kapılarını Türk ve Sırp fütuhatına açan ağır bir iç savaş devrini başlatacaktır. Büyükbaba II. Andronikos ile torun III. Andronikos arasındaki anlaşmazlık önce kişisel nedenlerden doğmuştu.¹⁹ IX. Mikhael'in Ermeni karısı Maria'dan²⁰ dünyaya gelen dört çocuğundan en büyüğü olan; zeki, yakışıklı ve çekici bir kişiliğe sahip kabiliyetli bir genç olan III. Andronikos, bir zamanlar ihtiyar imparatorun en çok sevdiği kişi idi. Zira Şubat 1316 yılında on dokuz yaşına geldiği zaman II. Andronikos ile müşterek imparator unvanına nail olmak suretiyle taç giymiş ve babasından sonraki veliaht olarak addedilmişti. Böylelikle artık tahtı paylaşan üç imparator vardır ve en azından iki nesil boyunca taht garanti altına alınmıştı. Ancak çok geçmeden taraflar arasında karşılıklı bir hoşnutsuzluk belirmiş ve torun Andronikos'un dengesiz biri olduğu anlaşılmıştı. III. Andronikos'un çapkınlık maceralarının neticesinde prens Manuel'in talihsizce öldürülmesi ise dede-torun çatışmasını hızlandırmıştır. Prens'in ölüm haberi, halen kızı Anna'nın yasını tutan ve Selanik'te ağır hasta olarak yatan IX. Mikhael'in ölümüne sebep olduğu gibi (ö: 12 Ekim 1320), ihtiyar imparatoru da derin suretle kızdırmış, onu genç Andronikos'un veliahtlık haklarını feshetmek kararına vardırarak küçük oğlu Konstantinos'u tahtın varisi olarak ilan etmesine sebep olmuştur. Bu durum imparatorluğa beraberinde bir iç savaşı getirecektir.²¹

¹⁹ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 460.

²⁰ Esas adı "Rita" olan Maria adetlere uygun ve daha fazla saygın olduğu için bu Bizans adını almıştır.

²¹ III. Andronikos'un uygunsuz yaşamı, içki-kumar gibi kötü alışkanlıkları, kadınlara olan düşkünlüğü, kanun dışı hareketleri ve israfları yüzünden Galata'daki Cenevizlilere borçlanmıştır. Geleneklere ciddiyetle bağlı imparator için bu durum tahammülü güç bir hal alırken, genç prensi ise babası ve dedesinin vesayeti altında gittikçe ezmeye başlamıştır. III. Andronikos taç giymesinin

Ancak genç Andronikos'un özellikle Bizans asalet sınıfının genç kuşağı içinde çok fazla taraftarı bulunmaktaydı.²² Ayaklanmanın elebaşlarından çoğu III. Andronikos'un yaşlılarıydı ve hepsinin ayaklanma nedenleri de birbirinden farklıydı. Ancak hiçbirinin devleti kurtarma gibi bir gayesi yoktur. III. Andronikos'u destekleyen muhalefetin başında 1320'de 25 yaş dolaylarında bir genç olan, Andronikos'un en yakın dostu olmayı başarmış, Makedonya, Trakya ve Tesalya'da uçsuz bucaksız mülklerin varisi olan zengin bir asilzâde olan İoannes Kantakuzenos bulunmaktaydı. Askeri aristokrasinin önde gelen isimlerinden biri olan Kantakuzenos, genç Andronikos'un sağ koluydu. Nerdeyse yaşıt olan Kantakuzenos ve genç Andronikos çocukluklarından beri çok iyi arkadaşlardı; bu nedenle de iç savaş sırasında dostunun en akıllı ve en nüfuzlu destekçisi olmuştur. XIV. yüzyılın geri kalan kısmının çoğunda perde arkasında ipleri elinde tutan kişi olacak olan Kantakuzenos çağdaşları ile kıyaslandığında hiçbiri bir asker olarak bir yönetici olarak ya da bir yazar olarak onunla aynı ölçüde yetenekli değildi. Buna rağmen 1320 yılına gelindiğinde sadece küçük bir görevi vardı.²³ III. Andronikos'un yanında yer alan muhalefetin diğer ileri gelen isimleri ise; Syrgiannes, Theodoros Synadenos ve Aleksios Apokaukos idi.²⁴

ardından bir yıl sonra Alman asilzâdesi Adelheid von Braunschweig-Grunbenhagen ile evlenmiş ancak bir çocukları olduktan sonra (ki o da küçük yaşta ölecektir) karısından soğumuş ve eski çapkın hayatına geri dönmüştür. 1320 yılında metreslerinden birinin kendisini aldattığını düşünen genç Andronikos, aşığını yakalamak amacıyla kadının evi yakınında pusu kurmuştur. Efendilerinin rakibinin peşine düşen adamları ise bir yanlışlık sonucunda prensin kardeşi Manuel'i öldürmüşlerdir. Bu âşk gerçekten kardeşi Manuel midir, yoksa tesadüfen mi oradan geçiyordu bilinmez ama saldırıya uğrayan Manuel netice itibarıyla ölür. Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 242.

²² Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 461.

²³ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 165-166; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 19.

²⁴ III. Andronikos'un taraftarları arasında önem açısından ikinci sırada gelen Syrgiannes ise pek dengeli bir kimse olmayan güvenilir bir müttefik idi. Babası tarafından muhtemelen Moğol'du ama anası İmparator II. Andronikos ile kardeş çocuğuydu ve Kantakuzenos ailesinin de akrabasıydı. Makedonya'da askeri valiyken ayaklanmacı olarak ün kazanan Syrgiannes kimseyi umursamayan, ihtiraslı, hilekâr bir maceraperest bir kimseydi. III. Andronikos'un candan, vefalı bir dostuydu veya öyle görünüyordu. Theodoros Synadenos biraz daha yaşlıcaydı ve ölen IX. Mikhael'in arkadaşı olmuştu. İoannes Kantakuzenos gibi o da askeri toprak sahibi aristokrasiden geliyordu. 1320 yılına kadar Trakya'da bir komutanlık görevindeyken, yaşlı imparator ortada neler döndüğünü sezerek onu Sırp sınırında bir göreve vermişti. Ayaklanmacı gizli örgütün, çok farklı bir geçmişi ve aile kökeni olan bir dördüncü üyesi daha vardı ki bu da Aleksios Apokaukos idi. Onun, soylu ya da mal mülk sahibi aileden gelme gibi bir iddiası yoktu. Türedinin teki, istikrarsız gidişatın tepelere fırlatıldığı zenginlerden biriydi; elindeki bütün servet ve saygınlığı onu dost edinmiş, ona güven göstermiş olan İoannes Kantakuzenos'a borçluydu. Utanmazın, kurnazın biri olan Apokaukos, bu işten ben ne kaparım diyerek komplonun içine girmişti ve işin başında eline az bir şey de geçse razıydı. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 166.

Palaiologos Hanedanlığı döneminde memuriyetlerin para ile satılması âdeti hâsıl olduğu için Kantakuzenos ve Syrgiannes'in de aralarında bulunduğu kimseler bu âdete uyarak Trakya'da önemli valiliklere sahip olmuşlardı.²⁵ Zira bu dönemde Kantakuzenos *megas papias* makamından sorumluydu ve eşi İrene Asanina ile Kallioupolis'de yaşıyordu.²⁶ Ancak memuriyetlerin satın alınması usulü, Bizans'a pahalıya mal olacaktı. Kantakuzenos ve Syrgiannes'in başını çektiği kimseler satın aldıkları idari bölgelerdeki; ağır vergi yükü altında ezilerek baskıcı aristokrasi sınıfından bıkmış halkı, İmparator II. Andronikos'a karşı mücadele etmeye kışkırtmıştı.²⁷ Hatta daha da ileri giderek Trakya'daki yerel yöneticileri komuta edebilmek için onlara rüşvet vererek imparatora karşı olan eylemlere zemin hazırlamışlardı. Aşırı vergi yükü altında ezilen halkın sıkıntılarından nemalanarak devlet gelirlerine el koymuş ve II. Andronikos'u devirmek üzere çarpışacak ordular kurmuşlardır. Kantakuzenos anılarında o zaman neler olup bittiğini neredeyse adım adım anlatır ki ona göre; hem kendi dostu olan hem de haksızlığa uğramış bir prensten yana kendiliğinden bir ayaklanma çıkmıştı. Anlatımı daha az duygusal olan Gregoras ise olayı, II. Andronikos'u tahttan indirmek için yürütülen, önceden tasarlanmış bir komplo diye yorumlar ki iki anlatım da doğrudur. Başarılı olabilmesi için Kantakuzenos'un da içtenlikle kabul ettiği üzere, girişilecek olan işin önceden planlanması gerekiyordu. Ama bir yandan da yapılmış bir haksızlığın düzeltilmesi gerektiği yolunda bir genel kanı ve bu haksızlığa uğramış genç imparatorun, dedesinin neredeyse yıkıntıya sürüklediği imparatorluğu kurtarmayı becerebileceği yolunda bir ümit var idi.²⁸

Kendisine yönelik komplo kurulduğu haberini alan II. Andronikos torununu önce tutuklatmış; sonra da patrik, kilisenin üst düzey yöneticileri ve senatörler önünde onu sorguya çekirmiştir. III. Andronikos ise 1321 Paskalyasında av partisine gitme bahanesiyle yandaşlarından bazılarını da yanına alarak Konstantinopolis'den kaçmayı başararak kendisini Adrianapolis yakınlarındaki bir ordugâhta bekleyen dostları İoannes Kantakuzenos ve Syrgiannes'in yanına ulaşmıştır. İmparatorluğunda

²⁵ Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, Yay. haz. L. Schopen, C. I (CSHB 1829-1855), s. 302 ve 426; Almancaya çev., açıklamalarla, J. L. van Dieten: *Nikephoros Gregoras, Rhomaische Geschichte*, Stuttgart 1973; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 461.

²⁶ Donald M. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca. 1100-1460*, s. 36.

²⁷ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 461.

²⁸ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 167.

yaşadığı mali güçlükleri sıkı tasarruf tedbirleriyle aşmaya çalışan II. Andronikos halkının nefretini kazanmışken, genç Andronikos Trakya'da imparator olarak karşılandığında bol keseden vaatler ve armağanlar saçarak kendisine karşı bir sadakat heyecanı yaratmıştır.²⁹ İmparator ise isyanın başkente sıçrayabileceği endişesiyle patriğe komplocuları aforoz ettirmiş, yüksek mevkideki devlet adamlarınınsa bağlılık yemini etmelerini istemiştir. Ancak Syrgiannes'in komuta ettiği ordunun başkente doğru ilerlediğini öğrenince isyanın yayılmasından korkmuş ve geri adım atarak isyancılara boyun eğmiştir. Oğlunu Selymbria (Silivri) yakınlarında görmeye giden Syrgiannes'in annesinin de arabuluculuğu ile 6 Haziran 1321 tarihinde Rhegion'daki Melas Nehri yatağında bir uzlaşmaya varılmıştır. İmparatorluk iki Andronikos arasında bölüşülmüştür. Birlikte egemenlik sürecek olan imparatorlardan; III. Andronikos Adrianapolis, Trakya ve evvelce adamlarına tevcihe ettiği Makedonya'nın bazı kısımlarını alırken, II. Andronikos'da ise Konstantinopolis ve geri kalan Bizans arazisinin yönetimi kalmıştır.³⁰

İmparatoriçe İrene'nin taksimine benzeyen teklifi evvelce tepkilere neden olmuşsa da imparatorluğun bütünlüğünün korunabilmesi için bu ikili yönetim şekli onaylanmıştır. Halk genel olarak III. Andronikos yanlısı olsa da destekçileri arasındaki sular ısınmıştı. *Megas duks* Syrgiannes, genç imparatorun her daim *Megas Domestikos* Kantakuzenos'u desteklemesini çekemeyip 1321 yılında taraf değiştirmiş ve II. Andronikos'u yeni bir savaşa sürüklemeye çabalamıştır. Yaşlı imparator ise ikili yönetim dönemiyle beraber imparatorluğun bekası için elinde bulundurduğu yabancı devletlerle müzakere hakkının III. Andronikos tarafından çabucak ihlâl edilerek kendinin aksine bir dış politika yürütmeye başlamasıyla beraber torununa karşı bir ders vermeye niyetlenmiştir. Bir taraftan Syrgiannes'in III. Andronikos'a ihaneti diğer taraftan da her iki imparatorun da kendi doğruları ile hareket etmesi nedeniyle barış kısa ömürlü olmuş ve bir iç savaş 1322 yılı Haziran ayında yeniden alevlenmiştir.³¹

²⁹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 167. Gregoras'ın dediğine bakılırsa Trakya'daki bölge halkını ödedikleri tüm vergilerden muaf tutmuştu. III. Andronikos bu tür cazip vaatleriyle ihtiyacı olan taraftar desteğini kısa sürede toplayabilmiştir. Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 243.

³⁰ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 38.

³¹ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 462; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 38.

Trakya'da yaklaşık altı ay boyunca çatışmalar yaşanmış III. Andronikos ekonomik anlamda oldukça zor durumda kalmıştır. Ücretli askerlerin maaşlarını ödeyemeyen genç Andronikos, vergiden muaf ettiği halktan tepki alır düşüncesiyle gelir de temin edemeyince imdadına Kantakuzenos ile annesi Theodora koşmuş ve ücretli askerlerin maaşları ödenebilmiştir.³²

Genç imparator her geçen gün destekçi sayısını arttırmış başkente yakın olan Thessalonike (Selanik) şehrinin ve Lemnos (Limni) Adası'nın desteğinin de kazanılmasıyla II. Andronikos bir defa daha torununa boyun eğmek zorunda kalmıştır. Temmuz 1322'de iki hükümdar tekrardan bir anlaşma yapmış ve bu bölünme konusu kapatılmıştır. Yapılan anlaşmayla II. Andronikos gönülsüzde olsa torununun tüm imparatorlukta kendi ortağı sıfatıyla hüküm sürerek ardılı olmasına rıza göstermiş ayrıca yıllık 35.000 *hyperpyra* vererek buyruğu altındaki birliklerin de devlet tarafından temin edilmesini de kabul etmiştir. Sonuç olarak II. Andronikos daha kıdemli otorite olmaya devam etmiş, genç Andronikos ile danışmanları içte yahut dışta yeni bir politikayı, imparatorluğun çıkarı bundadır diye uygulayamamıştır.³³

Uzlaşmanın akabinde III. Andronikos, Didimoteikhos'da kalsa da uzaktan uzağa dedesini gözlemleyecektir. Dışarıya karşı müttefik olarak görünen iki hükümdar, uzunca bir müddet yaptıkları anlaşmaya sadık kalacak, 2 Şubat 1325 tarihinde III. Andronikos Ayasofya'da büyükbabasının taht ortağı olarak ikinci kez taç giyecek idi.³⁴ Uzlaşmadan karlı çıkan taraf olan III. Andronikos, tahta gelmesinin ardından dedesinin arzusu üzerine 1326 Ekiminde ikinci eşi olarak Savoy Kontu V. Amadeus ile ikinci karısı Marie'nin kızı olan Giovanna veyahut Anna (d:1306/ ö:1365) ile evlenerek dedesi ile yapay bir sükûnet ortamını devam ettirecekti.³⁵ Ancak her iki tarafta birbirine güvenmekten oldukça uzaktır.

Bu dönemde VI. İoannes Kantakuzenos'un durumuna bakacak olursak kendisi *megas domestikos*'luğa yükselmiştir. Kantakuzenos her ne kadar anılarının başlangıcı olan

³² Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 38.

³³ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 168.

³⁴ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 244.

³⁵ Donald M.Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları On Portre: 1250-1500*, çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001, s. 89.

1320'den itibaren kendisini *mezas domestikos* (büyük kumandan) olarak tanımlasa da bu durum muhtemelen doğru değildir. Çünkü Pseudo Kodinos'un söylediğine göre bu rütbeye İmparatorlar II. ve III. Andronikos tarafından ortaklaşa olarak yükseltilmişti. Bu da Kantakuzenos'un rütbesinin *mezas papias*'dan *mezas domestikos*'a yükselişinin Şubat 1325'de III. Andronikos'un müşterek hükümdar olarak Bizans tahtına geçmesinin ardından gerçekleştiğine işaret eder.³⁶ İoannes Kantakuzenos'un 1322-1327 yılları arasındaki imparatorluğun gidişatı üzerinde oynadığı rol döneme ilişkin kaynaklarda açıkça belirtilmemiştir. Ancak kendisinin 1323 yılında Bulgar Çarı Mikhael Şişman'a karşı imparatorluğun savunmasında önemli rolü olmuştur. Ki onun bu örnek davranışı İmparator II. Andronikos'un da dikkatinden kaçmamış ve “*Şayet bir varisim olmadan ölürsem, Romalılara tavsiyem bu adamı imparator yapmalarıdır.*” sözleri ile Kantakuzenos'u ödüllendirmiştir. Bunun dışında aynı yıl III. Andronikos'un işbirliği ile Kantakuzenos Didimoteikhos-Adrianopolis (Edirne) arasındaki Marcia Nehri'nde bir Moğol ordusunu yenilgiye uğratmıştır.³⁷

1326 yılına gelindiğinde ise Türk korsan çetelerinin Trakya kıyılarına yaptıkları akınlar da Osmanlı Devleti'nin Bizans sınırındaki ilerleyişleri de hala devam etmekteydi ve onları engel olabilecek herhangi bir Bizans kuvveti de mevcut değildi. Her iki imparatorun da vermiş olduğu ortak emir ile *mezas domestikos* (yani başkomutan) olarak atanan İoannes Kantakuzenos elinden gelen her şeyi yapsa da bu Türk ilerleyişinde muvaffak olamamıştır. Osman Bey tarafından kuşatılan Prusa (Bursa) şehri iyice yaşlanan ve ölümcül hasta olan Beyin oğlu Orhan Gazi tarafından aylarca süren bir kuşatmanın ardından alınmış. Bu sırada vefat eden Osman Bey'in naaşı³⁸ ise, ele geçirildikten sonra Osmanlı Devleti'nin başkenti yapılan Bursa'ya defnedilmiştir. Ki böylelikle Bizans ekonomisi için önemli bir şehir daha elden

³⁶ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 36.

³⁷ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 38-39.

³⁸ Bursa'nın fethinden sonra Orhan Bey babası Osman Gazi'nin kemiklerini, şimdi camii olan “Gümüşlü Kümbet” adıyla anılan ve “Saint Elias” adlı Bizans manastırının kalıntılarından dönüştürülmüş olan yeni ve büyük anıt mezara (türbe) nakletmiştir ki daha sonra pek çok emir ve sultan Bursa'da cami ve türbeler inşa ettirmişlerdir. Judith Herrin, *Bizans; Bir Ortaçağ İmparatorluğu'nun Şaşırtıcı Yaşamı*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 374.

çıkıştır.³⁹ Bu dönemdeki önemli Bizans müelliflerinden olan Nikephoros Gregoras; imparatorluk için önemli bir kayıp olan Bursa'nın, 1326 yılında Türkler tarafından kuşatılmasını ve işgalini not ettiği eserinde Kantakuzenos'un sözüm ona zaferlerinin gelip geçici doğalı olduğunu iddia etmektedir.⁴⁰

Bizans içerisindeki iç savaş büyük çarpışmalara neden olmasa da içte ve dışta yol açtığı problemler çok mühimdir. Askerlerin sürekli olarak bir yerden diğer bir yere nakil olmasını gerektiren savaş durumu ve bu nakillerin ekonomik külfetleri, özellikle Trakya'daki verimli tarım topraklarının savaş ortamında ekilememesi ve bunun yol açtığı iktisadi kayıplar devleti iyice zor duruma sokup zayıflatmıştır. Bu dönemde daha kötü haber de İoannes Palaiologos'dan gelir. II. Andronikos'un yeğeni ve Selanik Valisi olan Büyük *Logothetes* Theodoras Metokhites'in damadı *Panhypsebastos* İoannes Palaiologos valilik bölgesini imparatorluktan ayırdığını ilan eder. Kayınpederi Theodoras Metokhites ile Strumica ve Melnik kumanda mevkiinde bulunan iki oğlu da İoannes Palaiologos'u bu kararında destekler. Olay İoannes Palaiologos'un Thessalonike'de özerk bir prenslik oluşturmaya yardımcı olmak üzere bekleyen damadı Sırp Kralı Stefan Deçanski'den yardım talebinde bulunmak üzere onun Üsküp'deki sarayına gidişiyle Bizans açısından daha da paniğe neden olmuş. Ancak İoannes Palaiologos'un Sırp sarayına vardığından kısa bir süre sonra 1327 yılında ölmesiyle Bizans derin bir nefes alabilmiştir.⁴¹

II. ve III. Andronikos arasındaki iç savaşın üçüncü ve son aşaması 1327 yılı sonbaharında cereyan edecek, bu kez güney İslav Devletleri Bizans içi mücadelelere müdahil olacaklardı. Sırp-Bulgar anlaşmazlığı hanedanlığı da parçalayan dede-torun rekabetinden ileri gelmekteydi. II. Andronikos, Sırp hükümdar ailesiyle olan eski ilişkileri sayesinde ittifak kurunca III. Andronikos'da Sırp kralının kız kardeşi olan karısını boşayıp seleflerinden dul kalmış olan III. Andronikos'un kız kardeşi Theodora ile evlenen Bulgar Çarı Michael Şişman ile ittifak kurmuştur. Ancak bu kez de talih genç Andronikos'dan yana olacaktı ve her geçen gün taraftarlarının

³⁹ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epçeli, C. I, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2005, s. 167. Bursa ve İznik şehrinin tasviri için bkz. Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019, ss. 273-309.

⁴⁰ Nikephoros Gregoras, *Tarih. Byzantina Historia*, C. I, s.373 ve 383-384; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 39.

⁴¹ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 462.

sayısını arttıracaktı. Zira geçmişte çok yararını gördüğü vaatlere devam eden Andronikos her gittiği yerde coşkuyla karşılanıyordu. II. Andronikos içinse durum pek iç açıcı olmayıp, taraftarlarının Makedonya’da giriştikleri mücadele daha Sırp hâkimi harekâta katılmadan başarısız olmuştu. Thessalonike, Bizans Makedonyası, Selanik başta olmak üzere çeşitli kent ve kaleler de genç Andronikos’a itaat ederek teslim olmuştu. III. Andronikos Konstantinopolis yakınlarında ordugâh kuran ordusunu Synadenos komutasında bırakarak Kantakuzenos ile birlikte Selanik’e gitmiş ve orada Ocak 1328’de imparator olarak (*basileios* sıfatıyla) karşılanmıştır. Başkent Konstantinopolis’te ise muhalefet endişe verici şekilde büyümekte olup II. Andronikos torunuyla tam yeni bir barış görüşmesi yapmayı düşündüğü anda Bulgar çarı safını değiştirerek 3000 Bulgar atlısını yardımcı kuvvet olarak yollamıştır. Bu durum II. Andronikos için umut verici bir gelişme iken atak davranan III. Andronikos bir taraftan Bulgar Çarına yaptıkları anlaşmayı hatırlatarak birliklerini geri çekmesi yönünde tehditlere başlamış bir taraftan da başkentteki destekçileriyle müzakereye girişmiştir. III. Andronikos Bulgar birliklerinin komutanını efendilerinin bir yıl önce kendisiyle yaptığı anlaşmayı hatırlatarak onları ikna etmiş ve geri çekmeyi başarmıştır.⁴² Ancak III. Andronikos bu kez de İtalyan şehir devletlerinin kendi kara sularında yaptıkları mücadeleler ile meşgul olmak durumunda kalmıştır. Nisan ayı boyunca kırk gemilik Venedik filosu, Galata ve Altın Boynuz’un girişini abluka altına alarak Karadeniz’den gelen Ceneviz gemilerinin Boğaza girişini engellemiştir. Deniz yolunun abluka ile kapanması, iç savaş yıllarında Trakya’nın verimli arazilerinin ekilememesi, yerel çiftçiliğinin büyük darbe alması ve batı bölgelerinden yiyecek sevkiyatının kesintiye uğraması, ağır vergileri ödeyemeyen halkın yüksek gıda fiyatlarını karşılayamaması gibi nedenlerde birleşince Bizans halkını kıtlığın eşiğine getirmiştir. Bu sırada III. Andronikos, Venediklilere çekilmeleri için gizlice rüşvet vererek, durumu kendi lehine çevirmeye çalıştıysa da Venediklilerin ilgilendiği tek şey, Cenevizlilere zarar vererek aralarındaki çekişmeyi istedikleri yönde bitirmektir.⁴³

⁴² Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 463; Nicol, *Bizans’ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 170-171; Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 244-245.

⁴³ Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2000, s. 239.

Sonuç olarak evvelce Konstantinopolis'deki yandaşlarıyla işbirliği yapan III. Andronikos 23-24 Mayıs 1328 gecesinde, can dostu İoannes Kantakuzenos ve Synadenos ile beraber şehir muhafızlarından birine rüşvet vererek Konstantinopolis'e girmiştir.⁴⁴ Aziz Romanos Kapısı (Topkapı) yanındaki surdan aşağı bir ip merdiven sarkıtarak yukarı tırmanan askerler kapıyı içeriden açmış. III. Andronikos yaklaşık 800 kişilik bir birliğin başında şehre ilerlerken şehirde küçük çaplı yağma olsa da kimsenin canına zarar verilmemiştir. Bu sırada uyuyan II. Andronikos ise korku içinde kalmışsa da ondan sadece, tahttan el çektiğini bildirdiği belgeyi imzalaması istenmiştir. Bu şartı yerine getirmesi durumunda ise imparator sıfatını ve nişanını kullanmaya ve şayet isterse Blakhernai Sarayı'nda yaşamaya devam edebileceği bildirilmiştir. Ancak bundan iki yıl sonra III. Andronikos'un taraftarlarının baskıları ile keşiş giysileri giymeye zorlanan II. Andronikos keşiş Antonios adı alarak, 13 Şubat 1332 tarihinde, 30 yıl önce daha çocukken Sırp Kralı Stefan Milutin'e eş olarak verdiği, kızı Simonis ile yediği akşam yemeğinin akabinde vefat edecektir.⁴⁵

74 yaşında vefat eden II. Andronikos ile beraber bir çağ kapanmıştır. İmparatorun devlet adamlığı ve verdiği kararlar tartışılrsa da bilimin, felsefenin, ilahiyatın, edebiyatın ve sanatın önemli hamilerinden biri olmuştur. Zira onunla aynı çağda yaşamış olan; Nikephoros Khoumnos, Georgios Pachymeres, Nikephoros Gregoras, Maksimos Planudes, Thomas Magistros ve Demetrios Triklinios gibi bilginler ise ünlerini biraz da imparator II. Andronikos'un dostluğuna ve himayesine borçlu olan kimselerdir.⁴⁶

1.2. VI. İoannes Kantakuzenos'un, II. Andronikos Palaiologos Dönemindeki (1328-1341) Faaliyetleri

İmparator II. Andronikos ile torunu III. Andronikos arasında 1328 yılında biten iç savaş sonrasında genç kuşak galip gelmiş ve III. Andronikos Bizans tahtına geçmeyi başarmıştır. III. Andronikos imparatorluk için yüksek bedellerin ödendiği bir şekilde değil de başka koşullar altında yönetime gelseydi bu durum şüphesizdir ki devletin menfaatine olacak idi. Ancak yapılan mücadeleler imparatorluğun çöküş sürecinin

⁴⁴ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 40.

⁴⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 171-172; Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 245.

⁴⁶ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 175.

hızlandırırken başta Türkler olmak üzere; Sırlar, Bulgarlar, Venedik ve Cenevizlilerin müspet bir şekilde fayda sağlamasına neden olmuştur.

III. Andronikos 1328 Mayısında iktidara geldiğinde 31 yaşında idi. Onun tahta gelmesiyle birlikte en güçlü temsilcisi İoannes Kantakuzenos olan yeni bir nesilde iktidara ulaşmıştı. Dede-torun arasındaki iç isyanın asıl elebaşı olan Kantakuzenos iç savaş bittiği zaman üzerindeki birçok yükümlülükten bazılarını Alexios Apokaukos'a devretmek için III. Andronikos'dan müsaade istemişti.⁴⁷ Zira görev yükü daha çok artacak olan Kantakuzenos artık devlet idaresinin de başı durumuna gelmiştir ki bunda politik ve askeri yetenekleri bakımından çağdaşlarından ve tutarsız imparatorlardan açık ara üstün olmasının da etkisi büyüktü. III. Andronikos her ne kadar başarılı bir kumandan olarak mücadele etmişse de devlet politikasına yön veren kişi Kantakuzenos olmuştu ve olmaya da devam edecekti.

III. Andronikos tahta geldiği zaman iki evlilik yapmış olmasına karşın, çocuğu yoktu ve bu sebeple de seleflerinin yerleştirdiği modeli izleyerek taht için bir ortak imparator ya da halefini belirlemesi henüz söz konusu değildi.⁴⁸ Andronikos, Bizans tahtına gelişi ile beraber harp ve eğlence dışında bulunan devlet işleri ile uğraşmayı tercih etmemiş. Sıkıcı bütün devlet işlerini saray nazırı ve ordu komutanı vazifesindeki İoannes Kantkuzenos'a bırakmıştır.⁴⁹

III. Andronikos'un on üç yıllık hükümrانlık sürecindeki en büyük şansı şüphesiz ki politik ve askeri alanda yetenekli bir kimse olmasından ziyade her daim kendisine sonsuz sadakat ile bağlı olan can dostu Kantakuzenos'du. İmparatorun sağ kolu ve

⁴⁷ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 40.

⁴⁸ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 463.

⁴⁹ III. Andronikos babası ile kıyaslandığında komutan olarak genellikle daha başarılı bir asker profili çizmekle birlikte, ordusunu nadiren komuta eden dedesi ile kıyaslandığında ise askerleri tarafından daha çok sevilen bir komutan idi. Komutası altındaki askerlerine de savaşlarda her daim aktif olarak öncülük etmektedir. Ava çıkmaktan son derece büyük haz duyan Andronikos, bu hobisini imparatorluğuyla birlikte iyice abartmıştır ki rivayete göre imparatorun, bin avcısı, bin tazısı ve bin şahini bulunmaktaydı. İkinci eşi Savoylu Anna'nın İtalyan dostları aracılığı ile Bizans sarayında yeniden değer gören atlı mızrak dövüşüne (at üzerinde mızrakla dövüşerek oynanan bir tür oyun) olan ilgisi ise Bizans halkına yabancı olduğu için pek de hoş karşılanmamaktaydı. Zira 1332 yılında ilk oğlu İoannes dünyaya geldiğinde Didimoteikhos'daki kutlamalarda oynanan bu tehlikeli oyun halk arasında büyük heyecana sebep olmuş ve imparatora yakışmayan bir spor olarak görülmüştür. İmparatorun gerek saraydaki davranış kurallarına aykırı olması, gerek halkı ile arasında keskin bir hiyerarşik çizginin bulunmaması gerekse de tören ritüellerini dedesi gibi özenli bir şekilde yerine getirememesi yaşlı saray erkânı tarafından her daim yadırganmıştır. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 178-179.

baş danışmanı olmaktan öte onun akıl hocası idi. Gerek tahta çıkış sürecinde dedesi ile yaptığı mücadelelerde gerekse imparator olarak Bizans tahtına oturduğu dönemde imparatorluk sorunlarının asıl muhatabı her zaman Kantakuzenos olmuştur. Bütün unvanları (hatta kendisine müteşekkir olan Andronikos tarafından defalarca müşterek imparatorluk ya da hiç olmazsa kral naipliği sıfatını alması istenmiş) reddetmiş, *megas domestikos* (orduların başkomutanı) olmak dışında hiçbir görev ya da unvanı taşımaksızın iktidar olarak III. Andronikos'a destek vermeyi tercih etmiştir. Ancak Konstantinopolis'deki gerçek yetkinin kimin elinde olduğu herkesçe malumdur, tüm atamalar ondan çıkmış devlet işleri tamamı da onun elinden geçmişti.⁵⁰ İktidarla birlikte omuzlarındaki sorumluluğun ne denli ağır olduğunun idrakinde olan Kantakuzenos'da, III. Andronikos hayatta bulunduğu müddetçe ülkeyi çok iyi idare etmiş idi. Sadece nüfuzlu ve güçlü olan kişilerin menfaatlerine hizmet eden siyasal kararlar almaktan kaçınmış bu nedenle de saraydaki bazı nüfuzlu kişilerin kendisine düşmanlık beslemesine sebebiyet vermişti. İoannes Kantakuzenos'un imparator üzerindeki etkinliğini çekemeyen kimselerin başında Andronikos'un eşi ve annesi gelmekteydi. İmparatoriçe Savoylu Anna, Kantakuzenos'un kocasını çok fazla etkilediğini düşünürken, IX. Mikhael'in dul kalmış eşi Maria ise oğlunun Kantakuzenos yüzünden geri plana itilmesine hınçlı idi. İmparatorun annesi Kantakuzenos'un zenginliği ve siyasi hırslarıyla oğlunun tahta çıkışında etki sahibi olan Kantakuzenos'un annesi Theodora'ya karşı da büyük bir kıskançlık beslemekteydi. Maria, Thessalonike'de bir rahibe olarak yaşamayı tercih etmiş olması sebebiyle çok göz önünde olmasa da alttan alta devam eden entrikalarda hala etkin durumda idi.⁵¹

İç savaşta III. Andronikos'a yardımcı olan diğer kimseler de savaşın akabinde Kantakuzenos gibi mükâfatlarını almışlardı. Theodoros Synadenos; kentin merkez komutanı, Kantakuzenos'un nasihatleriyle zindandan çıkarılarak bağışlanan Syrgiannes ise Thessalonike Valiliği görevine getirilmiştir. O zamana kadar ölçülü bir şekilde geri planda görevini ifa etmiş olan Aleksios Apokaukos ise; imparatorluk

⁵⁰ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 246-247.

⁵¹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 179-180.

eyalet sekreterliği, hazinenin müdürlüğü ve gelirlerin denetçiliği (*mesazon*) görevlerini daha öncede bahsettiğimiz üzere bizzat Kantakuzenos'dan devralmıştır.⁵²

Sona eren iç savaş demagojik vaatler döneminin de bitmesini zaruri kılmaktaydı. Zira askeri ve iktisadi açıdan tebaanın yönetime karşı olan güveninin yeniden sağlanması icap etmekteydi. III. Andronikos ve Kantakuzenos'da önceki hükümetin iktisadi tedbirlerine başvurmuşlarsa da iç savaşla birlikte derinleşen mali sıkıntılarının tamamıyla aşılması mümkün görünmemekteydi.⁵³ III. Andronikos egemenlik döneminin başlangıcında iç savaş esnasında el değiştiren topraklar üzerinde mülkiyet hakkını düzenleyici yasalar çıkarmış ve imparatorlukta bundan böyle önünde herkesin eşit olduğu kanunlarla idare edildiği bir yönetim anlayışını getirmeyi amaçlamıştır. Ancak ne var ki kanunların uygulanma mekanizması iç savaş yıllarında çökmüş ve bu mülk sahipleri ve asalet sınıfının kendi çıkarları çerçevesinde yorumladığı bir sistem hâsıl olmuştu. Bu sistemin ise başkent ile bağı kesilmiş, devletin belirlediği idareciler ise rüşvetle iş görür hale gelmişlerdi. Yolsuzluk yapan kimselerin sayıları artarken bu kimseleri tarafsız bir şekilde yargılayacak adil bir yargılama yapacak kilise mahkemelerine duyulan ihtiyaç ise büyük önem taşımaktaydı.⁵⁴

Yine tüm bunlara bağlı olarak *hyperpyron*⁵⁵ da değerini oldukça yitirmişti. Ayrıca siyasal düzenin yozlaşarak zengin kimselerin para karşılığında kendilerine kolaylıkla

⁵² Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 179.

⁵³ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 464.

⁵⁴ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 195.

⁵⁵ Modern Yunanca'da "*hyperpyron*", Grekçe'de "νόμισμα ὑπερπυρον" şeklinde geçmekte olan altın ya da gümüşten basılan geç Ortaçağ'daki Bizans çukur sikkesidir. Bizans İmparatorluğu parası olarak *solidus* (*nomisma*)'nın yerini alan *hyperpyron* parlak kırmızı anlamına gelmektedir. Yedi yüzyıl boyunca 24 ayar altından yapılan ve değeri yüksek sikkeler 1030'lardan 1080'lere kadar değeri düşmüştür, son on yılda yaşanan askeri felaketler ve iç savaşlarla sikkelerin altın içeriği neredeyse sıfıra inmiş. Sonuç olarak da 1092 yılında İmparator I. Aleksios (1081-1118) Bizans para sisteminde esaslı bir reforma giderek yeni bir altın sikke olarak *hyperpyron*'u (aşırı-rafine) devreye sokmuştur. Bu paranın standardı *solidus* ile aynı olacak şekilde 4.45 gram ağırlığındaydı fakat dolaşımında olan değeri düşmüş sikkelerin geri dönüşümü nedeniyle altın içeriği (24 ayar yerine 20,5 ayar) daha azalmıştır. *Hyperpyron* XIV. yüzyıl ortalarına kadar, Bizans tarafından basılan altın sikkelerde standart altın sikke olarak kaldı. Fakat nihayetinde kıymeti azaltıldı: İznik İmparatorluğu (1204-1261) yönetimi altında, altın içeriği 18 ayara düşürüldü, VIII. Mikhael (1259-1282) yönetimi altında, altın içeriği 15 ayara düşürüldü onun oğlu ve ardılı II. Andronikos (1282-1328) yönetimi altında, altın içeriği 12 ayara düşürüldü. Aynı zamanda sikkelerin kalitesi de düştü ve XIV. yüzyılda ağırlıkları yeknesaklıktan çok uzaktı. Son *hyperpyron* ve bu sebeple Bizans'ın son altın sikkesi olarak İmparator VI. İoannes (1347-1352) tarafından bastırılmış. İsim kullanımında sadece para birimi olarak kullanılmaya devam etti, 24 *keratia* bölündü. Alexander Kazhdan, "Hyperpyron", *ODB*, Vol. I, Oxford University Press, New York 1991, s. 964-965; Philip Grierson, *Byzantine Coinage*,

makam satın alması da Bizans'daki diğer bir ciddi probleme dönüşmüştü. Öyle ki dürüstlüğü ile herkesin saygısı kazanan, ahlâk ilminden son derece iyi anlayan, Nikephoros Gregoras'ın bile "Canlı bir kütüphane" diye övgüsüne mazhar olmuş olan *Megas Logothetes* Theodoros Metokhites⁵⁶ dahi yüksek devlet memurluklarını düşüncesizce alıp satarak servetini arttırmıştı. Bunun dışında İoannes Kantakuzenos gibi önemli bir devlet adamının bile 1320 yılında yetkili makamlara rüşvet vermek suretiyle Trakya'da bir komutanlığı satın aldığını itiraf etmesi rüşvetin imparatorlukta geldiği durumun en net örneklerindendi. Alınan rüşvetler adalet sistemi de tahribata uğramaktaydı. II. Andronikos'un otuz yıl önce bu problemi çözmek amacıyla başarısızlıkla sonuçlanan bazı girişimleri olduğu gibi III. Andronikos'da iktidara gelir gelmez bu konuya el atmıştır. Bozulan adalet ve hukuk sistemini ıslah etmek için büyük bir reform yapılarak, 1329 yılında "Romalıların Genel Yargıçları" (*Katholikoi Krites ton Romaion*) adlı ikisi ruhani (din adamı), ikisi üst düzey devlet bürokratından oluşan dört kişilik bir kurul oluşturulmuştur. Geniş yetkilerle donatılan tüm ülkede en üst mahkeme niteliğindeki bu kurulun görevleri arasında; devletin adli mekanizmasını kontrol altında tutmak, yolsuzluklarla mücadele etmek, imparatorluk memurlarının rüşvet almasını engellemek, üst düzeydeki yozlaşma ve büyük mülk sahiplerinin vergi kaçakçılığını önlemek gibi konular vardı. Yargıtay Başkanlığı gibi çalışacak olan bu mahkemelerin verdiği hükümlerse kesin olup, hükümlere itiraz hakkı ise kapalıydı. Sistemi hayata geçirip merkezden uzak bölgelere ise işlerliği sağlamak adına benzer görevler üstlenen yerel hâkimler de gönderilmiş idi. Ancak devletin her noktasına nüfuz etmiş olan bu yozlaşmayı tamamen temizlemek XIV. yüzyıl için beyhude bir çabaydı ve sonuç Konstantinopolis'te tam bir hayal kırıklığı olacaktı. 1337 yılında dört hâkimden üçünün rüşvet aldıklarının ihbar edilmesi üzerine Ayasofya'da bir mahkeme kurulmuştur. İmparator ve patriğin birlikte başkanlık yaptığı mahkemede suçu ispat edilen üç hâkim görevden alınarak sürgüne gönderilmiştir. Sürgüne gönderilen hâkimlerin yerlerine hemen yenileri atanmak suretiyle imparatorluğun 1453 yılındaki çöküşüne değin varlığına devam eden kurum, Thessalonike ve Morea gibi yerlerde

Washington, D.C., Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1999, s. 10-12; Oğuz Tekin, *Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 39-40 ve 66-67.

⁵⁶ İhor Şevçenko, "Entelektüellerin Gözüyle Bizans'ın Çöküşü", *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı:17-Kış, İstanbul 1999, s. 272; Ernest Barker, *Bizans Toplumsal ve Siyasal Düşüncesi*, çev. Mete Tunçay, İmge Kitabevi, Ankara 1995, s. 183.

de benzer yetkileri taşıyan mahalli hâkimlerin atanmasıyla daha da geniş bir alana yayılmıştır.⁵⁷

III. Andronikos bir taraftan ülke içindeki bozulan kurumlara yeniden hayat vermeye çalışırken diğer taraftan da batıda; Sırplar ve Bulgarlara karşı, doğuda ise; Osmanlı Türklerine karşı dış siyasete girişerek artık işlerin değişmiş olduğunu göstermeye çalışmış ve eski Bizans topraklarını tekrardan ele geçirmeye çabalamıştır.

III. Andronikos zamanında Avrupa'daki eski Bizans bölgelerinin tekrar el geçirilmesi faaliyetlerine kısaca değinecek olursak:

1304 yılında maceraperest Ceneviz Benedetto Zaccaria Chios (Sakız Adası)'a el koymuş, 1305 yılında II. Andronikos ise adayı ona *fief*⁵⁸ olarak bırakmıştı.⁵⁹ Benedetto Zaccaria'nın ölümüyle ada ardılı Martino Zaccaria'ya devrolmuştu. 1328 yılında Chios'u elinde tutan Martino Zaccaria, küçük ama zengin adanın büyük kontu durumuna gelmişti ve birçok kimse gibi Türkler de kendisine saygı duymaktaydı. Öyle ki Martino, Batı Anadolu'daki Türkmen beylerinden Umur Bey ile Bizans'a karşı bir ittifak dahi oluşturmuş idi.⁶⁰ Ancak ada halkı bu durumdan

⁵⁷ Mehmet Murat Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu; İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2009, s. 192; Radi Dikici, *Bizans İmparatorluğu Tarihi (Şu Bizim Bizans: 330-1453)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2013, s. 441. "Romalıların Genel Yargıçları" kurumu, XIV. yüzyılın büyük hukuk bilginlerinden Mathaios Blastares ve Konstantinos Armenopulos'un yapıtlarına da tesir etmiştir. Blastares'in 1335 yılında kaleme aldığı "*Syntagma*" (Düzen) isimli eseri din ve kamu hukuku kararlarının derlemesi iken bu eserden 10 yıl sonra derlenen Armenopulos'un "*Eksabiblos*" isimli eseri ise kamu ve ceza hukuklarının 6 ciltte özetlenmesiydi. Her iki eser de Bizans etki sahasındaki ülkelerdeki hukukun gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. "*Syntagma*" yayınlanmasının ardından Sırp Kralı Stefan Dušan'ın emri ile Sırpçaya da çevrilmiş, Slav dünyasında yaygın bir şekilde kullanılan bir eser olmuştu. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 197; Ayrıntılı bilgi için bkz. Alexander Kazhdan, "Matthew Blastares", *ODB*, Vol. I, s. 295 ve "Constantine Harmenopoulos", *ODB*, Vol. II, s. 902.

⁵⁸ *Fief*, Ortaçağ'da senyörün vassalına geçimlik olarak verdiği toprak idi. Vassal, işlediği bu topraktan kazandıkları karşısında senyörüne belirli bir miktar vergi verir ve askeri hizmet sunardı. Fransız Latincesinden türeyen bir kelime olan *fief*'in germanic karşılığı ise feodumdur ve o da bugünkü feodalite kavramının türediği kavramdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Marc Bloch, *Feodal Toplum*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2019, s. 207-284.

⁵⁹ Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 209. Zaccaria ailesinin Sakız Adası'ndaki ticari faaliyetleri için bkz. Angeliki E. Laiou, *Constantinople and the Latins: The Foreign Policy of Andronicus II, 1282-1328*, (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1972), s. 152-153.

⁶⁰ Ege'de Bizans egemenliğini yeniden kurmaya azimli olan yeni imparator III. Andronikos'un entrikalarından kuşkulanan Martino, İzmir'i boşaltarak ve orada tuttuğu garnizonu Sakız savunmasında kullanmayı zorunlu görmüştü. Böylelikle Martino, Sakız'da Aydınöğulları Beyliğinin üstün egemenliğini tanımış ve Umur Bey ile Martino arasında Bizans'a karşı bir ittifak yapılmıştı. Bu durum bize 1329 yılından sonra Umur Bey'in Bizanslılara karşı neden düşmanca hareketlere giriştiğini de net bir şekilde açıklamaktadır. III. Andronikos, Martino'yu bozguna uğrattırıp esir etmesinin ardından da Chios (Sakız)'u doğrudan doğruya Bizans idaresi altına sokmuştu. Murat Keçiç,

sıkılmış ve 1329'da Chios (Sakız)'da bağımsız olarak hüküm süren Martino Zaccharia'ya karşı Kantakuzenos'un eski dostu olan Leon Kalothetos'un liderliği altında bir halk isyanı çıkmıştı. Ayaklanmaya Martino'nun kardeşi II. Benedetto Zaccaria'nın ihanetinin de eklenmesiyle, isyancılar adanın idaresini ele almayı başarmışlardı. Bir Bizans filosu ile ada halkının yardımına gelen III. Andronikos, Martino Zaccharia'yı Konstantinopolis'e esir olarak gönderirken Kalotenos'a valilik unvanı vermiş ve Chios (Sakız)'un Bizans İmparatorluğu'na bağlılığı kabul edilmiştir. Bizans için stratejik açıdan önemi çok büyük olan adanın yıllık geliri ise söylenenlere bakılırsa 120.000 *hyperpyra* idi ve bu nedenle de ada Bizans için ekonomik olarak da önem arz etmekteydi.⁶¹

Bulgar Çarı Mikhael Şişman 1328 yılı Haziranında Trakya'nın kuzeyini istila edip, ordusunu Adrianapolis yakınlarına getirince Bizans ve Bulgarlar arasındaki anlaşmayı da çiğnenmişti. Bizans ise buna misilleme yapmakta çok da gecikmemiştir. III. Andronikos'un bizzat komuta ettiği iyi organize edilmiş Bizans ordusu Bulgarlara ait bir kaleyi zapt etmiş, ardından da Bulgarlarla mücadele edebilecek güçte bir orduyu hazırda bekletmeye başlamıştır. Bunun üzerine Mikhael Şişman herhangi bir mücadeleyi göze almaktan kaçınarak, 1330 yılında Bizans ile Adrianapolis'de (Edirne) yeni bir anlaşma imzalamayı uygun görmüştür. Böylelikle Bulgarlar III. Andronikos'un hâkimiyet döneminin geri kalanı boyunca bir daha problem yaratmamışlardır.⁶²

Bulgar-Bizans ilişkilerinde bu olaylar olup biterken Balkanlarda ise uzun vadede önemli sonuçlara neden olacak değişimler yaşanmaktaydı. Mikhael Şişman Bizans ile dostane ilişkilerini sürdürse de komşuları ile sürekli olarak rekabet halindeydi. Bulgar ordusu, Sırp hâkimi Stefan Deçanski ile giriştiği mücadeleler sonucunda 28 Temmuz 1330 tarihinde Velburz'da (Köstendil) bertaraf edilmiştir. Bulgarların büyük darbe aldığı bu savaşta Mikhael Şişman ise ölümcül bir yara alırken, İmparator III. Andronikos'un kız kardeşi olan eşi Theodora ülkeden sürülmüş,

Aydinoğulları Beyliği-Bizans Devleti İlişkileri (1308-1390), Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003, s. 54. Bkz. ayrıca Himmet Akın, *Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma (Aydinoğulları)*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1968.

⁶¹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 183; Ayrıntılı bilgi için bkz. P. Argenti, *The Occupation of Genoese and their Administration of the Island: 1346-1566*, I. cilt, s. 60-70.

⁶² Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 180.

Bulgar tahtına ise Stefan Deçanski'nin bir akrabası atanmıştı. Bizans imparatoru kardeşine yapılan muamelenin intikamını bahane ederek Bulgar sınırındaki birkaç kaleyi işgal edip Karadeniz kıyısındaki Mesembria ve Ankhailos Limanları'nı zapt etse de bu durum çok uzun sürmemiştir. Savaş sonrasındaki gelişmeler Bulgar ve Sırp saraylarında devrimlere sebebiyet vermiş; Bulgar tahtına Mikhael Şişman'ın yeğenlerinden İvan Aleksander Stracimir (1331-1371), Sırp tahtına ise ülkedeki soylularla işbirliği yaparak babasını öldüren Sırp hâkiminin oğlu Stefan Duşan (Stefan IV. Uroş) gelmiştir. Genç Sırp hâkimi Stefan Duşan (1331-1355), Bulgar ve Sırp çıkarlarını bağdaştırarak, Bulgar Kralı İvan'a kız kardeşi Helene'yi vermiş ve böylece iki ulus arasında akrabalık kurarak yeniden Konstantinopolis merkezli Sırp İmparatorluğu düşüne kapılmıştı.⁶³

İç savaş döneminde III. Andronikos'a ihanet ederek dedesi II. Andronikos'un safına geçen Syrgiannes Palaiologos yaşlı imparatoru öldürmek üzere düzenlenen bir komploya karışınca ömür boyu hapis cezasına mahkûm edilmişti. Ancak eski silah arkadaşı İoannes Kantakuzenos'un ısrarıyla affedilerek Sırp sınırına yakınlığı ile her zaman Bizans için bir tehlike olan Thessalonike (Selanik) Valiliği'ne atanmıştır. Syrgiannes Palaiologos, zeki bir asker olmasına karşın güven teşkil eden bir kimse değildir ve bölgeye gelişinden kısa bir süre sonra Ana İmparatoriçe Maria ile İoannes Kantakuzenos'a karşı entrikalara girişmiştir. Maria'nın öylesine gözüne girip sevgisini kazanmıştır ki imparatorun annesi tarafından evlat edinilmiştir. 1333 yılında III. Andronikos, Syrgiannes'in Selanik'e vali olarak tayin edilme işlemini onun sadakatinden şüphe ettiği için durdurmuştur. Fakat bu kişi Bizans Devleti'nin elinden kaçmaya imkân bularak Sırp Kralı Stefan Duşan'a sığınıp onun Bizans topraklarını ele geçirme politika uygulaması için onun danışmanı olmayı başarmıştır. Selanik'deki durumunu güçlendirmek isteyen ve Stefan Duşan ile yaptığı başarılı görüşmelerin bir kumpasla heba olmasını istemeyen III. Andronikos, asil bir subay olan Sphrantzes Palaiologos'un, Syrgiannes ile bağlantı kurmasını sağlamış, kendisi de Kantakuzenos ile beraber Thessalonike'ye doğru ilerlemeye başlamıştır. Bu sırada Sphrantzes Palaiologos imparatorun emrini aşarak Syrgiannes Palaiologos'u yakalayarak öldürmüştür. Bunun üzerine geri adım atan Stefan Duşan Ağustos 1334'te yeni bir Bizans-Sırp barış anlaşması imzalanmış ve Bizans

⁶³ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 187-188.

İmparatorluğu Sırpların son yıllarda ellerine geçirdikleri bütün eski Bizans arazileri bu anlaşma ile Bizans İmparatorluğu'na yeniden bağlanmıştır.⁶⁴

III. Andronikos ve Kantakuzenos'un batıdaki en mühim başarıları kısa süreli de olsa Teselya ve Epiros'da kazanılmıştır. 1204 yılı itibariyle Kuzey Yunanistan'da bulunan imparatorluktan ayrılmış olan illerin tekrardan kazanılmasıyla uzunca bir süredir kaybedilen özgüvenin az da olsa yerine gelmesine katkı sağlamıştır. 1318 yılında Epiros ve Teselya'daki ayrılıkçı devletlerde hüküm süren hanedan temsilcileri birbirinin ardı sıra ölmüşlerdi.

Teselya'da Trikkala'dan (Tirlaha) Kastoria'ya kadar uzanan bölgede 1318 yılından sonra bölgenin ileri gelenlerinden olan büyük toprak sahibi Stefanos Gabrielopulos Melissenos adlı bir kimse bağımsız olarak egemenlik sürüyordu. Bu kimse Bizans'ın *sebastokrator* unvanını taşıyordu ve Konstantinopolis'deki imparatorlardan biriyle yapmış olduğu anlaşmaya istinaden burada hüküm sürmüş olması muhtemeldir. Stephanos Gabrielopulos Melissenos'un 1333 yılındaki ölümü üzerine vârisleri arasında çıkan anlaşmazlıktan faydalanan III. Andronikos hızlı davranıp bölgenin daha yakın bağlarla imparatorluğa bağlanmasını sağlamış ve Teselya'ya Mikhael Monokmakhos'u vali olarak atamıştır.⁶⁵

Teselya'nın Bizans topraklarına bağlanmasının ardından sıra Epiros'a gelmişti. Bu bölge bağımsız despotluk olup, Orsini ailesinin hükümranlığı altında bulunmaktaydı. III. Andronikos tükenmeyen parti mücadeleleri, komşuların birbirine aykırı hâkimiyet iddiaları ve müdahaleleri son olarak da 1337 yılında aile içinde kimin hükümdar olacağına dair çıkan anlaşmazlıklar yüzünden karışıklık içinde olan Epiros'u imparatorluğa doğrudan bağlamaya imkân bulmuştur. Bu çaba içinde 1323'te Epiros Despotu II. İoannes Orsini ile evlenmiş olan kuzeni Anna Palaiologos'dan yardım almıştır. 1335 yılında *Despotes* İoannes'i zehirleyen karısı *Despina* Anna, küçük olduğu için naibeliğini üstlendiği oğlu Nikephoros ile birlikte hükümeti ele alarak kuzeni III. Andronikos ile müzakerelere giriştiği vakit onun için sonun başlangıcı olmuştur. III. Andronikos ve Kantakuzenos'un komuta ettiği, çekirdeği müttefiki Aydınolu Umur Bey'in dostluk nişanesi olarak gönderdiği 2000

⁶⁴ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 248-249.

⁶⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 190-191.

kişilik Türk askerinden oluşan, büyük ordu bölgeye intikal etmiş. Arnavutluk bölgesinde çıkan isyanı bastırdıktan sonra 1337 yılında ülkeyi itaat altına almıştır. İmparator hiçbir ödün vermeden 130 yıl boyunca bağımsız bir despotluk olan Epiros'un doğrudan doğruya Bizans'a bağlanmasını sağlamış ve bu da Epiros halkı tarafından hiçbir itiraz veya hoşnutsuzluk olmadan kabul edilmiştir. Bizans'ın yüksek hâkimiyet haklarını tanıdıktan sonra ülkeyi küçük yaştaki oğlu adına idare edebilmeyi uman *Despina* Anna ise hesaplarında yanılmıştır. Çünkü imparator Epiros'un bağımsız devlet olma geleneğine bağlı bir *despotes*'ler⁶⁶ hanedanlığını işitmek dahi istemiyordu. Bu yüzden ki merkezi Arta olmak suretiyle ülke idaresini imparatorluk valisi olarak dokuz yıl evvel dedesine karşı giriştiği mücadelenin elebaşlarından, en yakın dostu ve silah arkadaşlarından biri olan *Protostrator*⁶⁷ Theodoros Synadenos'e vermiştir.⁶⁸

III. Andronikos *Despina* Anna, oğlu ve iki küçük kızını ise yanında götürmüştür. Anna ve çocuklarına hayatları boyunca refah içerisinde yaşamaları için Selanik'te ev ve zengin topraklar verilmesinin yanı sıra Nikephoros'a da kaybettiği hükümlanlık haklarının yerine İoannes Kantakuzenos'un kızlarından biri (Maria Kantakuzenos) ile nişanlanmak şerefi sunulmuştu. Ancak işler planladığı şekilde gitmemiş imparator Epiros'dan ayrıldığı esnada II. Nikephoros Orsini, kendisini

⁶⁶ Despot; Yunanca: “δεσπότης, *despotes*” dişi adı “δέσποινα, *despoina*”, Bulgarca ve Sırpça “деспот *despot*” dişi adı “деспотица, *despotitsa*”dır. Bizans sarayına ait bir unvan olmakla birlikte Latin İmparatorluğu, Bulgaristan, Sırbistan ve Trabzon İmparatorluğunda kullanılmış olan bir soyluluk unvanıdır. Kelimenin orijinali olan Yunanca *despotēs*, kabaca “efendi” anlamına gelir ve *kyrios* kelimesi ile eş anlamlıdır. Yunanca terimin Latince karşılığı dominus'tur ve *despotēs* zaman zaman sikke basımında olduğu gibi bazı resmi durumlarda Roma İmparatoru'na atıf yapmak için kullanılmıştır. *Despot* unvanı, 1163 yılında Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos tarafından damadı ve geleceğin Macar Kralı III. Béla'dan başlamak üzere Bizans sarayına mensup kişiler arasındaki en yüksek makam olarak kabul edilmiştir. *Despot* unvanı taşıyan kimselerin çoğunluğunu, Bizans İmparatorluğu'nun küçük oğulları ya da damatları oluşturur ve tahtın varisi olan büyük oğulları *symbasileus* olarak adlandırılırdı. *Despotēs* unvanı taşıyan kişinin herhangi bir askeri ya da yönetsel yetkisi ya da gücü olmamakla beraber sarayda, imparatorun sonra gelen en önemli kişi olma onurunun keyfini sürer idi. Unvan IV. Haçlı seferinden sonra Bizans'ın ardılı devletlerde de kullanım alanı buldu ve imparatorluk unvanını elinde tutan herhangi bir hükümdarı tanımlamak için özellikle Latin İmparatorluğu, Bulgaristan, Sırbistan ve Trabzon Rum İmparatorluğu'nda kullanılmıştır. Alexander Kazhdan, “Despotes”, *ODB*, Vol. I, s. 614.

⁶⁷ Grekçe; “πρωτοστράτωρ” şeklinde ifade edilen *protostrator* Bizans bürokrasisinde önemli bir askeri unvandır. Yalnızca imparatorun atayabildiği yüksek bir askeri unvan olan *protostrator* önceleri hassa ordusunun süvari kumandanı durumunda iken bu makam imparatorluğun sonraki zamanlarında hafif süvari kumandanı olarak değişiklik göstermiştir. Alexander Kazhdan, “Protostrator”, *ODB*, Vol. III, s. 1748.

⁶⁸ Nicol, *The Despotate of Epiros, II (1267-1479): A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages*, s. 107-114; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 191-195.

imparatorluktan bağımsızlıklarının bir nişanesi olarak gören ve despotluğun devamından çıkar sağlayacak olan bazı aristokratlar tarafından İtalya'ya kaçırılmıştır. Despotluk vârisi Nikephoros Orsini, Konstantinopolis'in Latin İmparatoriçesi olan Taranto Prensesi Catherine de Valois'in sarayına teslim edilmiştir.⁶⁹

1338 yılı sonbaharına kadar burada kalan genç varis daha sonra Catherine de Valois'in kocası Philip'in hâkimiyeti altında bulunan Akhaia'daki evine götürülmüş. Akabinde de Epiros'daki Bizans aleyhtarı kimseleri kışkırtarak merkez Arta'da bir halk ayaklanması çıkarmıştır. Catherine de Valois'in tedarik ettiği bir d'Anjou filosuyla Morea'dan karşı kıyıya geçen Nikephoros Orsini, Vali Theodoros Synadenos'un tutuklanmasının ardından 1339 yılında Thomokastron Kalesi'ne yerleşmiştir. Arta, İoannina (Yanya) ve birkaç kasaba dışında yayılım göstermeyen isyan kısa soluklu olmuştur. Gerek 1339 yılında Teselya Valisi Mikhael Monomakhos ve Kantakuzenos ile kardeş çocuğu olan İoannes Angelos komutasındaki imparatorluk ordunun Thessalonike'ye yürümesi gerekse 1340 yılında Epiros'a gelen İoannes Kantakuzenos'un diplomasisi ve ikna edici konuşma kabiliyetinin de etkisiyle ayaklanma birkaç ay içerisinde son bulmuştur. Arta'da genel af ilan edilirken Vali Theodoros Synadenos ise esaretten kurtulmuştur.⁷⁰ III. Andronikos ve II. Nikephoros arasında imzalanan barış metninin akabinde 12-13 yaşındaki Nikephoros'a özel bir unvan olan ve herkesten daha saygıdeğer anlamına gelen *panhypersebastos*'lık unvanı verilerek kaybettiği hükümlanlık hakları yerine Kantakuzenos'un kızlarından biri olan Maria Kantakuzenos ile nişanlanma şerefini kabule zorlanmıştır. 1340 yılında yapılan nişan merasiminin ardından İoannes Angelos Arta'ya, Theodoros Synadenos ise Thessalonike'ye vali olarak bırakılırken

⁶⁹ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 252-253.

⁷⁰ Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. I, s. 550-554; Nicol, *The Despotate of Epiros, II (1267-1479): A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages*, s. 114-122; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 193-195. Kantakuzenos'un anıları içerisinde de, silahlarını bırakmaları için isyancı liderlerine sıraladığı gerekçeler ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. Thomokastron'da bekleyen Catherine de Valois'in gönderdiği d'Anjou donanmasına rağmen, Nikephoros Orsini'yi isteklerinden vazgeçirerek Latinlerin kuklası olmasını engellemesi, Thessalonike'ye geri dönmesi yönünde telkinler yapması Kantakuzenos'un görevini önemle ifa ettiğinin göstergesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, Yay. haz. L. Schopen, CSHB 1828-1832, C. I, s. 509-534; Almanca çev., açıklamalarla, G. Fatouros/T. Krischer, Stuttgart 1982.

Kuzey Yunanistan'daki bu gelişmeler imparatorluğa askeri ve iktisadi kaynak teşkil etmesi bakımından oldukça mühimdi.⁷¹

III. Andronikos ve Kantakuzenos'un oldukça fazla çaba sarf ettikleri Anadolu'daki Bizans arazilerinin kaybına ve Osmanlılarla mücadelelerine değinecek olursak:

Anadolu'daki dış siyaset ise oldukça çetindi. 1326 yılında Orhan Bey tarafından ele geçirildikten sonra Osmanlıların ilk başkenti olan Bursa'nın üzüntüsü henüz çok taze iken Orhan Bey bu kez de Bitinya'daki diğer Bizans şehirleri Nikaia (İznik) ve Nikomedia'nın (İzmit) fethine girişmiştir. Bu durum Konstantinopolis'de Bitinya Bölgesi'nin tamamının kaybedilmek üzere olduğu kaygısını uyandırmıştır. Kantakuzenos Anadolu'da gelişen bu Osmanlı akınlarına ivedilikle müdahale etmiş, ilk olarak 1329 yılı Mayıs sonunda Nikaia'yı kuşatan Orhan Bey komutasındaki Osmanlı Birlikleri'nin hiç değilse Nikomedia Körfezi istikametinden Konstantinopolis'e doğru ilerlemelerine mani olarak vaziyeti kurtarmak ve abluka altındaki İznik'i (mümkün olursa da Bursa'yı) kurtarmaya karar vermiştir. 1329 yılı Mayıs ayında Konstantinopolis ve Trakya'dan süratle toparlanan 4000 kişilik Bizans ordusu; önce Khalkedon'a (Kadıköy), buradan da el altında tutulan küçük bir filo vasıtasıyla denizin öteki yakasındaki Khrysopolis'e (Üsküdar) geçmiştir. İmparator III. Andronikos ve *Megas Domestikos* Kantakuzenos'un bizzat komuta ettiği ordu Marmara Sahili boyunca güneydoğu istikametinde ilerlemişlerdir.⁷² İmparator evvela Mesothernia (Kocaali) Valisi Kontofre'yi yanına çağırdı, kendisiyle sefer hakkında görüştü ki Kontofre, valiliği sırasında Kocaali'nde Türklerle karşılaşmalarında tecrübe kazanmış, yetenekli bir askerd; Türkerin savaş taktiğini yakından öğrenmişti. Kontofre imparatoru bu sefere teşvik etmişti. Bizans birlikleri ilerleyişlerinin üçüncü günü sabahında Osmanlı ordusunun bugün Nikeiata (Eskihisar) ile Tararitis (Darıca) arasında kalan bölgeye⁷³, Orhan Bey'in 8000 askeriyle kıyıya uzanan yamaçlarda konuşlanarak ordugâh kurduğunu öğrenmiştir.

⁷¹ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 43. Maria Kantakuzenos ile Despot II. Nikephoros Orsini'nin evlilikleri hakkında bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 130.

⁷² Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 180-181.

⁷³ Pelekanon Savaşı'nın Maltepe Savaşı olarak lanse edilmesi Hammer'in yaptığı coğrafi bir hatadan gelmektedir. Bizans ordusu karargâhını yaklaşık 30 km kuzeybatıda Maltepe sahilinde kurması akla ve mantığa pek uygun gelmemektedir. Nitekim birçok Grekçe eserin çevirisinde bulunmuş Vladimir Mirmiroğlu tarafından tekzip edilmiş ve bölgenin bugünkü Darıca ile Eskihisar arasında olduğu tespit edilmiştir.

Bizans ordusu bölgeye intikal ederek bugün Darıca'nın batısındaki bölgeye (Filokrene) gelmiştir. Savaşın koşulları her ne kadar Bizans'tan yana olmasa da Türkler çatışmaya zorlanmıştır. Osmanlı kaynaklarında pek bahsedilmeyen fakat Kantakuzenos sebebiyle Bizans kaynaklarında yer alan savaş, iki aşamada gerçekleşmiştir. Bizans ordusu tepelere yerleşerek stratejik üstünlük yakalayan Türk kuvvetlerinin düzlüğe çekilmesi amaçlanmıştır. Hatta Bizans İmparatoru, Osmanlı kuvvetleri düzlüğe inmezse savaş meydanını bırakıp çekilmeyi planlamaktadır. Diğer tarafta stratejik üstünlüğe sahip olan Sultan Orhan, klasik Türk savaş taktiğini uygulayarak kuvvetlerinin önemli bir kısmını tepe ardındaki geçide saklamıştır. Böylece Bizans kuvvetlerini tepeye çekmek suretiyle bir anda gizlediği birlikleri ortaya çıkararak savaşı kazanmayı planlamıştır. Bu amaçla, öncelikle 300 kadar süvariye Bizans birlikleri üzerine göndermiştir. At üzerinde hızlı manevra yapabilen ve ok atabilen bu süvariler Bizans ordusunun ön hatlarına saldırıp geri çekilmişlerdir. Bu geri çekilmedeki amaç Bizans saflarını bozmaktır. İlk gün Bizans ordusu safları bozmayıp yerinde kalmış ve ertesi gün Sultan Orhan, Pazarlı Bey komutasında daha büyük bir kuvvetle saldırmıştır. Bu ikinci saldırı esnasında Bizans safları bozulmuş ve imparator kendi askerlerini korumak maksadıyla Kantakuzenos ile birlikte öne atılmıştır. Tam bu esnada İmparator Adronikos ve Kantakuzenos hafif bir şekilde yaralanmış ve Konstantinopolis'e götürülmek üzere bir hal üzerinde kıyıdaki gemisine taşınmıştır.⁷⁴ Karargâhta ise söylentiler imparatorun öldüğü yönünde olup ordu içerisinde ciddi bir panik havasının esmesine sebep olmuştur. Dağılarak kıyıya doğru kaçan birlikleri takip eden Osmanlı kuvvetleri Filokrene (Tavşancıl) Kalesi önünde çekilen Bizans kuvvetlerini sıkıştırmış ve burada bir muharebe yaşanmıştır. Bu fırsattan yararlanan Osmanlı kuvvetleri ise bu kalabalığı kılıçtan geçirmiş ve birçoğunu esir almıştır. Kantakuzenos'un akrabası olan iki yüksek rütbeli subay da savaşırken öldürülenler arasında bulunmaktadır.⁷⁵

⁷⁴ Halil İnalçık, "Orhan", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XXXIII, İstanbul 2007, s. 377.

⁷⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 181. Eldeki bilgiler sadece Bizans kaynakları ile sınırlı olmakla birlikte ordu komutanı Kantakuzenos'un sübjektif yaklaşımı (bizzat orduyu komuta eden Andronikos'un onurunu kurtarmak adına böyle bir yola girdiği düşünülebilir) sebebiyle netlik kazanmayan savaş ile ilgili net bir şey söylemek mümkün değildir. Orduların mevcudiyetlerine ilişkin son derece abartılı bir yaklaşımda bulunan Kantakuzenos, savaş sonucunda gerçekleşen kayıplar ile ilgili de abartılı bir yaklaşımda bulunmuştur. Savaşın öncesinde Osmanlı kuvvetlerini 8000 olduğundan bahsederken Bizans kuvvetlerinin yaklaşık 2000 kişi olduğunu aktarmıştır buna rağmen Türk kayıplarının oldukça fazla olduğunu telaffuz ederken Bizans kayıplarının hemen hemen olmadığını

Savaşın sonuçları her ne kadar Malazgirt Savaşı kadar yıkıcı olmamışsa da, elde edilen galibiyet Türklerin bundan sonra Anadolu'daki ilerleyişinin de apaçık bir göstergesi olacaktı. Bizans'ın Bitinya'da göstermiş olduğu direnişin çöküşüyle 1329 yılı akabinde ivedilikle cereyan edecekti. Çok değil iki kuşak yani sadece yetmiş yıl öncesinde Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan Nikaia (İznik) 2 Mart 1331 tarihinde Orhan Bey'e teslim olmuştur. Orhan Bey akabinde de diğer bir önemli Bizans şehri olan Nikomedia (İzmit)'yı kuşatmıştı. Altı yıl müddetince Osmanlılara karşı direnç gösteren şehir 1337 yılında Bizans İmparatoru'nun Arnavutluk'ta âsilere karşı giriştiği seferi fırsat bilen Orhan Bey tarafından aynı yıl Osmanlı hâkimiyeti altına alınmıştır.⁷⁶

Nikaia (İznik) ve Nikomedia (İzmit)'nın Orhan Bey tarafından ele geçirilmesinin ardından imparatorluğun Asya'daki topraklarından bir ya da iki Ege adası dışında geriye sadece Osmanlıların henüz fethetmeye tenezzül etmediği Philadelphia (Alaşehir) ve Karadeniz kıyısındaki Herakleia Pontike (Karadeniz Ereğlisi) gibi birbirinden uzak olan birkaç şehir ve izole kasabalar kalmıştır. Ancak bunların hiçbirisi stratejik bir öneme sahip olmayıp ele geçirilmeleri de an meselesi idi.⁷⁷ Bithynia kıyısının fethinden sonra, gücünü zamanla komşu Türk Beylikleri'nin

(ya da son derece az olduğunu) dile getirmiştir. Bu bilgiye istinaden Bizans ordusu'nun dağlarak çekilmesi son derece tuhaf gözükmemektedir. Kaldı ki, mevzubahis İznik gibi Hristiyanlarca kutsal sayılan bir şehir olduğunda bu savaşın bir ölüm kalım savaşı olması beklenmektedir. Osmanlı vakayinamelerinde layıkıyla yer alamayan savaş çok kısa olarak Gazi Abdurrahman ile birlikte Sultan Orhan'ın bölgede Bizans birliklerini püskürttüğünü belirtmek ile yetinilmiştir. Savaş, bir Bizans İmparatoru ile Osmanlı Sultanının ilk yüz yüze karşılaşması olması ve akabinde İznik'in tüm umutlarını yitirerek Türkere teslim olması açısından önem arz etmektedir. Halil İnalcık, "Orhan", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XXXIII, s. 377.

⁷⁶ Osmanlı rivayetinde İzmit fethi üzerinde ilginç ayrıntılar verilir. Konuralp ölünce Orhan o bölgeyi Süleyman Paşa'ya vermişti. Gazi Abdurrahman'dan bilgi edinen Orhan Bey asker toplayıp Bursa'dan Yenişehir üzerinden Geyve'ye geldi. Geyve Boğazı'nda Absu'da Süleyman kendisiyle buluştu, Ayan Gölü (Sapanca/Siphon) ve Aydos'tan gaziler gelip kendisine katıldılar. İzmit'i kuşatabilmek için Yalova yönünde Yalakova'da Koyunhisar'ı (Hersek dili'ne inen İznik yolu üzerinde bir tepede Kaloyan elindeki Koyunhisar) almak gerekiyordu. Orhan bundan sonra bütün kuvvetleriyle gelip İzmit'i kuşattı. Âşıkpaşazâde'ye göre, "İzmit'in sahibesi bir hatun idi, İstanbul tekfuruna taalluku vardı" (bu bilgi Bizans kaynaklarıyla uyuyor). Hatun, Orhan ile anlaşıp kaleyi ahitname ile teslim etmek zorunda kaldı; zira İstanbul kayseri uzakta Arnavutluk'ta isyancılara karşı savaşa gitmişti. İzmit fethi için İdris-i Bitlisi'nin kaynağındaki 738 (1337) tarihi doğrudur. Orhan, Aydos'taki gazileri şehrin muhafazasına tayin etti. Kiliseler mescide çevrildi. Bir kilise medrese için ayrıldı. Süleyman Paşa İzmit'e vali tayin edildi. İzmit-Yalakova Marmara sahilini koruma görevi Kara Mürsel'e verildi. Bizans'tan gelebilecek saldırıları önlemek için Akça Koca'nın merkezi Kandıra bölgesindeki uç gazileri buraya getirildi. Bizans'ın Mesothenia bölgesi Akça Koca ile bölgeye gelmiş olan gaziler arasında bölüşüldü. Orhan Bey, Ermini-ili (bugün Akmeşe) bölgesini Yahşilü'ye (Yahşi Bey [?]), Kandıra bölgesini Ak-Baş'a verdi. Halil İnalcık, "Orhan", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XXXIII, s. 377.

⁷⁷ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 250.

menfaatlerini zedeleyecek şekilde önemli bir derecede ilerletmiş olan Osmanlıların aralıksız saldırıları deniz yolu vasıtasıyla Bizans'ın Avrupa bölümündeki kıyılarına da sıçramıştır. Öyle ki Osmanlıların saldırıları bu dönemde her ne kadar geri püskürtülebiliyorsa da Marmara Denizi'nin tüm Asya kıyısını fethedecek olan Orhan Bey, bu sayede kendi deniz gücünü kurarak gelecekte Bizans'ın Avrupa kıyıları için büyük bir tehdit unsuru oluşturacaktır.⁷⁸

Çetin geçen askeri ve siyasi mücadeleler bir tarafa, Bizans'ın güney ve batı cephesinde III. Andronikos'un yüreğini ferahlatan ufak gelişmeler de yaşanmaktaydı. Nikomedia (İzmit)'in fethinden bir hayli süre evvel Bizans ve Türkler arasında diplomatik ilişkiler de yaşanmaya başlamıştır. İmparator III. Andronikos gururundan da ödün vererek Osmanlılarla uzlaşma yoluna girişmiştir. 1333 yılı Ağustos ayında, kuşatma altındaki Nikomedia halkına cesaret vermek ve o sırada Orhan Bey'in bizzat yönetmekte olduğu Nikomedia kuşatmasını kaldırmak bahanesiyle Anadolu'ya geçmiştir. Ancak III. Andronikos savaşmak yerine ne şekilde bir anlaşma yapacaklarını konuşmak için Orhan Bey'i bir araya gelmeye davet etmiştir. Zira bu durum Bizans imparatoru ve Osmanlı beyi arasındaki ilk diplomatik buluşma olup Bizans'ın Anadolu'daki Türk sorununa karşı takındığı yeni bir yaklaşımın da ilk sinyalleri olmuştur. Bizans'ın bu siyasetinin ardında İoannes Kantakuzenos'un yönlendirici etkisini düşünmemek elde değildir ancak Kantakuzenos eserinde bu anlaşmanın içeriğini suskunlukla geçiştirmiştir. Çünkü antlaşma, Bizanslılar için onun anlatımının ima edebileceğinden çok daha onur kırıcıydı. Antlaşmanın bütün koşulları, sadece tek bir kronikte aktarılmış olup buna göre imparator Bitinya'da elde kalmış üç beş Bizans toprağına dokunulmaması kaydıyla Osmanlı'ya yılda 12.000 *hyperpyra* tutarındaki haracı ödemeye rıza göstermiştir. Zaten imparatorluğun Batı Anadolu'nun yeniden hâkimiyet altına alabilmesi için güçlü bir ordusu yoktu. Beyhude bir askeri harekât içine girmektense vakti geldiğinde kaybedilen bu topraklarının yeniden ele geçirileceği tesellisine sarılarak, Orhan Bey ile uzlaşma sağlamak daha akılcı bir yoldur.⁷⁹

⁷⁸ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 467.

⁷⁹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 181-182; III. Andronikos ve Orhan Bey arasındaki diplomatik görüşme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. I, s. 446-448. Bizans açısından değerlendirildiğinde ileriki yıllarda durum umut edildiği gibi şekillenmemiştir. Orhan Bey uygulamış olduğu barışçıl siyasetiyle halk arasında yaygın olan

Osmanlıların Nikaia ve Nikomedia'nın fetihleri ile birlikte Bitinya ve Anadolu'nun kuzeybatı köşesinin fetihleri de tamamlanmış, Mysia'daki Karasi Beyliği'nin topraklarının da alınması ile beraber Osmanlı Beyliği, Marmara Denizi güney kıyısı istikametinde Hellespont ve Pergamon'a kadar yayılmıştır. Osmanlıların dışında güneydeki Menteşeoğulları ile İzmir yöresindeki Aydınolu Beyliklerinin beyleri de adaları ve Trakya kıyılarındaki etkinliklerini arttırarak Ege Denizi'nde söz sahibi olmaya başlamışlardı. Bu durum tahta geçtiği ilk andan itibaren donanmayı elden geçirme çalışmalarına hız vererek Bizans'ın deniz gücünü güçlendirmeye çalışan III. Andronikos ve Kantakuzenos'un birkaç yıl içerisinde Batı Anadolu kıyı hattı boyunca savunma mevziilerinin ele geçirilerek Ege Adalarındaki Bizans varlığını yeniden tesis etmeye başlamalarına da zemin hazırlamıştır. Bu sayede, yıllık geliri 120.000 *hyperpyra* olmasının dışında stratejik açıdan da oldukça önemli bir ada olan Chios (Sakız) 1329 yılında, adanın Cenevizli Hâkimi Martino Zaccario'ya karşı isyan ederek yeniden Bizans hâkimiyetini tanımıştır. Chios'un alınması, adanın karşısında yer alan anakaraya da yeniden Bizans hâkimiyetinin taşınması için önemli bir fırsat olmuş ve 1329 sonunda Chios'dan yelken açarak diğer bir Ceneviz kenti olan Smyrna (İzmir) Koyu'nun hemen girişinde bulunan Phokaia (Foça) da imparatora bağlılık yemini etmiştir.⁸⁰

Şüphesiz III. Andronikos'un yolculuğunun tek gayesi bu değildi; Orhan Bey ile yaptıkları anlaşmaya benzer çizgide bir uzlaşmaya varmak için Marmara ve Ege Denizi'nde etkin olan Batı Anadolu Türkmen beyliklerinden Aydın ve Saruhan beylerini görüşmeye davet etmişti. Bizans'ın bu uzlaşma çağrısına Saruhan Bey'in

barbar bir fatih imajının aksine, babası Osman Bey gibi medeni ve akıllıca bir siyaset uygulamak suretiyle hâkimiyeti altındaki tebaanın saygı ve güvenini kazanmıştır. Nikaia ele geçirildiği vakit şehri terk etmek isteyenlerin ikonaları ve kutsal emanetleri ile birlikte gidebileceğini söylemiştir ki sunduğu bu tekliften çok az bir kimse yararlanmıştır. Babası Osman Bey'in vasiyet ettiği üzere adalet ve ilim yolundan ayrılmadan, farklı inanç ve ırka sahip tüm halkları kucaklamayı kendisine bir ilke edinmiş, toprakları fethedilen Hristiyan tebaaya hiçbir şekilde İslamiyet'i kabul etmeleri yönünde bir zorlama yapmamıştır. Direniş gösterenlerden ise öç alma yoluna gitmemiş hatta kentin kendi iç işlerini yürütmesine de müsaade etmiştir. Zira Orhan Bey için İslam'a geçme ve fetih ikinci sırada gelmekteydi. Hristiyan tebaanın güvenine mazhar olmasının akabinde elbette tüm bunların da bir vakti gelecekti. Çıkarları doğrultusunda gelişip büyüyen Osmanlılarla bütünleşen Nikaia'nın Hristiyan tebaası şehrin kaybedilmesinden 8 yıl sonra, evvelce benimsedikleri Ortodoks inancını terk ederek İslamiyet'i tercih etmiştir. Konstantinopolis Patrikliği'ni dehşete düşüren hadise sonrasında 1339 ve 1340 yıllarında bu kimselerin ruhlarını kurtarmak adına yollanan patriklik genelgeleri çıkarılmışsa da genelgeler tebaa tarafından reddedilmiştir. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 182; Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 250.

⁸⁰ Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 240.

bizzat kendisi iştirak ederken, Aydınoglu Mehmet Bey rahatsız olması nedeniyle imparatora armağanlar ile ulaklar göndererek karşılık vermiştir. Zira bu durum Bizans'ın Batı Anadolu'daki Türk varlığını yadsımayan yeni bir siyaset izlemeye başlamasının da en önemli göstergesiydi.⁸¹

Doğu Akdeniz Cenevizlilerin dışında, birçok batı gücünü de bünyesinde barındırmaktaydı. Batı Anadolu'daki Türkmen beylerinin Doğu Akdeniz'deki yağma faaliyetleri; Cenevizin ezeli rakibi Venedik, Rodos'daki St. Jean Şövalyeleri⁸², Kıbrıs'taki Fransız Lüzinyanlar⁸³ başta olmak üzere, Zaccaria gibi Yunan adalarındaki daha pek çok küçük hükümdarı (IV. Haçlı Seferi'nden sonra ele geçirdikleri adalarda hüküm sürmekte olan) çıkarları hususunda endişeye sürüklemekte ve bu durum Ege'de yakın bir zamanda büyük bir mücadelenin başlayacağını da belirtilerini ortaya koyuyor idi.⁸⁴

⁸¹ Bu hadise hem Enveri hem de İoannes Kantakuzenos tarafından kaydedilmiştir. Enveri hadiseyi, kahramanı Umur'un babasına, imparatorun boyun eğmesi diye görmekteyken; Kantakuzenos, İmparatorluğu yararına bir sözleşmenin yapılması olarak görmüştür. Ancak sözleşmenin içeriği her ne olursa olsun, bu Bizans'ın Türkler karşısında yeni bir siyaset izlemek için atmış olduğu diğer bir geçici adım şeklinde yorumlanabilir ve birkaç yıl sonra Orhan Bey ile anlaşmaya varılmasında olduğu üzere burada da girişimin, İoannes Kantakuzenos'tan gelmesi akla yatkındır. Şayet Bizans, başlıca Ege adalarını güneydeki Türk beyliklerinin desteklerini alarak ya da hiç olmazsa adaların herhangi bir beyliğin desteğinden yoksun kalmasıyla denetleyebilecek olursa, hem Osmanlı ilerleyişini engelleyebilecek, hem de diğer beylikleri Osmanlılara karşı bir savaşa kışkırtabilme olanağını elde etmiş olacaktı. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 184. Ayrıntılı bilgi için bkz. Enveri, *Düstünnâme-i Enveri (19-22. Kitaplar)*; *Osmanlı Tarihi (1299-1465)*, Hazırlayan: Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, 2013, s. 55-57, dize 235-286.

⁸² Bölgede son derece önemli bir rol oynayan Hospitalier Şövalye Tarikatı XIV. yüzyılın başından itibaren Latinlerin Ege'deki ticari menfaatleri ve Haçlı Seferi planları açısından esas tehdit olarak görülen Türkler ve müttefikleri Katalanların askerî faaliyetlerinin durdurulmasında Papalığın öncü rolü görevini üstlenmiş ve Fransa Kralı Güzel Filip ve Papalığın desteği ile 1309 yılında Rodos Adası'nı zapt ederek buraya sağlam bir biçimde yerleşmişlerdir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK Basımevi, Ankara 2011, s. 72; Machiel Kiel, "Rodos", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2008, C: XXXV, s. 155-158. Adanın zaptından sonra Rodos Şövalyeleri adıyla da anılan Hospitalierler, Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesini, Kıbrıs Krallığı ve Kilikya Ermeni Kontluğu'nun savunulmasını ve İstanbul'un fethini amaçlayan Haçlı Seferi politikasında bu bölgelere müdahale etmek açısından iyi bir konumda yer alan Rodos Adası'na yerleşmekle aynı zamanda Türk kıyılarına yakınlığı sebebiyle de Türklerin Ege kıyıları ve adalarındaki faaliyetlerine set çekmek açısından önemli bir avantajı ellerinde bulunduyorlardı. Serdar Çavuşdere, "Türlere Karşı Haçlı Donanma İttifakı Teşebbüsü ve İzmir Haçlı Seferi: 1341-1351", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Mart 2015, Yıl: 8, Sayı: XXI, s. 8.

⁸³ Lüzinyanlar; 1192-1489 yılları arasında Kıbrıs'ı yönetmiş olan Fransız asıllı bir hanedandır. Aslan Yürekli Richard (Rışar) Üçüncü Haçlı Seferi'ne gelirken Kıbrıs'ı almış ve önce tapınak şövalyelerine sonra da 1192 yılında Kudüs Kralı olan Fransız Guy de Lusignan'a satmıştır. Kıbrıs'da hâkim din olan Ortodoksluğa rağmen Akdeniz'de 300 yıl boyunca faaliyet gösteren Katolik Lüzinyan Hanedanlığı, 1489 yılında Venediklilerin istilasıyla da hemen hemen son bulmuştur.

⁸⁴ Wilhelm Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, çev. Enver Ziya Karal, TTK Yayınevi, Ankara, 2000, s. 550-551. Doğu Akdeniz'deki kaderleri Türklerin elinde olan Batı Avrupa'nın tüm Katolik Devletleri tarafından, Avignon'daki Papa XXII. İoannes'in de desteğini almak suretiyle Müslüman korsanlarla

1335 yılı sonbaharına gelindiğinde, III. Andronikos ve Kantakuzenos yeni inşa edilen donanma ile Doğu Akdeniz'deki Bizans hâkimiyetini güçlendirme çalışmalarına devam ederken, Cenevizliler altı yıl evvel ellerinden çıkan Chios'un intikamını alarak Lesbos (Midilli) Adası'nı⁸⁵ ele geçirdiler.⁸⁶ Bu durum III. Andronikos'un Türklerin, İtalyanlar ile mukayese edildiğinde çok daha güvenilir bir müttefik olacakları tezini bir kez daha doğrulamış idi. Bu nedenle de gerek Osmanlılara gerekse Cenevizlilere karşı girişilecek mücadelelerde Saruhan Bey ve Aydınoğlu Umur Bey'i Bizans'ın yardım talep edebileceği alternatif güçler olarak gündeme getirmiştir.

1335 yılı sonlarına gelindiğinde III. Andronikos ve Kantakuzenos çok zaman geçirmeden birkaç gemiyi Lesbos'un abluka altında tutulması için bıraktıktan sonra Phokaia'yı kuşatmak ve Umur Bey ile ittifak yapmak için Ege'ye doğru yelken açmıştır. Saruhan Bey, III. Andronikos'a yardımcı kuvvet ve kent düşene değin kuşatma boyunca Bizans askerlerine iâşesi desteği sağlamak suretiyle müttefik

mücadele etmek ve akabinde de Anadolu üzerinden Kutsal Topraklara ilerleme amacına hizmet edecek büyük bir Haçlı Seferi organize etmeye karar verilmiştir. Ancak bu aşamada Bizans'ın bu birlik içerisinde ne şekilde yer alacağı sorunu ortaya çıkmıştır ki birliğin en ateşli taraftarları olan Venedikliler ve Şövalyeler Bizans'ın katılımına destek verirken, Papa XXII. İoannes ve halefleri III. Andronikos'un birlik içerisine dâhil olabilmesi için kiliseler ayrılığını lanetlemeye rıza göstermesi ön koşulunu sunmuşlardı. III. Andronikos ise 1274 yılındaki II. Lyon Konsili'nin akabinde yaşanan felaketi göz önünde bulundurarak kurulması düşünülen birliğe dâhil olmaya karşı temkinli bir yaklaşım göstermiştir. III. Andronikos, büyükbabası VIII. Mikhael'in yaptığı hatayı yineleyerek batıya şirin görünmek adına tebaasını itaate zorlamaya niyetli değildi ve Haçlı Seferlerine olan inancını da yitirmişti. Zaten Bizans tebaası için 1204 yılındaki VI. Haçlı Seferi ile birlikte misyonunu kaybetmiş olan Haçlı Birliği'nden ne denli nefret edildiği de ortadaydı ki imparatorluğun en yakın hasmı Osmanlılara karşı diğer Türk Beylikleri ile ittifak yapma fikri bile akla daha yatkın geliyordu. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 186; Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 251.

⁸⁵ Ege Denizi'nin kuzeydoğusunda bulunan ve dağlık bir bölge olan ada Yunanca; Lésvos/Lesbos veya Türkçe; Midilli olarak adlandırılmaktadır. Adanın ismi Yunanca; “Λέσβοç” Lésvos ya da Lesbos olarak telaffuz edilir ki buradaki söyleyişsel farklılığın sebebi ise Yunanca “β” harfinin “v” harfi olarak okunmasından ileri gelmektedir. Adaya Türkçe adını veren Midilli ise; adanın merkezi olan ve Rumca: “Μυτιλήνη – Mytilene” kelimesinden türetilmiştir.

⁸⁶ 1335 yılında Lesbos önce, Chios (Sakız) Adası'nın 1329 yılında hâkimiyetini kaybeden Cenevizli Martino'nun kardeşi Benedetto Zaccaria tarafından Galata'daki hemşerilerinden ödünç aldığı birkaç gemi ile ele geçirilmeye çalışılmış ancak bu teşebbüs başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ada daha sonra aynı yıl içerisinde bu kez de anakaradaki Phokaia (Foça)'nın Cenevizli Hâkimi Domenico Cattaneo'nun saldırılarına maruz kalmıştır. İmparatora ettiği bağlılık yemininden dönen Cattaneo, Cenova'dan ve Rodos Şövalyelerinden kiraladığı birkaç gemiyle Lesbos'a saldırarak adayı zapt etmişti. Galata'daki Cenevizliler her iki girişiminde teşvik edicisi konumunda idiler ve bu nedenle de III. Andronikos'un varlıklarını tehdit edebilecek olası bir hamlesine karşı yerleşim yerlerinin etrafındaki surları kuvvetlendirme çabasına girişmişlerdir. Ancak Cenevizlilerin adayı kontrol altına almalarının ardından ise imparator Galata'daki savunma mevzilerinin yıkılması buyruğunu vererek İoannes Kantakuzenos ile beraber komuta ettiği Bizans filosuyla birlikte bölgeye doğru harekete geçmiştir. Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 244.

olurken⁸⁷, Umur Bey ise imparatorla Chios-İzmir arasındaki Erythrai burnunda (Karaburun) bizzat görüşme yolunu seçmiştir. Umur Bey ömrünü Ege Adaları'ndaki Hristiyanları taciz etmeye adanmış hatta bu doğrultuda 1332 ve 1333 yıllarında Euboia ve Yunan anakarasına kadar ilerlemiş bir Türk Beyi idi. Sürekli mücadele halinde bulunduğu Cenevizlilere karşı Bizans'ın yardım çağrısına memnuniyetle karşılık veren Umur Bey, Aydın Beyliği'nin Bizans ile o güne kadar ki en önemli ve resmi müttefiklik anlaşmasını yapmıştır. İmparator ve Umur Bey arasında yapılan görüşmeye hem Kantakuzenos'un hem de Enverî'nin eserinde olaylara birbirinden farklı yorumlar getirilerek de olsa yer verilmiştir. Buluşmaya bizzat tanıklık eden Kantakuzenos, III. Andronikos ve Umur Bey arasındaki görüşmenin sağlanmasında ve Umur Bey'in Lesbos kuşatmasında Bizans'a ödünç gemi vermeye ikna edilmesinde kendi önemine oldukça dikkat çekmiştir. Bizans'ın, Aydınoğulları Beyliği'ni daimi bir kurum, hükümdarına imparator'un 100.000 *hyperpyra* haraç ödemek zorunda olduğu bağımsız bir devlet olarak tanıdığını antlaşma; Bizans'a Avrupa ile mücadelelerinde imparatorluğa eğitimli asker desteği sağlamasının yanında, ileride Osmanlılara karşı girişilecek bir müttefikliği de beraberinde getirmiştir. Ayrıca bunların hepsi bir tarafa gelecek yıllarda Umur Bey ve Kantakuzenos arasında da ilelebet sürececek bir önemli bir dostluğun da başlangıcı olması bakımından oldukça önemlidir.⁸⁸

1340 yılına gelindiğinde Batı Anadolu'daki Türk üstünlüğü herkesçe malum olmakla birlikte; ülkenin kuzey sınırı Sırp ve Bulgar tehdidinde, Orta Yunanistan Katalan denetimi altında, Ege Adaları ise çoğunluğu İtalyan ailelerinin idaresi altında varlığını devam ettiriyordu. Ancak yine de imparatorluk 1328 ile 1340 yılları arasındaki dönemde önemli bir canlanma yaşamıştır. Kuzey Yunanistan'ın tekrar kazanılması Yunan yarımadasının Bizans çatısı altında birleştirilmesi için bir umuda neden olmuş, III. Andronikos ve Kantakuzenos bu sayede imparatorlukta idari ve iktisadi bir nizam da sağlamayı amaçlamış hatta ve hatta bu güven ortamını bir adım

⁸⁷ Feridun M. Emecen, "Saruhanogullari", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, C: XXXVI, ss. 170-173.

⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. I, s. 482-495; Paul Lemerle, *L'Emirat d'Aydın, Byzance et l'Occident: recherches sur "La geste d'Umur Pacha"*, Bibliothèque Byzantine, Paris 1957, s. 102-115; Elizabeth A. Zachariadou, *Trade and Crusade: Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydın (1300-1415)*, Library of the Hellenic Institute of Byzantine and post-Byzantine Studies, II (Venice, 1983), s. 38-40.

da öteye taşımışlardı. 1341 yılı baharında Kantakuzenos'un 16 yaşındaki büyük oğlu Matheos (d:1325/ ö:1391 veya 1383 Mistra) ile imparator ile kardeş çocuğu olan İrene Palaiologos⁸⁹ evlendirilerek Kantakuzenos ve Palaiologos hanedanlıkları arasında akrabalık bağı tesis edilmişti. Ancak bu akrabalık, hiçbir şekilde Kantakuzenos ve ya onun ailesinden herhangi bir kişini imparatorun vefatı durumunda taht iddiacısı olmasını meşru hale getirmiyordu.⁹⁰

İmparator ve Kantakuzenos yapılan düğünün ardından 1341 yılı bahar ayında Thessalonike'den yeni bir sorunun çözümü için Konstantinopolis'e doğru hareket etmişler idi.⁹¹ Birkaç ay geçtikten sonra dinlenmek için çekildiği Hodegon

⁸⁹ İrene Palaiologos, II. Andronikos ile ikinci karısı Montferratlı İrene'nin oğlu olan Despot Demetrios Palaiologos ile Theodora'nın kızı idi. Büyükbabasının ilk karısından oğlu dolayısıyla büyük amcası IX. Mihail ve Montferrat Markizi I. Teodor'dur. Aynı şekilde Simonis Palaiologina büyük halasıdır. VI. İoannes eserinde, İrene ile Matheos evliliğini 1341 yılı öncesinde Thessalonike'de gerçekleştiğini kaydetmiştir. Çiftin en az 5 çocukları olmuş, isimleri bilinen çocukları ise; İoannes Kantakuzenos (despot, d:1342/ ö:1361 sonrası), Demetrios Kantakuzenos (*sebastokratōr*, kısa süreli Mora Despotluğu yapmış olup d:1343/ ö:1383), Theodora Kantakuzenos (Çiftin en büyük kızları olan Theodora, Kantakuzenos'un eserinde Eugenia manastır ismi almış olan büyükannesi İrene Asanina tarafından eğitildiği kaydedilmiştir. Kendisinin de rahibe olduğu kabul edilmektedir), Helena Kantakuzenos (Salona Kontu Luis Fadrique ile evli olup, 1382 ile 1394 yılları arasında Salona'da naiplik yapmıştır) ve Maria Kantakuzenos (İoannes Laskaris Kaloferos ile evli)'dur. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca. 1100-1460*, s. 108-138.

⁹⁰ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 198.

⁹¹ Bahsi geçen sorunun kaynağını; çoğu Athos Dağı'nda (Aynoroz) yaşayan ve Hesykhastlar adı verilen bir grup Ortodoks münzevi oluşturmaktadır. Yunanca *hesykhasmos* (isihazm) "kutsal sessizlik" manasına gelen terim, yeni bir kavram değildir. Hristiyanlığın ortaya çıkışından itibaren Ortodoks Kilisesi kuvvetli bir sofuluk geleneğine sahip olmuş ve bu yolu seçen keşişler tüm yaşamlarını sessizlik içinde yalnızca meditasyon yaparak geçirirlermiş. Ancak 1330 yılına gelindiğinde Sinalı Gregorios ismindeki Doğu Akdeniz'i dolaşan keşiş, belirli fiziksel tekniklerle, Tabor Dağı'nda suretinin değişmesi sırasında İsa'nın etrafını çevreleyen kutsal sonsuz ışık huzmesinin görülebileceği söylentisini çıkarır. Gregorios'un öğrettiklerinin özellikle büyük kabul gördüğü Kutsal Dağ, Hesykhast hareketin merkezi haline gelir. Ancak aynı zamanda Bizans'ta ezelden beri süregelen dini tartışmayı da tekrar hortlatır. Özellikle de önerilen teknikler (çenenin göğse değmesi, gözlerin göbeğe odaklanması, nefesin düzene sokulması ve "Tanrı'nın oğlu Hazreti İsa, bana merhamet et!" şeklindeki İsa Dua'sının sürekli olarak tekrarlanması) eleştiriye ve hatta dalga geçmeye çok yatkındır. Hesykhastlara karşı çıkanların başında Barlaam isimli Kalabriyalı bir Ortodoks keşiş gelmektedir. Engin bilgisi çok geçmeden İoannes Kantakuzenos'un dikkatini çeker ve ona Konstantinopolis Üniversitesi'nde kadro bulur. Hatta Barlaam 1339 yılında Papa'yı görmek üzere gizlice Avignon'a gönderilir ve ona kiliselerin birleşmesiyle ilgili Bizans görüşünü açıklar. Ancak geri döner dönmez döneminin en büyük âlimi olan Nikephoros Gregoras ile alenen tartışır ve ondan iyi bir dayak yer. Büyük ihtimalle utancını yenmek için de batıl inançtan ibaret gördüğü uygulamalara karşı şiddetli bir kampanya başlatır. Ancak Hesykhastların da *Kutsal Hesykhastları Savunma Üçlüsü* adındaki uzun bildiriye hazırlayan, Gregorios Palamas isminde bir liderleri vardır. Palamas'ın Athos Dağı'ndaki tüm meslektaşları tarafından da onaylanan bu belge zorlu bir kanıt oluşturur ve imparatorun (ki bunlara güçlü bir Hesykhast olan Kantakuzenos'da dâhildir) konuyu çözmek üzere bir kilise meclisi kurmak konusunda ikna edilmesinde önemli bir rol oynar. Meclis 10 Haziran 1341 tarihinde Ayasofya'da imparatorun başkanlığında toplanır ve bir gün sonra Hesykhastların ezici zaferiyle sona erer. Barlaam ve tüm eserleri lanetlenir. Palamas ve arkadaşları takdire şayan bir iyi niyet örneği göstererek, Barlaam'a kucak açar ve onun davasını savunuşuna övgüler yağdırırlar. Buna karşın önce yaptığı hataları kabullenen Barlaam, sonradan kararı kötü yanından alır ve bağırarak soruşturmanın bir

Manastırı'nda bir gece yüksek ateşe tutulan III. Andronikos, 4 gün içerisinde kötüleşerek ve 15 Haziran 1341 tarihinin akşamında 45 yaşında iken vefat etmiştir.⁹²

1.3. VI. İoannes Kantakuzenos'un İkinci İç Savaş (1341-1347) Dönemindeki Faaliyetleri

III. Andronikos'un imparatorluk dönemi selefleri II. Andronikos ve VIII. Mikhael ile kıyaslandığı zaman ülkenin çok daha iyi idare edildiği bir dönem olmuştur. Hâkimiyeti müddetince Kantakuzenos'un nasihatlerine bağlı kalarak, siyasi ittifakları da kullanmak suretiyle bir yol haritası izleyen imparator ordusunun başında da her daim aktif bir komutan olmuştur. Gençlik dönemindeki tutarsız davranışları bir tarafa dursun, rüşvete karşı aldığı önlemler ve yasal reformları uygulamadaki istikrarı kendisine halkının da desteğini kazandırmıştır. İç savaşlar safhasında kısa bir ferahlamaya neden olan III. Andronikos ve haleflerinin en büyük şanssızlığı imparatorluğun çöküş sürecinde tahta çıkmalarıydı. Devlet bu dönemde Osmanlı ve Sırp haricindeki hasımlarıyla mücadele edebilecek kadar iyileşme gösterdiyse de vuku bulan hâkimiyet mücadeleleri, kanlı ve ağır iç savaşlar ile beraber Bizans'ın çöküşü engellenemeyecektir.

III. Andronikos öldüğünde iki oğlu vardı ve bunlardan en büyüğü olan V. İoannes 9, Mikhael ise henüz 4 yaşındaydı.⁹³ Bizans saray monarşisinde taht teorik olarak

düzmece olduğunu ilan ettikten sonra, itibarı sarsılmış şekilde Kalabriya'ya geri döner. Kantakuzenos'un yazdığına göre orada Ortodoks inancını bütünüyle reddeder ve Roma Kilisesi çatısı altına girerek Gerace Piskoposluğu'na atanır. Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 253-254; Adrian Fortescue, "Hesychasm", *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 7, New York, Robert Appleton Company, 1910; Catholic Encyclopedia, "Hsychasm", <http://www.newadvent.org/cathen/07301a.htm> (Erişim Tarihi: 27 Ağustos, 2019); Anita Strezova, *Hesychasm and Art, The Appearance of New Iconographic Trends in Byzantine and Slavic Lands in the 14th and 15th Centuries*, Canberra: Australian National Press, 2014, s. 24. Hesychasm'ın tarihçesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zehra Tokcan, *Hesychasm Mistisizmi Geleniği ve Gregory Palamas (1296-1359)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 2019, s. 14-37.

⁹² Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 254.

⁹³ İmparatoriçenin her türlü devlet buhranı anında bel bağladığı evladı, büyük oğlu İoannes Palaiologos olsa da Savoylu Anna ve III. Andronikos'un beş çocuğu olmuştur. Bunlardan ilki Maria Palaiologos (d:1327/ ö:1356 sonrası); İrini ismini alan Maria, Bulgaristan İmparatoru IV. Mihail Asen ile evlenmiş olup kocası, İvan Aleksandr Asen ile Eflaklı Teodora'nın en büyük oğludur. Bulgar-Osmanlı savaşları sırasında babasından önce ölümüne kadar babası ile ortak imparatorluk yapmıştır. İkinci çocukları V. İoannes (d:18 Haziran 1332/ ö:16 Şubat 1391) olup babası öldüğünde 9 yaşında idi. Üçüncü çocukları Mikhael Palaiologos (d:1337/ ö:1370 öncesi); *porfirogennetos* diye anılıp *despot* unvanı verilmesi ve 1351/1352 yılında IV. Stefan Uroş'un sarayına girmesi dışında bu çocuğun tarihte pek adı geçmemektedir. Dördüncü çocuğu Eirene (ö: 6 Ağustos 1384); Maria ismini alan İrene Midilli Adası yöneticisi I. Francesco Gattilusio ile evlenmiştir. Son çocuğu ise Theodora

babadan oğula geçmese de uygulamada bu durumun çoğunlukla tam tersi söz konusuydu. İoannes Bizans tahtının ilk sıradaki varisiydi ama babası III. Andronikos tarafından tahtın müşterek hükümdarı olarak taç giydirilip veliahtlığı ilan edilmemişti. Bu nedenle de daha imparator hayatta iken devletin fiili idaresini elinde bulunduran *Megas domestikos* İoannes Kantakuzenos imparatorun en yakın dostu ve baş danışmanı olarak V. İoannes'e naiplik etmesi geniş çevrelerce tabii karşılanmıştır. Kantakuzenos'un tahta geçme gibi bir merakı söz konusu olmamakla birlikte vakti zamanında III. Andronikos'un kendisini müşterek imparator olarak ilan etme teklifini dahi kabul etmeyerek orduların başkomutanı olmayı tercih etmişti.⁹⁴ Büyük bir sadakatle bağlı olduğu imparatorun ölümüyle birlikte yaşanan süreçte de bağlılığını sürdüren Kantakuzenos İmparatoriçe Anna ve çocuklarının huzur ve güvenliğini sağlamak adına oldukça büyük bir çaba göstermiştir. III. Andronikos'un yaşamının son saatlerinde imparatoriçe ve çocuklarına kol kanat geren, herhangi bir kargaşa çıkması ihtimaline karşı onları saraydaki Vareg Birliklerinin korumasına veren de yine Kantakuzenos olmuştur.⁹⁵ Ayrıca dostu olan imparatorun cenazenin devlet töreni ile kaldırılmasını dahi kendine görev edinerek, tüm cenaze masraflarını da kendi karşılamak suretiyle tertip etmiştir. İmparatoriçe Anna hem devlet işlerinde tecrübesiz hem de savaş ve barış meselelerinde karar verebilme becerisine yeterince sahip değildi. Ancak çevresinde oğlu büyüyene kadar ona naibelik yapmasında yardımcı olmaya hazır yetenekli ve hırslı birkaç devlet adamı var idi. Kocasının can dostu, silah arkadaşı ve danışmanı olan Kantakuzenos da bu isimlerin en başında gelmekteydi. Ölmeden önce fikir değiştirmeyeceği kuvvetle muhtemel olan imparatorun, 1330 yılı Ocak ayında hastalandığı zaman eğer iyileşmezse dostu Kantakuzenos'un imparator ilan edilmesini bunu kabul etmediği takdirde de karısı Anna'nın vasisi ve hamisi olarak atadığı birçok kimse tarafından bilinmekteydi. Çünkü o esnada V. İoannes henüz doğmamıştı. Bu nedenle de Kantakuzenos, imparatorun cenazesinden sonraki süreçte fiilen imparatorluğun naibi ve henüz çocuk yaşta olan meşru veliaht İoannes ile annesi Anna'nın vasisiymiş gibi davranarak, tahtı sahibine iade edeceği vakte kadar imparatorluk sarayına taşınmayı uygun görmüştü.

Palaiologos'tur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları On Portre: 1250-1500*, s. 88-102.

⁹⁴ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 255.

⁹⁵ Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları On Portre: 1250-1500*, s. 91-92.

İmparatorluktaki sulh ve nizamı korumak amacıyla faaliyetlerini ivedilikle başlamış, ilk iş olarak da ülkedeki valilere, vergi memurlarına ve devlete isyanına ihtimal verdiği kimselere gözdağı verici mektuplar göndererek ikazda bulunmuştur.⁹⁶

İmparatorun, kendisini tahtının müstereği olması konusunda birçok kez ikna etmeye çalıştığını kaleme alan Kantakuzenos, Gregoras tarafından da doğrulanmaktadır. Kantakuzenos'un her ne kadar Bizans tahtını ele geçirme gibi bir gayesi olmamışsa gerek siyasi ve askeri yeteneği gerekse de III. Andronikos ile aralarındaki bağ çevresindekilerce her daim bir kıskançlık sebebi olmuştu. İmparatorun ölümüyle beraber bu hasetlik iyice gün yüzüne çıkmış Kantakuzenos'un desteğiyle makam ve servet sahibi olan Patrik İoannes Kalekas⁹⁷ ile Aleksios Apokaukos'da⁹⁸ bu

⁹⁶ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca. 1100-1460*, s. 44-45.

⁹⁷ 1282-1347 yılları arasında yaşayan XIV. İoannes Kalekas, evli ve iki çocuğu olan bir rahip idi. Ortodoks Kilisesi'nde piskoposluklar ve diğer mühim memuriyetlere evli papazlardan ziyade çoğunlukla bekâr din adamlarının terfi ettirildiği göz önünde bulundurulursa çok da istikbali parlak bir kimse değildi. Sıradan bir papaz olarak atanan Kalekas, İoannes Kantakuzenos'un himayesine girmesiyle önce Selanik Metropolitisi akabinde de İsaia'sın yerine Konstantinopolis Patriği (1334-1347) olmuştur. Ancak minnet duygusu politik ihtiraslarına mağlup olan ve İsihazm'ın karşısında yer alarak, Gregori Palamas'ın da rakibi olan Kalekas, VI. İoannes'e karşı V. İoannes'i destekleyen naipliğin bir üyesi olarak 1341-1347 arası Bizans iç savaşının aktif liderlerinden biri haline gelmiştir. İmparatoriçe Anna'nın desteğini alan, Patrik Kalekas naip olurken, Apokaukos'da Konstantinopolis *Praefectus Urbanus*'luğuna atanmıştır. Kantakuzenos'un ortak imparator olarak taç giyerek, Şubat 1347 tarihinde Konstantinopolis'e girmesiyle Kalekas'ın naipliği de sona ermiştir. Adrian Fortescue, "Hesychasm", *The Catholic Encyclopedia*, <http://www.newadvent.org/cathen/07301a.htm> (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2019).

⁹⁸ Aleksios Apokaukos (d.XIII. yüzyılın sonu/ ö:1345), sıradan bir aileden gelmesine rağmen iyi bir eğitim alarak askerlik meziyetleriyle *megas duks*'luk, bürokrasi kabiliyetiyle de *parakoimomenos* mevkine kadar yükselmiş olup bu yüksek devlet makamlarına gelmesinde ve zenginleşip güç kazanmasında İoannes Kantakuzinos'un himayesinde olmasının büyük etkisi vardır. II. ve III. Andronikoslar arasında gerçekleşen taht çekişmesinde İoannes Kantakuzenos, Theodoros Synadenos ve Syrgiannes Palaiologos ile II. Andronikos'un karşısında yer alan Apokaukos, III. Andronikos'un galibiyetinin akabinde Kantakuzinos'un boşalttığı mesazonluk mevkii ile ödüllendirilmiş ayrıca Kantakuzenos'un kendisine bahsettiği *megas duks*'luk (kaptan-ı derya muadili) mevkii ile yeni inşa edilen Bizans donanmasının başında Çanakkale Boğazı'nı Türklere karşı müdafaa etmiştir. 1328 yılından sonra Konstantinopolis'te hızla güç ve servet kazanan Apokaukos, tedbir amaçlı olarak Epibatai'de kendisine sığınabileceği bir de kale yaptırmıştı. 1341-1347 yılları arasında çıkan iç savaşta V. İoannes'i destekleyen hizbin liderlerinden olan Patrik XIV. İoannes ile birlik olup Kantakuzenos'un karşısında yer almıştır. Bunun sebebi ise Apokaukos'un Kantakuzenos'u tahta çıkması yönünde iknaya çalışıp bunda muvaffak olamayışındır. Apokaukos, Kantakuzenos'un imparator olması durumunda yeni imparatorun sağ kolu olma imtiyazını elde edeceği yönünde bir inanç içerisinde idi. Ancak Kantakuzenos Bizans tahtına çıkmamakta kararlı olup aksi bir hareketin tahtı gasp etmek olduğuna inanmış, vazifesini ise yaklaşık 80 yıldır hüküm süren ve tahta üç imparator çıkaran (IX. Mihail de dâhil edilirse 4 imparator) Palaiologos Hanedanlığına hizmet sunmak olarak benimsemiştir. Apokaukos, işte tam da bu nedenler çerçevesinde eski dostu ile ters düşerek onu bertaraf etmek için Patrik Kalekas ve Kraliçe Anna safına geçmiştir. İç savaşta soylular ve seçkin sınıf genellikle Kantakuzinos'u desteklerken düşük ve orta sınıf şehirliyle tüccar ve denizciler ağırlıklı olarak Apokaukos'u desteklemişlerdir. Bu anlamda iç savaşın bir tarafı yaşlı ve toprağa bağımlı asillerden oluşurken, Apokaukos'un da içinde olduğu diğer taraf ise devlet içerisindeki yeni bir değer olarak gelişen batıya dönük radikal değişimi temsil etmişlerdir. Apokaukos'un bir hapisane denetimi

kimselerin başını çekmişlerdi. Öyle ki Kantakuzenos'a kendisine desteğinden dolayı minnettar olsa da İmparatoriçe Anna da her daim bu dostluğu çekemeyenlerden biri olmuştu. Kocasının ölüm döşeğinde Kantakuzenos'un desteğine ve zekâsına itimat etmesi yönünde kendisine nasihat etmesine karşın, hırslı bir kadın olan Anna, kocasının aksine hiçbir zaman Kantakuzenos'dan hoşlanmamış, ona güvenmemiştir. Ancak bu güvensizlik tek taraflı değildi. Kantakuzenos da aynı şekilde imparatoriçeye güvenmiyor, onun kadın olmasından ileri gelen bir takım zafiyetler içerisine düşeceğinden endişeleniyordu.⁹⁹

İmparatoriçenin üzerinde etkisini arttıran Konstantinopolis Patriği İoannes Kalekas, çocuk yaştaki veliaht İoannes'in naipliğinin Kantakuzenos'dan ziyade kendi hakkı olduğu iddiasında idi. Bu iddiasını ise İmparator III. Andronikos'un 1334 yılında Syrgiannes'in isyanı üzerine başkentten ayrıldığında ve daha sonra da Kuzey Yunanistan'da bulunduğu sırada kendisini naip olarak ataması ile gerekçelendiriyordu.¹⁰⁰ Kantakuzenos ise bu ortamda naip olma ya da devlet işlerini idare edebilme iddiasını kabul ettirmek için baskı yapma tehlikesini göze almaktansa büyük komutanlık görevinden istifa ederek tümüyle emekliye ayrılmayı teklif etmiştir. Ancak bu teklif patrik ile imparatoriçe arasındaki uzun fikir alışverişleri neticesinde engellenmiştir. Gregoras'ın anlatımına göre Kantakuzenos'u tahta çıkmaya ikna edemeyip onu bertaraf etme gayretine girişen Apokaukos'un tüm entrikalarına rağmen patrik, Anna ve Kantakuzenos arasında geçici bir uzlaşmaya varılmıştı. Ancak bu uzlaşma çok da uzun ömürlü olmayacaktı. İmparatorun ölüm haberinin duyulmasıyla Bizans'ın düşmanlarına gün doğmuş; Makedonya yeniden Stefan Duşan'ın saldırısına maruz kalmış, Saruhanoğulları Trakya kıyılarına akınlar yapmış, Bulgar Çarı İvan Aleksander ise Bizans'a sığınan rakibi Mikhail Şişman'ın kendisine teslim edilmesi için Bizans'ın kuzeyinden harekete geçmişti. Kantakuzenos, Aleksios Apokaukos'u *megas duks* olarak donanmanın başında bırakmasının ardından, 1341 yılı Temmuz ayında *megas domestikos*'luk görevini ifa etmek ve sulh ortamını tekrardan sağlamak üzere ordunun başına geçerek

esnasında politik tutuklular tarafından linç edilerek öldürülmesi iç savaşın Kantakuzenos'un lehine sonuçlanmasında bir dönüm noktası olmuştur. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 200-202.

⁹⁹ Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları On Portre: 1250-1500*, s. 91-93; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 47-48.

¹⁰⁰ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 200.

Konstantinopolis'ten ayrılmıştır. Bu durum ise başkentteki entrika kazanlarının kaynamasına sebep olmuştur.¹⁰¹

Kantakuzenos çok kısa bir süre içerisinde durumu kontrol altına almayı başarmıştır. Öyle ki Eylül ayında başkente döndüğünde, Kuzey sınırlarının güvelliği sağlanmış, Saruhan Bey'in Gelibolu'yu yağmalayan donanmasına bir misilleme olarak Saruhan sahilleri vurulmuş ve Türk akıncı birliklerini Trakya'dan çıkartılmış¹⁰², Aydınolu Umur Bey ile de Bulgarlara gözdağı vermesi hususunda bir anlaşma yapılmıştır.¹⁰³ Tüm bu siyasi hadiseleri Osmanolu Orhan ile yaptığı anlaşma ve Yunanistan'da Bizans lehine gelişen olaylar izlemiştir.¹⁰⁴

Kantakuzenos'un Yunanistan'da yaşanan gelişmeler neticesinde 23 Eylül'de ordusu ile birlikte Trakya'ya gelmek zorunda kalması ve bu süreçte ikinci kez Konstantinopolis'ten ayrılması ile beraber de rakipleri harekete geçmiştir. Donanmanın başındaki Apokaukos kasıtlı olarak Türklerin Trakya'ya geçmelerine

¹⁰¹ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 25-52; Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 576-586; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 45-46.

¹⁰² Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010, s. 109-110.

¹⁰³ Bizans iç savaşıyla birlikte, Umur Bey Bizans İmparatorluğu için önemli bir müttefik haline gelmiş, Kantakuzenos, düşmanlarına ve otoritesine karşı çıkanlar için en samimi müttefiki olarak Umur Bey'i görmüştür. Nitekim Kantakuzenos kendisine karşı ittifak kuran Saruhan, Osmanolu Orhan ve Karesi oğlu Yahşi Beylerle anlaştığı gibi onlara yardım etmek amacıyla 250 gemiyle Trakya sahillerine çıkan Umur Bey'i de kendi yanına çekmeyi ve onu geri dönmeye ikna etmeyi başarmıştır. Bizans kıyılarını talan etsin diye bir filo göndermiş bulunan Aydınolu Umur Bey gemilerini Karadeniz'den Tuna ağzına, Bulgarlara gözdağı vererek onları boyun eğmeye zorlamak için göndermeye razı olurken, İvan Aleksander birliklerini geriye çekip Bizans ile antlaşma tazelemiş, Stefan Duşan ise Bizans ile uzlaşma yolunu seçmiştir. Yaşanan bu olaylar neticesinde Kantakuzenos, daha sonraki dönemlerde de rakipleri karşısında zor duruma düşüp imparatorluk mücadelesinde başarısızlığa uğradığında ilk önce Umur Bey'den yardım istemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Feridun M. Emecen, "Umur Bey", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XLII, İstanbul 2012, ss. 156-159; Tuncer Baykara, *Aydınolu Gazi Umur Bey (1309-1348)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1990, s. 66-73. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Ersan vd. (Haz.), *Aydınolluları Tarihi-Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-I/ Aydın (04-06 Kasım 2010 Aydın) Bildiriler*, TTK Yayınları, Ankara 2013.

¹⁰⁴ 1341 yazında Didymoteikhon'da bulunduğu sırada Akhaia'nın feodal hâkimleri Kantakuzenos'a Bizans'ın yüksek hâkimiyetini tanımaya hazır olduklarını bir elçilik heyeti ile duyurmuşlardı. Bunun nedeni ise ülkede büyük bir kargaşanın egemen oluşu ve Fransız asilzadelerin unvan yönünden İmparatoriçe Catherine de Valois'nın valileri sıfatıyla Akhaia Devleti'ni şimdi idare etmeye başlayan Floransalı banker Acciajuoli'nin temsilcileri yerine Bizans'a tabi olmayı tercih etmeleriydi. Yaşanan bu gelişmeler gelecek açısından Kantakuzenos'a bir umut kapısı aralamıştı. Şayet Mora Yarımadası'ndaki Latinlerin Bizans'a katılmaları Attika ve Boeotia'daki Katalanların da bir şekilde Bizans'a katılmalarına neden olacaktı. Ki böylelikle Mora'dan Konstantinopolis'e kadar uzanan Bizans eski kudretini yakalayarak komşu barbar kavimlerden de geçmişin hesabını sorabilecekti. Georg Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 470; Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 256.

göz yummuş onu destekleyen siyasi muhalifleri ile birlikte Kantakuzenos'a karşı Patrik İoannes Kalekas ve İmparatoriçe Anna'nın oluşturduğu naiplik yönetimi için destek toplama çalışmalarına girişmiştir. Kendi çıkarları doğrultusunda davasına hizmet edecek kimseleri örgütlemek için bir hizip oluşturan Apokaukos, Kantakuzenos'u vatan haini ilan etmek için ise siyasi arenadaki rakibi olan Patrik Kalekas'ın desteğini almıştır. Aralarında Kantakuzenos'un kayınpederi Bulgar Andronikos Asen'in de olduğu birçok güçlü kimseyi ise rüşvet vererek ya da tehdit ederek yanına çekerken, imparatoriçeyi de türlü oyunlarla Kantakuzenos'un kendisine ve oğluna karşı bir komplo hazırladığı yalanına inandırmıştır. Apokaukos, imparatoriçenin güvenini kazanmasıyla edindiği kentin *praefectus*'u unvanı (merkez komutanı ve emniyet müdürü) sayesinde ise Kantakuzenos'un tüm düşmanlarına unvan ve makam dağıtmış, Kantakuzenos yanlılarına karşı ise büyük bir işkence ve kovuşturma kampanyası başlatmıştır.¹⁰⁵

Kendisini savunmasına dahi izin verilmeyen Kantakuzenos, Bizans tahtını ele geçirmeye çalışan bir hain olarak addedilmiş, İmparatoriçe Anna da tüm ordusunu dağıtmak suretiyle komutanlık vazifesinden istifa ettiğini sunan buyruğu imzalamasını emretmiştir. Yakın çevresinden zulüm gören 40 kadar kişi ise Kantakuzenos'un Didymoteikhos'daki ordugâhına sığınmış ve bu koşullar altında kendisi gönülsüzde olsa, onu imparator ilan etmelerinin yerinde bir karar olduğuna ikna etmişlerdir. Sonuç olarak da İoannes Kantakuzenos 26 Ekim 1341 tarihinde St. Demetrios Festivalinde imparator ilan edilmiştir. Kantakuzenos'un bu ilan esnasında kendisini III. Andronikos'un "kardeşi" olarak tanımlaması onun hükmü devam eden imparator ile aralarındaki özel yakınlığa yaptığı bir vurgu iken, kendisinin ve eşi İrene'nin ismini İmparatoriçe Anna ve oğlu İoannes Palaiologos'dan sonra zikrettirmesi ise onun yasal varisin haklarına duyduğu saygının en açık göstergesi olmuştur.¹⁰⁶ Yine anılarındaki pek çok sayfada 1341 yılında imparator ilan edilişinin

¹⁰⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 202-203. Kantakuzenos'un destekçilerine karşı başlatılan işkenceden ailesi de payını almıştır. Annesi Theodora, en küçük oğlu Andronikos, en büyük oğlu Matthew'un eşi olan Eirene'nin de bulunduğu aile üyeleri ev hapsine alınmıştır. Ayrıca Kantakuzenos'un başkentteki mallarına el konmuş ve yahut yakılıp yıkılmıştır. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 46-47.

¹⁰⁶ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 47-48.

etik bakımdan haklılığına yer vermesi de onun imparator olma kararını zorunlu koşulların neticesinde alarak bunun utangaçlığını yaşadığının bir kanıtıdır.¹⁰⁷

Kantakuzenos'un imparatorluğu başkentteki yönetime karşı bir savaş ilanı olup, Patrik Kalekas ve Apokaukos'un Bizans tahtının gasp edildiği yönünde kendilerine destek edinerek yeni bir iç savaş çıkmasına zemin hazırlayacaktı. Kantakuzenos'un "*Romalıların şimdiye kadar görüp geçirdikleri en kötü iç savaş, neredeyse her şeyin yok olarak ulu Roma imparatorlunun eski benliğinin cılız bir gölgesi haline getiren bir çatışma*" olarak tanımladığı bu olayın görünüşteki tek müsebbibi ise oydu ve rakipleri tarafından bu duruma imparatorluğu kasıtlı olarak sürüklemiş havası yaratılmıştı.¹⁰⁸

Bizans'da yaşanan bu iç savaş hiç kuşkusuz ilk iç savaşa göre çok daha yıkıcı ve çetindir. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri imparatorluk bütçesinde açılan deliğin büyüyerek devletin her noktasına zuhur edişi iken diğeri ise savaşa müdahil olan dış güçlerin daha etkin rol üstlenmesiydi. Ve bu kez şans Kantakuzenos'dan yana değildir. İmparatorluk ekonomisi bir önceki iç savaşın yaralarını saramamışken bir diğer iç savaşın yaşanması, kaybedilen topraklardan karşılanamayan gelirler, başkent ve eyaletlerde yaşayan neredeyse hiç vergi ödemeyen zengin aristokrasi sınıfıyla üzerine yüklenen ağır vergiler altında ezilmiş fakir proleterya sınıfları arasındaki iktisadi kutuplaşmanın artması, rüşvet ve iltimasın ayyuka çıkması gibi birçok unsur halkın devlete karşı itimadının sarsılmasına neden olmuştu.¹⁰⁹ Aleksios Apokaukos'un kışkırtmalarıyla başkentteki ayaktakımı güven teşkil etmeyen yönetime karşı düşmanca bir tutum içerisine girmiş, Kantakuzenos ve onu destekleyen aristokrasi sınıfının mülkleri yakılıp yerle bir edilmiştir. Kantakuzenos'un büyük kayıplara uğradığı bu iç savaşta sarayı talan edilmiş, taşra

¹⁰⁷ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 203-204. Kantakuzenos yanlış ve vakitsiz imparatorluğunun kutsatmak istediği gelecekte haber verme yeteneği ile ünlü Didymoteikhos Piskoposu'ndan olmamış incirleri yiyen kimseler elbette dudaklarının kabarmasına katlanacaklardır yanıtını alırken kendisinin kaleme aldığı eserinin II. cildinde de taç giymesi esnasında bazı tuhaf ve uğursuz sayılabilecek olaylar da yaşandığından bahsetmektedir. Bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 167-168; Donald M. Nicol, "Hilarion of Didymoteichon and the gift of prophecy", *Byzantine Studies/Etudes Byzantines*, V (1978), ss. 185-200, (yeniden bas.: Donald M. Nicol, *Collected Studies*, II, No. IX).

¹⁰⁸ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 12.

¹⁰⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Peter Charanis, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler", çev. Melek Delilbaşı, *Belleten*, S: XLVIII/191-192, TTK Yayınları, Ankara 1984, ss. 523-535.

illerinde sahibi olduğu malları gün yüzüne çıkmış, Makedonya'daki mülkleri ise kamusallaştırılmıştı. Fakir halkın, zengin azınlığın serveti ile karşı karşıya gelmesi ise Apokaukos'un, imtiyazlı sınıfın temsilcisi Kantakuzenos'a karşı bir kahramana dönüşmesine neden olmuştu.¹¹⁰

Kantakuzenos isyanın ne şekilde yayıldığını hatırladığında konuya ilişkin olarak “*Bu, iğrenç ve korkunç bir hastalık gibi yayıldı*” ve “*daha önce ılımlı ve akli başında olan insanlarda bile aynı aşırılıkların görülmesine yol açtı... Bütün kentler aristokrasiye karşı girişilen bu ayaklanmaya katıldılar ve geç kalanlar yitirdikleri zamanın acısını çıkarmak için daha da aşırı davrandılar. İnsanlık dışı işler, hatta kıyım bile yapıldı. Akıldışı anlık davranışlar yiğitlik sayıldı ve aynı toplumun insanı olma duygusunun ya da insani hoşgörünün yokluğu imparatora bağlılık diye nitelendirildi*” ifadelerini kullanmıştır.¹¹¹ Ayaklanmalar hızlıca büyümüş Kantakuzenos'un imparatorluk haberi başkente ulaşmasının ardından 27 Ekim 1341'de Adrianopolis'e, oradan da Trakya ve Makedonya'daki şehirlere ulaşmıştır. Aristokrasi sınıfının Kantakuzenos'un yanında yer aldığı ayaklanmalarda, galeyana gelen halk ise Kantakuzenos ile destekçilerinin karşısında saf tutarak yağma ve talan başlamıştır. Adrianopolis'te oluşturulan halk birliği kral naipliği adına şehir yönetimini üstlenmiş, Apokaukos ise birliği hemen tanıyarak oğlu Manuel'i resmi temsilci ve vali olarak buraya göndermiştir.¹¹²

Yalnızca kısa süre önce tüm askeri ve siyasi yetkilerini elinde tuttuğu başkentte, rakipleri tarafından imparatorluğun en büyük düşmanı ilan edilmek suretiyle gözden düşürülen Kantakuzenos'un kendini savunmasına dahi izin verilmeksizin tüm yasal hakları elinden alınmış, malı mülkü müsadere edilmiş, sarayı ve tüm varlığı yerle bir edilmiştir. Tüm bunlar bir yana evinden kovulan annesi maruz kaldığı kötü muamele ve hakaretlere dayanamayarak birkaç hafta içerisinde 1342 Ocağa ölmüştür. Ona destek veren kimselerin mal varlığını yitirip canından olduğu bu ortamda sağ kolu Theodoros Synadenos dahi onu yalnız bırakmıştı.¹¹³ Hiçbir zaman Bizans tahtına

¹¹⁰ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 205-206.

¹¹¹ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 178; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 207.

¹¹² Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 258.

¹¹³ Kantakuzenos'a geldiği takdirde şehrinin kapılarını açabileceği teklifinde bulunan Theodoros Synadenos, Thessalonike Valisi olmakla birlikte o dönemde Thessalonike'ya sahip olan kişi,

egemen olma gibi bir gayesi olmamasına karşın mecbur kaldığı imparatorluk ilanının ardından, gasıp imparator olarak patrik tarafından aforoz edilmiştir. Aynı hızla 19 Kasım 1341 tarihinde de çocuk yaştaki V. İoannes Palaiologos Ayasofya'da Bizans İmparatoru olarak taç giymiştir.¹¹⁴

Yaşanan hadiseler Kantakuzenos için bir müttefiki zorunlu kılmıştır ki bu noktada da ilk akla gelen Aydın Emiri Umur Bey olmuştur. Ancak Umur Bey'in uzakta olması, zamanınsa Kantakuzenos aleyhine işlemesi bu kez rotanın Sırp hâkimi Stefan Duşan'a dönmesine neden olmuştur. Duşan'ın, imparatorluğun her daim düşmanı olması göz önünde tutulacak olursa bu hiç de kabul edilesi bir durum değildi. Kantakuzenos komutasındaki askerlere imparatorluk hükümetinin safına geçmeyi ya da kendisiyle mücadeleyi seçenek olarak sunduğu zaman yalnızca 2000 askeri onunla Sırbistan'a doğru ilerlemiştir. Kantakuzenos'un, bundan birkaç sene evvel tanıştığı Duşan ile ikinci karşılaşması 1342 yılı Temmuzunda Skopia'nın (Üsküp) kuzeyindeki Priştina'da olmuştur. Duşan, imparatorluğun iç meselelerine böylesi dâhil olma fırsatını kaçırmamış ve Kantakuzenos'a destek sözü vermiş, karşılığında ise Bizans Makedonyası'nın büyük bir bölümünün kendisine verilmesini öngörmüştür ki bu Kantakuzenos için kabul edebileceğinden çok daha fazla bir

imparatorluğun elinde ne kalmışsa onun neredeyse yarısına hâkim olmuş sayılabilirdi. Teklifi değerlendirmek isteyen Kantakuzenos 1342 Martında eşi İrene'yi Didymoteikhon'daki muhafız birliğinin başında bırakarak, ordusuyla harekete geçmişse de daha Thessalonike'ye ulaşmadan Synadenos Zelotlar (*zelotes*) tarafından kentten sürülmüş, yandaşları ise dağıtılmıştır. Devrimcilerin Thessalonike'deki üstünlüğü ve Apokaukos'un 70 gemiden oluşan bir donanmayla buraya gelişi, Synadenos'ı başkentteki ailesinin zarar göreceği kaygısına düşürerek saf değiştirmeye zorlamıştır. Apokaukos, bölgedeki hâkimiyetini sağlamlaştırmak için oğullarından İoannes'i Thessalonike'ye imparatorluk hükümetinin valisi, Manuel'i ise Adramyttion Valisi olarak göndermiştir. Thessalonike, görünüş itibarıyla Palaiologos Hanedanlığı'na bağlı olsa da, bağımsız bir komün gibi yönetilen şehrin asıl idarecileri ise Zelotlardı. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 207-209. Thessalonike'deki Zelotlar Devrimi (1342-1349) için bkz. İhor Şevçenko, "The Zealot Revolution and the Supposed Genoese Colony in Thessalonica", *Prosphora eis Stilpona P. Kyriakidēn*, (Hellenika, IV, Thessalonica 1953), s. 603-617; İhor Şevçenko, "Nicolas Cabasilas' "anti-Zealot" Discourse: a Reinterpretation," *DOP*, Vol. XI (1957), s. 79-171; George T. Dennis, "Nicholas Cabasilas Chamaetos and his Discourse on Abuses Committed by Authorities Against Sacred Things", *Byzantine Studies/Etudes Byzantines*, V: I-II (1978), s. 80-87 (Dennis, *Collected Studies*, No. XI). *Zelotes* kelimesi Yunancada, içi ateşli olmak (buradan: a. Bir amacın peşine ateşli olarak düşmek; b. Çok beğenmek, imrenmek; c. Kıskanmak) manalarına gelen *zeloo/zeleou* fiilinden türetilmiş ad. İngilizce'deki *zeal*, *zealous*, *zealot*; Fransızcadaki *zele*, *zèle*, *zélateur* sözcükleri de buradan gelmektedir. Reform programına da sahip politik bir parti şeklinde örgütlenmiş olan Zelotlar, Bizans tarihinde hiçbir kentte örneğine rastlanmayan bir rejim kurarak Thessalonike'yi iç ve dış işlerini kendisi yöneten bir cumhuriyete dönüştürmüş ve halkı aristokrasiye karşı ayaklandırmışlardır. Zealotların güttükleri siyaset ve amaçları için bkz. Ernest Barker, *Bizans Toplumsal ve Siyasal Düşüncesi*, s. 193-201.

¹¹⁴ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca. 1100-1460*, s. 48-49.

bedeldir. Ancak hiç şüphesiz Duşan'ın desteği Kantakuzenos için hayati bir önem taşımış, İmparatoriçe Anna'nın iki kez onu tutuklayıp kendisine teslim etmesi karşılığında ihya edileceği çağrısı bile onu bu müttefiklikten caydırmamıştır. Zira Duşan'ın buradaki amacı onların birbirleriyle savaşmalarının kendisine çok daha fazla kazanç sağlayacağı idi.¹¹⁵

Kantakuzenos, 1342 yılı sonunda Didymoteikhos'a geri dönmek üzere Duşan'ın beraberine verdiği ücretli askerle yola çıkmış, Serez'e ulaştığında ise Khristupolis (Kavala) Geçidi'nin imparatorluk ordusu tarafından tutulması nedeniyle burayı kuşatmaya mecbur kalmıştır. Ancak Serez kuşatması esnasında ordusu salgın hastalığa tutulan Kantakuzenos'un askerlerinden 1500 kadarı can vermiş kendisi ise Didymoteikhos'daki ailesine ulaşamadan, kalan 500 askeriyle yeniden Sırp topraklarına çekilmiştir. Muhafız birliğinin nezaretinde bıraktığı ailesi ise başkentten gelen birliklerin Didymoteikhos'u kuşatma altında tutması sebebiyle oldukça güç bir durumdaydı. Kantakuzenos bir kez daha Duşan'ın sağladığı ücretli birliklerle savaşarak ailesinin yanına gitmeye teşebbüs etse de Sırp hâkiminin ince hesapları ve askerlerin gönülsüzlükleri neticesinde yeniden Sırp topraklarına çekilmek zorunda kalmıştır.¹¹⁶

Aydinoğlu Umur Bey çok geçmeden Kantakuzenos'un yardımına yetişmiştir. Umur Bey verdiği sözün arkasında duran bir insandı¹¹⁷ ve Kantakuzenos'un yardım çağrısı üzerine donanmayı toplama hazırlıklarına girişmiş, hazırlıkları tamamlayınca da 1342 yılı kışında 380 gemilik bir filo ve 29000 asker ile Meriç Nehri ağzına kadar gelmiştir. Kendisi de ordusuyla beraber vadi boyunca Didymoteikhos'a ilerlemiş ve kenti kuşatmadan kurtarmıştır. Umur Bey, Didymoteikhos'u savunması için bir muhafız birliğini burada bırakmasının ardından Trakya'ya ilerleyerek Kantakuzenos'a katılmak istemişse de sert geçen kış koşullarına direnemeyip bu planından vazgeçmiştir. Ancak Umur Bey her ne kadar geri adım atıp Anadolu'ya

¹¹⁵ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 50-53.

¹¹⁶ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 52-53.

¹¹⁷ Gregoras, "Pylades ile Orestes" in dostluğuna benzettiği Umur Bey ve Kantakuzenos dostluğuna övgüler yağdırırken Umur Bey'in birçok bakımdan bir Helen olduğunu ifade eder ki bu Umur Bey'i yücelten bir söyleyiştir. Nikephoros Gregoras, *Tarih. Byzantina Historia*, C. II, s. 648-649; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 212.

geçmişse de Kantakuzenos açısından bu durum başkentteki naipliği endişeye düşüren siyasi bir başarıydı.¹¹⁸

1342-1343 yılı kışında Thessalonike'nın, 1343 yılı Nisan ayında ise önemli Makedonya kentlerinin Kantakuzenos'un imparatorluğunu desteklemesi hadisesi başkentteki naipliğin olduğu kadar Sırp hâkimi Duşan'ın da çıkarlarına ters düşmekteydi. Bunun bilincine olan Apokaukos, beraberindeki bir filoyla Thessalonike'ya gelerek Kantakuzenos'u Makedonya'da abluka altına almışsa da Umur Bey'in çok geçmeden, Thessalonike yakınlarındaki Klopas Limanı'na, 200 gemilik bir donanmanın başında bir kez daha dostunun yardımına gelmesi Apokaukos'un ardına dahi bakmadan başkente kaçmasına sebep olmuştur. Zelotların Thessalonike'deki direnişi ise daha çetin geçmiş, Umur Bey ve onun getirdiği 6000 askerin desteği dahi Kantakuzenos'un kentteki güçlü surları aşmasını sağlayamamıştır. Ancak tüm yaşananlara rağmen Kantakuzenos dostunun desteği sayesinde Didymoteikhos'daki karargâhına ulaşarak yaklaşık bir yıllık ayrılığın ardından ailesine kavuşabilmiştir.¹¹⁹

1341-1347 yılları arasındaki ikinci iç savaş Geç Bizans tarihinde belgelendirilen ender olaylardan olup Gregoras'ın ve Kantakuzenos'un eserlerinde de yer almaktadır. Aristokrasi taraftarı olan Gregoras olayları objektif bir şekilde aktarmaya gayret ederken, olayların başrolündeki Kantakuzenos Tarihi'nin üçüncü kitabının tümünde (basılmış metinde yaklaşık 600 sayfayı) mücadelesinin aşamalarını ve nihai zaferini gerçekçi detayla süsleyerek betimlemiştir. Gerçekte her iki tarafında ezeli düşmanı olan Sırpların ve Türklerin eliyle yönetilen ve yeni Roma İmparatorluğu'nun iktidarı için her iki gruptan sayıca fazla olmayan askerlerin yaptığı bu mücadeleler destansı bir edebi üslupla gelecek nesillere aktarılmıştır.¹²⁰

Anadolu ve Trakya'daki Türk faaliyetlerinden rahatsız olan İmparatoriçe Anna ise ve batı dünyasındaki soydaşlarına imparatorluğunu kâfirlerden kurtarın çağrı yapmak suretiyle kendisine destek edinmeye çalışmakta pek gecikmemiştir. Papa VI.

¹¹⁸ Feridun M. Emecen, "Umur Bey", C: XLII, s. 156-159; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 53.

¹¹⁹ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 259-260. Umur Bey ve Kantakuzenos'un Thessalonike'daki faaliyetleri için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 54-56; Feridun M. Emecen, "Umur Bey", C: XLII, ss. 156-159.

¹²⁰ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 211.

Clemens'in örgütlediği Hristiyan Devletleri ise İzmir'i Umur Bey'den alarak,¹²¹ Anadolu'daki sömürgecilik faaliyetlerini sürdürmek istiyorlardı. İmparatoriçe 1343 yılı yazında şövalyelerinden birini Avignon'a göndererek kendisinin, oğlu İoannes'in, Aleksios Apakaukos'un ve Patrik İoannes Kalekas'ın Papalığa biat ettiğini belirtmiştir. Ancak oğlu İoannes bu sırada kendi kararlarını verebilecek bir yaşta değilken, Apokaukos ve Partik Kalekas'ın da Katolikliğe geçmiş olması pek olası değildir. Ayrıca imparatoriçenin çabaları da beyhudedir. Çünkü Avignon'dan da, Venedik ve Ceneviz'den de talep ettiği desteği görememiş, Türkler ise bölgedeki nüfuzlarını her geçen gün arttırmıştır.¹²²

Oğullarından Manuel'i Thessalonike'nin batısındaki Berroia'nın komutanlığı ile görevlendiren Kantakuzenos, Makedonya'nın doğusunu ise Sırp hâkimi Duşan'ın vicdanına bırakmıştı. Kendisi ise Umur Bey'in birlikleri ile Trakya'daki kasabaların çoğunu ele geçirmişti ki Türk askerleri yağma ve talan ile bu hizmetlerinin bedelini ziyadesiyle çıkartıyorlardı. Sırp hâkimi Stefan Duşan ile Bulgar Kralı İvan Aleksander kendi çıkarları doğrultusunda tarafsız bir tutum sergileseler de rakipleri Kantakuzenos'un Trakya'daki hâkimiyetinden oldukça sıkıntılıydı. Gerek Trakya topraklarının tahrip edilmesi gerekse Karadeniz'deki kimi liman ve pazaryerlerinin geçici olarak kapatılması başkentte yiyecek kıtlığının¹²³ hâsıl olmasına sebep

¹²¹ Umur Gazi-Haçlı mücadeleleri için bkz. Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, s.273-309; Kemal Ramazan Haykıran, "Aydın Eli'nde Haçlı Seferleri: Aydınoglu Gazi Umur Bey'in Haçlılarla Mücadelesi", *Yenifikir*, Yıl: 8 Sayı: 20 Temmuz 2018, ss. 25-34.

¹²² Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 212-213. İmparatoriçe Anna, Bizans'ın iç savaş ve devrim ayaklanmaları sebebiyle çöken iktisadi durumu toparlamak içinde Ceneviz ve Venedik ile de çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Kantakuzenos ve destekçilerinin mülklerinin müsadere edilmesinin yeterince rahatlatamadığı İmparatorluk iktisadi durum için, imparatorluk mücevherlerini teminat olarak verdiği Venedik Cumhuriyeti'nden faiziyle ödenmek üzere 30.000 duka altın borç almıştır. Hiçbir zaman geri alınamayan mücevherler Konstantinopolis Türklerin hâkimiyeti altına girdiği 1453 yılında dahi San Marco Hazinesi'nde idi ve o tarihe kadar Venedik-Bizans arasında yapılan hemen her antlaşmada da yer alacak idi. Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 247-248.

¹²³ Başkentteki kıtlığın sebebi ise Konstantinopolis'e yaşamsal gereksinimlerini taşıyan Cenevizlilerin bu esnada Kırım'daki kolonileri için Altın Ordu Tatarları ile savaş halinde olmasıydı. Yine aynı dönemde vuku bulan "Kara Ölüm" diye bilinen hıyarcıklı veba, doğudan batıya tüm dünyayı etkisi altına almıştı. Gregoras, kaynağı Kırım olan salgını, 1346'da Kefe'deki Moğol kuşatmasıyla ilişkilendirir ki veba buradan Ceneviz gemilerine giren farelerle taşınmıştır. 1347 yazında Konstantinopolis'e ulaşan salgın sırasıyla Trabzon, Marsilya ve Mart 1348'de de Venedik'e yayılmıştır. Veba Salgını, insanlık tarihinin en yıkıcı felaketlerinden biri olup rakamsal bilgilerin elde edilmesiyse oldukça zordur. Konstantinopolis ile Bizans dünyasındaki etkileri, hastalığın belirtileri ve yakalanan kimselerin yaşadıklarının en detaylı anlatımını en küçük oğlu ve son çocuğu olan Andronikos Kantakuzenos (d:1334/ ö:1347)'u bu hastalığa kurban veren İmparator Kantakuzenos yapmaktadır. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 49-53; Nikephoros Gregoras,

olmuştu. Yaşanan bu gelişmeler Kantakuzenos'un imparatorluk tahtına giden yoldaki adımlarını daha da güçlendirecekti. 1344 yılında naiplik hükümetinin Trakya'daki önde gelen komutanlarından İoannes Vatatzes'in Kantakuzenos safına geçmesine sebep olmuştur. Vatatzes'in ardından, önce Aleksios Apokaukos'un Adrianapolis valisi olan oğlu Manuel Apokaukos sonrada 1345 yılı başında da Adrianapolis Kantakuzenos'a teslim olmuştur.¹²⁴

İktidarı ve akıbeti için endişelenen Apokaukos birkaç muhafız birliği ile gezmek, olası bir durumda vakit kaybetmeden kaçabilmek amacıyla Haliç'de donanımlı bir savaş gemisi hazırda bulundurmak ve sadakatinden emin olmadığı kimseleri (çoğu zengin tebaadan olan) Konstantinos'un Büyük Sarayı'nın bir bölümüne inşa edilen zindana hapsedtirmek gibi önlemler alsa da ölümünden kaçamamıştır. 11 Haziran 1345 tarihinde saraydaki inşa çalışmalarını kontrol etmek amacıyla gittiği sırada avluda gezinen yüksek rütbeli bir grup mahkûmun saldırısına uğrayan Apokaukos, kafası kesilip saray duvarına asılmak suretiyle katledilmiştir.¹²⁵ Bu katlin akabinde başkentte vuku bulan kargaşa ortamı patrik ve imparator tarafından kısa zamanda kontrol altına alınsa da Apokaukos gibi güçlü bir siyasi rakibin ortadan kalkması önemli bir hadise idi.

Kantakuzenos daha sonra bir taraftan Thessalonike'daki Zelotlar bir taraftan da kendisi ile çıkarları ters düşen ve Tüm Makedonya'ya egemen olmak için Serez'i kuşatan Sırp hâkimi Stefan Duşan ile mücadelelere girişmiştir. Apokaukos'un Thessalonike'ye vali olarak atadığı oğlu İoannes Apokaukos kentin hâkimiyetini ele geçirmek için Zelotların önderlerini öldürtüp, yönetime el koymuş, babasının

Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 797-781; Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 253-254; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 233. Andronikos Kantakuzenos'un ölümü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 129. Bkz. genel olarak; Philip Ziegler, *The Black Death*, Londra 1969.

¹²⁴ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 57-58.

¹²⁵ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 260-261. Apokaukos'un katli üzerine İmparatoriçe Anna, *panhypersebastos* İsaakios Asen'i mahkûmların tümünün serbest bırakılıp evlerine gönderilmesi ve onlara karşı herhangi bir önlem alınmaması yönünde görevlendirdiyse de emirine itaat edilmemiştir. İsaakios Asen, denizci olarak Apokaukos'un hizmetinde bulunan Gasmulilere, efendilerinin intikamını alma fırsatı sunmuştur. Mahkûmların çoğu Nea Moni Manastırı'na sığınmaya çalışmışsa da Apokaukos'un katledilmesinde ilgisi olsun olmasın yaklaşık 200 kadar silahlı mahkûm kılıçtan geçirilmiştir. Apokaukos'un katli ve akabindeki kıyama ilişkin bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 541-545; Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 729-741; Mikhael Doukas, *Tarih; Anadolu ve Rumeli (1326-1462)*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008, s. 13-15.

ölümüyle beraber de Kantakuzenos safına geçtiğini ve şehri ona teslim ettiğini ilan etmiştir. Ancak ivedilikle hareket eden Zelotlar, Kantakuzenos ve Berroia'daki oğlu Manuel kente ulaşmadan, İoannes Apokaukos ve 100 kadar yandaşını şehrin surlarından aşağı atarak kıyımdan geçirerek bölgede ki hâkimiyetlerini daha da sağlamlaştırmışlardır.¹²⁶

Sırp hâkimi Duşan ile çıkarları çatışan Kantakuzenos, başkentte zayıflayan idareyi mutlak hâkimiyeti altına alabilmek için yeniden güçlü bir siyasi müttefik edinebilmek arayışı içerisine girişmişse de bu kez Umur Bey'den beklediği yardımı sağlayamamıştır. Papa VI. Clemens'in örgütlediği Venedik, Ceneviz, Rodos ve Kıbrıs gemilerinden oluşan Latin donanması 1344 yılı Ekim ayında Umur Bey'in kontrolü altındaki Smyrna Limanı'm ele geçirerek donanmasını dağıtmıştır. Kentin yukarı kısmında siyasi varlığını sürdüren Umur Bey, dostunun ricası ile Haziran 1345 yılında Saruhan Bey'in de destek kuvvetleriyle¹²⁷ Trakya'ya kısa bir sefer düzenlemişse de artık eski gücünü yitirerek kendi beyliğinin varlığını devam ettirebilme mücadelesine düşmüştür.¹²⁸ Kantakuzenos, bunun üzerine Osmanogulları'nın lideri Orhan Bey ile temasa geçmiş ve Bizans İmparatorluğuna giden yolda kendisine güçlü bir müttefik edinmiştir. Kantakuzenos-Orhan Bey müttefikliği, Hristiyan batının nezdinde hem kâfirle yapılan rezilce bir işbirliği hem de Türklerin Avrupa'ya geçişinde onlara sunulan korkunç bir fırsat olarak nitelendirilmiş. İleride Kantakuzenos dahi bu durumun askeri açıdan karşılaştığı bir zorunluluk olduğunun izahatını yapıp eylemlerinden dolayı özür dileme zorunluluğu hissedecektir.¹²⁹

¹²⁶ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 478.

¹²⁷ Umur Bey Kantakuzenos'un yardımına karadan gitmek üzere Saruhan topraklarından geçiş izni istemiş, Saruhan Bey'de oğlu Süleyman'ın liderliğindeki yardımcı kuvvetler ile ona destek sunmuştur. 1345 Haziranında birlikte Çanakkale Boğazı'ndan Rumeli yakasına geçen müttefikler, Kantakuzenos'un düşmanlarıyla bir dizi savaş yaparak İstanbul üzerine yürümüş. Ancak Kantakuzenos'un şehirdeki taraftarlarının ortadan kaldırıldığı haberlerinin üzerine geri çekilerek Makedonya taraflarına hareket etmişlerdi. Bu esnada Saruhanoğlu Süleyman Bey'in hummadan vefat etmesi müttefiklerin planları alt üst ederek, Umur Bey'in geri dönmesine sebep olmuştur. Oğlu Süleyman'ın vefatı, Saruhan Bey'i çok üzmüş; hatta ittifaktan ayrılmasına yol açmıştır ki Onun oğlunun vefatı dolayısıyla müttefiklerini suçladığını dahi düşünmek mümkündür. Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, s. 110-111.

¹²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Paul Lemerle, *L'Emirat d'Aydın, Byzance et l'Occident: recherches sur "La geste d'Umur Pacha"*, s.180 vd., 218 vd.; Feridun M. Emecen, "Umur Bey", C: XLII, ss. 156-159.

¹²⁹ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 502-524.

Kantakuzenos, siyasi ve dini bakımdan dindaşları gibi Türklerden hoşlanmasa da Umur Bey ve Orhan Bey ile her daim iyi birer dost olmuştur. Bu iki Türk gazisinin de kendilerini Hristiyanlara karşı gaza ülküsüne adadıklarını bilmesine rağmen daima onların zekâlarını ve dürüstlüklerini takdir ederek, dillerini dahi öğrenmiştir. Gregoras'ın aktarımlarına göre Umur Bey öldüğü zaman gerçek bir dostu kaybetmenin üzüntüsünü yaşayıp dostunun yasını tutmuştu.¹³⁰ Umur Bey'in hayati tavsiyesi ile Osmanlı'dan gerek iç savaşta askeri destek sağlamak gerek se iç savaş sonrası imparatorluğun düşmanları ile mücadelede Türklerin desteğinden faydalanmak amacı ile diğer dostu Orhan Bey'e de 1346 yılında ikinci kızı Theodora'yı gelin olarak vererek akrabalık bağı kurmuştur. Evlilik hadisesi Gregoras, Kantakuzenos, Dukas ve L. Chalkokondylas gibi Bizans eserlerinde kendisine yer bulurken, dönemin Osmanlı kaynakları konuya ilişkin sessiz kalmaktadır.¹³¹

1346 yılı yaz mevsimi başlarında Marmara Denizi kıyısının Avrupa yakasında Selymbria'da (Silivri) imparatorun eşinin ve diğer iki kızının da hazır bulunduğu görkemli düğün şenlikleri tertip edilmiştir ki bu da Kantakuzenos'un bu izdivaca verdiği önemin apaçık bir göstergesidir. Kantakuzenos Türk tarafında değil de Bizans tarafında gerçekleşen düğün merasimi hakkında eserinde bilgiler vermektedir; *"İmparatoriçe ve kızları geceyi imparatorluk çadırında geçirirken; Kantakuzenos ise odusun ile geçirmiştir. Kantakuzenos şehir dışında inşa edilmek üzere ahşaptan bir prokypsis (tören platformu) yapılmasını emretmiştir. Platform ipek ve altın kumaştan yapılmış perdelerle çevrelenmişti. Bu perdeler dizleri üstündeki haremağalarının taşıdığı aydınlatmalarla çevrili gelinin görülmesini engellemek için çekiliydi. Davullar, flütler ve her türden müzik enstrümanları duyuluyordu. Enstrümanlar sustuğunda, gelinin onuruna methiyeler düzülmüyordu. Ellerinde fenerlerle diz çökmüş*

¹³⁰ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 218. Umur Bey-Kantakuzenos dostluğu için bkz. Nikephoros Gregoras, *Tarih. Byzantina Historia*, C. II, s. 835.

¹³¹ Orhan Bey-Theodora evliliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Anthony A. M. Bryer, "Greek Historians on the Turks: the case of the first Byzantine-Ottoman marriage", *The Writing of History in the Middle Ages. Essays presented to Richard William Southern*, ed. R. H. C. Davis and J. Wallace-Hadrill, Oxford University Press 1981, s. 473; Yahya Başkan, "Orhan Bey'in Bizans İmparatoru Kantakuzenos'un Kızı Theodora ile Evliliği", *Tarih Dergisi*, Sayı: 66, 2017/2, s. 47-61; Keith Hopwood, "Bizans Prensesleri ve Şehvetli Türkler", çev. Ekin Uşşaklı, *Kebikeç*/13, 2002, s. 144-156; Murat Keçiş-Gökçe Telli, "Bir Bizans İmparatoru ve Tarih Yazarı Olarak VI. İoannes Kantakuzenos'un Eserinde Orhan Gazi İmajı", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V*, 9-11 Mart 2018, Kocaeli 2018, ss. 287-293.

bir şekilde görevliler gelinin etrafındaki yerlerini almışlardır. İmparator ise tek başına atına binerken diğer herkes ayakta beklemiştir. Orhan'ın süvarileri bile attan inmişlerdi. Perdeler kaldırıldığında her yanı altın kapmalı pamuk ile kaplı platform üzerinde gelin belirmiştir. Çömeldikleri için görünmez halde olan haremağaları tarafından tutulan meşaleler gelinin iki yanını sarmıştır. İmparatorluk soyundan gelen geline uygun her şey yapıldıktan sonra İmparator günlerce sürecektir şölene tüm orduyu ve geri kalanları davet etmiştir. Ertesi gün İmparatoriçe, Maria ve Helena çadırda beklerken, Theodora ise prokypsis'e çıkmıştır. Seremoni sırasında yeni gelin ayağa kalkıp, iki yakın akrabasının onu desteklemesiyle basamaklardan inmiş ve platformdaki yerine gelmiştir. Kantakuzenos Türkler ve Yunanlılar için günlerce süren bir ziyafet çekmiştir.”¹³²

Dönemin diğer bir müellifi Gregoras ise “... (Kantakuzenos) ayrıca Bitinya Satrabı (Beyi) Hykanos'un (Orhan), İmparatoriçe Anna'nın harika hediyeleri ve vaatleri karşısında nasıl boyun eğmeyi aklından geçirdiğini görürken, aynı zamanda bunun, Bizans'a karşı girişebileceği her şeyi ciddi ölçüde tehlikeye atabileceğinden kaygılandı. Zira bu adam, İmparatoriçenin en yakın komşusu olup, güç bakımından dönemin diğer satraplarından üstündü. Dolayısıyla, kızı Maria'yı onunla evlendirerek, onu kendisine damat yapmayı gerekli gördü”¹³³ ifadeleriyle Kantakuzenos'un Umur Bey'in yerine müttefik bulmaktan ziyade bölgenin en güçlü Beyi'ni rakibine kaptırma kaygısı taşıyarak onayladığını aktarmıştır. Ayrıca Gregoras'ın ifadelerinde Kantakuzenos'un kızlarından birini Umur Bey'e eş olarak vermek istediğini, Kantakuzenos'un kızlarının dillere destan güzellikte oluşlarının yer almasının dışında Orhan Bey'in Theodora Kantakuzenos'a şiddetli bir aşka tutulduğu ve kızıyla evlenebilmek için Kantakuzenos'u tehdit edip, bu izdivaca onay vermesi karşılığında kendisine askeri bir yardım sunacağı vaadinde bulunmuştu.¹³⁴

Kantakuzenos ve Gregoras'tan sonraki dönemin tarihçisi Dukas ise bu evliliğin Kantakuzenos'un Orhan Bey'e elçi göndererek rakiplerine karşı yardım istemesi, yardımına karşılık da büyük bir servetten oluşan çeyiz ile kızını zevce olarak vereceğini bildirmesi şeklinde gerçekleşmiş idi. Ona göre, Orhan Bey şehvani

¹³² Anthony A. M. Bryer, *a.g.m.*, s. 479.

¹³³ Yahya Başkan, *a.g.m.*, s. 51.

¹³⁴ Yahya Başkan, *a.g.m.*, s. 52.

arzularına yenilerek bu teklifi hemen kabul etmiş ve kayınpederinden hiçbir askeri desteği de esirgememiştir.¹³⁵

Orhan Bey-Theodora Kantakuzenos evliliği Bizans düğün ritüellerine uygun bir şekilde gerçekleştirilmişti. İlerleyen dönemlerde ise Theodora, Bey'in haremde sıradan bir odalık olmayarak, Ortodoks inancına bağlı kalmış ve aktif bir şekilde yaşamını devam etmişti. Ancak yine de Batı Avrupalı Hristiyan prenslerin dahi bir Bizanslı prensesle evliliğe denk sayılmadığı bir ortamda, Kantakuzenos'un kızını batının gözündeki barbar bir aşiret reisine siyasi emelleri uğruna kurban etmesi kabullenmesi kolay bir durum değildi.¹³⁶

Sırp hâkimi Stefan Duşan 25 Eylül 1345 tarihinde Serez'i ele geçirmiş ardından da yönünü Thessalonike'ye çevirmiştir. Paskalya Pazarına denk düşen 16 Nisan 1346 tarihinde patriklik makamına atadığı Sırp Kilisesi Başpiskoposu tarafından Sırp'ların ve Yunanlıların İmparatoru unvanı ile Skopje (Üsküp) Katedralinde taç giyerek Bizans tahtının her iki iddiacısına da apaçık şekilde meydan okuyarak tahtın üçüncü iddiacısı olmuştur. Kantakuzenos, taç giymesinin üzerinden yalnızca beş hafta geçmesinin ardından Aziz Konstantinos ve Azize Helena Bayramı'nın kutlandığı 21 Mayıs 1346 tarihinde Kudüs Patriği Lazaros'un elinden yerel bir kuyumcunun aceleyle hazırladığı tacı giyerek Duşan'a misilleme yapmıştır. Ancak ne var ki büyük oğlu Matheos'un müşterek imparatoru olarak taç giymesini reddeden Kantakuzenos,

¹³⁵ Mikhael Doukas, *Tarih; Anadolu ve Rumeli (1326-1462)*, s. 25-27.

¹³⁶ XIII. yüzyılın sonlarında Anadolu coğrafyasında zuhur etmiş olan Anadolu Beyliklerinin önemli Bizans şehirlerini ele geçirmesi ve Osmanlı Beyliği'nin Rumeli'yi fethi ile devam eden süreç sebebiyle Bizans İmparatorluğu evlilikler yolu ile düşman ya da imparatorluğun bekası için gelecekte tehdit unsuru oluşturabilecek devletler ile akrabalık bağı kurma siyasetini güderek askeri ve politik konjonktürde kendisine yeni müttefikler bulma yoluna gitmiştir. Politik ve askeri müttefiklik amacı ile yapılan bu izdivaçlara bakıldığında; Palaiologos hanedanından ilk imparator VIII. Mikhael olmuştur. VIII. Mikhael gayri meşru kızı Maria'yı Hulagü Han'a nişanlamıştı ve kızı 1265'de İlhanlı sarayına gitmişti ancak ne var ki Şubat 1265'de oraya varan Maria, Hulagü'nün ölmesi üzerine oğlu Abaka ile evlenmek zorunda kalmıştı. Evliliğinin akabinde Abaka'nın ölümüyle Konstantinopolis'e dönerek Aziz Mary kilisesinde bir rahibe olarak hayatını devam ettiren Maria, II. Andronikos'un gayrimeşru kızı İrene'nin Kazan Han ile nişanlanmasından önce onu eğitmek üzere yeniden görevlendirilmiş ve İrene'de 1307 yılında Tebriz'e gelin gönderilmiştir. Keith Hopwood, *a.g.m.*, s. 149. Bölgedeki diğer ittifak-evlilik münasebeti ise Karesioğlu Süleyman Bey ile İoannes Vatatzes arasında olmuştur. Vatatzes (Batatzes) Bizans devlet hazinesi görevinde zenginleşmiş ve nüfuz kazanmıştır. İç savaş sırasında faal olan Vatatzes, önce Kantakuzenos daha sonra ise İstanbul'daki imparator safında yer almıştır. Vatatzes, 1343 yılında kızını Karesioğlu Süleyman Bey ile evlendirerek o dönem saflarında yer aldığı Kantakuzenos'a da yeni bir müttefik kazandırmıştır. Yahya Başkan, *a.g.m.*, s. 55. Kantakuzenos diğer bir kızı Helena'yı ise 28 Mayıs 1347 tarihinde V. İoannes Palaiologos ile evlendirmiştir ki; bu çiftin kızları 1389'da Orhan'ın oğlu I. Murad ile evlenecektir. Anthony A. M. Bryer, *a.g.m.*, s. 479.

bu makamın artık on dört yaşına giren meşru hükümdar İoannes Palaiologos'a ait olduğu konusunda ısrar eder. Kantakuzenos'un bu davranışı Palaiologos hanedanlığının haklarını korumaya niyetli olduğunu gösterse de imparatoriçe hiç de uzlaşma niyetinde değildir.¹³⁷

Kantakuzenos başkentteki yandaşlarının planlarının tamamlanmasıyla 2 Şubat 1347 gecesinde yaklaşık bin askerden oluşan ordusu ile tuğlalarla örülmüş Yıldızlı (Altın) Kapı'dan açılmış dar bir delikten kente alındı. Yaklaşık beş buçuk yıl aranın ardından yeniden başkentte olan Kantakuzenos ertesi sabah orduları ile Blakhernai Sarayı'nın önüne gelerek imparatoriçeden görüşme talep etmişse de bu talebi Apokaukus tarafından dört çocuğunun ve kendisinin Kantakuzenos'ça öldürüleceği safsatalarıyla kandırılan imparatoriçe tarafından reddedilmiştir. Cenevizlilerin kendisini kurtarmak maksadıyla Konstantinopolis'e gönderdiği iki geminin de fark edilip geri dönmeye mecbur bırakılmasının ardından imparatoriçe iyice zor duruma düşmüş. Sonunda sabrı tükenen bir grup askerin saray kapılarından birini ateşe vermesi, imparatoriçe ile aynı kaderi paylaşmak istemeyen saray muhafızlarının ona emirlerine itaat etmeyerek kapıları açması üzerine Kantakuzenos ile Anna karşı karşıya gelmiştir. Aradan geçen beş günün ardından taraflar 8 Şubat 1347 tarihine uzlaşmaya varmıştır. Kantakuzenos ve o dönemde 15 yaşında olan İoannes Palaiologos ortak hükümdar olarak ülkeyi birlikte yönetecek, on yıllık süre zarfında Kantakuzenos kıdemli imparator sayılacak, bu sürenin dolması ile beraberde her ikisinin eşit konumda olacakları bir yönetimi esas alınacak gibi maddelerin yer aldığı anlaşma daha evvelce de üzerinde hemfikir olunabilecek türdendir.¹³⁸ Kantakuzenos'un kendisine muhalif olanlara karşı kin güdüp intikam almayarak yakın geçmişi mümkün olduğu şekilde unutmaya söz vermesi,¹³⁹ tüm siyasi

¹³⁷ Kantakuzenos'un taç giymesinden iki gün önce 19 Mayıs'da sekiz asırdır ayakta olan ancak bakımsız kalan Ayasofya Kilisesi'nin doğu kanadının bir bölümünün ansızın çökmesi halkın kenetlenmesine neden olur. Tanrının onları terk ettiği inanışına kapılan halk, dualar ederek bir kurtarıcı olarak gördükleri Kantakuzenos'u beklemeye başlar. Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 262.

¹³⁸ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 62-63.

¹³⁹ Kantakuzenos kendisine muhalif olan kimselere karşı da merhametli ve cömertçe davranmıştır. Soylu bir aileden gelen, babası III. Andronikos ve Kantakuzenos'un yakın çalışma arkadaşı olduğu için ailesi ve Thessalonike'deki mülkleri zarar görmüş olan XIV. yüzyılın önemli devlet adamlarından Demetrios Kydones'in kaleme aldığı iki söylevi Kantakuzenos'un muhaliflere karşı ne denli hoşgörüsüyle yaklaştığına dair güzel tasvirleri içermektedir. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 222-223.

mahkûmlara hürriyetlerinin verilmesi,¹⁴⁰ taraflar iç savaş öncesi mülklerine kavuşması gibi maddeler de anlaşmanın diğer önemli şartlarıdır.¹⁴¹

¹⁴⁰ İmparatoriçe, Gregorios Palamas ve *hesykhast* öğretisine yardım eli uzatarak Palamas'ı zindan çıkarmış. 2 Şubat 1347 tarihinde de başkanlık ettiği metropolitler sinodunda görevden azledip Didymoteikhos'a sürgün edilen İoannes Kalekas'ın yerine Palamas taraftarlarından İsidoros Bukheira'yı Konstantinopolis Patrikliği makamına oturtmuştur. Kantakuzenos ve İmparatoriçe Anna'nın başkanlık ettiği sinodlarda Kalekas için alman *in absentia* (gıyabında) afroz kararı, 1347 yılında Kudüs Patriği ve diğer metropolitlerin katılımıyla Adrianapolis'de düzenlenen başka bir sinod ile onaylanmıştır. Politik eylemlerinden değil de *Hesykhast* öğretisine muhalif olmasından kaynaklı olarak İoannes Kalekas politik mahkûmları kapsayan bu genel affın dışında kalan tek kişi olmuştur. Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 479; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 229-230.

¹⁴¹ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 263.

İKİNCİ BÖLÜM

VI. İOANNES KANTAKUZENOS'UN AİLESİ VE HAYATI

2.1. VI. İoannes Kantakuzenos'un Ailesi

Doğu Roma İmparatoru ve tarihçi olan VI. İoannes Kantakouzenos'un (Cantacuzene; Yunanca: Ιωάννης ΣΤ' Καντακουζηνός, *Iōannēs VI Kantakouzēnos*) doğduğu tarih tam olarak bilinmemekle birlikte bu tarihin en geç 1295 yılı olduğu genel anlamda kabul gömüştür. Öyle ki VI. İoannes'in 1297 yılında doğmuş olduğu bilinen imparator III. Andronikos Palaiologos ile aynı yaşlarda olduğuna dair kesin kanıtlar mevcut idi.¹⁴² 15 Haziran 1383 tarihinde Mistra'da ölen VI. İoannes,¹⁴³ 1347-1354 yılları arasında da Bizans İmparatorluğu yapmıştır.

Pachymeres'in kayıtlarına göre, İmparator Kantakuzenos'un büyük babası, 1263 yılında -Epiros despotu II. Mikhael'e karşı yapılan mücadelede- İmparator VIII. Mikhael tarafından kardeşi İoannes Palaiologos'un emrinde yüksek rütbeli bir görevli olarak gönderilen Mikhael Kantakuzenos (Megas Konstable, ö: 1264)'tur.¹⁴⁴ Babası, II. Andronikos zamanında Theodora Palaiologina tarafından Mora'ya (1286-1294 arası) vali olarak tayin edilen Kantakuzenos (tahminen d:1265/ö:1294)'tur.¹⁴⁵ Annesi ise Palaiologos Hanedanından Theodora Palaiologina Angelina Kantakuzenos'dur (ö: 1342).¹⁴⁶ Babası (adını bilemediğimiz) Kantakuzenos'un ne ilk ismi nede yaptıkları ile ilgili olarak neredeyse hiçbir bilgi bulunmamaktadır.¹⁴⁷ Babasını asla tanımayan VI. İoannes Kantakuzenos, kuvvetle muhtemel olarak da eşinden neredeyse elli yıl fazla yaşamış olan, sağduyusu,

¹⁴² Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 35. Kantakuzenos'un doğum tarihinin 1296 yılı olarak verildiği çalışmalar da mevcuttur. Bkz. Ursula Victoria Bosch, *Kaiser Andronikos III. Palaiologos; Versuch einer Darstellung der byzantinischen Geschichte in den Jahren 1321-1341*, Yay. haz.: A. M. Hakkert, Amsterdam 1965, s. 7.

¹⁴³ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 91-92.

¹⁴⁴ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 11. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nathan John Cassidy, *A Translation and Historical Commentary of Book One and Book Two of the Historia of Gregorios Pachymeres*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Avustralya 2004, s. 23-30; Georges Pachymérès, "Bizanslı Gözüyle Türkler", çev. İlcan Bihter Barlas, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 32-33.

¹⁴⁵ Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 17; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 27.

¹⁴⁶ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 30.

¹⁴⁷ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 27.

muhakemesi ve becerikliliğiyle, siyasi meselelerin hallindeki deneyimiyle ve “bir kadınınkini aşan keskinlikteki zekası” ile çağdaşlarının takdirini toplamış olan dul annesi Theodora’nın tek çocuğu olarak yetiştirilmiştir.¹⁴⁸ Oğlunun evliliğini Theodora’nın ayarladığına da kuşku yoktur. Kantakuzenos’un karısı İrene Asanina’da kendininkine denk bir karakter ve ruh gördüğü bellidir. Zaten hayal kırıklığına da uğramamıştır. Evlendikleri sırada İrene’nin kocası, nispeten mütevazı ve tam anlamıyla fahri bir unvan taşıyor olmalıydı. Çünkü kendisi ve ailesi sarayda yeterince tanınıyordu.¹⁴⁹

VI. İoannes Kantakuzenos’un karısı İrene Asanina’nın babası Andronikos Palaiologos Asen annesi ise Tarchanaïotissa’dır. İrene Asanina’nın baba tarafından dedesi Bulgar Çarı III. İvan Asen’in büyük annesi ise Bizans İmparatoru VIII. Mikhael’in kızı İrene Palaiologos idi. İrene Asanina’nın anne tarafından büyük ebeveyni *Protostrator* Mikhael Doukas Glabas Tarkhaneiotes ile Maria Doukaina Komnene Palaiogina Branaina’dır. Anne tarafından büyük annesinin soyadı, birçok Bizans imparatoru çıkartan Dukas, Komnenos ve Palaiologos ailelerinden soy bağlantısını göstermektedir. Asanina soyadı, İrene’nin Aleksios Branas ve Theodore Branas gibi birçok askeri lider yetiştiren Branas ailesine mensup olduğunu göstermektedir ancak bu soy ilişkileri hakkında kayıtlar çok yetersizdir.¹⁵⁰ İrene Asanina hem anne hem de baba tarafından önemli aileler ile soy bağlantısı olması sebebiyle kendi zamanındaki genişletilmiş imparatorluk ailesinin dolaylı da olsa bir üyesi idi. Bu durum Kantakuzenos’u, imparatorluk hanedanının sülalesine İmparator III. Andronikos Palaiologos’un ikinci derecede kuzeni olan karısı İrene Asanina tarafından da hısım yapmaktaydı.

İrene Asanina’nın çocukluğu hakkında hiçbir şey bilinmemekle birlikte muhtemelen, ağabeyleri İvan ve Manuel Asen’in sarayda yüksek mevkilere gelmiş olduğu

¹⁴⁸ Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 17; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 30 ve 35.

¹⁴⁹ Nicol, *Bizans’ın Soylu Kadınları On Portre: 1250-1500*, s. 76.

¹⁵⁰ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 104; Palaiologos hanedanının kurucusu İmparator VIII. Mikhael’in altı çocuğundan biri olan İrene, 1279 yılında, zamanın Bulgar Çarı olan III. İvan Asen ile evlendirilmiştir. İrene, Çar III. İvan Asen’e Andronikos Palaiologos Asen adı verilen bir oğlan doğurdu; bu oğlanın da ileride iki oğlu ve iki kızı olacaktı ki kızlarından büyük olanı da Eirene Asenina idi. Nicol, *Bizans’ın Soylu Kadınları On Portre: 1250-1500*, s. 76.

Konstantinopolis'te yetişmişti. 1318 dolaylarında, o sırada yaklaşık 23 yaşında olan müstakbel imparator İoannes Kantakuzenos'la evlendi. Yeni evli çift Kantakuzenos ailesinin bölgede arazileri olması sebebiyle önceleri Kalliupolis'te (Gelibolu) yaşamışlardır.¹⁵¹

VI. İoannes Kantakuzenos ile İrene Asanina'nın isimleri bilinen şu çocukları olmuştur:

1. Matheos Kantakuzenos (d:1325/ ö:1391 veya 1383 Mistra): Babasıyla ortak İmparator (1353-1357).¹⁵²
2. Manuel Kantakuzenos (d:1326/ ö:10 Nisan1380): Mora Despotu.¹⁵³
3. Andronikos Kantakuzenos (d:1334/ ö:1347): Evliliğin son çocuğu olup, babası VI. İoannes Kantakuzenos'un Tarihinde ölüm sebebi kara ölüm (veba) olarak kaydedilmiştir.¹⁵⁴
4. Maria Kantakuzenos (d:1342/ ö:1359'dan sonra): Epiros Despotu II. Nikephoros Orsini ile evlidir.¹⁵⁵
5. Theodora Kantakuzenos (ö: 1381'den sonra): Osmanlı Sultanı Orhan Bey ile evlenmiştir.¹⁵⁶
6. Helena Kantakuzenos (d:1333/ ö:Ekim ya da Aralık ayı arasında muhtemelen Kasım 1396): Bizans İmparatoru V. İoannes Palaiologos ile evlenmiştir.¹⁵⁷

¹⁵¹ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. I, s. 125; Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. I, s. 530 ve C. II, s. 619; Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları On Portre: 1250-1500*, s. 76-77; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 18.

¹⁵² Matheos Kantakuzenos için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 108-122.

¹⁵³ Manuel Kantakuzenos için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 122-129.

¹⁵⁴ Andronikos Kantakuzenos için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 129.

¹⁵⁵ Maria Kantakuzenos için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 130-133.

¹⁵⁶ Theodora Kantakuzenos hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 134-135. Theodora Kantakuzenos ve Orhan Bey evliliğinin geçtiği Bizans kaynakları bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 24, 28; Mikhael Doukas, *Tarih; Anadolu ve Rumeli (1326-1462)*, s. 26-27. Gregoras, Kantakuzenos'un kızlarından Maria'nın Orhan Bey ile evlenmediği bilgisini vermişse de bu bilgi hatalıdır. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 762-763.

VI. İoannes, *megas domestikos* (Büyük Kumandan) olarak görev aldığı yıllarda annesinin soyadı olan Palaiologos'u benimseyip kullanmışsa da 1341 yılında imparator ilan edilmesinin ardından bu soyadı kullanmaktan kaçındığı gözlemlenmiştir.¹⁵⁸ Doğrudan Palaiologoslar Hanedanlığı'na mensup olmayan İoannes Kantakuzenos'un imparatorluk görevini üzerine aldığı zaman "VI. İoannes" unvanını alması da onun meşru imparator olan V. İoannes Palaiologos'dan sonra gelen bir meşru imparator olduğunu ifade etme çabalarından bir diğeri olsa da Palaiologos ailesi kendi Palaiologos sülalesinden olmayan bir kişinin bu unvanı almasını kabul etmemişler ve VI. İoannes Kantakuzenos'u bir gaspçı, hırsız ve düzme bir imparator olarak görmeye devam etmişlerdir.

2.2. VI. İoannes Kantakuzenos'un İmparatorluk Dönemi (1347-1354)

Kantakuzenos, modern tarihçilerce III. Andronikos'un oğlu ve tahtın da yasal varisi olan V. İoannes'den sonra, İoannes adını kullanan Bizans imparatorlarının altıncısı olarak görülmektedir. Bu sıralama iki imparator arasındaki hiyerarşi bakımından önemli olup, Kantakuzenos'un tahtın gerçek sahibini yok saymadığını ancak kendisinin de kıdemli imparator olduğunun unutulmasını istemediğini göstermektedir. Kantakuzenos, Palaiologos Hanedanı ile mevkiini meşrulaştıracak manevi bir akrabalık ilişkisi kurarak III. Andronikos'un "manevi kardeşi" sıfatıyla *in loca parentis* (babası yerinde) bir nevi ailenin reisi olarak reşit olana kadar V. İoannes'in yanında bulunacaktı. Ancak çok geçmeden kızı Helena ve genç V. İoannes'in evleneceği haberini açıklaması, X. yüzyılda tahtı gasp eden Romanos Lakapenos'un imparatorluğunu meşrulaştırmak için kızını Helena ile VII. Konstantinos ile evlendirerek müşterek imparator sıfatıyla taç giymesi örneğinde olduğu gibi,¹⁵⁹ manevi akrabalığın gerçek bir akrabalık ilişkisine döneceğini ortaya koymuştur. Palaiologos Hanedanı'nın destekçilerinin çoğu her ne şekilde olursa

¹⁵⁷ Helena Kantakuzenos için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca. 1100-1460*, s. 135-138. Helena Kantakuzenos ve V. İoannes Palaiologos evliliğinin geçtiği Bizans kaynakları bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 29; Nikephoros Gregoras, *Tarih. Byzantina Historia*, C. II, s. 791; Mikhael Doukas, *Tarih; Anadolu ve Rumeli (1326-1462)*, s. 3.

¹⁵⁸ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca. 1100-1460*, s. 35.

¹⁵⁹ Romanos Lakapenos'un imparatorluğunun meşrulaşması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Steven Runciman, *The Emperor Romanus Lacapenus and his Reign: Study of Tenth-Century Byzantium*, (Cambridge University Press 1929), s. 45-62; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 245-249; Norwich, *a.g.e.*, C. II, s. 118-120.

olsun Kantakuzenos'un tahtı gasp ederek ele geçirdiğini düşünmeye devam etmekteydi. Kantakuzenos taraftarları ise V. İoannes'e biat etmek istemeyerek, Kantakuzenos'un oğlu Matheos ile müşterek hükümdar olduğu yeni bir hanedanlık kurma vaktinin geldiğini savunuyorlardı. Kantakuzenos ise iç savaş ile açılan yaraları sarmak için bu meseleyi görmezden gelen orta yollu bir siyaset izlemiştir ki bu genel af ilan etmesi de bu yönde atılan en mühim adımdır.¹⁶⁰

Bizans'taki *hesykhast* öğretisine ilişkin tartışmalar Ayasofya meclisine rağmen gündemden hiçbir şekilde düşmemiştir. *Hesykhiastrların* öğretilerine yönelik suçlamalar Barlaam'ın 1341 yılındaki ölümüyle, Batı skolastiğine ilişkin oldukça donanımlı bir keşiş olan Gregorios Akindynos ile devam etmiştir. Akindynos'un ikna edici üslubuyla 1341 Ağustosunda bu kez Kantakuzenos'un başkanlık ettiği ikinci bir sinod daha düzenlenmiştir. İkinci sinodda da sonuç değişmemiş Gregorios Palamas yine aklanmış, Akindynos ise lanetlenip mahkûm edilmiştir. Sinodun yapıldığı Ağustos ayı Kalekas'ın kral naipliği için entrikalar çevirdiği bir döneme rastlaması Kalekas'ın, rakibi Kantakuzenos'un desteklediği *hesykhiastrları* ve onun başkanlığındaki meclis kararlarını reddederek Akindynos yanında saf tutmasına neden olmuştu. Gregorios Palamas ise kral naibi olarak *hesykhiastrları* destekleyen Kantakuzenos'un yanında yer almıştır. Başkentteki siyasi dengeler *hesykhastlara* yönelik saldırıları beraberinde getirmiş, Palamas 1343 yılında tutuklanmış, 1344 yılı Kasımında ise patriğin Metropolitler Kurulu tarafından aforoz edilmiştir. Kantakuzenos'un zafere yürüdüğü dönemde Palamas serbest kalmış, bu mahkûmiyetin sorumlusu olan Patrik Kalekas ise 2 Şubat 1347 tarihinde imparatoriçenin başkanlık ettiği metropolitler sinodunda görevden alınarak cezalandırılmıştır. *Hesykhast* eğilimi, siyasi ve dini meselelerin birbirine paralel ilerlediği Bizans tarihindeki eşsiz bir hadisedir. Palamas ve *hesykhast* öğretileri; Kantakuzenos'a siyasi açıdan destek olan Nikephoros Gregoras'ın da aralarında bulunduğu birçok aydın kimse tarafından şiddetle reddedilirken, Palaiologos Hanedanı'nın sadık yandaşı olan önemli bir çoğunluk tarafından ise gönülden desteklemekteydi.¹⁶¹

¹⁶⁰ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 224-225.

¹⁶¹ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 263-264; Hüsnü Demircan, *Orhan Gazi ve Gregory Palamas*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Kantakuzenos'un İmparatoriçe Anna ile giriştiği iç savaş ortamı ve Patrik Kalekas'ın körüklediği *hesykhiacılık* tartışmasıyla ikiye bölünen Bizans toplumunu yeniden bir araya haline getirebilmek içinse büyük çaba harcanması icap ediyordu. İmparatoriçe, bu doğrultuda Gregorios Palamas ve *hesykhast* öğretisine yardım eli uzatarak Palamas'ı zindan çıkarmıştı. 2 Şubat 1347 tarihinde de başkanlık ettiği metropolitler sinodunda görevden azledip Didymoteikhos'a sürgün edilen İoannes Kalekas'ın yerine Palamas taraftarlarından İsidoros Bukheira'yı mayıs ayında Konstantinopolis Patrikliği makamına oturtmuştur. Kantakuzenos ve İmparatoriçe Anna'nın başkanlık ettiği sinodlarda Kalekas için alınan "*in absentia*" (gıyabında) aforoz kararı, 1347 yılında Kudüs Patriği ve diğer metropolitlerin katılımıyla Adrianapolis'de düzenlenen başka bir sinod ile de onaylanmıştı. Kalekas mahkûm edilirken, Palamasın öğretisi Ortodoks inancına uygundur şeklinde hükme bağlanmıştır.¹⁶²

Kantakuzenos, Adrianapolis'te taç giymesinin birinci yıl dönümünde 21 Ağustos 1347 tarihinde V. İoannes Palaiologos ile beraber ikinci kez taç giymiştir. Törenin yapıldığı Blachernai Sarayı yakınındaki Bakire Meryem Kilisesi ise, bir hafta sonra da Kantakuzenos'un kızı Helena ile on beş yaşındaki V. İoannes'in düğün merasimine ev sahipliği yapmıştır. V. İoannes ve Helena evliliğiyle vurgu yapılmak istenen Palaiologos-Kantakuzenos ailelerinin barışması ise son derece yüzeyseldi ve İmparatoriçe Anna, Kantakuzenos'un kendilerini affetmek suretiyle bahşettiği yaşamı sürüyor olmaktan son derece rahatsızdı.¹⁶³

Kantakuzenos adil, zeki, ileri görüşlü bir devlet adamı ve cesur bir asker idi. Şüphesiz ki III. Andronikos'un ölümünün ardından yaşanan naiplik mücadeleleri ve

Ankara 1993, s. 31. Hesychasm tartışması ve hesychasmin siyasallaşması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zehra Tokcan, *a.g.t.*, s. 49-54.

¹⁶² Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 229-230; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 65; Hüsnü Demircan, *a.g.t.*, s. 31-32; Zehra Tokcan, *a.g.t.*, s. 54-55.

¹⁶³ 21 Ağustos 1347 (?) tarihindeki taç giyme merasimi Gregoras ile örtüşme de Kantakuzenos'un ifadesine göre iki imparatorun ve üç imparatoriçenin katıldığı mühim bir şölendir. (VI. İoannes Kantakuzenos, V. İoannes Palaiologos, V. İoannes'in annesi imparatoriçe Anna, Kantakuzenos'un eşi İrene Asanina ve VI. İoannes'in kızı V. İoannes'in eşi olan Helena) Bizans'ta geleneksel olarak Ayasofya'da yapılan taç giyme merasimi kilisenin bir yıl önceki çöküşüyle harap olması sebebiyle Bakire Meryem Kilisesinde yapılmıştır ki bu yoksulluğun da apaçık bir göstergesidir. Törende kullanılan mücevherler Venedik'te rehin olduğu için camdan kopyaları kullanılmıştır. Altın ve gümüş tabakların çoğunun boş yere yapılan iç savaştaki ihtiyaçların karşılanması için satılması yemeklerin kalaylı madenlerden ve topraktan yapılma ucuz çanak çömlekte servis edilmesine neden olmuştur. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 230-231; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 82.

iç savaşa mahal vermeksizin tahta çıkabilseydi devleti daha iyi noktalara getirebilirdi. Ancak altı yıl süren iç savaş sonrasında ekonomisi iflas etmiş, bölünmüş, dört bir yandan düşman ile kuşatılmış ve çökme noktasına gelmiş bir imparatorluk devralmıştı. İki iç savaşın ardından, Kantakuzenos'un imparatorluğunun ilk yıllarında (1347 yılı yazında) başkentte ve imparatorluğun birçok bölgesinde meydana gelen "Kara Ölüm" (veba salgını); kadın, erkek, çocuk, hayvan demeden birçok canlının hayatını kaybetmesine neden olmuştu. Maddi ve manevi açıdan birçok sıkıntıyı da beraberinde getiren veba, Bizans toplumunun gelecek ile ilgili kaygılarını arttırmıştır.¹⁶⁴

İç savaştan yararlanarak Bizanslı her iki tarafı birbirine kırdıran Stefan Duşan 1345 yılında Serez'i ele geçirmesiyle, Kontantinopolis-Thessalonike arasındaki kara bağlantısını da kesmiş ve Zelotların hâkimiyetindeki Thessalonike dışında, neredeyse tüm Makedonya'yı ele geçirmişti. Venedik Doju'na gönderdiği belgede kendisini "*fere totius Imperii Romani dominus*" (neredeyse tüm Roma İmparatorluğu'nun efendisi) olarak tanıtmayı ise niyetinin en açık göstergesiydi. Kantakuzenos, Duşan'ın kendi sınırlarının dışına çıkmasına engel olmak ve ona gözdağı vermek amacıyla 1348 yılı baharında damadı Orhan Bey ve oğlu Matheos'un komuta ettiği orduyu Sırbistan üzerine göndermişse de Türk birlikleri Khristupolis'den ilerisine gitmeyerek yaptıkları yağmanın ardından geri çekilmiştir. Devam eden yıllarda da Arnavutluk, Epiros, Akarnania, Aetolia ve Teselya'nın veba salgını sonucunda savaş yapılmaksızın Sırp hâkimiyetine girmesiyle Sırp toprakları mevcut Bizans topraklarının birkaç katı kadar genişlemiş. Adriyatik Denizi'nden Ege kıyılarına, Tuna Nehri'nden Korint Boğazı'na kadar olan sahaya yayılmıştı. Bizans ise başkent, Adriyanapolis ve Didymoteikhos'un da içinde bulunduğu ve her daim Türk akınlarına maruz kalan Trakya ile sınırlı kalmıştır. İzmir, Latinlerin; Chios ve Phokaia ise iç savaş esnasında Cenevizlerin kontrolü altına girmişti.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 266. Nikephoros Gregoras "*Palamas'ın sapkınlığının peşine düşmeseydi Joannes Kantakuzenos Bizans'ın en büyük imparatorlarından biri olabilirdi.*" sözleriyle Kantakuzenos'un imparatorluk yolunda mücadele ettiği talihsizlikleri dile getirir. Bkz. Nikephoros Gregoras, *Tarih. Byzantina Historia*, C. II, s. 589.

¹⁶⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 233-234; Sırpların Epiros hâkimiyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nicol, *The Despotate of Epiros II (1267-1479); A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages*, s. 127-131.

Ekonomik açıdan vaziyet ise oldukça ciddi idi. İç savaş, veba salgını ve sonrasındaki Sırp ilerleyişi devletin gelir kaynaklarının tükenme noktasına getirmişti. Kantakuzenos tüm servetini iç savaşta tüketmiş, İmparatoriçe Anna ise Venedik ve Ceneviz'e yüksek faizler karşılığında borçlanmıştı. İmparatorluğun tarım arazileri yakılıp yıkılarak çoraklaşmış, toprakları ise her fırsatta Anadolu Beylikleri'nin yağma faaliyetlerine maruz kalmaktaydı. Bizans parası *hyperpyron* her geçen gün değerini yitirmekteydi. Ticaret ise neredeyse bitme noktasına gelmişti. Karadeniz üzerinden Cenevizliler eliyle sağlanan yiyecek gelişi ise tamamen onların vicdanlarına bağlı bir şekilde devam ediyordu ki zaman zaman bu erzak takviyesini kesilerek başkent haraca bağlanıyordu.¹⁶⁶

Kantakuzenos evvela iyice küçülen mevcut imparatorluk toprakların muhafazası için harekete geçmiştir. İç savaşla birlikte Bizanslı idarecilere olan güvenini yitiren Kantakuzenos büyük oğlu Matheos ve ortanca oğlu Manuel'e önemli görevler yüklemiştir. Üzerine düşen vazifelerin her daim lâyıkıyla yerine getiren Matheos'a Sırp sınırı boyunca uzanan Didymoteikhos ve Khristopolis (Kavala) arasındaki Trakya topraklarının idaresini verirken, Manuel ise Mora Yarımadası'nın idaresine getirilmiştir.¹⁶⁷

Kantakuzenos daha sonra, imparatorluk ekonomisini kendilerine bağımlı kılan Venedik-Ceneviz ile mücadele etmek için savaş ve ticaret gemilerinden oluşan bir Bizans donanması oluşturma çabasına girişmişti. Hazinesinin boş olması sebebiyle 1347 yılında başkentte tacirlerin, gemicilerin, zanaatkârların, bankerlerin, tefecilerin, manastır keşişlerinin, kilise önderlerinin ve sıradan halkında aralarında bulunduğu topluluğa seslenerek devleti yeniden kalkındırmak amacıyla para yardımı talep etmiştir. Konuşmasında; *"Öyle bir zayıf duruma düştük ki, bırakın boyunduruk altına almayı, boyunduruk altına girmeyi bile önleyemeyecek hale geldik... Artık dostlarımızın saygısını ve düşmanlarımızın korkusunu geri kazanma vakti geldi.*

¹⁶⁶ İmparatorluk hazinesinin iktisadi durumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s.790. Gregoras, 1348 yılında Galata'daki Cenevizlilerin yılda 200.000 *hyperpyra* gelir sağladığını ancak başkent yılın gelirin 30.000 *hyperpyra* (Konstantinopolis'in yedide biri) olduğundan (Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 842) ve başkentte Cenevizlilerin vicdanına bağlı bir şekilde devam eden erzak takviyesinin 1352 yılında durdurulması üzerine başkentteki buğday fiyatının katlanmasından da söz etmektedir. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. III, s. 92.

¹⁶⁷ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 268.

Ümidimizi kaybedip tembellik edersek, köle haline gelmemiz işten bile değildir. Bunun orta yolu yok. Ya eski meziyetlerimize sahip çıkıp imparatorluğu kurtaracak ya da onu kaybedip bizi fetheden kişilerin mandası altında yaşayacağız. Kararlı olun ve şanınız, güvenliğiniz, bağımsızlığınız ve hayatınız adına harekete geçin...” sözleri ile halkına seslenen Kantakuzenos, Türk müttefiklerinin yol açtığı zarardan dolayı ise kendi adına özür dilemiştir. Ancak ne var ki iç savaş esnasında mal varlığının çoğunu yitiren halk ve mevcut düzenden menfaat sağlayan zenginler Kantakuzenos’un talebini karşılıksız bırakmış, sonuç olarak da sadece elli bin *hyperpyra* toplanabilmiştir.¹⁶⁸

Kantakuzenos Venedik ve Ceneviz’in başkentteki ticari tekeli kırmak için Haliç’in batı yakasını yabancı gemilere cazip hale getirmeye çalışmış bu amaçla da gümrük vergilerini düşürmüştür. Yabancı gemilerin başkente çekilmeye çalışılması ve de yeni bir imparatorluk donanması oluşturulması adına girişilen faaliyetler Venedik ve Ceneviz’in ticari çıkarlarını tehlikeye düşürmüştür. Endişeleri öfkeye dönüşen Cenevizliler, küçük bir filo ile 15 Ağustos 1348 tarihinde imparatorun da Trakya’da olmasını fırsat bilerek, Bizans tersanelerinde demirli duran tüm yük gemileri ile birkaç savaş gemisini ateşe vermişlerdir. Konstantinopolis, Kantakuzenos’un eşi İrene, oğlu Manuel, kızı Maria’nın eşi II. Nikephoros Orsini ve tüm başkent tarafından topyekûn savunulmuş; kıyıdaki Ceneviz depoları ateşe verilmiş, Galata’da bulunan gemilere ise mancınıklarla büyük taşlar fırlatılmıştır. Cenevizliler, Chios’dan yardım almalarına karşın, şehrin kendilerine güçlü bir direnişle karşılık vermesi neticesinde elçiler göndererek barış talebinde bulunmuşlardır. Cenevizlilerin barış talepleri reddedildiği gibi, 1 Ekim 1348 tarihinde hasta bir vaziyette başkente dönen Kantakuzenos ivedilikle yeni bir donanma yapılması için talimat vermiş. Gemi yapımı için ihtiyaç olan paranın toplanması için Constantine Tarchaneiotos görevlendirerek, bu paranın gerekirse zor kullanılarak başkent ve Trakya’daki halktan toplanmasını emretmiştir.¹⁶⁹

¹⁶⁸ Nicol, *Bizans’ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 235-236; Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 266.

¹⁶⁹ Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 255; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 69-70. Bizans ile Galata arasındaki (1348-1349 yıllarındaki) savaşın nedenleri ve gelişmesi üzerine ayrıntılı bilgi için şu yapıtlara bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 68-80; Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 841-867; Aleksios Makrembolites, *Logos Istorikos* (Historical Discourse on the

Cenevizliler bir taraftan barış görüşmesi teklifinde bulunurken diğer taraftan da Galata'da savunma amaçlı olarak çeşitli yapı çalışmalarına girişmişlerdi. Haliç'i çevreleyen surları yükseltip, takviye surlar inşa eden Cenevizliler Galata'nın en yüksek tepesine de yığma taşlardan bir kule yapmışlardı.¹⁷⁰ Bizans cephesinde ise Trakya'dan gelen kerestenin başkente nakliyesi sorununun çözümlenmesinin ardından 1349 yılı baharında 9 büyük savaş gemisi ve birçoğunun masrafı varlıklı vatandaşlarca karşılanan 100 kadar ufak teknedен oluşan filonun yapımı tamamlanmıştır. *Protostrator* Phakeolatos ile *Megas Duks* Tzamlakon'un komuta ettiği Bizans donanması Cenevizlileri bir deniz savaşının içine çekerek, arkadan Galata'ya ilerleyen ordunun burayı kuşatma altına alması planı ile mart ayında Haliç'e doğru yola çıkmıştır. Ancak ne var ki Bizans donanmasındaki kaptan ve tayfalar alelacele seçilmiş, denizcilik hakkında herhangi bir bilgi ve tecrübe sahibi olmayan kimselerdi. Prens Adaları açıklarında şans eseri 5 Mart'ta büyük bir Ceneviz gemisini ele geçirerek ateşe vermişlerdi. Ancak asıl saldırıların başladığı 6 Mart 1349 tarihi bu deneyimsizlikleri açığa çıkmış, ansızın çıkan şiddetli bir rüzgâr ya da bora neticesinde denizcilerin bazıları küpeşteden aşağı sürüklenirken, geri kalanları ise gemiyi terk ederek panikle denize atlamışlardı. Cenevizliler olan bitenin tuzak olduğunu düşünse de gemilerin gerçekten terk edildiğini anlayınca donanmayı Galata'ya çekmişlerdir. Galata'ya arkadan saldırmaları için gönderilen askerler de donanmanın akıbatını gördükleri zaman, tüm donanımlarını bırakarak kaçtıkları için Ceneviz neredeyse kan dökmeden bu savaşta galip gelmiştir.¹⁷¹

Genoese) [Aleksios Makrembolites Cenevizliler hakkında tarihsel söylev], Yay. haz.: A. Papadopoulos-Kerameus, *Analekta Hierosolymitikes Stachyologias*, I (St. Petersburg 1891), No: VIII, s. 144-159; C. P. Kyrris, "John Cantacuzenus, the Genoese, the Venetians and the Catalans (1348-1354)", *Byzantina*, IV (1972), ss. 331-356.

¹⁷⁰ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 269. Sözü edilen kule Galata Kulesi olup, dünyanın en eski kulelerinden birisidir, Bizans İmparatoru Anastasius tarafından 528 yılında Fener Kulesi olarak inşa ettirilmiştir. 1204 yılındaki IV. Haçlı Seferi'nde büyük ölçüde tahrip edilen kule, daha sonra 1348 yılında "İsa Kulesi" adıyla yığma taşlar kullanılarak Cenevizliler tarafından Galata surlarına ek olarak yeniden yapılmıştır. 1348 yılında yeniden yapıldığında kentin en büyük binası olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Semavi Eyice, "Galata Kulesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, C: XI, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, İstanbul 1971, ss. 5901-5907.

¹⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 238-241; Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 255-256. Sarayburnu açıklarına gelen Bizans donanmasının ne tür bir felalet yaşadığı net olarak bilinemese mürettebatın düşmanla karşılaşmadan paniğe kapılarak birbirlerinin peşi sıra denize atlaması hadisesi Kantakuzenos, Gregoras ve Makrembolites gibi çağdaş kaynaklarda benzer şekillerde geçmektedir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 76-77; Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s.

Bizans ve Ceneviz arasında birkaç hafta sonra yapılan antlaşmayla Ceneviz Cumhuriyeti, savaş harcamaları nedeniyle bütçeye verdikleri zarar için 100.000 *hyperpyra*'dan fazla bir tazminat ödemeyi kabul etti. Galata'nın arka taraflarında yasa dışı işgal ettikleri toprakları da boşaltarak, Konstantinopolis'e bir daha saldırmayacaklarına dair söz verdiler. Anlaşma şartları Kantakuzenos'un beklediğinin çok üstünde olup, Cenevizliler kanunsuz bir şekilde on yıldan fazla bir süredir ellerinde tuttıkları Chios Adası için kira ödemeyi dahi kabul etmişlerdi.¹⁷²

Donanma yapımı için güçlüklerle toplanan vergilerin eğitimsiz mürettebatla zayıf edilmesi Kantakuzenos için önemli bir ders olmuştur. Bu olaydan sonra vergileri toplayan Constantine Tarchaneiotes'in, haraç kesip şiddet uygulayarak para tahsil ettiği şikâyetleri ise imparatoru bir kamu soruşturması yapmaya mecbur bırakmıştı. Ancak Tarchaneiotes'in suçsuzluğu kısa sürede açığa çıkmıştır. Kantakuzenos'un buradan edindiği ders ise imparatorluğun müdafaası için tahsil edilecek paranın halkın özgür iradesine bırakılmaksızın yasa zoruyla alınması gerekliliği olmuştur.¹⁷³

III. Andronikos döneminde hazinenin ve gelirlerin denetleyiciliği (*mesazon*) vazifesinde edindiği tecrübeyi imparatorluğu döneminde kullanmaya kararlı olan Kantakuzenos, ekonomide bir hareketlilik yaratmak amacıyla başkente gelen ithal malların büyük bir kısmında gümrük tarifelerini düşürmüştür. Öyle ki bu dönemde Boğaziçi'nde ithal mallardan alınan gümrük gelirlerinin %87'si Ceneviz bütçesine giriyordu. Kantakuzenos yürürlüğe koyduğu yeni vergilendirme programı ile yabancı ticaret gemilerinden alınan harçların Cenevizlilere ait olan Galata'ya uğramadan direkt olarak devlet hazinesine girmesi amaçlamıştır. Halkın hoşuna gitmeyen yeni

862-863; Aleksios Makrembolites, *Logos Istorikos* (Historical Discourse on the Genoese) [Aleksios Makrembolites Cenevizliler hakkında tarihsel söylev], s. 153.

¹⁷² Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 256. Latinler, Chios için Bizans'a yıllık 12.000 *hyperpyra* kira ödemekten başka; Bizans bayrağının kentte dalgalanmasını, Ortodoks bir metropolitin adaya atanmasını ve her cumartesi günü iki imparatorun (VI. İoannes Kantakuzenos ve V. İoannes Palaiologos) isimlerinin anılmasını da kabul etmişlerdi. Ayrıca adanın geri kalan kısmında yaşayan halksa Bizanslı bir memur tarafından yönetilecekti. Adanın Cenevizli idarecisi Simone Vignosi'nin bu antlaşmayı reddetmesi üzerine Chios'da yeni bir çatışma çıkmıştır. Çıkan çatışmada Simone Vignosi ölürken, adanın karşı yakasındaki Phokaia Limanı da Bizans'ın eline geçmişti. III. Andronikos döneminde Chios'u idare eden Leo Kalothetos ise hem Phokaia hem de adanın Bizans'a ait olan kısmına vali olarak atanmıştı. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 242-243; P. Argenti, *The Occupation of Genoese and their Administration of the Island: 1346-1566*, I. cilt, s. 118-119.

¹⁷³ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 80-81; Nikephoros Gregoras, *Tarih. Byzantina Historia*, C. II, s. 869-870; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 70.

vergi uygulamaları ile toplanacak para ise savunma ve ticaret amaçlı bir imparatorluk filosunun yapılmasında kullanılacaktı.¹⁷⁴

Ceneviz ile olan ezeli rekabeti neticesinde Venedik Cumhuriyeti de Bizans ile arasındaki antlaşmayı yenileme gereği duymuştur. En son 25 Mart 1342 tarihinde İmparatoriçe Anna ile 7 yıllık bir süre için yapılmış olan antlaşmanın vadesi dolmuştu. 9 Eylül 1349 tarihinde Venedik elçisi Zaccaria Contarini ile yapılan uzun müzakerelerden sonra 1342 yılındakinin tekrarı ve onaylanmasından ibaret olan antlaşma 5 yıllık bir süre için yinelenmiş ve her iki Bizans imparatoru tarafından da imzalanmıştır.¹⁷⁵

Venedik ve Ceneviz ile 1349 yılında imzalanan antlaşmaların hemen ardından İtalyan Devletleri arasında Karadeniz ticaretini kontrol altına alabilmek için yeni bir savaş patlak vermiştir. Kantakuzenos bu iki İtalyan Devleti arasındaki mücadelede her ne kadar taraf olmak istememişse de Galata'daki Ceneviz kolonisinin başkente komşu olması bu tarafsızlığı zorlaştırmıştır. Ancak gelişen koşullar Kantakuzenos'u istemeyerek de olsa Venedik'i desteklemek durumunda bırakmıştır.¹⁷⁶ Cenevizlilere savaş açan Bizans donanması, müttefiklerinden gereken desteği alamamış ve Cenova'dan destek olarak gelen donanmanın da etkisiyle 28 Temmuz 1351 tarihinde mağlup edilmiştir. Üç ay sonra 60 gemiyle Cenova'dan Galata'ya doğru yola çıkan Ceneviz donanması ise Marmara'nın kuzey kıyısındaki Herakleia'yı (Marmara Ereğlisi) yağmalayarak Konstantinopolis'e ilerlemiştir. Başkentte gerekli tedbirlerin

¹⁷⁴ Kantakuzenos eserinde kısa sürede 200'e yakın gemisinin olduğunu söylemişse de bu sadece onun iddiasıdır. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 241-242. Bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 80-81.

¹⁷⁵ Venedik ve Bizans arasında görüşülen konular ve yinelenen antlaşmanın ayrıntıları için bkz. Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 256-258.

¹⁷⁶ Bütün Karadeniz ticaretini kontrol altında tutmak isteyen Ceneviz yabancı gemilere Boğazdan geçmeyi yasaklamış, yasağı delen birçok Venedik gemisini de 1350 yılında Kaffa'da müsadere etmişti. Venedik ise Aragon Kralı IV. Pedro ile müttefik olarak misillemeyle karşılık vermişti. Cenevizlileri İtalya'da taciz etmeye başlayan Pedro, on sekiz kadırgasını da Venedik hizmetine sunmuştur. Savaşın sonuçlarını öngöremeyen Kantakuzenos ise Bizans gemilerinin donanım, bakım ve tayfa masraflarının ödenmesi koşuluyla bu ittifaka dâhil olarak Ceneviz'in karşısında yer almıştır. Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 260-261. Burada bahsi geçen Aragon Kralı IV. Pedro, Kantakuzenos'un Ravenna Kralı olarak aktardığı kimsedir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 186. Venedik, Aragon ve Bizans müttefikliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Wilhelm Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 563-565.

alınması üzerine Karadeniz'in kuzeybatısına devam ederek bir başka Bizans kenti olan Sozopolis'i (Sizebolu) ele geçirmiştir.¹⁷⁷

Sozopolis'in kaybedilmesi Amiral Niccolo Pisani'nin komuta ettiği Venedik donanmasını harekete geçirmiş, önemli bir Ceneviz kolonisi olan Euboia ele geçirilmiştir. Ardından da Aragon Kralı Pedro'nun masraflarının üçte ikisini Venedik'in sağlaması koşuluyla tahsis ettiği Ponce de Santa-Pau komutasındaki tam donanımlı 26 İspanyol gemisi ve Tarkhaniotes'in komuta ettiği Bizans donanmasıyla¹⁷⁸ birleşen Niccolo Pisani, Paganino Doria'nın komuta ettiği Ceneviz donanması ile karşılaşmıştır. 13 Şubat 1352 tarihinde boğaz girişinde Galata surlarının altında karşılaşan iki donanma, Cenevizliler'in stratejik açıdan avantajlı bir şekilde konumlanmasının da etkisiyle Paganino Doria'nın galibiyetiyle sonuçlanmıştır.¹⁷⁹ Ceneviz donanması, kazandığı zaferin ardından Osmanlı Beyi Orhan ile Aydın'ın Türk Bey'inden edindiği destekle çatışmalara devam etmek gayretine girişmişse de¹⁸⁰ müttefiklerinin yalnız bıraktığı Bizans bundan itina ile kaçınmış ve Venedik'in antlaşma kurallarına uymadığını varsayıp 6 Mayıs 1352 tarihinde Ceneviz ile bir antlaşma imzalamıştır.¹⁸¹ Bizans açısından oldukça ağır şartlar içeren antlaşma, Cenevizlilere evvelce verilen ayrıcalıkların daha da genişletilmesini öngörmekte olup Venedik ve Ceneviz rekabetini iyice körüklemiştir.

¹⁷⁷ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 272.

¹⁷⁸ Venedik'e Aragon kralı ile aynı koşullarda 12 gemi vererek destek olan Kantakuzenos, galibiyet durumunda Galata'nın yerle bir edilmesi, Ceneviz'in zaptettiği Chios ve Phokaia Adaları'nın yeniden Bizans'a verilmesi ve yedi senedir Venedik'te rehin olan saray mücevherlerinin anapara ve faizi konusulmaksızın iade edilmesini de şart koşturmuştur. Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 261-262.

¹⁷⁹ Galata'da kendi surlarını savunan Paganino Doria donanmasını düşman yaklaştığı zaman kendi hattını daraltacak şekilde yerleştirmiştir. Nicolo Pisani kurulan tuzağı farketmişse de kendisini uyarmasına fırsat kalmadan halatlarını koparıp ilerleyen Aragon komutanı Ponce de Santa-Pau yüzünden onu takip etmek durumunda kalmıştır. Bizans güçlerinin düşmanla karşılaşmadan geri çekildiği, Aragon'un ise fazla dayanamadığı çatışmalar, dönemin iki güçlü deniz gücü arasında kıran kırana yaşanmıştır. Çatışmalar sırasında çıkan yangın her iki donanmayı sararken, rüzgâr ve akıntıya karşı daha iyi şekilde konumlanan Ceneviz donanması galip gelmiştir. Nicolo Pisani'nin birçok adamını ve kadırgasını kaybettiği bu savaş teknik anlamda Paganino Doria'nın galibiyeti ile sonuçlanmışsa da Cenevizliler'in kayıpları da en az Venedik kadar çoktur. Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 273-274.

¹⁸⁰ Kantakuzenos'un damadı Orhan Bey ve Cenevizliler arasında Şubat 1352'ye kadar resmi herhangi bir ittifak olmamakla birlikte Orhan Bey, Venedik ile ters düşen çıkarları neticesinde kayınpederine karşı Cenevizliler'in Galata'yı müdafaa etmesi için bölgeye bir Türk birliği sevk etmiştir. Aydın'ın Türk Beyi ise Ephesos Limanından erzak sağlamak yoluyla Ceneviz'e destek vermiştir. Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 263-264.

¹⁸¹ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 218-34; Nikephoros Gregoras: *Tarih. Byzantina Historia*, C. III, s. 84-92.

Boğazların ve başkent ile Karadeniz pazarının hâkimiyeti için Romania, Modon ve Patras Körfezi'nde de yaptıkları mücadelelerle devam eden iki devletin esas mücadeleleri Batı Akdeniz'de yaşanmıştır.¹⁸²

Zelotlar, 1345 yılından sonra Thessalonike'deki etkinliklerini iyice arttırarak güçlerine güç katmışlardı. Palaiologos Hanedanlığı'na bağlılıklarını devam ettirip V. İoannes'in imparatorluğuna sözde saygı gösterirken, tahtı gasp ettiğine inandıkları Kantakuzenos'un imparatorluğuna ise karşı çıkmaktaydılar. Bu nedenle 1347 yılında Kantakuzenos'un buyruğu ile Thessalonike'ye metropolit olarak atanan Gregorios Palamas'a itaati reddederek şehri Stefan Duşan'a teslim edeceklerini söylemişlerdir. Stefan Duşan'ın bu sözler üzerine şehri kuşatmak için harekete geçmesi, Zelotların halk desteğini yitirmelerine ve Andreas Palaiologos'un yönetimden el çektilirerek sürgün edilmesine neden olmuştur. Böylece kentin idaresi Theodoros Metokhites'in Kantakuzenist oğlu Aleksios Metokhites'e geçmiştir. Kantakuzenos ise fırsatı değerlendirip oğlu Matheos'un komutasında bir orduyu karadan (bu ordunun içerisinde Orhan Bey'in oğlu Süleyman'ın komutasındaki 20.000 atlı da bulunmaktadır) bölgeye sevk ederken kendisi de müşterek imparator V. İoannes Palaiologos ile beraber deniz yoluyla gitmiştir. Zor da olsa Thessalonike'ye girmeyi başaran Kantakuzenos halkın büyük bir çoğunluğu tarafından sevinçle karşılanmış ve kent sekiz yıl sonra yeniden Bizans hâkimiyeti altına girmiştir. Zelot elebaşları tutuklanıp yargılamak üzere başkente gönderilirken, kimileri ise sürgüne gönderilmiştir.¹⁸³

Üç ay kadar kentte kalarak çevre kasabalardaki Sırp askerlerini temizleyen Kantakuzenos, V. İoannes Palaiologos'u yeninden imparatorluğun ikinci başkenti durumunda bulunan Thessalonike'de bırakarak, Makedonya ve Trakya'ya seferler düzenlemiştir. Seferler sonucunda da 11 yıl boyunca Sırlara direnen Edessa Hisarı,

¹⁸² W. Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s. 568-569.

¹⁸³ Kantakuzenos, Thessalonike üzerine yapacağı sefer için damadına bir mektup göndererek acil yardıma talebinde bulunmuş, Orhan Bey de büyük oğlu Süleyman ve 20.000 süvariden oluşan birliğini imparatorun hizmetine sunmuştur. Ancak Bizans birlikleri bu seferde Orhan Bey'in Süleyman Bey ve komutası altındaki birlikleri zamansız bir şekilde Anadolu'ya dönmeleri yönünde çağırması üzerine zor durumda kalmıştır. Türk birliklerinin geri çekilmesiyle Matheos tek başına ilerlemeye yetmeyecek olan askerlerini dağıtmış. Ancak Kantakuzenos evvelce tanıdığı ancak sonrasında hain ilan edilen bir Sırp subayının ve Strymon'da demirli duran 22 Türk korsan gemisinin yardımı ile Thessalonike'ye girmeye başarmıştır. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 71-73.

Duşan'ın generali Gregory Preljub tarafından savunulan Teselya sınırındaki Servia Kalesi, Berroia ve Edessa ele geçirilmiştir. Şüphesiz Kantakuzenos'un kazandığı zaferlerde Duşan'ın kuzey cephesinde Macaristan ile savaş halinde olmasının etkisi büyük idi. Berroia'nın kaybedilmesi haberini alan Duşan, Sırbistan-Bizans arasındaki antlaşmanın çiğnenmesini görüşmek üzere hemen güneye inmiştir. İki imparator Thessalonike yakınlarında buluşmuşsa da herhangi bir uzlaşma sağlanamamıştır. Thessalonike'nin idaresini bölgedeki havayı yumuşatması için müşterek hükümdarı V. İoannes Palaiologos ve kayınpederi Andronikos Asen'e bırakan Kantakuzenos, 1351 yılı başında başkente dönmüştür.¹⁸⁴

Kantakuzenos, başkente döndüğünde yeniden *hesykhast* tartışmaları başlamıştı. Ne İoannes Kalekas'ın patriklikten azledilerek yerine İsidoros'un atanması, ne de Gregorios Palamas'ın Thessalonike'de bulunması görüş ayrılıklarını ortadan kaldırıp bu konunun kapanmasına yetmiştir. Aksine bu durum *hesykhia* karşıtlarının yeniden saldırıya geçmesine neden olmuştur. İoannes Kalekas ve Gregorios Akindynos'un sürgüne gönderilerek ölmelerinin ardından *hesykhast* karşıtı hareketin başına tarihçi Nikephoros Gregoras geçmiş, Ephesos Piskoposu Matthew, Ganos Piskoposu Joseph ve Tyros Piskoposu Arsenios gibi önemli din adamlarının da aralarında bulunduğu kimselerinin desteğini kazanmıştı. Kantakuzenos, bu dini meselelerin devlet meselelerine etki etmesi üzerine 28 Mayıs 1351 tarihinde Blakhernai Sarayı'nda yeni bir sinod düzenlemiştir. V. İoannes'in Thessalonike'de olması nedeniyle Kantakuzenos'un bizzat başkanlığını yaptığı üçüncü sinodda Patrik Kallitos *hesykhast* karşıtlarından tövbe istemiş, reddeden piskoposlar ise görevlerinden azledilmiştir. Gregorios Palamas ve Nikephoros Gregoras'ın inançlarını savundukları sinodda da sonuç yine değişmemiş, temmuz ayındaki dördüncü ve son mecliste ise *hesykhastlar* lehine alınan karar onanmıştır. 15 Ağustos'da Ayasofya'da yapılan törende Kantakuzenos, Herakleia/Ereğli Piskoposu Filotheos'un muhalif

¹⁸⁴ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 109-118; Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 876-877; Mikhael Doukas, *Tarih; Anadolu ve Rumeli (1326-1462)*, s. 31-32; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s.73-74. Kantakuzenos, Duşan ile yaptığı bu görüşmeye eserinde kendi zaferini ve haklılığını süsleyerek yer vermiştir. Zira onun anlatımına göre iki devlet arasında toprakların yeniden taksim edilmesini ve Makedonya'daki yeni sınırların çizilmesini içeren bir antlaşma imzalanmış idi. Antlaşma imzalanmış mıdır bilinmez ama imzalandıysa dahi Sırlar tarafından hemen ihlal edilmiş, Duşan Edessa'yı yeniden hâkimiyeti altına almıştır. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 246. Kantakuzenos'un Stefan Duşan ile yaptığı iddia ettiği antlaşma için bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae* Kantakuzenos, C. III, s. 155.

görüştükilerin aforoz edilmelerini açıklayan *tomos* (açıklama belgesi)'u imzalayarak Patrik Kallistos'a sunmuştur.¹⁸⁵

Dinin siyasete alet edilmesinin sonuçlarını iyi bilen Kantakuzenos için *hesykhast* tartışmalarının nihayete erdirilmesi önemli bir adımdır. Benzer şekilde Roma Kilisesiyle ilişkilerinde de siyasi ve askeri yarar sağlamak için Ortodoks inanisından taviz vermek istememiştir. İmparatorluğunun ilk dönemlerinde Papa VI. Clemens'e kiliselerin fikir ayrılıklarını düzenlenecek bir konsilde konuşmayı teklif ettiğinde Papanın onu kutsal toprakların geri alınması amacını taşıyan Haçlı Birliği'ne katma çabası Kantakuzenos'un Papalığa temkinli yaklaşmasına neden olmuştur. Gerek *skhizmacı* tavrı gerek Anadolu'daki Türk beyleri ile iyi ilişkiler kurması gerekse de kendi kilisesinin kudretine ve saygınlığına sonuna kadar inanan tavrı Kantakuzenos'un Papalığın emri altına girmeyeceğini ortaya koyuyor idi.¹⁸⁶

1352 yılında Cenevizlilere mağlup olan Venedik askeri mücadelede umduğunu bulamayınca, siyasi entrikaları çare görmüş, Stefan Duşan'ın da desteğiyle Bizanslılar arasında yeni bir iç savaş çıkarmaya girişmişti. Thessalonike'de bulunan V. İoannes Palaiologos'a para vermeyi teklif ederek Kantakuzenos'a karşı girişeceği mücadelede destek olmayı öneren Venedik, Hellespont girişini kontrol altında tutan ve stratejik açıdan önemli bir ada olan Tenedos'un (Bozcaada) kendilerine teslim edilmesi durumunda ise 20.000 dukalık ödeme yapacaklarını söylemiştir. 1351 yılı yazında Andronikos Asen'den bu pazarlığı öğrenen Kantakuzenos ise başkentten

¹⁸⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 248-251. Müşterek imparatorun da onayının gerektiği belge, V. İoannes Palaiologos'un Thessalonike'den döndüğü 1352 yılı şubat ya da mart ayında imza edilmiştir. Gregoras'ın anlatılarına göre V. İoannes, bu imzayı kendi rızası ile değil de kayıpederinin telkiniyle atmıştır. Kendisine ihanet ettiğine inandığı eski dostu Kantakuzenos'u da bu nedenle hiçbir zaman affetmeyecektir. Aforoz edildikten sonra Khora (Kahire) Manastırı'na hapsedilen bir zamanların önde gelen tarihçi ve teoloğu Nikephoros Gregoras mağlubiyeti bir takıntı haline getirecektir. 1354 yılı sonrasında özgürlüğüne kavuşsa da ölünceye kadar *hesykhast* öğretilerine muhalefet ederek, bu öğretileri lanetlemeyi sürdürmüştür. Gregoras, eseri *İstoria* (Tarih)'da sübjektif bir anlatımla konuya genişçe yer vermiş. Bkz. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. III, 16. kitap) Palamas'ın acı dolu ölümüne şahit olup bunu mutlulukla kaydetmişse de, onun 1368 yılında Ortodoks Kilisesi tarafından azizlik mertebesi ile onurlandırılmasını göremeye ömrü vefa etmeyecektir. Palamas'ın azizlik mertebesine yükseliş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. John Meyendorff, *Introduction à l'étude de Grégoire Palamas*, Paris 1959, İngilizceye Çevirisi: G. Lawrance, *A Study of Gregory Palamas*, Londra 1965, s. 155-170; Zehra Tokcan, *a.g.t.*, s. 63-64.

¹⁸⁶ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Histōriae*, C. III, s. 53-62.

ayrılmayacağı için İmparatoriçe Anna'yı oğluyla görüşmesi için Thessalonike'ye göndererek yeni bir iç savaşa mani olmuştur.¹⁸⁷

İmparatorluğun meşru varisi olan V. İoannes Palaiologos geçen yılların ardından yirmi yaşma gelmişti ve kayınpederine itaat etme niyetinde de değildi. 1352 yılının ilk aylarında Ceneviz Savaşı devam ederken annesi Anna'yı Thessalonike'de bırakarak Konstantinopolis'e dönmeye ikna edilen V. İoannes tahttaki hakkını alma vaktinin geldiği düşünüyordu. Kantakuzenos ise damadına cömert davranmadığı takdirde imparatorluğun yeni bir iç savaşla karşı karşıya kalacağını farkındaydı. Bu nedenle de stratejik olarak hayati önem taşıyan Trakya'nın büyük bir bölümünün idaresi V. İoannes ve annesi Anna'nın idaresine vermiştir. Ancak V. İoannes'e verilen topraklar Didymoteikhos'u ve oğlu Matheos'un Trakya'daki topraklarını da kapsamaktaydı. İki prens arasında süregelen gerginliği daha da arttıran bu durum, oğul Matheos'un babasına güvenmesine sebep olmuştur. Sorunu çözmek isteyen Kantakuzenos oğlu Matheos'u da yitirdiği topraklara karşılık daha da kazançlı bir şekilde Adrianapolis ve civarının idaresine getirmişse de iki prens arasında bir türlü barış sağlanamamıştır.¹⁸⁸

V. İoannes, Matheos'un hamlesine fırsat vermeden, 1352 yılı yazında sınırı geçip Matheos'un topraklarını istila etmiş ve Adrianapolis'i kuşatmıştır. Kantakuzenos, Cenevizlilerle yapılan antlaşmanın akabinden damadına karşı oğluna destek sağlamak için Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'nın komuta ettiği 10.000-12.000 kişilik Türk süvari birliğini de yanına alarak harekete geçmiştir. V. İoannes ise Sırp ve Bulgar birliklerini yardımına çağırarak misilleme yapmıştır. Stefan Duşan'ın 4.000 kişilik süvari birliğini hizmetine sunduğu genç imparatora Venedik ise ekonomik destekte bulunarak katkı sağlamıştır. Müşterek imparatorların toprak mücadelesi, müttefiklerinin savaşına dönüşmüştür. Savaşın galibi Sırp ve Bulgar ordularını Marica (Meriç) Nehri kıyısında bozguna uğratan Türkler olmuştur.

¹⁸⁷ Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. III, s. 147-150; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 254. Venedik'in V. İoannes'e verdiği borç para için bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 247.

¹⁸⁸ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 274.

Matheos'un Adrianapolis'deki hâkimiyeti güvence altına alınsa da civar köy ve kasabalardaki Hristiyan tebaa Türk birliklerinin talanından kurtulamamıştır.¹⁸⁹

İmparatorluğun kendi içinde yaşadığı çatışma bir tarafa dursun, Türklerin halkının mallarını yağmalamasına göz yumması Kantakuzenos ve ailesine karşı olan güvenin sarsılmasına neden olmuştu. Mücadelenin sözde kaybedeni olan V. İoannes ise her geçen gün halkın desteğini kazanmakta idi. Bu duruma kayıtsız kalamayan Kantakuzenos, 1353 yılında damadı ve ailesini Trakya'dan ayrılıp Tenedos Adası'nda (Bozcaada) yaşamak zorunda bırakmıştır. Tenedos'a gönderilen V. İoannes her ne kadar mart ayında kayınpederinden tahtını almak adına küçük bir filo ile girişimde bulunmuşsa da bu beyhude bir çaba olacaktır.¹⁹⁰

Kantakuzenos, III. Andronikos'un ölümünden sonra V. İoannes Palaiologos'un taht üzerindeki haklarını koruyarak meşruiyete uygun davranmışsa da onun Adrianapolis'i kuşatarak rakipleriyle ittifak içerisine girmesinden sonra genç veliahta olan güvenini yitirmiştir. Genç veliahtın imparatorluğu durumunda devleti idare edecek donanımına sahip olmadığını düşünen Kantakuzenos kendi hanedanlığını kurmak için sağlam bir dayanak noktası arama çalışmalarına başlamıştı. Başkent halkının çoğunluğu tahtın esas sahibi olan V. İoannes'in tahta çıkacağı günü beklerken, aristokrasi sınıfı içerisinde bir bölünmüşlük söz konusuydu. Kantakuzenos'un oğlu Matheos'u veliaht tayin ederek müşterek imparatoru ilan etmesinin vakti geldiğini düşünenler azımsanmayacak kadar çoktu. Patrik Kallistos'un Matheos'un müşteregi ilan edilmesi durumunda istifa edeceğini bildirmesine dahi aldırmayan Kantakuzenos destekçilerinin de teşvikiyle 1353 yılında oğlu Matheos Kantakuzenos'u müşterek hükümdarı ilan edip veliahtlığına yükseltmiştir. Kilise dualarında ve umumi törenlerde hatalı olduğu düşünülen V. İoannes Palaiologos'un ismi yerine Matheos'un ismi anılmaya başlanırken, meşru ardıllarına olan saygı gereği İmparatoriçe Anna ve V. İoannes'in oğlu

¹⁸⁹ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 80; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 255. V. İoannes Palaiologos Stefan Duşan'dan edindiği süvari desteğini, kardeşi *Despotes* Mikhael'i rehine olarak göndererek almıştır. Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 487.

¹⁹⁰ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 247-250; Nikephoros Gregoras: *Tarih. Byzantina Historia*, C. III, s. 176-182; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 81.

Andronikos'un¹⁹¹ isimlerinin zikredilmesine ise devam edilmişti. Ancak her ne yaparsa yapsın Kantakuzenos Bizans tahtına çıkarken kazandığı sevgi ve itimatı yeniden kazanamayacaktır. Uyarıları dikkate alınmayan Patrik Kallistos Matheos'a taç giydirmeyi reddetmiş, meşruiyete aykırı hareket ettiği gerekçesiyle Kantakuzenos'u aforoz ederek görevinden istifa etmiştir.¹⁹² Patriğin istifası üzerine düzenlenen bir sinodla Herakleia Piskoposu Filotheos 1353 yılı Kasımında Konstantinopolis Patrikliği'ne getirilmiştir. 1354 yılında da Matheos ve karısı İrene Blakhernai'deki Bakire Meryem Kilisesi'nde yeni patriğin elinden taçlarını giymiştir.¹⁹³

Kantakuzenos Hanedanlığı'nın saadeti çok uzun sürmemiş, Kantakuzenos bu kez de her fırsatta askeri desteklerine başvurduğu, bu sebeple de coğrafyayı iyi tanıyan, Osmanlı Devleti'nin iskân faaliyetleriyle mücadeleye başlamıştır. Kantakuzenos damadı Orhan Bey'e sözünün eri olması sebebiyle fazlaca güvenmişse de Orhan'ın oğlu Süleyman bu dostluk bağını geleceği için bir tehdit unsuru olarak görmekteydi. Bu nedenle Kantakuzenos'un V. İoannes'e karşı 1352 yılında giriştiği mücadelede imparatora destek için geldiğinde komutasındaki birlikler ile Khersonnesos'daki (Gelibolu Yarımadası) birçok yeri işgal etmişti. İşgal edilen yerlerden birisi de Tzympe (Çimpe) Kalesiydi ve stratejik açıdan büyük öneme sahip olan kale Osmanlılar'ın bölgedeki fetihleri için önemli bir üs teşkil ediyordu. Bu nedendir ki Süleyman, imparatorun kaleyi teslim etmesi karşılığında ödemeyi önerdiği 10.000 *hyperpyra*'yı da kabul etmemiş, kalenin fetih hakkı olduğunu iddia etmiştir.¹⁹⁴ Pazarlıklar devam ederken Türklere bekledikleri fırsatı sunan bir felaket yaşanmıştır.

¹⁹¹ V. İoannes Palaiologos her ne kadar tahttan azledilip ailesiyle beraber Tenedos'a sürgüne yollanmışsa da Palaiologos hanedanlığının taht varisi olma durumu halen devam etmekteydi. V. İoannes'in bebek yaştaki oğlu Andronikos Palaiologos annesinin Helena Kantakuzenos olması sebebiyle imparatorlar arasında sayılmaktaydı. Kantakuzenos'un torunlarından biri olan Andronikos her iki durumda da tahtın tartışmasız varislerinden biri idi.

¹⁹² Görevinden istifasının ardından manastıra çekilen Kallistos birkaç gün sonra gizlice Galata'ya giderek Cenevizliler'e sığınmıştır. Ardından da Cenevizliler'den aldığı yardımla taht üzerindeki hakları gasp edilen V. İoannes'in yanına Tenedos'a geçmiştir. Devrik imparatorun çok iyi karşıladığı Kallistos, sadakatinden dolayı da ödüllendirilmiştir. Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 275.

¹⁹³ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 270-276; Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. III, s. 204; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 113-114. Bizans geleneklerine uygun bir şekilde yapılan törende Konstantinopolis Patrikliği'ne aday gösterilenlerden Nikolas Kabasilas, Matheos'un babasının davranışlarına karşın göstermiş olduğu sabır ve tahammülünü konu alan övgü duası yazdırmıştır. Tören esnasında 1351 yılındaki konsilde düzenlenen *tomos*'a artık imparator olması nedeniyle Matheos'un imzası da eklenmişti. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 257.

¹⁹⁴ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 487-488.

2 Mart 1354 tarihinde Trakya'nın sahil şeridinde vuku bulan deprem birçok köy ve kasabayı harabeye çevirmiştir. Depremi ardından sağ kalanların bir kısmı deniz yoluyla kaçmayı başarırken bölgede kalanlarsa kar fırtınası ve sel baskınında soğuktan ölmüştür. Pegai'deyken (Karabiga) haberi alan Süleyman ise toplayabildiği kadar Türkmen ailesini bölgedeki terkedilmiş köylere ve kasabalara yerleştirerek onlara yurt edindirmiştir. Bizans açısından Türkmen ailelerin maddi hasarı gidererek bölgeyi sahiplenmelerinden daha büyük bir felaket varsa o da, Trakya'yı Anadolu'ya açan kapı olan Kallipolis'in (Gelibolu) Türkler'in eline geçmesi olmuştur. Öyle ki bölgede yaşayan Türkmen nüfus daha sonra Osmanlıların Avrupa'ya geçişini kolaylaştırmada önemli bir faktör olacaktır.¹⁹⁵

Bu olay Tanrı'nın kendisini terkettiğini düşünen Kantakuzenos'a, dünyevi meseleleri bırakarak dini yaşantıya geçmesinin vakti geldiğini hissettirmişti. Böylece Tanrı'nın sevgisini yeniden kazanarak ömrünün kalan yıllarını huzur içinde geçirebilecekti. Kantakuzenos bu amaçla 1354 yılı yazında aralarındaki sorunu çözümleyebilmek için damadı V. İoannes'in yanına gitmekle işe başlamışsa da gerek Tenedos halkının gerekse de taht üzerindeki hakkı gasp edilen damadının tepkisiyle karşılaşmıştır. Ada halkının su dahi vermediği Kantauzenos ile damadı da görüşmeyi kabul etmemiştir. Üzüntülü bir şekilde başkente dönen imparator artık tüm şartların V. İoannes Palaiologos'dan yana olduğunu farkına varmış, devrik imparatorun tahtını ele geçireceği günün gelmesini beklemeye başlamıştır.¹⁹⁶

21-22 Kasım 1354 tarihinde Tenedos'tan gizlice ayrılan V. İoannes, gece karanlığı ve sağnak yağışın da etkisiyle farkedilmeden Heptaskalon Limanı'na ulaşmıştır. Ertesi gün şafak söktüğünde Konstantinopolis'e giren genç imparator kimliğini açık

¹⁹⁵ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 276-279; Nikephoros Gregoras: *Tarih. Byzantina Historia*, C. III, s. 220-222; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 258-259. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. I, s. 193-195. Kantakuzenos Tzympe Kalesi'nin ve Türkmenlerin iskân ettirildiği bölgenin geri verilmesini resmen talep ettiğinde Süleyman Paşa'dan şehrin, kendisine Allah'ın inayetiyle sunulduğunu ve geri vermenin kâfirlere yaraşır bir nankörlük olacağı cevabını almıştır. Sonuç olarak eski sakinlerinin terk ettiği bir şehire yerleşen Süleyman, Kallipolis'i zorla gasp edilmemişti. Bölgenin yeniden Bizans'a iade edilmesi için her yolu deneyen Kantakuzenos, ilk önerdiği tazminatın dört katını ödemeyi dahi sunmuşsa da bu teklif de reddedilmiştir. Konuyu Süleyman ile çözemeyeceğini anlayan Kantakuzenos damadı Orhan Bey'i meseleyi görüşmeye ikna etmiş. Ancak görüşme yeri olan Nikomedia'yada Kantakuzenos'u karşılayan ulak Orhan Bey'in aniden hastalanması nedeniyle yola çıkmadığını imparatora bildirmiştir. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 259; Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 276.

¹⁹⁶ Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 276.

ettiği vakit halkın sevgi seliyle karşılanmıştır. Haberi alan Kantakuzenos, karısı İrene ve danışmanı Demetrios Kydones'in önerileriyle göstermelik de olsa bir direnişte bulunmaya karar verir ve oğlu Matheos ile Trakya'daki komutanlarından destek istemiştir. V. İoannes taraftarları ise boş durmayıp Kantakuzenos'un malikânesini ateşe verip yandaşlarının hane ve mülklerini yağmalamıştır. İmparatorluk cephanelerini ele geçirerek silahlanan ateşli taraftarlar Blakhernai Sarayı'na doğru ilerleseler de imparatorun ücretli Katalan birliklerini aşamamışlardır.¹⁹⁷

V. İoannes şehre girişinin üzerinden üç gün geçtikten sonra 1 Aralıkta, Kantakuzenos'a gönderdiği elçiler aracılığıyla anlaşma çağrısı yapmış, meseleyi uzatmak istemeyen Kantakuzenos ise bu çağrıyı olumlu yanıt vermiştir. Ilımlı bir hava içerisinde geçen görüşmede genel af ilan edilerek, her iki imparatorun da devleti eskiden olduğu gibi birlikte yönetmesine karar verilmiştir. V. İoannes'in tahttaki tecrübesinden ötürü kayınpederinin önceliğine saygı göstereceği antlaşmada yönetme yetkisi, kaynaklar ve gelirler ise eşit şekilde paylaşılacaktı. Kıdemli imparator olan Kantakuzenos Blakhernai'deki sarayda, V. İoannes ise Theodoros Metokhites'in sarayında yaşamına devam edecek idi. Müşterek imparatorluğu düşürülen Matheos Kantakuzenos ise V. İoannes'in kendisine savaş açmayacağı teminatı ile bağımsız bir şekilde Adrianapolis'te hüküm sürmeye devam edecek idi. V. İoannes tüm bunlara karşılık Kantakuzenos'dan, Yıldızlı (Altın) Kapı'da yeniden inşa ettirdiği ve bir alay ücretli Katalan askerinin koruduğu kalenin kendisine teslim edilmesini istemiş, bu isteği de Kantakuzenosça kabul edilmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca. 1100-1460*, s. 83-84; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 128-129. V. İoannes'in başkente girişi sırasında halkın yaptığı tezahürat ve sevinç gösterileri o döneme tanıklık eden Kantakuzenos ve Gregoras tarafından doğrulanmayan bir bilgidir. Bkz. Donald M. Nicol, "The abdication of John Cantacuzene", *BF*, II (= *Polychordia: Festschrift F. Dölger*, Amsterdam 1967), s. 269-283 (Yeniden bas. D. M. Nicol, *Collected Studies*, II, No. VI).

¹⁹⁸ Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 129-130. İmparator, Yıldızlı (Altın) Kapı'daki kaleyi damadına teslim etmeyi kabul etmişse de bu durum Katalan askerlerinin işine gelmemiştir. Kantakuzenos, V. İoannes ile yapılan müzakerelerden birkaç gün sonra kaleyi teslim etmek için gittiği vakit Katalan komutan Juan de Peralta, Kantakuzenos adına savaşmaya hazır olduklarını söyleyerek kaleyi teslim etmemiştir. Kantakuzenos'un krallarına mektup gönderme tehtitleri karşısında güçlkle ikna edilen asi askerlerin kalenin V. İoannes'e tesliminden sonra görevlerine son verilmiştir. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 261-262; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 131-132.

2.3. VI. İoannes Kantakuzenos'un Bizans Tahtından Feragati ve Manastıra Çekilmesi

Kantakuzenos ve V. İoannes Palaiologos'un karşılıklı sadakat yeminleri ile teminat altına alınan antlaşmanın ardından müşterekler arasında görüşülen en mühim mesele Süleyman'ın Trakya'ya iskân ettirdiği Türkmenler olmuştur. Ancak iki imparator bu konu üzerinde bir türlü uzlaşmaya varamamıştır. Zira Kantakuzenos, Türkler ile yapılacak olası bir mücadelenin Asya'daki tüm barbar kavimlerin dâhil olacağı büyük bir savaşa dönüşmesinden çekinmekteydi ki Bizans'ın ne askeri ne de ekonomik durumu bu mücadeleyi karşılayabilecek yeterlilikte değildi. Ancak Kantakuzenos'un damadı Orhan Bey ile savaşmak istemediğini düşünenler çoğunlukta idi. V. İoannes de açıkça görüş bildirmese de oda meselenin müzakereden ziyade eylemle bertaraf edilmesinden taraftı.¹⁹⁹

Uzlaşmaya varılamaması Kantakuzenos'a karşı oluşan muhalefetin her geçen gün artmasına neden olmuştur. Halkın alenen nefretini kazanan Kantakuzenos, taraftarlarının da maruz kaldığı kötü muameleler sonucunda ivedilikle harekete geçmiş, V. İoannes maiyetindekileri uzunca bir süredir tasarladığı şeyleri hayata geçirmek için kendisiyle birlikte yaşamayı teklif etmiştir. 8 Aralık günü her iki imparator da Blakhernai Sarayı'na birlikte yaşamaya başlamışsa da bunu takip eden günlerde Kantakuzenos tahttan çekilme düşüncesini damadına resmen açıklamıştır.²⁰⁰ 10 Aralık 1354 tarihinde sarayda yapılan bir tören sırasında evvela tacını, tunikasını, ardından da yalnızca imparatorların giydiği erguvan renkli altın kartal motifleriyle bezeli çizmelerini çıkaran Kantakuzenos siyah keşiş cübbesini giymiştir. Eşi İmparatoriçe İrene'de aynı şekilde kıyafetlerini çıkararak peçesini takmış ve Kadınlar Manastırı'nda rahibe Eugenia ismiyle inzivaya çekilmiştir.²⁰¹

¹⁹⁹ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 293-300.

²⁰⁰ İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 304-308; Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. III, s. 243-244; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 86; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 133.

²⁰¹ Bkz. Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 133; Nicol, "The abdication of John Cantacuzene", *BF*, II, s. 270-274. İmparatoriçe İrene'nin gittiği o dönemde Kyra Martha Rahibe Manastırı olarak anılan bu yapı Topkapı'da bulunmaktadır. Günümüzde Manastır Mescidi veyahut Mustafa Çavuş Mescidi diye anılmakta olan yapı, 1270 yılında VIII. Mikhail'in kız kardeşi Maria Palaiologos tarafından kurulmuş

Keşiş olduktan sonra Joasaph ismini alan Kantakuzenos evvela başkentteki Mangana semtinde bulunan Aziz Georgios Manastırı'na (Aya Yorgi), ardından da dostu İoannes Kharsianeites'in kurduğu küçük manastıra gidecektir.²⁰² Kantakuzenos, Bizans siyasetinde çeyrek asırdan fazla bir süre aktif rol oynamış ve büyük mücadeleler neticesinde 52 yaşında imparatorluk tahtına oturmuş olsa da sadece 7 yıl imparatorluk yapabilmiştir. Tahttan feragatinin ardından 28 yıl daha yaşayacak olan Kantakuzenos'un, damadı V. İoannes'in baskısı sonucunda köşesine çekildiği yaygın bir inanış olsa da tahttan çekilmek zorunda bırakıldığını düşündürecek geçerli bir neden bulunmamaktadır. Zira onun görevlerinden çekilme nedeni keşiş olma isteğiyle alakalıdır.²⁰³ Edward Gibbon'un da aralarında olduğu birçok tarihçi, Gregoras'ın da bunu ima etmesi üzerine, Kantakuzenos'un tahttan çekilmesinin kendi arzusu ile olduğuna şüphe ile yaklaşarak bunun zaruri bir durum olup olmadığını sorgulamışlardır. Ancak ne var ki Kantakuzenos bunu reddederek tahttan feragatinin kendi isteği neticesinde olduğunu vurgulamıştır.²⁰⁴ Yaşamı boyunca dindar bir kimse olan Kantakuzenos aynı zamanda iyi bir asker, devlet adamı, edebiyatçı, dil bilgini (batı dillerinin yanı sıra Türkçeye de vakıftır), ilahiyatçı, çok yönlü ve yetenekli bir insandı. Son dönemde tebası tarafından maruz kaldığı aşağılanma ve hayal kırıklığı neticesinde tahttan iyice soğumuş, gerekli yetkinliğe

olup, Kantakuzenos'un annesi Theodora Kantakuzenos'un da gömülü olduğu yerdir. Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 277.

²⁰² İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 107-108; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 135. Kantakuzenos Mangana'daki Aziz Georgios Manastırı'nda geçirdiği birkaç günün ardından evvelce tasarladığı üzere Athos Dağı'na çekilecekti. Ancak V. İoannes'in kendisinin nasihat ve desteğine gereksinim duyabileceğini düşünerek başkentteki Nea Periblepta adındaki Bakire'ye adanmış olan Kharsianeites Manastırı'na taşınmıştır. Manastırın kurucusu İoannes Kharsianeites, Kantakuzenos'un dostu ve sadık destekçilerindendir. Kantakuzenos'un imparatorluğu döneminde kurulan manastır altın boğa mührü ile onurlandırılmış olup Kantakuzenos'un anılarına ve dini yapıtlarının yazılmasında ev sahipliği yapmıştır. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 94; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 265-266.

²⁰³ Kantakuzenos'un keşiş olma arzusu ve dini inanışındaki samimiyeti birçok eleştiriye maruz kalmış, alaya alınmıştır. Ancak daha 1341 yılında Athos Dağı'na kapanmayı kafasına koyan Kantakuzenos, çekileceği yer olarak belirlediği Batopedi Manastırı'ndan bir arazi dahi satın almıştır. Patrik Filotheos'un da doğruladığı üzere emekliye ayrılarak, aralarında Nicholas Kabasilas ve Demetrios Kydones'in de bulunduğu birkaç arkadaşı ile manastıra yerleşmek ve kendini patriğin ruhani önderliğine bırakmak Kantakuzenos'un en büyük arzusu idi. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 95; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 135.

²⁰⁴ Edward Gibbon, *The History of Decline and Fall of the Roman Empire*, Yay. Haz. J. B. Burry, Vol. VI, Londra 1898, s. 505; George Finlay, *A History of Greece from its Conquest by the Romans to the Present Time, B.C. 146 to A.D. 1864*, Yay. Haz. Henry F. Tozer, III, (Oxford 1877), s. 246. Kantakuzenos'un tahttan çekilmesiyle ilgili bkz. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. III, s. 243.

sahip olduğunu düşündüğü bir zamanda da tahtı gerçek sahibine bırakmıştır. Yani onu tahtı bırakmaya zorlayan V. İoannes değil, güncel ifadesiyle kamuoyu baskısı olan, halkının tutum ve davranışları olmuştur.²⁰⁵

Kantakuzenos'un tahttan feragati hayalini kurduğu münzevi hayatı yaşamasına hemen müsaade etmeyecekti. Zira bir anda devlet işlerinden bütünüyle el çekmesi mümkün de değildir. Az sayıda imparatora mahsus olarak şahsi hırslarını bir kenara koymuş, imparatorluğun yararı için damadı V. İoannes'in de ricasıyla başkentten ayrılmamıştır ki bunda oğlu Matheos'un da etkisi büyüktür. İmparator unvanını oğullarına devretmeme koşuluyla Adrianapolis'te hüküm sürmeye devam eden Matheos, V. İoannes'in gerisinde kalmaktan oldukça rahatsızdı ve eniştesine karşı gireceği mücadelede uygun fırsatı beklemekteydi. Beklenen hadise çok geçmeden yaşanacaktı. Palaiologos-Kantakuzenos aileleri arasında nihayetinde vuku bulan mücadelelerin ilk ayağı 1355 baharında Trakya'da gerçekleşmiştir. Akabindeyse taraflar arasında bir sulh antlaşması imzalanmıştır. Yapılan antlaşmaya göre Matheos Trakya'daki topraklarından vazgeçerek Morea'ya gidecek, 1349 yılından beri Morea Valisi olan kardeşi Manuel ise Lemnos Adası'na giderek unvanlarını kullanmaya devam edebilecekti. Ancak ne var ki öfkesi dinmeyen Matheos, Orhan Bey ile Sırp valilerinin de desteğini kazanarak 1356 yılında yeniden isyana kalkışmış, başkentini üzerine yürümüştür. Sırp ve Türk askerlerinin arasındaki mücadelelerde ortada kalan Matheos Drama'nın Sırp Valisi Vojihna'ya esir düşmüştür. Yapılan pazarlıkların ardından para karşılığında eniştesine teslim edilmiş ve önce Tenedos'a ardından da eşiyle beraber 1357 yılında Lesbos'a gönderilmiştir. Bunun üzerineyse Matheos'un başkentteki destekçileri imparatorluk sarayını basmışlardır. İsyana karışanlar tek tek tutuklanırken, Kantakuzenos'un da telkinleriyle Matheos unvanlarından feragate razı olmuştur. Matheos, 1357 senesinin Aralık ayında Epibatai'de yapılan din adamı ve birçok aristokratında tanıklık ettiği resmi törenle V. İoannes'e biat etmiştir. Matheos'un imparatorluk unvanlarını yitirdiği törende oğulları İoannes ve Demetrios ise *despot* ve *sebastokrator* unvanlarıyla onurlandırılmıştır.²⁰⁶

²⁰⁵ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 263.

²⁰⁶ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 86-87 ve 116-118; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 137. İmparatorluk unvanlarından feragatinden sonra ailesi ile birlikte Morea'ya

Kantakuzenos'un yardımıyla çözümlenen meselenin ardından, ailenin hiçbir ferdi bir daha tahta çıkma iddiasında bulunmamıştır. İmparatorun diğer oğlu Manuel'in Morea'daki hâkimiyetini kırmak ise mümkün olmamıştır. 10 Nisan 1380 tarihindeki ölümüne kadar *despotes*'in kontrolünde kalan bölge çöküş döneminde dahi Bizans'ın aydınlık yüzü olarak varlığını devam ettirmiştir.²⁰⁷

Kantakuzenos Morea'ya birkaç kez gitmişse de keşiş Joasaph olarak vaktinin çoğunu Konstantinopolis'te geçirmiştir. Manastıra çekilmesinden sonra imparatorluğun politik ve bilhassa da dini meseleler üzerindeki etkinliği sona ermemiştir. 1367 Haziranında V. İoannes'in ricası üzerine Latin Patriği Paulus ile gerçek bir kiliseler birliği hususunda Blakhernai Sarayı'nda yapılacak görüşme de yine Kantakuzenos başkanlığında yapılmıştır.²⁰⁸

XIV. yüzyılın sonlarındaki Türk yayılımcılığına karşı önlem almak isteyen Papa XI. Gregory'nin 25 Temmuz 1374 tarihinde Avignon'dan Konstantinopolis'e gönderdiği elçilik heyetinin muhatapları arasında da yine "*Joannuchio Canthacusino ordinis S.Basilii professori*" olarak tanımladığı Kantakuzenos vardı. Türklere karşı iki kilisenin birleşmesini ve bir Haçlı Seferi düzenlenmesini kurtuluş yolu olarak görmekte olan Papa, 28 Ocak 1375 tarihinde Kantakuzenos ile bizzat görüşmüştü. Kantakuzenos'un dini motiflerle süslenmiş olan siyasi içerikli bu görüşmeleri, V. İoannes'in tavsiyelerine başvurulabilecek saygıdeğer bir şahıs olarak görmesi, onun imparatorlukta perde arkasında halen söz sahibi olduğunun en önemli göstergeleridir. Zira ihtiyaç duyduğu zamanlarda kullandığı *basileus* unvanı da saygınlığının en önemli kanıtıdır.²⁰⁹

giden Matheos, 1382 yılındaki vefatına dek, Manuel'in geri planında bir yaşam sürdürmüş, din ile ilgili birçok eser kaleme almıştır. Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 489. Donald M. Nicol, Matheos Kantakuzenos'un ölümü için net bir bilgi vermemektedir. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 120.

²⁰⁷ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 489. Manuel Kantakuzenos için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 122-128.

²⁰⁸ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 89. 1367 yılındaki Patrik Paulus ve Kantakuzenos arasında yapılan ancak başarısızlıkla sonuçlanan görüşme ile Papa Urbanus'un huzuruna gönderilen temsil heyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 284-285.

²⁰⁹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 298; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 89-90; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 156.

Kantakuzenos 1376-1379 yılları arasında damadı V. İoannes ve torunu IV. Andronikos arasında yaşanan taht mücadelelerinin kurbanı olmuştur. Hırslarına yenilen IV. Andronikos'un üç yıl boyunca Anemas Kulesi'nde çürümeye terk ettiği babası V. İoannes ile kardeşi II. Manuel²¹⁰, kuvvetle muhtemel Venedikliler'den sağladıkları destekle, kaçmayı başarmışlardı. Osmanlı Sultanı Murad'ın Khrysopolis'teki (Üsküdar) karargâhına sığınan baba-oğul Bizans'ın Anadolu'daki son kalesi olan Philadelphia'yı (Alaşehir) teslim etmek karşılığında edindikleri Türk ordusu ile Venedikliler'den aldıkları küçük filo eşliğinde 1 Temmuz 1379 tarihinde Kharisios Kapısı'ndan (Edirnekapı) şehre girerler.²¹¹ Ceneviz muhafız birliğinin çetin savunmasına rağmen direnemeyen IV. Andronikos yanına rehin olarak aldığı 84 yaşındaki dedesi Kantakuzenos, annesi İmparatoriçe Helene ve onun iki kız kardeşi ile beraber Galata'daki Cenevizli dostlarına sığınmıştır. Kantakuzenos'un da arasında bulunduğu esirler V. İoannes ve oğlu IV. Andronikos arasında 1381 yılında imzalanan barış antlaşmasından kadar Galata'da tutsak edilmiştir. Damadının ordusu tarafından kuşatma altına alınan Kantakuzenos ömrünün son yıllarını kıtlık ve hastalıkla mücadele ederek geçirmiş, yapılan anlaşmanın ardından da Konstantinopolis'e dönmesine izin verilmiştir.²¹²

Kantakuzenos, başkente dönmesinin ardından kısa bir süre sonra Morea'da despot değişikliği yaşanmış. Manuel Kantakuzenos'un 1380 yılı Nisanındaki vefatıyla beraber V. İoannes'in dördüncü oğlu Theodoros Palaiologos Morea'ya *despot* olarak

²¹⁰ 1391 yılında Bizans İmparatoru olan oğlu II. Manuel ise hem karakter hem de görünüş olarak büyükbabası İoannes Kantakuzenos'a çok fazla benzemekteydi. II. Manuel'de âlim, yazar, din adamı ve bir görev adamıydı. İmparator olarak Kantakuzenos'un karşı karşıya kaldığı durumdan daha kötü bir ekonomik ve politik durumla uğraşmak zorunda kalmıştır. Uzun süren hükümrânlığı boyunca babası V. İoannes'de imparatorluğun çöküşünü ve yıkımını durduramamıştı. II. Manuel büyükbabasından görev duygusunu, imparatorluk hassasiyetini, Romalıların İmparatoru ve Ortodoks maneviyatının koruyucusu olma özelliklerini miras almıştır. Konstantinopolis'in savunması için fiziksel ve maddi yardım sağlayabilmek adına İtalya, Fransa ve İngiltere'yi ziyaret etmiştir. Ancak halkının geleneksel inancından ve kimliğinden ödün vererek papalar ya da Batının Latin Hükümdarlarıyla pazarlık yaparak babasını taklit etmemiştir. Bu ve diğer bakımlardan V. İoannes Palaiologos'un oğlu olmaktan ziyade VI. İoannes Kantakuzenos'un torunu gibi hareket etmiştir. Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 179-180. Ayrıntılı bilgi için bkz. John W. Barker, *Manuel II Palaeologus (1391-1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship*, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1969.

²¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. John W. Barker, *Manuel II Palaeologus (1391-1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship*, s. 30-40; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 299-302.

²¹² Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 91; Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, s. 158. V. İoannes ile oğlu IV. Andronikos arasındaki iç savaş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Doukas Mikhael, *Tarih; Anadolu ve Rumeli (1326-1462)*, s. 36-39.

atanmıştır. Kararı yerinde bir atama olarak değerlendiren Kantakuzenos ömrünün son günlerini başkente nazaran daha sakin olan Morea'da geçirmeye karar vermiştir. Kısa bir süre sonra 15 Haziran 1383 tarihinde 88 yaşındayken Mistra'da vefat eden yaşlı imparator buraya defnedilmiştir.²¹³

Kantakuzenos manasına çekildiği bu inziva günlerinde 1320 yılından başlayarak tahttan feragatinden birkaç yıl sonra 1356 yılında nihayet bulan yaşadığı döneme ilişkin tarihi olayları yansıtan ve bu açıdan da bir tarih kitabı yanında bir çeşit hatırat özelliği de taşıyan 4 kitaptan oluşan bir tarih kitabı yazmıştır. Kantakuzenos bu eserinin bitiminden sonra ise teoloji alanına yönelmiştir. Teoloji alanına yönelik olarak sadece iki tanesinin yayınlandığı bu eserlerden ilki; Barlaam ve Gregorios Akindynos'un tartışmalı *hesykhast* öğretisinin uzun ve ayrıntılı bir savunmasını yaptığı *Prooemium*, diğeri ise; Müslümanlara karşı hazırladığı ve Hristiyan inancına karşı 4 bölümlük bir özür ve Muhammed karşıtı 4 söylev içeren ilmi eser koleksiyonu idi.²¹⁴

²¹³ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 489.

²¹⁴ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 98-101.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMPARATOR VI. İOANNES KANTAKUZENOS'UN "HİSTORIA" ADLI ESERİNİN IV. KİTABININ ÇEVİRİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. VI. İoannes Kantakuzenos'un "Historia" Adlı Eserinin IV. Kitabının Çevirisi ve Değerlendirmesi

Metne Giriş

El Yazmaları

İoannes Kantakuzenos'un Tarih metnin bilinen altı el yazması günümüze ulaşmıştır: *Seragliensis gr. 28 (S)*, *Laurentianus IX, 9 (L)*, *Bononiensis 2212 (B)*, *Parisiensis-Coislinianus 144 (P)*, *Mutiniensis 224-225 (M)*, and *Monacensis 106 (G)*. Bu el yazmalarından dört tanesi S, L, B ve P 14. yüzyıla dayanırken, diğer iki tanesi, M ve G, 16. yüzyıla dayanmaktadır. İlki Paris'te (1945), ikincisi Venedik'te (1729), üçüncüsü *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*'de (Bonn, 1828-1832), ve dördüncüsü *Migne's Patrologiæ Graecæ*, 153 ve 154 (Paris, 1866) da basılmıştır. Jacob Pontanus tarafından yapılan Latince çevirisi, basılmış tüm Yunan nüshalarından önce, 1603 yılında Ingolstadt'da yayınlanmıştır.

Belgenin son çalışmaları *The History* metninin iki yapıdan oluştuğunu ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın ana bölümü 1320'den 1336'ya kadar kesintisiz bir anlatımdır. Bunu 1356'dan 1363'e dağınık olayların atlanılarak anlatıldığı pek çok bölüm takip eder. (C. 4, 50: 3, 360, 21-363, 24) İlk şeklinde, devam eden anlatım bir nutuk ile biter; ilave bölümler ek bölüm olarak eklenmiştir. İkinci şeklinde bu eklenmiş bölümler metnin ana bölümünü kapsar, bir başka deyişle devam eden anlatımın sonunda, ancak kapanış nutkundan önce eklenmiştir. S, L, M ve G ikinci şeklini oluştururken, B ve P ilk şeklini anlatır. Detaylar her bir bölüm için aşağıda ele alınacaktır.

Bütün metinler aynı biçimde bölünmüştür. *The History*'nin başındaki iki mektup girişten anlatıma kadar olan kısmı oluşturur. Neilos, Christodoulos'tan Roma İmparatorluğu'nun son sıkıntılarının izahını ister. Christodoulos uzun bir mektup ile cevap verir ve böylece hikâye başlar. Bütün mss. ilk mektubu: Νεῖλος

Χριστοδοῦλου, ikinci mektubu: Χριστοδοῦλος Νεῖλο olarak isimlendirir. Bütün bir anlatım aynı uzunlukta olmayan dört kitaptan oluşur ve III. Kitap en uzun olanıdır. Hiç bir belge *The History*'den başka metin içermez. Takip eden belgenin özgün araştırmasında, sonuçlar dış kanıtlara ve IV. Kitabın metninin değişkenlerine dayandırılır (sayfa 8-188).

Seragliensis graecus 28, 410 X 295 mm. boyutunda 325 folyo kâğıttan oluşmaktadır. Kullanılan mürekkep Bizans'ın son zaman belgelerinde yaygın olan kahverengi ve çeşitleridir. İkinci versiyonunda ya da formunda metni tekrar üreten bu belge hasar görmüş ya da kaybolmuş sayfası olmaması sebebiyle muhteşem durumdadır.

Kopya eden kişi herhangi bir tarih belirtmemiş, ancak üstündeki su izleri belgenin tarihi hakkında bazı belirtiler vermektedir...²¹⁵

Dördüncü Kitabın Başlangıcı

Bu öyle bir savaştı ki Romalıların birbirlerine karşı savaştığı, öyle bir savaştı ki beş yıl boyunca alevlendi ve birbirlerini öyle ıstırap verici zararlara maruz bıraktılar ki neredeyse Roma egemenliğinin yıkımı ile sonuçlanıyordu. Tüm bunların nasıl meydana geldiğine dair hiçbir şey atlamadan, yalakalık yapmayarak ve nefret doğurmadan olaylara ancak doğrulukla yaklaşma sözümüzde durarak gerçek bir hesap verdik. Şimdi geriye tek imparator olan Kantakuzenos tarafından nelerin başarıldığını ve daha sonrasında onun damadı imparator Palaiologos ile arasını neyin bozduğunu anlatmak kaldı.

Yemin töreninden sonra Kantakuzenos saraya girdiğinde imparatoriçeyi imparatorun fikrini kolayca değiştirmek ve savaşta yaşananlarla ilgili kin gütmemesi için ikna etmek niyetiyle tanrının annesi *Hodegetris* heykelinin önünde, çocukları ile birlikte dikilirken buldu. İmparator önce Tanrının Annesi heykelinin önünde diz çöktü ve heykelin yanında savaşa başlamadan önce imparatoriçe ve çocukları için hiçbir şey planlamadığına, herhangi bir şekilde onu, imparatoru ya da oğlunu tahttan indirmeyi daha önceden planlamadığına dair yemin etti [sayfa 41]. Tüm bunlar bilakis bunları söyleyenlerin uydurmuş oldukları yalanlar ve iftiralar. Fakat başından beri imparatorun tavrı öyleydi ki o makamında kaldığı sürece her işe katlanabilir ve sahip

²¹⁵ Miller, *a.g.t.*, s. 7-8.

olduğu tüm kaynakları toplumun, imparatoriçenin ve çocuklarının ve onların şanı uğruna harcayabilirdi. Bunun üzerinde Tanrıya, ilk yaptığı işlerden bu yana onu suçlayanların fenalıkları kadar kendi haklılığını ortaya koyduğu iftiralarından ve adil olmayan suçlamalardan onu bu günlere ulaştığı için şükretti.

Daha sonra imparatoriçe ve oğlu imparator ile birlikte onun için hazırlanan karşılama töreninin yapılacağı salona girdiler. Diğer alakalı konuları tartıştıktan sonra onlar Kantakuzenos'un kızı Helena genç imparator ile nişanladılar. Eski imparator, gerek çocuğun babasına karşı duyduğu iyi duygular, söylentiye göre gençliğin her türden zarafeti içeren bir kap olduğunu kendisinin görmesinden dolayı genç imparator tarafından hemen ve tamamen kazanıldı. O bir hükümdara yakışır bir tavır sergiledi ve cesaret ve zekâ anlamında büyük beklentilere sebep oldu. Daha sonra meydana gelen olaylar bu hareketi can sıkıcı hale getirdi. Zekâ açısından hiçbir imparator atasından geri kalmadı [sayfa 42] ve düşmanlarına göre o cesaretini ve yiğitliğini bir değil birçok kez ispatladı.

1. Baş Yargıçlar Tarafından Edilen Yeminler

Bir sonraki gün imparator Bizans dışındaki destekçilerine ve kendini imparatoriçeye adanmış senatörlere, askerler ve seçkin kişiler ile birlikte, her iki imparatora sadakat yemini etmelerini aralarında hiçbir fark ya da uyuşmazlığın bulunmaması gerektiğini ve herkesin aynı imparatorluk çatısı altında hükmedilmesi gerektiğini emir buyurdu.

O sırada imparatoriçe ile birlikte içeride bulunanlar imparatora şükranlarını sundular ve hevesli bir şekilde yeminlerini ettiler. Fakat dışarıda olanlar arasındaki soyluların önde gelenlerinin çoğu inatçıydı ve onlar sadece İmparator Kantakuzenos'dan başka kimseye hizmet etmeyeceklerini söylediler.²¹⁶ Düşmanı ele geçirmek için savaş sırasında onca şeye dayandıktan, onca parayı, avansı ve kendilerini harcadıktan ve nihayetinde galibiyeti elde etmiş gibi göründükten sonra, aniden, tamamıyla yenilmiş olarak ortaya çıkarak, eğer isteseler bu kadar zahmette girmeden de hizmet edebilecek oldukları kişilere hizmet etmek durumunda kalsalardı, bu onlar için korkunç olurdu.

²¹⁶ Bunlar Kantakuzenos'un destekçileri olup, Palaeologos'ların mülklerine el koyacağı düşüncesiyle bu yemini etmeye karşı isteksizlerdi.

Üç gün boyunca onlar inatla diğerlerinin yaptığını yapmayı ve kendilerini genç imparatorun hizmetine sunmayı reddettiler. Ama İmparator Kantakuzenos muhalefeti görünce çok kısa ve [sayfa 43] öz bir emir verdi. Damadına hizmet etmek istemeyenlerin hizmetinden ayrılmasını emretti. Aynı zamanda da daha evvelden de istemediği gibi, kimsenin zorla kendisinin hizmetinde kalmasını istemediğini belirtti

Fakat eğer herhangi bir kişi onun hizmetinde kalmak isterse damadı olan imparatoru lordu olarak kabul etmesi gerekmekteydi. Öte yandan, eğer herhangi bir kişi damadına itaat etmek istemediyse, aralarındaki fikir ayrılıkları ve çatışmalara engel olmanın başka yolu olmadığından, onun hizmetinden de ayrılması gerekiyordu. İmparator bu açıklamaları açıkça, öfkeli bir şekilde yaptı. Daha önceden karşı gelenler imparatorun tehdidi karşısında geri adım attılar ve imparatorun istediği şekilde yemin ettiler. Bu olaydan sonra, o hiç kimsenin hiç kimseye savaşta ele geçirilen topraklar dışında elde edilen mallar ile ilgili sıkıntı yaratmamasına hüküm verdi. Bu mülkleri ellerinde tutanlar bunları sahiplerine geri vereceklerdi. Fakat mülkü birilerine devretmişlerse veya mülke zarar vermişlerse, ne satış bedelini geri ödemelerine ne de mülkleri önceki durumlarına getirmelerine emir verdi. Böylece, sonrasında imparator, adaletsizliğin açgözlü faillerine büyük cömertliğini gösterirken, aynı zamanda başka bir şekilde de mülklerinden ayrılmak zorunda bırakılan adaletsizlik mağdurlarının ihtiyaçlarına da vekillik etmiş oldu. Bu şekilde o kısa zamanda tüm anlaşmazlık ve şiddet bahanelerini ortadan kaldırdı ve yeniden Romalıların çıkarları barış ve uyum içindeydi.

2. İmparatoriçe İrene'nin Kızı İmparatoriçe Helena ile Saraya Varması. [sayfa 44]

Bu olaydan sonra imparator eşi imparatoriçe ve kızlarını Adrianapolis'den²¹⁷ huzuruna çağırdı. Kaynağın cömert tedaviler adını hak ettiği şehrin önündeki Anne Tanrıça Mabedi'ne²¹⁸ geldiklerinde İmparatoriçe Anna, imparatorlar ve tanınmış

²¹⁷ Adrianapolis, bugünkü Edirne şehri olup, İstanbul'un 215 km kuzeybatısındadır.

²¹⁸ Anne Tanrıça Mabedi (Tanrı'nın Annesinin Manastırı), Edirne'ye giden asfalt yolun güneyindeki bugünkü Silivri Kapısı, esas kapı içinden İstanbul'dan dışarı çıkan yol kenarındaki büyük duvarların dışında kalmıştır. Manastır I. Justinianus tarafından inşaa ettirildiği bilinmekteyse de I. Leon'un imparatorluğu döneminde inşa edildiğine dair rivayetler de vardır. İmparatorluğun tarihi boyunca üne sahip olan manastır Türk istilalarından önce hiç yağmalanmamıştır. 1727'de ve 1835'de tekrar inşaa edildi. Bugün Balıklı Ayazması olarak adlandırılan bir Yunan manastırı olarak varlığını sürdürmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Enis Karakaya, "Balıklı Ayazması", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, C:II, İstanbul 1994 s. 24-25.

devlet görevlileri eşliğinde öne çıktı. Babası ve imparatoriçenin ayarladığı şekilde yakında genç imparatorun yanında ikamet edecek olan Helena o sırada imparatorluk nişanları ile bezenmiş ve Romalıların İmparatoriçesi olarak ilan edilmişti. Ardından, imparatorlar dâhil herkes saraya vardıktan sonra genç imparatorun evliliği için hazırlıklar yapıldı ve savaşın güçlüklerine katlanmaya çalışan herkes büyük beklentilerle doldu.²¹⁹

Romalılar aralarındaki gruplaşmaları ve kavgaları geride bırakmakla kalmadılar aynı zamanda tüm Romanın egemenliğinin İmparator Kantakuzenos'a ait olduğunu öğrenen dış düşmanlar da savaşı sürdürmekten vaz geçtiler. Aslında Roma Hükümdarlığı'nın bir kısmını ele geçirmek isteyen sadece komşu hükümdarlar değil, aynı zamanda ilk imparator Andronikos'un torunu Lombardiya'nın hükümdarı Marquis,²²⁰ Romalılar üzerindeki hükümdarlığın başkalarından çok kendine uygun olacağını düşünüyordu. Dahası babası Theodora, genç Andronikos ile Romalıların egemenliği üzerine kavga etmişti. Marquis, Kantakuzenos'un Romalıların İmparatoru olduğunu ve imparatorun çocuklarından Konstantinopolis, Thessalonike (Selanik) ve Ainos²²¹ (Enez) haricindeki tüm imparatorluğu ele geçirdiğini öğrendiğinde [sayfa 45] bir deniz kuvveti ile yelken açıp İmparator Kantakuzenos'dansa kendi ailevi mirası olan bu üç şehri almanın daha uygun olacağını düşündü. Bu düşünceye onu özellikle kardinal olarak atanan, karısının kardeşi Comminges teşvik etmişti. Filo ve

²¹⁹ Bu nişan töreni ve Helena'nın imparatoriçe olarak resmen tanınması 8 Şubat ve 29 Mayıs 1347 tarihleri arasında bir zamanda olmuştur. Miller, *a.g.t.*, s. 248.

²²⁰ Lombardiya Markizi İoannes Paliologos, 1338-1372 yılları arasında Montferrat'ın Markizi olmuştu. İoannes Palaiologos, Montferrat'ı babası Theodore'dan, Bizans tahtının ona ait olduğu iddiası ile birlikte devralmıştı. II. Andronikos'un Macar prensesi Anna ile yaptığı ilk evlilikten IX. Mikhael ve Konstantin adında iki oğlu vardı. Anna'nın 1281-82 yılındaki ölümünden sonra imparator Montferrat Prensesi Yolanda ile evlenmişti (Bizanslı adıyla İrene). Yolanda'nın erkek kardeşi olan Montferrat Markizi 1305 yılında hiçbir varis bırakmadan ölünce, mirası kız kardeşine kalmıştır. II. Andronikos ile olan bir tartışmasından sonra da ikinci oğlu Theodore'yi Markizliği yönetmek için göndermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Angeliki E. Laiou, "A Byzantine Prince Latinized: Theodore Palaeologus, Marquis of Montferrat", *Byzantion*, Vol. XXXVIII (1968), s. 391-392.

²²¹ Bugün Enez şeklinde anılan Ainos, Türk-Yunan sınırındaki ufak bir Türk şehridir ve Bizans'ın erken dönemlerinde önemli bir şehir olmuştur. Justinianus döneminde Rodop Eyaleti'nin başkenti idi. Slav işgallerinden sonra şehre dair hiçbir şey bilinmemekteydi ta ki Balkanların tekrar fethedilmesi ve Ainos'un tekrar önemli bir merkeze dönüşmesine kadar. XI. yüzyıl boyunca buranın Piskoposu, metropolitlik seviyesine kadar yükselmiştir. Palaeologos Hanedanlığı boyunca XIII. ya da XIV. yüzyıldan kalma büyük bir kilisenin harabesinden de anlaşılacağı üzere, şehir o güne kadar önemini korumuştur. Üç tarafı surlar ile çevrili olan şehrin fethi de bir o kadar zordu. Zira Osmanlı Devleti, İstanbul'u fethetmesinden iki yıl sonra burayı ele geçirebilecekti. Selanik ve Konstantinopolis gibi mühim şehirlerin yanında Ainos isminin zikredilmesinin de sebebi muhtemelen budur. Miller, *a.g.t.*, s. 249-250.

diğer birçok birimin hazırlıkları için yüklü miktarda para tedarik ediyordu. Böylelikle o yılın baharında onun Bizanslılara büyük bir deniz kuvveti ile yelken açabilsin diye her şey hazır hale getirildi.

Ancak, güvenilir bir Bartholomew'den İmparator Kantakuzenos'un Roma İmparatorluğu'nun kalanını da ele geçirdiğini öğrenince bu projeden vazgeçti. Bu Bartholomew, Viyana veliahdı tarafından Anna'ya elçi olarak gönderilmişti ve hala elçilik görevindeyken Kantakuzenos Bizans üzerindeki egemenliğini kurdu. İmparator ile müzakereleri esnasında Bartholomew, onun bilgeliğine hayran kaldı. Hem Papa Clement'e, hem de onun gönderdiği veliahta baştan sona anlatılarında da yer verdiğim mektuplar yazdı.

Papaya yazdığı mektup aşağıda gösterildiği şekildeydi.

3. Baistor Bartholomew'in Papa ve Viyana Veliahdına Mektupları

“Roma İmparatorluğu'ndaki tüm halk sevinsin [sayfa 46] ve tüm dünya böyle büyük bir imparatorun zaferine şükran duysun. Şubat'ın üçünde tüm Hristiyanlar için kutsal bir gün doğduğu için; bu günde tanrı kendi elçisini, Ondan önce yolunu açması, en parlak ışığı ile anlaşılmazlıkların karanlığını dağıtması ve parlak yeşil bir zeytin dalı gibi barış getirmesi için aramıza gönderdi. O aslında barışın imparatoru, tüm yaratılanların yüzüne hasret kaldığı ikinci Süleymandı. İşte bu yüzden, Tanrı gösterebilir ki bu zafer en yüce, en muzaffer imparator ve mutlak hükümdar Lord İoannes Kantakuzenos tarafından, süvarilerin gücü ile değil, insan kudreti ile değil, Tanrının gücü ile elde edilmiş; O kendi gücünün hazine sandığını açmış ve zarafetinin hediyelerini ki bu şehirlerin kraliçesi olan Konstantine şehridir, imparatorun üzerine boca etmiştir. Tanrı ilahi kuvveti aracılığı ile ona, silahlardaki ustalığında ve uzanmış kolunda, lütuf ve merhametinin çağılayan ırmakları imparatora daha iyi görünsün diye, tüm imparatorluğu devretmiş. Bu imparator aslında yazılmış olan, sınırları aşabilecekken aşmamış, kötülük yapabilecekken yapmamış olandır [sayfa 47]. Aksine, Yüce İsa'nın izinden giderek, kötülüğü iyilikle ödedi, merhameti önemsemi ve kanunsuzluğa kayıtsız kaldı. Aynı zamanda o kendisini taşıyan işkencecileri için dua eden ve şunları söyleyen: “Efendim, onları

bu günah için suçlama çünkü onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar.” Stefan gibi zorlu bir sınavın üstesinden gelen cesur bir savaşıydı.

“Böyle büyük bir erdemin bir adamda toplandığını yüzyıllarca duyan kimse olmamıştır, ne İmparator Octavian’da, ne Theodosius’ta, hatta ne de onları kollarının gücüyle tüm dünyaya dağıtabilecekken, kendisine yapılan yanlışları görmezden gelen ve onlara şefkatli merhametini sunan Sezar Augustus’da... Bu yüzden büyük bayram edin, en kutsal hükümdar için, böyle bir şans için, böyle bir zafer için, korkusuzca ve Hristiyan kaybına sebebiyet vermediğinden bayram edin. Tekrar bayram edin ki gerçek, gerçek aracılığıyla ortaya çıkarıldı. İsa’nın doğrusu, bu kusursuz imparatorun doğrusunu kavuşturan huzur ve doğruluk sevgisini ve içindeki merhameti doğrulukla ortaya çıkardığı için bayram edin.”

“Uzun zamandır artmakta olan düşünce ayrılıklarının Romanya İmparatorları’na en ufak zararı dokunmadığını gördüğümünden beri bunun tüm Hristiyan halkının huzuru ve haclıların düşmanları üzerindeki zafer süreci için daha iyi olduğuna tamamıyla ikna oldum. Bu sebeple, [sayfa 48] Yüce Efendimize daha önceden bahsi geçen en yüce imparator ve Romalıların tek ve kesin hükümdarı ve şimdi, en yüce imparator ve Romalıların tek ve kesin hükümdarı Lord İoannes Palaiologos’un babası olan Lord İoannes Kantakuzenos hakkında bazı ağıza alınmayacak sözler ortaya koyulmuş olsa da onlar en küçük ihtimalle bile kabul edilmemeli ve onlara inanılmamalıdır. İnanıyorum ki bu süreç içerisinde Efendi Hazretleri elçiler ya da daha önce bahsi geçen lordlar veya imparatorlar tarafından gönderilecek mektuplar vasıtası ile doğru bir şekilde ve açıkça bilgilendirilecektir.”

Bu, Bartholomev’in Papa VI. Clement’e imparator hakkında yazdığı mektuptu. Daha sonra, O’nu İmparatoriçe Anna’ya elçi olarak kiralayan Viyana Veliahtı, Humbert’e şunları yazdı. “Bırakın bütün sadakatli insanlar neşe ile bağırınsın, bırakın inançlı Hristiyan korosu şarkılarını söylesin. Bırakın görkemli bayramlar kutsal ve mukaddes kiliselerde tekrar yapılsın. Bırakın ilahi seslerinin yankıları yükselsin. Bırakın manastır orgları havayı dövsün ve her bir ağızdan bu methiyeler tüm çevreye ülkeler boyunca söylensin böylece bu sevincin bağırıışları sadece dünyada yaşayanlar tarafından değil, cennette yaşayanlar tarafından da duyulabilsin. “Dinle, bu sebeple,

ah cennetler, konuşacağım, bırakın benim ağzımdan dökülen kelimeleri dünya duysun.” [sayfa 49]

“Ama kim ki istekle dinlemeyecek, kim ki bu olanlara önem vermeyecek olursa Tanrı’nın eli Romalıların İmparatorluğu’na uzanacaktı böylece gün geceyi aydınlatacak, aydınlık karanlığı dağıtacak ve cennetten gelen ışık ölümün gölgesinde ve karanlıkta oturanların üzerinde parlayacaktı. Şüphesiz, göreceksiniz ki yukarıdan gelen bu ışık herkesin üzerinde tahtında oturmakta olan, kendi gücü tarafından izin verilmiş zırhlı kudretini gösteren, imparatorluğun ve imparatorun babası, bu şehre ve herkese hükmeden, büyük ve şanlı İmparator Lord İoannes Kantakuzenos’u, ortaya çıkarmıştır. Adaletin yargıcı egemenlik hediyesini bu zamana dek bu büyük imparator için korumuştur ki bunun insanlar aracılığıyla değil Yüce Tanrı’nın aracılığıyla olduğunu herkes açıkça fark etmiştir. En yüce Süleyman’ın dediği gibi: Cennetin altında her şey için bir vakit vardır ve her şey vaktinde güzeldir. Ağıt yakmak için de sevinmek için de bir vakit vardır. Bu yüzden bir keresinde İsa şöyle demişti: “Benim vaktim daha gelmedi.” Başka bir yerde de şöyle demişti: “Baba, benim vaktim geldi. Şimdi senin oğlun için göklere çıkma vaktidir.” Ve aniden Baba’nın sesi oğlunu yanıtladı: “Ben göklere çıktım ve onu tekrar göklere çıkaracağım.” İoannes’in Ürdün’de İsa’mız ile konuştuğunu Gospel’de okumadık mı [sayfa 50]. “Senin tarafından vaftiz edilmeye ihtiyacım var, fakat bana gelir misin?” İsa nasıl cevap verdi? “Gel, buna izin ver.” Dedi ki: “İoannes, şu an için buna izin ver çünkü yasaları uygun şekilde yerine getirmenin yolu budur.” Şüphesiz ki “Buna şu an için izin ver.” ifadesi ne coşku ve görkemin vaktinin, ne de övünme ve şükran duyma saatinin geldiğini göstermektedir.

“Dolayısı ile bu Roma İmparatorluğu’nu dikkatlice koruyan ışığında saatidir ki bu yüzden, o inanç üzerinde tüm görkemi ile parıldarken, ucuz bir şeymiş gibi düşünülmeyebilir. O ki bulutların arkasından parlak güneşi getirendir. O ki keder ve ağıtın ardından büyük neşeyi getirendir. Kutsal pederlerden hangisini sıkıntıların ilk önce kendine gelmesine izin vermeden yüceltti ve ilahlaştırdı, Kitabı Mukaddesin de açıkça belirttiği gibi: “Tanrı tarafından göklere çıkarılan her oğul, ilk önce disipline edilir.” Tanrı ayrıca şunu söyler: “Her kimi seversem onu düzeltir, disipline ederim.” ilahi yazarı ve arp çalgısı Davut Peygamber dahi söylemişti ki: “Tanrı beni

acımasızca cezalandırdı, ama ölüme terk etmedi.” Ve başka bir yerde şöyle söyler: “Babam, annem ve tüm arkadaşlarım beni terk etti ama Tanrı beni aldı.”

“Bu yüzden, çok sevgili düğ, sen de imparatorluğu düzeltmekte Tanrı’nın, kendisine eşlik eden olarak, seçtiği bu imparatorun yanında ol. [sayfa 51] Ona, imparatorluğun akıbeti için, Tanrı’nın özellikle kolladığı bir adam olarak bak. Doğrusu, iyiliğin bütün gücü, yüce Tanrı’dan gelir. İsa’nın bir havarisine göre, hükümdarın gücüne karşı çıkan kişi Tanrı’nın iradesine de karşı çıkar. Dikkat et ki sen de, Job’un azarlarken söylediği: “Işığa karşı gelen adamlar bunlar; ışığa isyan eden adamlar bunlar; ışık karanlığın içinde belirdiğinde, eğer karanlık onu yakalayamazsa suçlanmamalıdır” dediği kişilerden olma. O bir işaretin Mesih’in kulları tarafından her zaman hatırlaması bilinmesini sağla, çünkü bu büyük İmparator, özellikle de kanı cüzzam tedavisi için kullanılacak olan çocukların katledilmesini önlediğinde, Büyük Konstantin’i ifade eden asaletin canlı kanıtını verir. Mevcut imparator, Julius Caesar’dan sonra hüküm süren ve en hayırsever olarak adlandırılan Octavian’in cömertliğini bile aştı. O, dindarlık anlamında iyi hükümdar olan Theodosius’tan iyi olmasa da, ona eşittir. Afrika’yı İtalyanlara bağlayan Scipio Africanus’un dürüstlüğü ve asaletini aştı. Farklı şekillerde birçok erkek böyle bir imparatora saldırı yapmış olmasına rağmen, bunlar gerçekten ölüm tehdidinden korkmuş olmalıdır, ancak O şehre silah zoruyla girdiğinde bile [sayfa 52], ne kimseye zarar vermiştir ne de kötü muamele göstermiştir. Tanrı’nın ışığını hem iyinin hem de kötünün üstünde tutmasını benimseyerek, O hem iyilerin hem de kötülerin yardımcısı olmak ister.

“O zaman bu Hristiyanlar için neyin iyi olduğunu nasıl istemezdim? Çarmıha gerilmiş Mesih’e ibadet eden ve eski ve yeni Ahit’i okuyup gözlemleyen Roma halkını kalbimin ortasına nasıl yerleştiremezdim?” İmparator ne kılıcını insan kanıyla kirlettiği için ne de kötülüğe kötülük ile karşılık verdiği için suçludur aksine O, hainliğe iyilik ile karşılık vermiştir. Bu nedenle, majestelerini, adı Tanrı’nın lütfu olarak yorumlanan bu İmparator İoannes’i, dostluğun büyük kanunları uyarınca önemsemeye davet ediyorum ve O’na karşı olan her ne varsa ne uygulayın ne de dinleyin. Şüphesiz ki, bu İoannes lütfun adı ile çağırılır ki bu doğrudur da, çünkü O, bir lider olarak herkese karşı bağışlayıcı olmuş ve şunu diyebilmiştir: "Tanrının

onuru ile ben neysem oyum. Ve Tanrı'nın onuru benim içimde değersiz bir şey değildir, aksine bu onur her zaman içimde kalacaktır."

"Ağacın meyvelerinden bilinmesi gibi ve meyvenin övgüsünü ağaçtan alması gibi, ben de İsa'nın gücüne inanıyorum ki bu imparator da yaptığı iyi işlerin meyveleriyle bilinecektir. [sayfa 53] Kendisine danışan herkesi cömertçe dinler; mantıklıca cevap verir, akıllıca inceler, adilce yargılar. Bunlar bir hükümdarın azami derecede sahip olması gereken dört niteliktir. Bunlar bilge prenslerin devlet yönetiminde aradığımız erdemlerdir. Bununla bağlantılı olarak, filozof Plato kamu işleri, onları akıl ile süslemeyi başaran olursa en iyi durumdadır der. Bu yüzden, Athena'yı Sokrates'i açıkça Yüce Tanrı'ya eşitleyen bu aklın büyük değeridir. Umut etmek için sebebim var ki bu Hristiyanlar arasında barışı sağlayacak, İsraililerin hicreti anlamına gelecek ve tüm konularında insanlık için merhameti ile adaleti sağlayacaktır. Bu yüzden, Eski Ahit'in 100 ve 20. bölümünde şöyle yazar: "Merhamet ve doğruluk kralı korur ve O'nun tahtı adalet ile güçlenir."

Bu Bartholomew'in Humbert'e yazdığı metindir. Bu kelimeleri bir amaç için ya da konudan uzaklaşmak adına eklemedik, ama İmparator Marquis'in bu methiyeleri yoluyla büyük bir filo ile Romalılara karşı savaş açılmasını engellediğini göstermek için koyduk. Papa ve İtalya'nın diğer hükümdarları öncesinde bu hükümdar hakkında pek çok kötü şey duydukları için, Marquis'in seferi için hazırlanmasına izin vermişlerdi. Ancak bu mektuplar [sayfa 54] onların güvenilir olarak saydıkları bir adamadan geldiğinde, diğerleri bu seferden vazgeçmişti ve Marquis'in kendisinin bile heyecanı kaybolmuştu. O sadece imparatorun erdemine saygı duymadı, aynı zamanda Romalıların tümünün egemenliğini çoktan elinde tuttuğunu ve herkesten O'nun büyük bir askeri stratejist olduğunu işitmesi nedeniyle büyük çabalarından vazgeçti. Bu düşünceler tarafından engellendiği için Marquis ordusunu dağıtmıştır.

4. İmparatorun, Patrik İoannes ile Müzakereleri

Patrik İoannes saraydaki odasında dinleniyorken, imparator geldi ve onu nazikçe selamladı.²²² Sonra ona imparatorun ölümünden sonra ve savaşın başlamasından

²²² Patrik Kalekas sarayın bir köşesinde esir olarak tutulmaktaydı. Gregoras'a göre Anna, patriği zindana hapsedmişti ve Kantakuzenos saraya girdiğinde diğer politik suçlular affedilmişse de Kalekas bu kapsamın dışında tutulmuştur. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 780-781.

önce ne söylediğini hatırlattı. Ona, bazı adamların ona karşı iftiralar üretmeye yeltendiğini söylemişti ve patrikten herkesin iyiliği için neyin faydalı ve adaletli olduğu konusunda dürüstlük göstermesini ve dalkavukların imparatoriçeyi bir iç savaş başlatma konusunda ikna etmesine izin vermemesini; aksine, sanki ölüymüş gibi Romalıların bozulmuş refahını geri döndürmeye çalışmasını istemişti. İmparator, patriği, kendisinden beklendiği şekilde, sadece bu iftiralara karşı hiçbir ruhun gücünü göstermemesinden değil aynı zaman da kendisinin de bu dalkavuklarla iş yapmasından dolayı suçladı. Hatta diğerlerinden daha fazla yalan söylediğinin ve tamamen yanlış suçlamalar yaptığının bilincinde olmasında rağmen iç savaşı körükledi. Ama en büyük hatası şuydu: savaşı takiben çekilen bu kadar çok acı ve bu kadar kan dökülmesinden sonra, [sayfa 55] köleleştirmelerden, müsaderelerden, tutuklamalardan ve büyük yıkımdan sonra, zarar görenler için ne bir acıma gösterdi ne de sona kadar Kantakuzenos'a yönelik olan hoşnutsuzluğunu azalttı. Kantakuzenos savaş süresince barış çağrısında bulunan birçok mektup yazmasına rağmen, Patrik oralı olmamakla kalmadı aynı zamanda ne demek istediğini dahi duymak istemedi, aksine diğerlerini çağırmak ve savaşı sonlandırmamak adına tüm çabayı gösterdi.²²³

Sonra imparator dedi ki: “Bu zamanla alakası olmayan bu şeyleri geçelim.” Kantakuzenos şimdi patriğin kibrini kınamak yerine konuşmayı tercih etti ancak herkes O'nun bunlar gerçekleşmeden önce, hepsini, deneyimlerinden yola çıkarak, doğru bir şekilde tahmin edeceğini bilebilirdi. Eğer patrik, Kantakuzenos Bizans'a girmeden önce, piskoposlar tarafından görevinden azledilmeseydi, şu anda kimse onun bu sebeplerden dolayı saygınlığını devam etmesi ile alakalı problem çıkartmayacaktı. Ancak, eğer itham edilen suçlamalardan suçlu bulunmasaydı, piskoposların ona atıfta bulunmasına sebep olan dogmaların bozulmasına ilişkin

²²³ Gregoras İmparatoriçe Anna'nın 2 Şubat 1347 tarihinde de başkanlık ettiği Metropolitler Sinodunda görevden azledip Didymoteikhos'a sürgün edilen İoannes Kalekas'ın yerine Palamas taraftarlarından İsidoros Bukheira Konstantinopolis Patrikliği makamına oturtulmuştur. Bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 25-28; Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 785-787 ve 791-793. Kantakuzenos ve Gregoras'ın ifadesine göre İmparatoriçe Anna'nın patriğe sırtını dönmesinin nedeni Kantakuzenos ile savaşı sona erdirmek istemesine muhalif olmasıydı. Kantakuzenos, patriğe iyilik adına, İmparatoriçe Anna'nın sinod kararlarını reddetmesi için bir şans sunarak ona insiyatif tanıdığını ifade etmişse de Gregoras tam tersi bir görüş ortaya atmıştır. İmparatorun baş düşmanı ile konuşmayı dahi reddettiğini ve Palamas'ın önerisiyle Kalekas'ı Didymoteikhos'a sürdüğünü ifade eder. İmparatoriçe Anna'nın, Patrik Kalekas'a sırtını dönmesi hakkında ise ayrıntılı bilgi için bkz. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 781.

Kantakuzenos onu yargılayacaktı ve kınayacaktı. Eğer bu suçlardan kendini aklasaydı hiçbir şey onu eski görevine dönmekten alıkoyamayacaktı. Fakat olaylar bu şekilde gelişince ve piskoposlar ona karşı oy kullanınca Kantakuzenos ona tekrar eski görevini veremedi ama ona, eğer isterse suçlamalara karşı kendini savunabileceği bir fırsat verdi.

Patrik, imparatorun ona karşı ılımlılığını ve iyi niyetini görünce [sayfa 56], kendisini sanki rüyadaymış gibi hissetti çünkü olaylar beklediği gibi gelişmemişti. O, savaş esnasınca Kantakuzenos'a karşı yaptığı aptallıkları iyice düşününce, yeni bir tür ölüm cezasına çarptırılacağını ve her türlü aşağılanma ve kibre maruz kalacağını düşünmüştü. Ancak şimdi daha umutlu olmak ve onu ele geçiren korkularından sonra daha rahat nefes almak için bir nedeni vardı; imparatorun merhameti ve onun hatalarına karşı olan bağışlayıcılığı için içtenlikle dua etti ve imparator tarafından sunulan sempati ve af için çok teşekkür etti. Sıra ile Patrik piskoposlar önünde kendini savunmayı ve suçlamaları reddetmeyi isteyip istemediğini düşünmek için bir süre istedi. Bu istek imparator tarafından kabul edildi.

Sonraki üçüncü gün, imparator tekrar ona geldi ve cana yakın, bağışlayıcı sözcüklerle onun dostluğunu kazandı. Tekrar duruşmayı sordu; soruşturmaya devam etme arzusunda mıydı? Patrik yine pek çok yakarışlarda bulundu ve duruşmadan yana olduğunu dile getirdi, çünkü mahkemenin önünde durabilir ve suçlamaları reddedebilirdi. İmparator ivedilikle patriğin isteğini piskoposlara bildirdi ve bunun doğru olan olduğu yönünde fikrini belirtti. Elbette, davada piskoposlara danışıldı. Zira Ortodoks çok sapan, sapkın doktrinleri savunmaktan suçlu bulunmadığı sürece patriğin mevkiinden uzaklaştırılmasını onaylamayacaklarını sert bir şekilde belirttiler. Daha sonra herkesin sarayda toplanacağı [sayfa 57] ve bu öğretileri araştıracağı bir gün belirlidiler.

Belirlenen gün geldiğinde, piskoposlar ve saygı duyulan en yüksek rütbeli rahipler ve aynı zamanda en yüksek derecedeki saygın senatörler hazır bulunuyorlardı. Daha sonra Patrik mahkemenin önüne çağırıldı, ancak o gecikti ve gelmeyeceğini söyledi. Davet adetlere göre ikinci ve üçüncü kez tekrarlandı. Patrik her defasında aynı şekilde duruşmayı reddetti. Piskoposlar, bu konuların üstatları tarafından konulan kanunlara göre onun görevinden alınmasını onaylamaya karar verdiler. İmparator

buna izin vermedi, fakat şahsen gitti ve patriğe suçlamaların araştırılmasına devam edilmesini isteyip istemediğini sordu. İmparatorun varlığında dahi, patrik açık bir şekilde duruşmayı reddedince, bütün piskoposlar oybirliği ile yazılı ifadesini hükme bağladılar. Daha sonra onlar, İlk olarak, Akindynos ve onun destekçileri ilahi öğretiler göz önüne alındığında kanunsuz ve şeytanca fikirler olarak kabul edildiği ve önceki Patrik İoannes onlarla aynı fikirde olduğu için görevden alındığı; ikinci olarak, Palamas ve onun gibi teologlarla uyum içinde konuşan ve düşünen inançları kabul edenleri, Tanrı açısından bilgin olarak ilan ettikleri ve herkes tarafından kabul edilen bir kitap (*tome*) kaleme aldılar. Bu yüzden Patrik İoannes, İmparator Kantakuzenos Bizans'a girmeden önce bile tahttan atıldı.²²⁴

Azlından sonra Patrik sessiz kalmadı, ancak hem piskoposlardan hem de rahip olmayan kimselerden oluşan bir ihtilafçı grup yarattı. Tekrar bir karışıklık yarattı ve duruşmada adaletsizlik yapıldığını söyledi [sayfa 58] ve onu görevinden alan piskoposlara karşı sövüp veryansın etti. Bundan dolayı, onun yakın takipçileri dışında kalan üç kişi dışındaki herkes imparatorun yanına geldi ve kilisedeki probleme ve muhalefete bir son vermek için onun Bizans'tan dışarı sürgün edilmesini istediler. İoannes'i Didymoteikhos'a göndererek imparator bu anlaşmazlığın sona erdirebileceğini umuyordu. Böylesine büyük bir değişime katlanamadığından -- şansın getirebildiği en yüksek yerden düşmek patriği ağır bir yenilgiye uğrattı-- çok geçmeden ilk olarak hasta oldu ve daha sonrada aklını yitirdi ki sadece bir kere değil birçok kere: sözüm ona oldukça mantıklı olacaktı ve sonra aklını kaçırdı. İmparator bunu öğrenince onun Bizans'a geri getirilmesini emretti böylece tıbbi yardımda bulunulabilirdi. Ama dönerken, keder ve hastalıktan çok uzun dayanmadı; kısa bir süre sonra öldü. Ancak tüm bunlar daha sonra gerçekleşecekti.

Görevinden alınmasından kısa bir süre sonra kiliseyi kimin yöneteceği konusunda bir tartışma yaşandı. İlk önce herkes, kimsenin o pozisyona oturmak için Palamas kadar iyi olmadığı, onun hakkı olduğu yönünde hem fikirdi ki sadece erdeminden, yaşam

²²⁴ Kantakuzenos ve İmparatoriçe Anna'nın başkanlık ettiği sinodlarda Kalekas için alınan *in absentia* (gıyabında) aforoz kararı, 1347 yılında Kudüs Patriği ve diğer metropolitlerin katılımıyla Adrianapolis'de düzenlenen başka bir sinod ile onaylanmıştır. Politik eylemlerinden değil de *Hesykhast* öğretisine muhalif olmasından kaynaklı olarak İoannes Kalekas politik mahkûmları kapsayan bu genel affın dışında kalan tek kişi olmuştur. Bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 20-25; Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 813; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 479; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 229-230.

boyu sofuluk ve kutsal öğretilere yönelik yetenek ve hassasiyetinden değildi bu, aynı zamanda en başından beri imparatora karşı savaşan herkesin ki onların tüm dünyanın yağmalanması ve harap edilmesi için haksız bir savaş başlatmak istediklerini söyleyerek, karşısında açıkça durmuştu. Bu tutumundan dolayı da, en başından düşmanlıkların sonuna kadar zindanda tutulmuştu. [sayfa 59] Seçim, piskoposlar ve diğer kilise liderleri arasında büyük bir tartışmayı da alevlendirmişti. Daha iyi eğitilmişlerin birçoğu ve özellikle takdire şayan olanlar savaş yılları esnasında imparatorun yanında yer aldılar; kimileri ev hapsindeydi, diğerleri hapiste ve diğerleri de değişik şekillerde işkencelere maruz kaldılar. Tüm bu adamların hepsi o mevkii uğruna çektikleri için bir ödül olacaklarını umdular ve her biri önce kendini o mevkie layık gördü.

İmparator onların çekişmelerini gözlemlediğinde ve bu çirkin çekimlerin kilise içerisinde bazı ertelemelere yol açabileceğini tahmin ettiğinde, kendi başına hiçbir şey yapmaması gerektiği, ancak liderlerin seçimini piskoposlara bırakması gerektiği sonucunu çıkardı. Piskoposların çoğunluğu uzlaşmaya vardı ve iyi bir adam, dürüst bir karakter, özellikle ilahi açıdan kutsanmış, doktrinler ve edebiyat konusunda oldukça eğitilmiş olan İsidore'yi seçtiler.²²⁵ İmparator bu seçimi hemen onayladı ve kısa bir zaman sonra İsidore kutsandı.²²⁶

Diğerlerinin tümü onun otoritesini kolayca kabullendi, ancak tahtı kendisine hak olarak görenler, otoriteleri yok sayıldığı için kırgındılar.²²⁷ Sonunda, İmparator ve

²²⁵ 2 Şubat 1347 tarihindeki metropolitler sinodunda İoannes Kalekas görevden azledilerek Didymoteikhos'a sürgün edilmiş. Ondan boşalan Konstantinopolis Patrikliği makamına ise Palamas taraftarlarından İsidore Boucheiras getirilmiştir. İsidore, Selanik'te doğmuş, 1325 yılından önce şehri terkederek Palamas ile tanıştığı Athos'a gitmiştir. Türklerin bölgeye saldırması üzerine de Palamas ile beraber öğretilerini anlatmak üzere tekrar Selanik'e dönmüştür. 1336 yılından sonra yeniden Athos'a dönen İsidore savunduğu doktrinin ona sağladığı ayrıcalık sonucu 1341 yılındaki Palamas zaferinden sonra Monembasia rahipliğine atanmış ancak hiçbir zaman kutsal sayılmamıştır. 1341-47 yılları arasındaki anti Palamist tavır nedeniyle Kantakuzenos başkente girene dek şehirde esir olarak kalan İsidore, 4 Ekim 1344 tarihinde Kalekas'ın isteği doğrultusunda rahipler kurulu kararıyla görevinden mahrum bırakılmıştır. John Meyendorff, *Introduction à l'étude de Grégoire Palamas*, s. 90-132.

²²⁶ 17 Mayıs 1347 tarihinde Blakhernai Kilisesi'nde Konstantinopolis Patriği seçilen İsidore büyük olasılıkla birkaç gün sonra, 21 Mayıs'ta Kantakuzenos'a tacını giydirmeden önce kutsanmıştır.

²²⁷ Gregoras'a göre rahipler İsidore'nin patrik olarak atanmasına ilk olarak Apostles Kilisesi'nde daha sonra da St. Stephen Kilisesi'nde karşı gelmişler ve İsidore'yi kınamışlardır. Nikephoros Gregoras: *Tarih. Byzantina Historia*, C. II, s. 768. Kantakuzenos'un da belirttiği üzere bu durumun sebebi o makamı istedikleri için değil, İsidore'nin din dışı bir anlayışı benimsediği içindir. Bu rahipler tarafından yazılan tome göre; sadece İsidore'nin seçilmesine değil aynı zamanda da Palamas'a karşı gelerek kendilerini Akindynos tarafına taşımışlardı. İsidore ve Palamas'ı Ortodoksluk dışı bir anlayışı benimsedikleri için suçlayan rahipler yeni patriğin ayin ve diğer kutsal günlere yönelik uygulamalarını

onları görmezden gelen piskoposlardan intikam alma imkânları olmadığı ve kilisede büyük bir *schismin* önünü açarak kendilerini ve diğerlerini uzaklaştıracakları için, aptalca olan bu gücü elde etme istekleri onları öyle bir noktaya yönlendirdi ki, kendilerini Akindynos'un inancını elinde tutanların partisine adadılar [sayfa 60].²²⁸ Az bir zaman önce bu adamlar İoannes'i aynı nedenlerden dolayı görevinden almışlardı. O olayda, doktrini savunanların önde gelenleriydiler ama sonra ani bir şekilde hepsi değiştiler çünkü adam yerine konmamışlardı ve de daha önce suçladıkları insanların savunucusu oldular. Kim gerçekten adil bir şekilde bu tür şeyleri tüm insanlığın ortak düşmanına dayandırmayacaktı? Bilge ve saygı duymaya değer bu adamlar, kesinlikle, başka hiçbir şey olmasa bile, liderliğe layık görülseler bile, sadece bir kişinin bu görevi üstleneceğini ve diğerlerinin onun takip etmek zorunda olduğunu düşünmeliydiler. Ama şimdi boş bir zafer için duyulan anlamsız bir arzuya teslim olduklarından, birkaç kişiyi değil kendilerini de büyük bir rezaletle ve inançlarının enkazıyla tehdit ettiler. Bu konular kısa bir süre sonra daha detaylı bir şekilde olayların gelişimiyle bağlantılı olarak anlatılacaktır.

İmparator kendilerini kilisenin bünyesinden ayıran bu insanların ayaklanmalarını görünce fazlasıyla sıkıntılı ve kederli oldu, bu sadece Ortodoks öğretilerine yönelik kendileri ve diğerleri arasında sebep oldukları ayrılıktan değil, aynı zamanda bazıları onun uğruna savaş boyunca her türlü zorluğa katlanan arkadaşlardı. O, pek çok faydası olan bu adamlara yaptıklarının karşılığını vermesi gerektiğini ve her ne kadar üst rütbeli olmasalar da elinden geldiğince iyi davranması gerektiğini düşündü. [sayfa 61] Bir keresinde kırınglıktan dolayı yoldan çıktılar çünkü ataerkil tahta layık görülmemişlerdi, İmparator için verdikleri çaba ve acılarının hiçbir şekilde karşılık bulamayacağına inandılar. Bunun yerine, imparatorun ve doğrudan vazgeçtiler, ona karşı kötü konuştular ve Barlaam ve Akindynos'un izinden bozulmuş doktrinleri takip ederek ve yanlış savunarak doğruyu yok ettiler.

da eleştirmişlerdir. Miller, *a.g.t.*, s.264. Ayrıntılı bilgi için bkz. John Meyendorff, *Introduction à l'étude de Grégoire Palamas*, s. 133.

²²⁸ Adli takibata on rahip bizzat katılırken, başkent dışından da yirmi rahibin kendilerini desteklediğini iddia etmişlerdi. Ancak ne yazık ki bu on rahip kitapta isimleri geçmediği için belirlenememektedir. Yine de Kantakuzenos ve Gregoras'ın 1351 yılındaki yeni kitapta anti Palamist koalisyonunun liderleri olarak değindiği iki rahip vardır ki bunlar Efesli Matheos ve Ganoslu Josef'dir. Matheos, İsidore'nin patrikliğine karşı olan anti Palamist koalisyona katılan rahiplerin lideriydi. Josef ise Kalekas'ın azlını reddeden biydi ve kuşkusuz eski Akindynistlerin de lideri idi. Bu iki rahibe Philippi rahibi Neophytos ve Patraslı Metrophanes'de eklenebilir. Miller, *a.g.t.*, s. 264-265.

Savaş patlak verdiği sırada, Patrik İoannes, İmparator Kantakuzenos'u, adaba ve adalete aykırı bir şekilde, alenen kiliseden aforoz etti. Ama şimdi, takdis edilışinden kısa bir süre sonra, Patrik İsidore var olan piskoposların kalanını topladı ve sesinin herkes tarafından daha kolay duyulması için *ambo* olarak adlandırılan çatıda birleştirdi ve herkesin gözü önünde imparatorun aforozunu geri aldı. Aslında, Kantakuzenos Bizans'ı fethettikten hemen sonra, Patrik İoannes'un kendisi çok sayıda katılımcıyla imparatorun varlığında yasağı gevşetmişti, ama İsidore bunun benzer dini tören ile tekrarlanması için daha iyi olacağını düşündü.²²⁹

5. İmparatorun Damadı Orhan, Kayınpederi İmparator ile Skutari'de Buluşuyor

[sayfa 62]

İmparatorun damadı Orhan, O'nun Bizans'ı fethettiğini ve kesin olarak Romalıların hâkimiyetinin tümünü kontrolü altına aldığını öğrendiğinde ev halkı ile birlikte Skutari²³⁰ olarak adlandırılan Bizans'ın karşısındaki kıyıya, onun zaferinin kutlamalarına katılmak için geldi. İmparator onunla buluşmak için hemen bir gemi ile karşı kıyıya geldi ve avlanarak, içerek ve arkadaşlıklarına kadeh kaldırarak dinlenip beraber düğün bayram ettiler.²³¹ Orhan'ın diğere eşlerinden olan dört oğlu imparatora uzak kalmadan başka bir masada yemek yerken, imparator ve damadı Orhan aynı masada birlikte yemek yediler. Diğere ayrıcalıklı Persler ve Romalılar,

²³⁰ Bugünkü Üsküdar olan Skutari, Konstantinopolis'in önemli bir banliyösüydü. Boğazın Asya yakasında bulunan Khalkedon'un (Kadıköy) kuzeyinde bulunan Skutari, tarihi yarımadaının tam karşısında konumlanmıştır. Osmanlılar'ın ilk defa Osman Gazi döneminde Geyve Boğazı'ndan geçerek Adapazarı ovasına, oradan İstanbul Boğazı'na kadar geldikleri, Üsküdar'ı ve Yoros Kalesi'ni yağmaladıkları, bir kısmının kayıklarla İstanbul surlarına kadar ilerlediği yolundaki bilgiler dönemin kaynaklarıyla teyit edilememektedir. Orhan Gazi'nin 1329'da Gebze sahilinde Pelekanon savaşında Bizans İmparatoru III. Andronikos'un kumandasındaki orduyu yenmesiyle sahilde bulunan Hereke, Pendik, Kartal ile birlikte Üsküdar'ın da Osmanlılar'ın kontrolü altına girdiği tahmin edilir. 1347 yılında şehir tamamen Türklerin hâkimiyetine girmişse de ele geçiriliş tarihi kayıtlara geçmemiştir. Ancak Kantakuzenos'un Konstantinopolis'e gelişinden önce ve İznik'in kaybedilişinden (1331) kısa bir süre sonraya denk gelmektedir. M. Hanefi Bostan, "Üsküdar", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XLII, İstanbul 2012, ss. 364-368.

²³¹ Osmanlı beyi Orhan ve Kantakuzenos'un kızı Theodora evliliği 1346 yılı yaz başında gerçekleşmiştir. Kantakuzenos-Orhan Bey ittifakının bir parçası olarak gerçekleşen bu düğün Gregoras ve imparatorun kendisinin de belirttiği üzere Kantakuzenos'un ikinci taç giyme merasiminin gerçekleştiği 21 Mayıs 1346 tarihinden önce olmuştur. Miller, *a.g.t.*, s. 267. Gregoras, Orhan Bey ile evlenenin Theodora değil de Maria Kantakuzenos olduğunu söylese de bu yanlış bir bilgi olup Maria 1342 yılında *Despot* Nikephoros Doukas ile evlenmiştir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 585-589; Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 762-763. Maria Kantakuzenos hakkında bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 130. Theodora Kantakuzenos hakkında bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 134.

İmparatorun sağladıklarının tümünden paylarını alabilmek için kilimlerin üzerine uzandılar. Kutlamalar bittikten sonra, İmparator Orhan'ın karısı olan kızı Theodora ile Bizans'a dönerken Orhan kampta kaldı. Orhan'ın çocukları ev ahalisini takip etti. Theodora, İmparatoriçe annesi ve kız kardeşleri ile üç gün kaldı ve sonra Orhan'ın oğulları ve babası tarafından cömertçe muamele görmüş takipçiler ile Bithynia'ya döndü.²³²

6. İmparatorun Taç Giyme Töreninin Yeniden Yapılması [sayfa 63]

Aynı bahar, Mayısın on üçünde,²³³ İmparator Kantakuzenos, Patrik İsidore tarafından, Blachernai'daki Tanrının Annesi Tapınağı'nda,²³⁴ İmparatoriçe Anna ve Kantakuzenos'un damadı İmparator İoannes'un eşliğinde yeniden tacını giydi. Hiçbir şey göz ardı edilmeden her şey kutlamalar için hazırlanmıştı. Daha sonra İmparatorun kendisi İmparatoriçe İrene'ye geleneklere göre taç giydirdi. Saraya geri döndüklerinde, içkilerini içmişler, dostlukları için kadeh kaldırmışlardı ve İmparatorun ziyafeti parlak hale getireceğini düşündüğü her şey yerine getirilmişti.²³⁵

²³² Orhan Bey'in sekiz çocuğu bulunmaktaydı. Theodora dışındaki eşlerinden olma dört çocuğu da 1347 yılında Beyliği yönetecek yaşa gelmişlerdi. Asporça'dan olan oğlu İbrahim (d: 1310), Nilüfer'den olan oğulları Süleyman (d: 1316) ve Murat (d: 1326), 1324 yılında doğan şehzadenin annesi ise bilinmemektedir. Orhan Bey'in oğullarından şehzade Halil'in 1347 yılında doğmuş olması sebebiyle Theodora-Orhan evliliğinden dünyaya geldiği ifade edilmektedir. Ancak dönem kaynaklarında bu bilgi belgelendirilememiştir. İ. Hakkı Uzunçarşılı, A. Bryer ve D. Nicol, şehzade Halil'in annesinin Theodora olduğunu ihtimalle zikretseler de bu ihtimale ilişkin herhangi bir kaynağa atıfta bulunmamışlardır. Yahya Başkan, "Orhan Bey'in Bizans İmparatoru Kantakuzenos'un Kızı Theodora ile Evliliği", s. 59.

²³³ Kantakuzenos İsidore'nin elinden tacını giymesinde de hatalı bir tarihlendirme yapmıştır. Gregoras Kantakuzenos'un 21 Mayıs'ta taç giydiğini belirtir ve 1352'deki Kısa Kronik'te Gregoras'ın bu iddiasını doğrular niteliktedir. 13 Mayıs İmparatorun taç giyme merasim tarihi olamazdı çünkü İsidore 17 Mayıs 1347 tarihine kadar daha patrik değildi. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 788; Miller, *a.g.t.*, s. 269.

²³⁴ Blakhernai'deki Tanrının Annesi, başkentteki en önemli kiliselerden biriydi. Kilisenin inşasına Pulcheria tarafından başlanmış ve büyük olasılıkla İmparator Marcianus tarafından tamamlanmıştı. 626 yılındaki Avar istilasından sonra muhafaza altına almak amacıyla İmparator Konstantin ve Patrik Sergios Blakhernai'nin etrafını surlarla örene kadar, mabet şehrin dışında kalıyordu. Kilise 1434 yılında kazara çıkan bir yangında harap olana kadar bugünkü *Aghiasma* (Ayazma) mevkiindeki çeşmenin civarında bulunuyordu. Blakhernai'deki İmparatorluk Sarayı'na olan coğrafi yakınlığı da hiç kuşkusuz bu öneme katkı sağlamakta idi. Miller, *a.g.t.*, s. 269.

²³⁵ Kantakuzenos'un aksine Gregoras yapılan törenin ihtişamdan uzak olduğunu, imparatorluğun kalitesiz kilden kap kakaklar ve aslının yerini alan merasim giysilerinin kullanıldığını belirterek imparatorluğun içinde bulunduğu ekonomik dar boğaza işaret etmektedir. Gregoras bu betimlemelerinde haklı mıdır yoksa Kantakuzenos'un zaferini lekelemeye mi çalışmaktadır bilemeyiz. Ancak bilinen tek bir gerçek varsa oda Anna'nın 1343 yılında (Naiplik Hükümeti döneminde) imparatorluk mücevherlerini Venedik Cumhuriyeti'nden, faiziyle ödenmek üzere 30.000 duka altın, borç alırken teminat olarak verdiğidir. Zira bu mücevherler Bizans İmparatorluğu tarafından hiçbir zaman geri alınamayacaktır. Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s. 247-248.

Her ne kadar Kudüs'ün Patriği Lazarus tarafından Adrianapolis'ten önce taç giymiş olsa da, kutsal su ile kutsanmış olmak iyi niyetli insanlar için yeterli olacaktı, taç giyme töreni iki kere yapıldı ki böylelikle küstahların İmparatorun eski geleneklere göre Bizans'ta taçlandırıldığını söylemeye bahanesi olamazdı.

7. İmparator İoannes'in İmparatoriçe Helena ile Evlenmesi

Bundan sonraki sekizinci gün, büyük imparatorlar Constantine ve Helena'nın kutlaması, genç imparatorun düğünü Blachernai'da Tanrının Annesi'nin aynı tapınağında yapıldı.²³⁶ Büyüklük ve güzellik bakımından dünyadaki tüm kiliseleri geride bırakan, Romalıların egemenliğine dair bir halk anıtı [sayfa 64] ve güzellik adına saygının ve ihtişamın bir işareti olan Tanrının Hikmeti Kilisesi, İmparator Kantakuzenos Bizans'ı almadan bir sene önce sıra dışı sarsıntılardan dolayı zarar görmüştü. Bina tamamıyla dağılmamıştı ama ibadethanenin yanındaki büyük revak ve tavanın büyük bir bölümü, geriye üçte ikisini bırakarak, çökmüştü. Bu nedenle, imparatorluk törenleri, geleneklere göre daha önce orada yapılıyor olduğu gibi, Blachernai'da yapıldı.²³⁷

8. Tanrı'nın Sözü'nün Bilgeliliğinin En Kutsal ve Saygıdeğer Kilisesinin Yeniden İnşası

İmparatoriçe Anna, Fazzolotti'yi²³⁸ bu işte görevlendirerek, büyük revakı ve ibadethaneyi restore ettirdi. Daha sonra İmparator Kantakuzenos çatıyla birlikte diğer

²³⁶ İoannes ve Helena 21 Mayıs 1347 tarihinde, Kantakuzenos'un taç giyme merasimi için vermiş olduğu 13 Mayıs tarihinden 8 gün sonra evlenmişlerdir. Zira bu tarih Kantakuzenos 21 Mayıs'ta taç giydiği için yanlıştır. Schreiner 24 Mayıs, 27 Mayıs ve 29 Mayıs'ı evlilik için olası tarihler olarak önerir. Düğün tarihini belirlemekte İoannes ve Helen muhtemelen kronolojiksel olarak özenden ziyade sembolik bir anlam yükleme çalışmıştır. Miller, *a.g.t.*, s. 271.

²³⁷ Kantakuzenos'un betimlemelerinden Hagia Sophia'nın (Ayasofya) bu felakette nasıl bir hasara uğradığını anlamak oldukça güçken, Gregoras hasara ilişkin nispeten daha iyi bir resim çizer. Mabedin Doğu kemerinin ve kubbenin bir bölümünün çöktüğünü ifade eder. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 749. Ayasofya'ya yönelik hasar net olmasa da çökme tarihi kesindir. İki kısa kronik ve Vatikan'daki kronolojiksel olan münferit bir not 19 Mayıs 1346 tarihini afetin tarihi olarak verir ki Tarih'in iki el yazmasında da belirtildiği üzere bu imparatorun şehir girişinden bir sene öncedir. Miller, *a.g.t.*, s. 271-272.

²³⁸ Ceneviz kökenli Fazzolati ilk olarak Anna'nın naiplik hükümeti sırasında 1346 yılı sonlarında Chios'daki Cenevizlilere karşı yapılan deniz seferinde amiral olarak ortaya çıkmıştı. Sefer dönüşünde Ceneviz ticaret gemisine saldıran Fazzolati bu hareketi nedeniyle Galata'daki Cenevizliler'in kendisine düşmanlık beslemesine sebep olmuştur. Anna'nın Kantakuzenistler ile çatışmalarında da pazarlık konusu olan amiralin, tarafsızlıklarına karşılık Galata'ya teslim edilmesi istenmiştir. Bu riski fark eden Fazzolati ise Anna hükümetine ihanet ederek Kantakuzenos safına geçmiştir. İmparatorun başkenti ele geçirmesinde de büyük katkı sağlayan amiral, Kantakuzenos hükümetinde

kısımları yeniden inşa ettirdi ve dikkatini kilisenin diğer yerlerinin, mermer ve değerli taşların yerleştirilmesi gibi, dekore edilmesine verdi.²³⁹ Daha sonra, genç imparator Palaiologos Romalıların egemenliğini tek başına elde edince, çalışmayı bitirmek için ne gerekiyorsa yaptı. *Megas stratopedarch* Astras, ihtişamının yeniden düzenlenmesinde imparatorların her ikisine de yardım etti. Diğer yönler bakımından son derece saygın olan bu adam özellikle inşa kısmında işin ehli idi. Diğer, imparatorun diğer Latin uyruklu ustalarından biri olan, İoannes de Peralta adında bir adamdı. Ama bütün bunlar daha sonraki bir tarih de geçecekti. [sayfa 65]

O zaman, yerleşik dünyanın harikası, bütün kültürlü kimseleri büyük bir üzüntüye boğan bu ünlü kilisenin yıkılması sebebiyle, imparatorun kızı Helena ile İmparator İoannes, Patrik İsidore tarafından Blachernai'daki Tanrının Annesi Kilisesi'nde evlendirildi. Daha önce Patrik İoannes tarafından taçlandırıldığı için geleneğe göre O, karısının tacını da kendisi taktı. Tezahüratlar ve bağırışlar vardı ve halk kutlamaları İmparatorluk evliliklerine uygun şekilde yapıldı.

9. İmparatorun Sırp Hükümdarına Elçisi

İç işlerinin uygun bir şekilde kurulmasıyla birlikte imparator yüzünü dışarıdaki düşmanlarına çevirdi. Sırp hâkimine bir elçi gönderdi,²⁴⁰ daha önceki cömertliği için ve O, kendi insanlarıyla savaşta olduğu dönemdeyken gösterdiği alakadan ötürü şükranını gösterdi.²⁴¹ Elbette ki İki taraf arasında tutulan yeminler ve yapılan

protostrator 'luk mevkii ile ödüllendirilmiştir. Bizans deniz gücünün oluşumundaki büyük katkıları ise Galata-Konstantinopolis gerilimini daha da körüklemiştir. Ayasofya'nın restorasyonuna yardım eden Fazzolati, 1349 yılındaki Galata Savaşı'na da katılacaktır. Miller, *a.g.t.*, s. 273.

²³⁹ Kantakuzenos'un Ayasofya'yı restore etme çabalarına dair çok az bilgi bulunmakta olup kilisenin ucundaki yarı kubbenin doğu kısmı ile büyük kubbenin desteklediği kemerin 6 Ekim 1347'de restore edildiği ve V. İoannes'in 24 Kasım 1354 tarihinde başa geçtiğinde büyük kubbenin tamirinin bitirilerek kilisenin iç restorasyonuna başlandığı bilgisine sahibiz. Miller, *a.g.t.*, s. 273-274.

²⁴⁰ Kantakuzenos ülke içişlerini yoluna koyduktan sonra ilk işinin, büyük olasılıkla da 1347 yazında, Sırbistan'a bir elçi göndermek olduğunu belirtmiştir. Gregoras ise bu elçinin 1348 yılı baharından önce Duşan 'a gönderildiğini belirtmiştir. Sırp topraklarına yönelik fiili olan bu askeri müdahale 1348 yılı yazı gibi yapılmıştır ve Gregoras'a göre ilk elçilikten önce olmuştur. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 834. Ancak yine de bu durum Kantakuzenos'un imparatorluğunun ilk aylarında Sırp sarayına elçi yolladığı kaydını geçersiz kılmaz. Miller, *a.g.t.*, s. 277.

²⁴¹ Kantakuzenos'un Sırp hâkimine şükranlarını sunma nedeni gasıp imparator ilan edilerek aforoz edilmesinin ardından V. İoannes'e karşı 1342 yılında, Bizans Makedonya'sının büyük bir kısmı karşılığında, kendisine sağladığı destektir. Bu destek çerçevesinde Sırp sarayında kalan Kantakuzenos net bir süre vermemişse de Gregoras göre bu süre 10 aydır ve Kantakuzenos kışı burada geçirmiştir. Didymoteikhos'daki ailesinin yanına gitmek için iki başarısız girişimde bulunan Kantakuzenos bu kezde Aydınolu Umur Bey'i kendisine müttefik edinmiş ve 1343 yılında bir yıllık ayrılığın ardından ailesine kavuşarak Didymoteikhos'daki karargâhına ulaşmıştır. Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 259-260.

anlaşmalar bozulmadığı sürece, iyi zamanlarda bunun sadece aynı şekilde karşılığını vermek olduğunu belirtti.²⁴² Ancak durum bir taraf tarafından ihlal edilirse, kendini diğerine karşı savunan adamı suçlamak adil olmayacaktı. Hiçbir kanun, kötülükten acı çeken bir adamın kendisini savunma hakkını elinden alamazdı. O, bu şehirlerin, anlaşmalar yaptıktan ve yeminler edildikten sonra ki bu yeminler geri verilmesi şartını içeriyordu, Sırp hâkiminin Roma İmparatorluğu'ndan aldığı yerleri kendisine geri verilmesini istedi. Sırp hâkimi ise sadece Serres'i almayıp, aynı zamanda Selanik dışında Makedonya'nın müstahkem kalelerini ve diğer şehirlerini de alması İmparatoru çok fazla sıkıntıya sokmuştu [sayfa 66],²⁴³ ama Berrhoites'in en büyük gücünü para ve büyük vaatlerle kandırarak, onları imparatorun oğlu Manuel'i defetmeye ve şehri ona teslim etmeleri konusunda ikna etmişti. Bu oğlu Manuel'in amcası İoannes Angelos²⁴⁴ ile Thessalonike'de neden kalmak zorunda olduğunun sebebiydi.²⁴⁵

²⁴² Kantakuzenos on aylık sürgünü esnasında birlikte kaldığı Stefan Duşan'dan kendisini büyük bir saygıyla ağırladığından bahseder ki Duşan'ın bu aşamadaki desteği onun için hayati bir önem taşımaktaydı. Kantakuzenos'un bu cömertliğin karşılığını ödemek istemesi sadece Sırp sarayında ona iyi davranılmasından değil aynı zamanda da Duşan'ın onunla Konstantinopolis'deki naiplik hükümetine (Kantakuzenos karşıtlarına) karşı yaptığı iş birliğinden kaynaklanmaktaydı. İki tarafın birbirleriyle savaşmalarının kendisine daha çok kazanç sağlayacağını düşünen Duşan, İmparatoriçe Anna'nın iki kez onu tutuklayıp kendisine teslim etmesi karşılığında onu ihya edeceği çağrılarını dahi reddetmiştir. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 52-53.

²⁴³ Bizans'ın içinde bulunduğu İç savaşı fırsat bilen Stefan Duşan, Bizanslı iki tarafı birbirine kırdırarak 1345 yılında Serez'i ele geçirmiştir. Selenik ve Batı Makedonya üzerinden yola çıkanların Trakya ve Konstantinopolis'e giderken mutlaka geçmek durumunda oldukları şehir hattında bulunan Serres (Pheras), Strymon Vadisi'ndeki ve Strymon'daki eski themanın da en önemli şehriydi. Daha sonra da Gregoras'ın belirttiğine göre Khristupolis Boğazı'nın batısındaki tüm şehirleri ele geçirerek Konstantinopolis-Thessalonike arasındaki kara bağlantısını kesmiştir. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 795; Miller, *a.g.t.*, s. 279-280. Zelotların hâkimiyetindeki Thessalonike dışında, neredeyse tüm Makedonya'yı ele geçiren Duşan'ın kendisini *fere totius Imperii Romani dominus* (neredeyse tüm Roma İmparatorluğu'nun efendisi) olarak tanıtmayı ise onun apaçık niyetini ortaya koymakta idi. Kantakuzenos Duşan'dan anlaştıkları antlaşmanın şartlarına uyararak 1342-1434 kışından beri elinde olan şehirlerin hepsini kendisine iade etmesini istemiş ancak çağrısına yanıt alamaması üzerine Duşan'ın kendi sınırlarının dışına çıkmasına engellemek ve ona gözdağı vermek için 1348 yılında damadı Orhan Bey ve oğlu Matheos'un komuta ettiği orduyu Sırbistan üzerine göndermiştir. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 233-234.

²⁴⁴ İoannes Angelos'un Kantakuzenos ile ilişkisi kullanılan terimlerin çeşitliliği yüzünden ve aynı zamanda da Bizans Yunancasında kullanılan terminolojinin anlaşılmasının güç olması dolayısıyla Tarih'te pek açık değildir. Ancak Angelos kuvvetle muhtemel Kantakuzenos'un kuzeniydi ve böylece Manuel'in de ikinci derece büyük kuzeniydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 147-148.

²⁴⁵ Eyaleti gönüllü bir şekilde imparatorluğun idaresine girmek isteyince, Kantakuzenos Teselya eyaletinin idaresini 1342-43 kışında İoannes Angelos'a devretmiştir. Angelos ise başarılı bir şekilde Teselya'yı idare etti ve desteğinin imparatora büyük faydası olmuştur.

Sırp hâkimi elçiyi kabul ettiğinde, bu duruma herhangi bir haklı karşılık verememişti. Yeminlerin bu koşulları içerdiğini kabul etmişti ama hala şehirleri geri vermek istemiyordu. Bunun yerine, hiçbir elle tutulur tarafı olmayan bahaneler ve mazeretlere sarıldı. İmparator daha sonra ikinci bir elçiyi yolladı ve tekrardan yeminlere göre şehirlerin geri verilmesini talep etti; eğer Sırp hâkimi bunu yerine getirmek istemiyorsa, ona karşı savaş açmakla tehdit etti ancak O, kendisini olabilecek köleleştirmelerden ve katliamlardan sorumlu tutmayacaktı. Zira Romalıların gücü iç savaştan dolayı harap olduğu için, barbarları müttefik olarak kullanmak zorunda kalmışlardı. İmparator Sırp hâkiminin olabilecekleri gözden geçirmesini ve yükümlülüklerini yerine getirmesini istedi.²⁴⁶

Bu elçiden sonra, Sırp hâkimi hala yükümlülüklerinin hiçbirini yerine getirmediğinde ve hatta kalan şehirleri de kuşattığında, İmparator, damadı Orhan'ı gönderdi ve bir ordu toplamasını emretti. Süleyman ve Orhan'ın oğulları olan kardeşleri tarafından kumanda edilen on binden fazla barbar yardımına geldi [sayfa 67]. İmparator onlarla birlikte Roma ordusuna liderlik eden oğlu Matheos'u da gönderdi. İmparator Roma topraklarına hiçbir zarara neden olmadan ülke sınırları dışına çıkılmasını ve Triballians'in²⁴⁷ tahrip edilmesini emretti. Barbarlar Christopolis²⁴⁸ civarındaki takviyeleri geçerken, Mygdonia'ya²⁴⁹ kadar tüm şehirlerin Sırp idaresine geçtiğini gördüler ve hemen akabinde komutanlarını azıcık bile kulak asmadan yağmalamaya başvurdular. Mygdonia civarındaki tüm köyleri ve şehirleri harabeye çevirerek telef ettiler. Onlar aynı zamanda birçok insanı öldürdüler ve hiç de azımsanmayacak kadar insanı da köle olarak aldılar. Bu ilerleme boyunca mızrakla adam vurarak büyük

²⁴⁶ Kantakuzenos'un Stefan Duşan'a gönderdiği ikinci elçi muhtemelen 1348 baharında yollanmıştı ancak *Tarih*'in bu hususdaki kronolojik bilgisi açık değildir. Gregoras ise, imparator 1348 yılı baharının ortasında askeri harekâta hazırlanmadan önce bir elçinin gönderildiğine değinir ki bu elçinin *Tarih*'te bahsedilen elçi ile aynı olma ihtimali vardır. Nikephoros Gregoras: *Tarih. Byzantina Historia*, C. II, s. 834; Miller, a.g.t., s. 281.

²⁴⁷ "Triballans" terimi klasik yazarlar tarafından Tuna Nehri'nin aşağısındaki boylardan bahsederken kullanılan bir terimdir. Kantakuzenos ise bu ifadeyi Sırplar'dan bahsederken kullanıyordu. "Archaisms" gibi diğer deyişlerde *Tarih*'te kullanılmıştır. "Mysians" klasik kullanımda Aşağı Tuna civarındaki bölge yani Moesia sakinleri anlamına gelmektedir ve Kantakuzenos bu terimi Bulgarlar'dan bahsederken kullanmaktadır. Yine aynı şekilde barbar sözcüğünü kullanmamak için Türkeler'den bahsederken "Persler" terimini kullanmıştır. Miller, a.g.t., s. 283-284.

²⁴⁸ Christoupolis bugünkü Kavala şehri olup, Trakya'dan Makedonya'ya giden "Via Egnatia" (Egnatya Yolu) boyunca aşırı derecede önemli bir askeri üs konumundaydı. Christoupolis kayalıkların üzerine kurulmuş üç tarafı denizlerle çevrili dağlık bir kara parçasıdır.

²⁴⁹ "Mygdonia", Makedonya'nın Axios ile Strymon Nehirleri arasında kalan bölgenin eski adıdır. Bu ad bölgeye yerleşen "Mygdones" adlı Trakya kavminden gelmektedir.

miktarlarda ganimetlerle birlikte Çanakkale Boğazı üzerinden karşıya geçip evlerine geri döndüler. İmparator barbarların kuralsızlığını öğrenince, sözüm ona ittifak içinde olduğu ordunun, onlar adına savaşanları yok etmelerine çok üzüldü.²⁵⁰

10. İmparator oğlu Manuel ve Damadı Nikephoros Doukas'ı Nasıl Despot Atadı

Bundan sonra, imparator Theselya'ya bir kadirga gönderdi ve oğlu Manuel'i görevlendirdi [sayfa 68]. Bizans'a vardığında, onu ve imparatorun damadı Nikephoros Doukas'ı²⁵¹ despot²⁵² olarak atadı. Büyük oğlu Matheos'a herhangi bir unvan vermemeye karar verdi ancak ona, despotun üstünde, imparatorun hemen sonra ikinci kişi konumuna getiren, bir onur bahşetti. Bu paye Palaiologos imparatorlarının ilki olan Mikhael tarafından, soylu (mor odada doğan) oğlu Konstantin için yaratılmıştı, bu yüzden bu durum despot unvanından daha yüksek bir rütbe etkisi vermişti.²⁵³

²⁵⁰ *Tarih*, Duşan'a karşı yapılan askeri harekâtların zamanı konusunda herhangi bir bilgi vermez ancak Sırbistan'a gönderilen iki elçi, Orhan Bey'den yardım istemesi, Süleyman ve Matheos'un ortak harekâtı ve çabalarının sonuçsuz kalması gibi olayların sıralamasını yapmaktadır. Gregoras, Kantakuzenos'un Sırbistan'a yaptığı harekâtı 1348 yılı ilkbaharının ortaları olarak verir ki bu tarihlendirmesi doğrudur. Çünkü imparator 1347 yılı yazı ve sonbaharı boyunca Palaiologos taraftarlarının ve oğlu Matheos'un Didymoteikhos'da başlattığı isyanlarla uğraşmıştır. Nikephoros Gregoras: *Tarih. Byzantina Historia*, C. II, s. 834. Kantakuzenos bu olayların zamanlamasını Sırp harekâtından sonraya koyar ama İrene'nin elçilerinin Matheos'la görüştüğü zamanı ve oğlu Andronikos'un vebadan ölmesini 1347 yılının ikinci yarısına koyar. Bu da demek oluyor ki Kantakuzenos 1347 yılında Matheos'la böyle ciddi bir çatışmaya girseydi aynı anda Sırp'lar ile bir çatışmaya girmesi mümkün olmayacaktı ve bu görevi asi oğluna veremeyecekti. Bu nedenle de Gregoras'ın kronolojisi daha doğrudur. Miller, *a.g.t.*, s. 281-282.

²⁵¹ Nikephoros Doukas, Epiros Despotu II. İoannes Doukas Orsini ve eşi Anna'nın oğludur. Kantakuzenos'un en büyük kızı Maria ile 1340 yılında megas domestic'in Epiros Seferi sırasında nişanlanmış, Nikephoros ile Maria Kantakuzenos 1342 yılında da evlenmiştir. Maria Kantakuzenos hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 130.

²⁵² *Despotes* sözcüğü ilk olarak I. Manuel Komnenos (1143-1180) tarafından Macar Bela'yı kendi veliahtı tayin etmek için kullanmıştır. Palaeologos dönemi boyunca bu rütbehiyerarşide imparatorun sonraki en yüksek rütbe olarak kalmıştır. XIV. yüzyılda ise *despot* sözcüğü artık gelecek imparatorun ünvanı olarak kullanılmaya başlamıştır. II. Andronikos (1281-1328) bu onuru ondan sonra gelen tüm oğullarına, varisi sıralamasında olmasa da vermiştir. III. Andronikos'da bu geleneği devam ettirmiştir. Yüzyılın sonunda II. Manuel (1391-1425) beş genç oğluna da *despotate* ünvanı vermiştir. XIV. yüzyılda bu unvan durumlarına göre imparatorluk ailesinin diğer üyelerine de verilmiştir. Hiyerarşide onur verici bir unvan olan *despot*'luk II. Manuel'in hükümdarlığından itibaren daha çok doğuştan kazanılan bir unvan olarak görülmeye başlanmıştır. Miller, *a.g.t.*, s. 286-287.

²⁵³ Pasajda bahsedilen ayrıcalık kuvvetle muhtemel Kantakuzenos'un oğlu Matheos'a imparatorluk ailesine özgü kıyafetleri giyebilme hakkını tanınmasıdır ki belki de despotlar tarafından giyilemeyen kırmızı botlar bile olabilir. VIII. Mikhael (1261-1282) ikinci oğlu Konstantin'e imparatorluk botlarını giymesine izin vermiş daha sonra ise bu onuru geri almak zorunda kalmıştır. Gregoras'a göre Kantakuzenos, Matheos'a isyanından sonra 1347 yazında, Trakya'da büyük bir tımar vermiş ancak imparatorluk kıyafetlerini kullanmasını yasaklamıştır. Nikephoros Gregoras: *Tarih. Byzantina*

11. İmparator, İoannes ve Manuel'i, Karısı imparatoriçenin erkek kardeşlerini
Sebastokrator Payesi ile Nasıl Onurlandırdı

(Asen Kardeşlerin Terfisi)

İmparator aynı zamanda karısı İmparatoriçenin erkek kardeşleri İoannes ve Manuel'i de *sebastokrator*²⁵⁴ olarak atadı.²⁵⁵ İmparator artık Romalıların egemenliğinin iç savaş nedeniyle ziyadesiyle bozulduğunu ve komşuları tarafından hakir görüldüğünü gözlemlemişti, ama aynı zamanda para olmadan bunu savunamayacağını da farkındaydı, çünkü birinin doğru bir şekilde sözünü ettiği gibi “para savaşın gücüdür”. Onun, ne kendi özel fonlarından ne de devlete ait hazine den harcamaları karışması mümkün değildi çünkü tüm imparatorluk hazinesi harcanmıştı ve tüm ülke savaştan zarar gördüğü için ortak vergilerden bir gelir elde edilmesi de mümkün değildi [sayfa 69]. Adaların bazıları ve anakaranın şehirleri düşmanın elindeydi kalanların ise dış akınlar ve iç anlaşmazlıklardan dolayı tamamıyla anlamını yitirmişti. Yoksulluk yüzünden kullanılmayan ve silahsız askerlere bakmanın imkânı yoktu; çok sayıda ve cesur olmalarına rağmen onların bir yardımı yoktu. Kaynakların eksikliğinin mecbur bırakmasından dolayı herkesin özel fonlarından bir katkı yapmasına karar verdi böylece kaynakları olan bazı insanlar kendilerini ve aynı zamanda da kaynakları olmayanları koruyacaklardı. Buna bağlı olarak, para elde etmek için güç kullanacağını düşünmedi çünkü bunu katkı yapanların kendilerinin refahı için kullanacaktı; daha doğrusu, onları bu hareketi kendi özgür iradeleriyle

Historia, C. II, s. 814. Belki de oğlunun kırmızı botları giymesini tehlikeli gören Kantakuzenos bu ayrıcalığı yürürlükten kaldırmıştır. Miller, *a.g.t.*, s. 287.

²⁵⁴ *Sebastokrator* ünvanı Aleksios Komnenos (1081-1118) tarafından kardeşi İsaak için oluşturulmuş bir ünvan olup, Bizans hiyerarşisinde *Caesar*'dan sonra en yüksek rütbe idi. XIV. yüzyılda *despot*'dan sonra ikinci sırada gelmekte idi.

²⁵⁵ Kantakuzenos'un karısı İrene ve erkek kardeşlerinin (İoannes ve Manuel) babaları Andronikos Palaiologos Asen olup, baba tarafından dedeleri Bulgar Çarı III. Ivan Asen idi. Donald M. Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları on Portre: 1250-1500*, s.76. İç savaş boyunca Kantakuzenos'u destekleyen iki erkek kardeş, 1342 yılındaki Didymoteikhos savunmasında da imparatora destek olmuşlardı. Bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s.104. 1347 yılında *sebastokrator* ünvanı ile onurlandırılan İoannes, Aleksios Apokaukos'un kızı ile evlendirilmiş. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 797. Daha sonra ise 1347 yılında Matheos'un Trakya'daki tımarında bağımsız bir idare kurma eylemi içerisinde yer almıştır. Kardeşi Manuel ise 1344 ya da 1345 ilkbaharında Vyze şehrinin ele geçirilmesinin ardından Kantakuzenos tarafından oranın valiliğine atanmıştır. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 49. Başkentini ele geçirilmesinden sonra 1351-52 yıllarında Cenevizliler ile yapılan savaşta da karşımıza Bizans kara kuvvetlerinin komutanı olarak çıkar ki o zaman da *despot* ünvanı taşımaktadır. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 196. Tarih'in yanı sıra Gregoras ve Pseudo-Kodinos'da Asen kardeşlerin *sebastokrator* rütbesine terfilerine değinmiştir. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 797; Miller, *a.g.t.*, s. 288.

yapmaları konusunda ikna edip ve önerecekti. Bu amaca yönelik olarak da, toplumun her kesiminden Bizans vatandaşlarının oluşturduğu genel bir meclis topladı.²⁵⁶ Ne tüccarlar ne de askerler dışlandı; zanaatkârlar vardı, kutsal manastırların başrahipleri ve kiliselerin liderlerinden oluşan pek çok insan vardı. Ortalarında durarak şöyle konuştu.

12. İmparatorun Ulusa Seslenmesi

“Romanın adamları, neredeyse hepiniz Eski Roma idaresinin refahına karşı bilgi sahibisiniz, etrafındaki barbarları fetheden, bazılarını kendilerine tabi kılan ve diğerlerini haraca bağlayan, nasıl harika bir imparatorluktu, ya da nasıl bu barbarların en tanınmışlarının [sayfa 70] ve büyük güce sahip olduklarını düşünenlerin, kendilerini Romalılara eşit düşündüklerinde bile herhangi bir ayrıcalık elde etme arzusu olmaksızın, müttefik ve arkadaş olarak Romalılara sahip olmaya en büyük önemi verdiğini biliyorsunuz. Ama kabul etmeliyiz ki şimdi sadece Thoule’un²⁵⁷ ötesinde yapılan bu başarıların bazıları gibi şarkılarda kutladığımız bu müthiş ve olağanüstü işler, ortak şeref herkes için aynı önemde olduğu sürece ve hem imparatorlar hem de özel vatandaşlar kişisel ilişkilerinden önce kamu yararını ortaya koydukları sürece devam etti. Ama o zamandan bu yana taht için ölümcül mücadele ve çekişme imparatorları birbirine düşürdü; hizmetkârları ile birlikte düşmanla savaşmayı bıraktılar ve kendi aralarında mücadele ettiler. Diğerleri, ortak güvenliğe ve görevlerinin kanunlara ve kurallara uymak olduğuna aldırış etmeyenler, kendilerini şahsi menfaatlerine adadılar. Her şey tersine döndü; bizim iyi itibarımız neredeyse tamamen yok oldu ve öyle bir derecede güç kaybetti ki biz, başkalarını köleleştirmeden ziyade kendimizi utanç verici ve aşağılayıcı bir biçimde kölelere dönüştürdük.

“Şimdi, ne olduğu ile ilgili herkes için açık olmalıdır ki, ben kendim imparatorun çocuklarına karşı bir komplo kurmadım ve ne imparator olmayı arzuladım ne de

²⁵⁶ Kantakuzenos’un burada sözünü ettiği genel kurul olan “*ekklesia tou demou*” Bizans’ın bütün toplumsal sınıflarından insanın, tüccar, asker, zanaatkâr, halk, kilise önderlerinin birleşmesinden oluşmaktaydı. Esas özelliği tam manasıyla bilinemeyen kurul sadece başkent için sınırlandırılmamıştı. Şehirden şehire ve farklı koşullara göre değişim gösteren bu meclis, XIV. yüzyıl Bizans politik yaşamında önemli bir rol oynamaktaydı.

²⁵⁷ Coğrafyacılar; Pytheas’a göre Thoule, dünyanın mesken edinilen en güney kısmıyken Antik Yunan tarihçi ve coğrafyacı olan Strabon ise böyle bir yerin varlığını reddetmiştir. Miller, *a.g.t.*, s. 292.

çocukları babalarından miras kalan tahttan yoksun bırakmayı istedim, bu noktaya ulaştım. Eğer gerçekten, iftiracılar tarafından yapılan suçlamalara göre, ben bunu başından beri planlamış olsaydım, şimdi, [sayfa 71] ellerimde olan her şey ve böylesi büyük bir savaştan sonra, böylesi bir kötülüğün her türlü saldırısından sonra, böylesi parasal kayıplardan ve hizmetliler ve dostlar için böylesi ıstıraptan sonra, amacımdan kesinlikle vazgeçmezdim. Almighty'a özellikle minnettarım çünkü benim karşıtlarım barışı istemiyor ya da bir anlaşmaya varmayı denemiyorken, ben her zaman barış istememe rağmen ve onlar mümkün olduğu sürece savaşıyor ve kendilerine bağlı her bir şeyi ihmal ediyorken, yukardaki tek müttefikim olan Tanrının ilahi takdiriyle, her şeyin üstesinden geldim böylece Andronikos'un çocuklarına kıyamadığımı gösterdim ve sadece yeminler ve anlaşmalar yüzünden değil, aynı zamanda çok sevgili ve hayranlık uyandıran İmparatora karşı benim uzun zamandır sahip olduğum iyilik ve sevgimle onların hanedanlığını korudum.²⁵⁸

“Şüphesiz ki, eğer diğerleri benim Romalıların ortak iyiliği için yapmayı planladığım her şeyi hevesle takip etmiş olsalardı, benim yaptığım gibi bildiğiniz kadar çok para harcasalardı ve çabaya ve tehlikeye maruz kalsalardı, ya da daha kibar olmak gerekirse, eğer beni engellemeselerdi, şu anda kendimizi kurtarmak için ne yapmak zorunda olduğumuzu konuşuyor olmazdık onun yerine, eğer kulağa çirkin gelmiyorsa, şu an kimlerin köle yapılması gerektiği ile ilgili planları konuşuyor olurduk. Ama kıskanç ve hain bir şeytan işin başındaydı ve bana, bütün alakası kamunun güvenliği üzerine olan bir adama [sayfa 72], karşı bazı insanların arsız bir savaş başlatmasına öncülük etti. Bu insanlar diğerlerini de onlara katılmaya ikna ettiler ve tüm kaynaklarımızı ve kamu hazinemizi kullandılar. Eğer gerçeği anlatmamız gerekiyorsa, onların bu hareketleri benden daha çok size karşı da yapılmıştır. Harçların toplandığı tüm yerleri yağmaladılar. Bazı şehirlerimizi onlara özgürce vererek, bizim düşmanlarımızı tehditten daha öteye taşıdılar, böylece Romalılara karşı müttefik olabileceklerdi ve diğer şehirleri düşmanlarımızın köleleştirebileceği sonucuyla umursamadılar. Bizim paramızı harcayarak ve ordumuzu ufaltarak bizi oldukça güçsüz kıldılar. Bu bizi şimdi her açıdan darboğaza

²⁵⁸ Burada bahsedilen durum kendisinin hiçbir zaman imparator olma gibi bir hırs içinde olmadığı ve her daim Palaeologos Hanedanlığı'nın varlığı için çabalamasıdır. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 203-204.

soktu. Her birimiz durumu iyileştirecek ve var olan düşmandan ve gelecek düşmandan bizi koruyacak bir plan ortaya koymalıdır. Mysianlar ve Persler ile birlikte Triballianlar için ve sınırlarımızdaki diğerleri düşmanlıklar ne ise sırasınca yaptıklarıyla yetinmezler, bizi hakir görmeye başlayınca kazanmak için kesinlikle geri adım atmak istemeyecekler.²⁵⁹

“Bize karşı kötü davranan bu insanları cezalandıracağımız günün geldiğini görmekle çok mutlu olacağım. Savaş sırasında dahi isteyerek Romalıları karşı barbarlar ile müttefiklik kurmayı seçmedim, ama savaşı yapan bu insanlar tarafından bunu yapmaya zorlandım. Çünkü onlar kolaylıkla şehirleri ve ülkenin bölgelerini önerdiler ve Triballianları, Mysianları ve diğerlerini bana karşı savaşmaya ikna ettiler. [sayfa 73] Ayrıca, barbarlar içlerinde biliyorlardı ki eğer ben başa gelirim bizim topraklarımızın hiçbirini alamayacaklar aynı zamanda aldıklarını da geri vermeye zorlanacaklardı. Ama eğer diğerleri güç kazanırsa, onları köleler gibi kullanacaklardı. Bu nedenlerden dolayı, birlikte kıyasıya savaştilar. Tüm olaylarda, rakiplerim Persler olmadan uzun süre dayanamadılar.²⁶⁰ Onları ilk olarak bana karşı müttefik olarak tanıttılar ve sonra, bir kere ya da iki kere değil defalarca, paralar vererek ve vaatlerde bulunarak onları bana karşı savaşmaya kışkırttılar. Her bir yanımda düşmanlar ile çevriliyken ve hiçbir kendi gücüm olmaksızın, daha onlarla iletişime geçmemişken düşmanın onları müttefik olarak alacağından çok korktum. İstenilen bir hedef olarak bu barbarlarla birlikte bir dostluk ve ittifak bakmaya zorlandım.

²⁵⁹ Kantakuzenos'un sıklıkla değindiği bu insanlar tarafından kışkırtılmış dalkavuklardır ki bunlar Anna'nın danışmanlarıdır. Yine Gregoras'da Anna ve taraftarlarının devlet hazinesine verdiği zarardan bahsetmiştir. Ayrıca Kantakuzenos'un taç giyme merasimi esnasındaki yokluk ve bundan muzdaripliğin de canlı bir tasvirini yapar. Törende kullanılan mücevherler Venedik'te rehin olduğu için camdan kopyaları kullanılmış. Altın ve gümüş tabakların çoğunun boş yere yapılan iç savaşdaki ihtiyaçların karşılanması için satılması yemeklerin kalaylı madenlerden ve topraktan yapılma ucuz çanak çömlekte servis edilmesi gibi birçok detaydan bahseder. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 778; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 230-231; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 82.

²⁶⁰ İmparator burada onu 1343 yılındaki askeri harekâtlarında kurtaran Umur ve Türk askerlerine bağımlılığını savunmaya çalışmaktadır. Kantakuzenos Umur Gazi sayesinde Didymoteikhos'a dönebilmiş, Trakya'nın yukarısını da tekrardan ele geçirebilmiştir. Hristiyan olmadıkları için Bizanslılar tarafından her fırsatta kınanan Türk birlikleri, Kantakuzenos'un da kabul ettiği üzere tarım alanlarını yok ederek büyük hasara neden olmuş, köle pazarlarında satmak üzere birçok köylüyü de esir almışlardır. Norwich, *a.g.e.*, C. III, s. 259-260. Umur Bey ve Kantakuzenos'un Thessalonike'daki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Feridun M. Emecen, “Umur Bey”, C: XLII, ss. 156-159; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 54-56.

Şimdi şu anda, tüm sorunlar Yüce Efendimiz tarafından iyi bir şekilde çözümlenmişken, tüm ayrımcılık ve gruplaşmalar sona ermişken, işlenen yasalar için memnuniyet talep etmek adına sizlerle birlikte mutlu olabilirim. Dolayısıyla, hiç kimse hem eski ihtişamımıza geri dönmek için hem de refahımızı elde etmek için yararlı ne varsa söylemekten kaçınmasın, faydalı olabileceğini düşündüğü her şeyi özgürce söylesin. Beni daha iyi yapan şeyleri tavsiye edeceğim ve söylenecek boş laflardan ziyade söylenecek değeri olan şeyleri memnuniyetle dinleyeceğim. Elbette çok iyi biliyorsunuz ki, eğer şimdi gerekli olanı planlar ve yaparsak ve bir yerden bir silahlı ordu temin edersek, muhtemelen dostlarımız tarafından daha iyi, düşmanlarımız tarafından ise daha korkunç olarak anılacağız. [sayfa 74] Fakat eğer aciz bir ülke durumuna düşersek ve hiçbir şey yapmadan oturup sessizce olanları kabullenirsek, kısa bir süre içerisinde bizden geriye başkalarına kölelik etmekte olmaktan başka bir şey kalmayacak. Her türlü çabayı göstermeliyiz ve cesaretimizi ortaya koymalıyız, ya da şüphesiz daha güçlü olanların kölesi olacağız. Böylece, sizin için faydalı olan neyse, sadece kendi mutluluğunuz için değil, gelecekteki güvenliğiniz ve kendi özgürlüğünüz için de, onu planlayın ve yapın.”

İmparator tüm halkın önünde bu sözleri sarf etti ama açık bir şekilde para yardımı yapmaktan söz etmedi çünkü daha önce de belirtildiği gibi ısrarla haraç kesiyormuş gibi görünmek istemiyordu, ama onlardan özel kaynaklarından halkın yararına biraz katkı yapmayı seçmelerini istedi.

13. Vatandaşların Bizans'a Cevabı

En saygın ve ayrıcalıklı vatandaşlar, ilk olarak, ne özel ve kamu mallarının savaş sırasında yağmalandığına ne de şu anki para sıkıntısına kayıtsız olduklarını söylediler. İkinci olarak, Romalıları eski günlerine getirecek adımları atmanın gerekli olduğunu düşünüyorlardı. Bu ancak, her vatandaş kamu yararına ne gerekiyorsa elinden geleni yaparsa, olabilirdi [sayfa 75], böylece imparator iyi bir plan yapabilir ve düşmana karşı bir ordu hazırlayabilirdi ve onları püskürtmek ya da genişlemelerini önlemek için her türlü aracı kullanabilirdi. Eğer yapabilirse, alınan şehirleri kurtarabilirdi. Sonuç olarak, askerler de kendilerini askerliğe sevkleyebilirlerdi ve önceki zafer ve cesur dönemlerine geri dönebilirlerdi, karşılıklı olarak savaşta birbirlerine saygı duyacaklardı ve cesur adamlar olacaklardı böylece

ön saflarda cesaret gösterebilecekler ve bunu savundukları şeye de nakledeceklerdi. Son olarak, yağmalanmış kamu hazinesinden bir orduyu tedarik edebilmek mümkün olmadığı için, tacirler ve diğer zanaatkârlar para vererek askerleri tedarik edebilirler. Bu şekilde, tacir, zanaatkâr ve çiftçi, eğer fazladan hoşlanıyorsa, onu savunan askere de kendine de bir katkıda bulunacaktı. Ama eğer askere yardım etmek istemiyorsa, hem kendini hem askeri harap edecek, asker açlıktan, kendisi gibi çocukları da kıtlıktan, kuşatmadan ve düşmanların kılıcından harap olacaktır. Ya da bu olmazsa, ihtiyaçtan dolayı köleleştirilecek ve sahiplerine, özgürlüğünden kendine kalan, kolayca ödemek zorunda olduğu şimdiki miktardan daha ağır ve daha büyük vergiler ödeyecek.

Bu Bizanslı vatandaşların söyledikleriydi. İmparator, düşmanlarına karşı hazırlık yapmak için paraya çok ihtiyaç olduğunu söyleyerek, hem onları övdü hem de bu fikirlere katıldı.²⁶¹ [sayfa 76] Eğer kendi kaynakları, günahkâr şekilde herkesin felaketi için savaşan bu insanlar tarafından harcanmasaydı, onlardan toplama ihtiyacı da kesinlikle olmayacaktı. Örneğin, İmparator Andronikos hala hayattayken, birkaç zaman önce büyük savaşlar patlak verdiğiğinde, bizzat kendisi, kamu fonlarının yöneticisi olarak, eğer kamu hazinesi yetersiz kalmışsa, açığı kendi kaynaklarıyla gidermişti.²⁶² Ama şimdi, kazanımları işe yaramaz duruma geldiği için, halktan alınan vergiler kırsal kesimdeki yıkımı gidermeye yetersiz olduğu için, halktan gelecek yardım üzerine odaklanmak zorundaydı, böylece eğer yeterli miktarda parayı toplayabilirse, kolay bir şekilde düşen Roma İmparatorluğu'nu sağlığına kavuşturabilirdi. Bu ve buna benzer açıklamalar yaptıktan sonra, halk için faydalı bir şey başardığı hissiyle meclisi dağıttı.

Kantakuzenos'a savaş açmaya teşebbüs edenler arasında --kendi dükkânlarında iş yapan bankacılar dâhil, sayıca az değillerdi-- bu açık anlaşmadan sonra dahi bazıları hala hoşnutsuz ve kindardı. Her yönden onu itibarsızlaştırmak ve halk yararı için

²⁶¹ Kantakuzenos, imparatorluk ekonomisini kendilerine bağımlı kılan Venedik-Ceneviz ile mücadele etmek için savaş ve ticaret gemilerinden oluşan bir Bizans donanması oluşturmak istemekteydi. Ancak bu durum İtalyan Devletleri ki özellikle de Galata'daki Cenevizliler tarafından pek de sıcak karşılanmayacaktır. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 235-236.

²⁶² Kantakuzenos'un burada sözünü ettiği hadise III. Andronikos'un dedesi II. Andronikos'a karşı giriştiği askeri harekâta dostu III. Andronikos'a finansal olarak destek sağlamasıdır. Bkz. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. I, s. 152-169; Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 38.

faydalı bir şeyler yapmasını engellemeye çalışıyorlardı. Kendi günahkârlıklarını olabildiğince saklamaya çalışıyorlardı böylece imparatora karşı yapılan savaşın Roma egemenliğine zarar vermediğini göstermeyi amaçlıyorlardı, barıştan ve imparatora tabi kılındıktan sonra dahi, kötülük yapmaya hala devam ediyorlardı. Para vermeyi reddetmekle sorun yaratmaya başladılar ve diğerlerini de aynı şekilde yapmazlarsa şimdi iyi görünüş ve iyi niyet maskesi altındaki imparatora izin verirlerse [sayfa 77], korkunç acılar çekeceklerini söyleyerek ikna etmeye başladılar.²⁶³ Mücadele devam ederken, O, surların dışında kamulaştırma hareketine başladı ama içerdekilerde para da dâhil hiç bir şey alamıyordu. Artık, dışarıdan aldığı her şeyi kaybetmişti ve savaşları hazırlıkları ve benzeri şeyleri bahane göstererek içerden bir şeyler almayı umuyordu, ama kendisi açık bir şekilde güç kullanmayı ve onları yenilgiye uğratmayı düşünmediği sürece hiçbir, içerdeki adamları ellerindeki parayı vermeye ikna etmek için yeterli değildi. Bu durum, diğerlerinin yayılıp kargaşa ve keşmekeş yaratmasından ve herkesin parasal katkı yapmayı reddetmesini sağlamasından, açık ara daha kötüydü.²⁶⁴

İmparator bunu öğrendiğinde, sonunda komplocuların günahkârlığının farkına vardı ve insanları bu tür şeyler yapmak için ayartanlara karşı cezalandırma yoluna girdi, bazılarının mantıksızlığı yüzünden herkesin güvenliğini dikkate almamanın adalet ve dürüstlüğü dışında kalması aptalcaydı. Yine de, çekici bir nedenle bahane yaratmasına rağmen, onları cezalandırmadı ve yaptıklarını umursamamayı tercih etti, çünkü bu şekilde ilk olarak savunmayı ön plana aldığı izlenimini verecekti aksi takdirde, herkesin iyiliği adına hareket etmek yerine İmparatoriçe Anna'yı desteklediklerinden dolayı bu adamları cezalandırıyormuş izlenimi bırakacaktı. Saldırmak üzere olan düşmanlara karşı ileri hazırlıklar yapamadığından kızgın ve kederliydi. Aksine düşmana karşı gelebilir ve aynı zamanda para toplayıp gerekli hazırlıkları yapabirdi. Bundan dolayı o iyi bir plan yapmaktan alı koyuldu [sayfa 78] ve sonra durum daha kötüye gitti. Eğer o sırada imparator harekete geçmek

²⁶³ İç savaş esnasında mal varlığının çoğunu yitiren halk ve mevcut düzenden menfaat sağlayan zenginler (ki bu insanlar Galata ile işlerinin bozulmasını istemeyen iş adamlarıdır) Kantakuzenos'un talebini karşılıksız bırakmıştır. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 42; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 235-236; Miller, *a.g.t.*, s. 297.

²⁶⁴ Kantakuzenos 1348 yılında yeni bir donanma yapılması için talimat vermiş. Gemi yapımı için ihtiyaç olan paranın toplanması için Constantine Tarchaneiotes görevlendirerek, bu paranın gerekirse zor kullanılarak başkent ve Trakya'daki halktan toplanmasını emretmiştir. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 69.

isteseydi, denizi kontrol etmek için bir deniz gücü kullanır ve Galata'daki Latinlerin egemenliğindeki Romalılar bu kadar acı çekmezlerdi.

Kısa bir süre sonra başka bir komplo ortaya çıktı. Daha önce imparatora savaş açmış senatörlerden bazıları, aynı fikirdeki diğerleriyle birlikte imparatoriçenin haberi olmadan bir komplo kurdular, genç ve daha olgunluğa erişmemiş İoannes'i da kandırdılar. Kayınbabası ile birlikte Galata Hisarı'na kaçarak imparatora karşı bir savaş açmak istediler, birçok Bizanslının da onlara katılacağını ummaktaydılar. Ancak imparator komployu öğrendiğinde, komplocular cezalandırıldılar ve hapse atıldılar. Kısa bir süre geçtikten sonra, imparator bağışlayıcılığını gösterdi ve onları hapisten çıkardı ve hepsine mevkiine uygun davranmaya devam etti.

14. Resmi Memurların İmparatorla Konuşması ve O'nun Cevabı [sayfa 79]

İmparator Kantakuzenos'un savaş zamanı yoldaşları arasında en belirgin olanı ortaya çıkmış ve hiçbirinin aldatmaksızın onlarla ilgilenmediği, yerine, saldırmak ve yok etmek için fırsat kolladığı genç İmparator ve annesi imparatoriçeye hizmet etmek için adaletsizce yemin etmeye zorlandığını iddia etti. Eğer, savaş sırasında büyük zorluklara katlanmış olan, muzaffer şimdi düşmanına hizmet etmeliyse ve yeminler yüzünden onların yüzüne bakamıyorsa ve eğer yenilen yeminleri gözlemleyerek kendisini fethedeni yönetiyorsa ve bu yeminden vazgeçmeyi arzuladıklarında onları katledebiliyorsa, bu zeki insanlara delice gelebilirdi. Sadece düşünün! Eğer var olan senaryo başarılı olsaydı ve imparator ve partisi yenilseydi, hiçbir şey onları savaşı genişletmekten alıkoyamazdı, aynı kötü koşullara dayanacaklardı, kendi yakınlarına karşı savaşıacaklar, ayaklanma başlatacaklar ve haciz, hapis ve bunun gibi şeylere maruz kalacaklardı. Onlar yeminlerinden geri alınmalarını istediler ve çıkarlarına ne iyi geliyorsa onu yapabilecek duruma dönmeyi istediler. Bundan önce, onlar O'nun tarafından gönülsüzce yemin edilmeye zorlanmışlardı. Şimdi muhalefet inancı kırdığından, kendileri için biraz fikir almak isterlerse hiç bir kınama olamazdı.

İmparator Kantakuzenos'u savunan resmi memurlar bu şekilde konuştular. İmparator diğerlerinin hata işlediği yerlerde hatalar bulmanın bazı insanlar için [sayfa 80] doğru olduğunu inkâr etti. "İmparatoriçe mesela, neler olduğunun farkında değildi. Görünüşte herkesin yemin ettiğini gözlemledi, genç varis, oğlu, onlarla işbirliği edip

bize karşı gelmesine rağmen, gençliğinden dolayı bir cezayı hak etmiyordu.” İmparator özellikle komplocuların aptallığı ve mantıksızlığı karşısında şaşırđı, imparatoriçe ve çocuklarına karşı gösterdiği tüm iyi niyetten sonra, onun hakkında hala kararsızdılar ve sonuna kadar onlara iyi niyetli olup olmayacağını tartışıyorlardı. Daha önce hiçbir Romalı imparatorun yapmadığı şekilde önemli durumlarda cömertliğini gösterdikten sonra, imparatoriçenin destekleyicileri için tüm bunları iyi niyetinin göstergesi olarak görememek mantıksız mıydı? Aslında, Eski Roma imparatorları oldukça cesurdu, düşmanları yendikten ve tüm hâkimiyeti kendi elinde topladıktan sonra daha önce imparator olanları yönetici olarak seçerdi. Daha da ötesi, eğer birinin doğru söylemesi gerekirse, hangi imparator belirli bir süre için, işleri kontrol ettiği sürece, eş yöneticilerine daha fazla egemenlik vermeye, bu egemenliğin onlarda kalmasına ve çocuklarının miras almasına izin vermeye cesaret etti? Hiçbiri! Bunun nedeni, başkalarından kendilerine geçen bu güç kadar hiçbir şey onları ilgilendirmezdi. İmparator için durum bu değildi ama ilk başından beri, ölümünden sonra bile, [sayfa 81] arkadaşlarının çocuklarının kurtarıcısı ve muhafızı olarak görünmek konusunda huzursuzdu. Daha sonra tahta çıktı, bu ne kendi tercihiydi ne de imparatorluk değerin arzusu haricindeydi -kendi mevkiinde kalabilir ve aynı onurdan keyif alabilirdi- ama ihtiyaçtan dolayı, iç savaş artık başladığından dolayı tahta çıktı. Bir savunma yapılmadan ölüm cezasına çarptırıldığı için kendini başka hiç bir yolla kurtaramazdı.

Sonra, O, böyle önemli işaretlere bu insanlar inanmasalardı, hiçbir şey bu kadar dikkat çekici olmayacaktı dedi, aslında, olayların net sonuçlarından sonra bile, eğer onun hala imparatoriçe ve çocuklarına kin beslediğini düşünüyorlarsa, hatayı kendilerinde bulmakta haklı olabilirler. Eğer böyle bir planları vardysa, Bizans'ı güç kullanarak aldığıında, şehri silah zoruyla ele geçirdiğinde ve imparatoriçe tüm ihtiyaçlardan mahrum bırakıldığıında çocuklarıyla birlikte sarayda kuşatıldığıında, işbirlikçileri hala komplo kurarlarken, her şey kuşatılırken, hiçbir fırsatı kaçırmamalıydı. O zaman, her şeyi kolayca yapabileceği zaman, hiçbir şeyi veya en mutlu şeyi yapmayı arzulamadı, sadece en iyi şeyi yapmayı istedi; Yapılan yanlışlar için affetme sözü verdi, hiçbir baskı olmaksızın kızını genç imparatora verdi ve aşırı anlamsız şeylerden vazgeçmeyip, bir zamanlar imparatorun düşmanı olarak görüldüğünü düşünenler veya şüphelenenler [sayfa 82] şimdi ne düşünürse

düşünsün, en büyük iyiliğin olmasını bekleyenlerin bile ummadığı bütün bunları yaptı.

“Hizmet etmesine izin verin” dedi, “Bu kişilerin kibirlerinin reddi olarak ve aynı zamanda yapmış olduğunuz talebin cevabı olarak.” Her ne düşünüyorsanız ne olasıdır ne de doğrudur. Benim damadımı öldürmem ya da kızımla evliliğinden sonra onu imparatorluk mevkilerinden mahrum etmem mümkün değildir. Ne de kraliçeyi bilgisi dışında yapılan suçlardan suçlamak, ama herkesten onlara iyi niyet göstermesini ve saygı duymasını istiyorum. Ama komployu başlatan akılsız insanlar için, yalancı şahitlikleri için cezalandırılmalarını talep ediyorum. İmparator bu sözleriyle imparatoriçe ve damadına karşı olumsuz bir hareket alacağını düşünenlerle ters düştü. Ancak onlar çabalarının sonuçsuz kalacağını anlayınca, boşa kürek çektiklerini anlayınca, onu ikna etmekten vazgeçtiler ve onu iyi bir şeyler planladıkları yönünde ikna edeceklerini düşünerek, İmparatoriçe İrene'nin yanına gittiler.[sayfa 83]

15. İmparatorun Oğlu Matheos ile Bazı Günahkâr Memurların Komplosu

İmparatoriçe onları aynı tavırdaki, hatta daha ciddi kabul edince ve onlardan Romalıları tekrar kötü bir duruma düşürecek girişimlerini durdurmalarını isteyince, bazıları onun kınamasından utandılar ve tamamen sustular. Diğerleriyse, hayatı kafa karışıklığı ve kargaşa ile dolu olanlar, bir süre sessiz kaldıktan sonra, imparatorun oğlu Matheos'u Didymoteikhos'u ve Adrianapolis'i ve civarındaki yerleri ele geçirmek ve egemenliğini kurma konusunda ikna ettiler.²⁶⁵ Matheos'un isyancılarla devrim için bahanesi şuydu: babası imparator sayısız emek ve tehlikeden ve damadına duygusal yakınlık gösterdikten sonra düşmanı yendiğinde, imparator bütün iyi niyetiyle, sadece onu değil onun yanındakilerini de seçecekti. Dahası, rakiplerinin neleri ele geçirdiğini kendi adamlarının açığa çıkarmasına dahi izin vermedi, onlara sadece rakiplerinin onlardan neler sakladığına bakmasına izin verdi. Matheos aynı zamanda şunu iddia etti, babası her adımını genç adamın, şu anda yemini reddeden

²⁶⁵ Nikephoros Gregoras 1347 yılı yazında ortaya çıkan Matheos isyanına dair oldukça detaylı bilgi vermekte olup Matheos'u isyana kıskırtan ana figürün de dayısı İoannes Asen olduğunu belirtmektedir. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 798-799. Kantakuzenos ise hiçbir zaman isim zikretmese de dolaylı bir şekilde bu imâda bulunmuştur. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 49; Miller, *a.g.t.*, s. 302.

ve yandaşları ile kaçmayı düşünen birinin, hâkimiyetini sağlamlaştırmak için atmıştı. Eğer plan başarılı olsaydı, hiçbir şey Matheos'u ve aynı şekilde diğerlerini tekrar savaşta olmaktan, kendi güvenliklerini tehlikeye atmaktan alıkoymayacaktı. Bu durum, onu tehlikenin farkındayken böyle eylemsiz kalmak ve zaman harcamak istemediği düşüncesine sevk etti [sayfa84]. Eğer İmparator Kantakuzenos'un damadı tüm imparatorluğun kontrolünü ele geçirecekse, Matheos'un babasının, yani imparatorun ölümüyle ya da başka şekilde, kendi ve arkadaşları tehlikenin dışında kalacaktı. İmparator Kantakuzenos'un damadının herhangi bir zamanda kendisine atılacağını, ancak bir şekilde kendisini savunacağını ve kurtulmaya çalışacağını düşünmedi. İmparatorun oğlu olduğu için imparatorluğa karşı çıkma ihtimallerinin bulunmadığına ve sadece babasının gücünü miras aldığına inanıyordu.

Komplocular adı geçen şehirlerin kontrolünü ele almak ama kendilerini kalan Roma topraklarından tamamen mahrum bırakmamak için komplo kurdular. Bunun yerine, isyandan sonra Matheos'un babasına imparatora gidip yeminlerini kabul etmesini isteyecekler böylece buradaki ordu nereye isterse onunla birlikte hareket edecek, ama şehirlerdeki hâkimiyet babası yaşıyorken ve babası öldükten sonra da Matheos'un üstünde olacaktı. Böylece Matheos ve arkadaşları güvende kalacaklardı ve İmparator Kantakuzenos'un damadı istese de hiçbir sorun yaratamayacaktı. Bu şekilde genç adamı kandırdılar ve kötülük tohumları ektiler, bu tohumlar daha sonra büyüyecek ve bir kötülük çiçeğine dönüşecekti.

İmparatorun oğlu, rahatsız edici korku ve tehlikeler dolayısıyla bu adamları göz ardı ve onların diledikleri gibi hareket etmeye çalıştı. O daha sonra imparatora, babasına, sorarak bu şehirler üzerinde ömür boyu kontrolü eline almak ve aynı zamanda hem babasının hem de babasının damadı olan imparatorun buyruğu altında çalışmak niyetiyle şehirleri dize getirdi. [sayfa85]

16. İmparatoriçe İrene'nin Oğlu Matheos'a Ziyareti ve Olayların Çözümü

İmparator bunu öğrendiğinde, bu fikirleri ortaya atanlara karşı kontrol edilemeyen bir öfke duydu ve intikam almak istedi. Sonra, öfkesini nezaketle yatıştırmasının ardından, adil davranmanın oğlunu kolayca kazanmasına yardımcı olacağı anlaşıldığından, İmparatoriçe İrene'yi oğlunun babasıyla barışması ve aptalca bir şey

yapmaması için gönderdi.²⁶⁶ Oğlu gözüne görünür görünmez, İrene kolayca tüm şüpheleri ve engelleri ortadan kaldırdı. Ciddi sorunların üstesinden gelecek kadar zeki ve olayları istediği şekilde yönlendirecek kabiliyete sahipti aynı zamanda, oğlu Matheos'u diğer oğullarından daha çok seviyor onun tarafından da öyle çok seviyordu. Bu nedenlerden dolayı, onunla tartışmaya bile gerek duymadı sadece emir verdi ve oğlu her şeye itaat etti. İsyana neden olanları ki onlar kan bağı olan akrabalarıydı,²⁶⁷ azarladıktan ve eğer bu tarz şeylere yeniden başvurulursa diye onları en ağır şekilde tehdit ettikten ve oğlunun babasına daha öncede olduğu gibi her yönden sadık olduğunu gösterdikten sonra, geri döndü.²⁶⁸ [sayfa 86]

17. İmparator Kantakuzenos'un Oğlu Andronikos'un Ölümü, Vebanın Başlangıcı

Bizans'a döndüğünde, en genç oğullarından Andronikos'un orada yayılan vebadan öldüğünü öğrendi. İlk defa kuzey bölgesindeki Scythian'larda (İskitler'de) başlamıştı ve sonra tüm sahil bölgesine yayılmış ve bir sürü insani öldürmüştü. Sadece Pontus Trakya ve Makedonya Bölgelerinde yayılmamış aynı zamanda Yunanistan, İtalya ve tüm adalar, Mısır, Libya, İsrail ve Suriye'ye de yayılmıştı.²⁶⁹ Ne bir diyet ne de vücudun gücü bu hastalığa karşı koyabiliyordu. Güçlü ya da zayıf, her vücudu aynı şekilde ele geçiriyordu. Özel bakılanlar da bakıma çok ihtiyaç duyanlar kadar savunmasızdı.

²⁶⁶ Gregoras'a göre Matheos annesinin elçisinin varlığından haberdardı ve annesi Didymoteikhos'a onun yolunu kesmek istemişti. Ancak ne var ki İrene o yolda iken Didymoteikhos'a ulaşmıştır. Nikephoros Gregoras: Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 805; Miller, *a.g.t.*, s. 304.

²⁶⁷ Gregoras'a göre "kan bağı olan akrabalar" deyişi isyanda klit bir role sahip olan İrene'nin erkek kardeşi İoannes Asen'e yapılan imalı bir atıftır. Miller, *a.g.t.*, s. 304.

²⁶⁸ İrene oğluyla yapmış olduğu konuşma sonrasında Matheos'un başlangıçtaki taleplerinin tümünü kabul edildi ve doğu Trakya'da Didymoteikhos'dan deniz kıyısındaki Khristupolis'in dış mahallelerine kadar yayılan topraklar tımar olarak ona verildi. Böylece Matheos imparatorluğun batı sınırlarını Sırlar'a karşı koruyabileceği bir tampon bölgeye sahip olmuştu. Kendisine herhangi bir ünvan verilme de imparatorun altında ama despotun üzerinde bir makam ve rütbenin işaretleriyle donatılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 109-110.

²⁶⁹ 1347 yılı sonbaharında Konstantinopolis'i vuran "Kara Ölüm" diye bilinen bubonic türü veba (Bubonic türü hıyarcıklı veba olarak da anılmaktadır) 1348 yılında doğudan batıya taşınarak tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Kantakuzenos ve Batılı kaynakların hemfikir olarak hastalığın kaynağını İskitler (Ceneviz kolonisi Kaffa'nın kuzeyinde yaşayan Tatarlar'dır) olarak göstermektedir. Gregoras'da Azak Denizi etrafındaki bölgeleri ve kuzey sahili üzerindeki Tana şehrini hastalığın kaynağı olarak göstermektedir. Kaffa ve Tana Ceneviz kolonileriydi ve hiç kuşkusuz hastalık Konstantinopolis'e yaşamsal gereksinimlerini taşıyan Cenevizlilerin gemilerine giren farelerle taşınmıştır. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 49-53; Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C: II, s. 797-81. Rebülâhir 749 sonlarında (Temmuz 1348) Dimaşk'da bulunan İbn Battûta'da vebadan tafsilatlı şekilde bahsetmiştir. Bkz. Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, s. 94-117.

Özellikle bu yıl aslında başka herhangi bir hastalık ortaya çıkmamıştı. Eğer biri bir şekilde hasta oluyorsa, durumu eninde sonunda bu hastalıkla son buluyordu. Hastalık herkeste aynı seyretmiyordu ve doktorların çabaları da faydalı olmuyordu. Bazıları hemen ölmüyor iken bazıları aynı gün ya da saatte ölüyorlardı. İki ya da üç gün dayananlar ilk olarak yüksek ateşle savaşıyorlardı. Hastalık beyne ulaştığında hasta konuşamaz hale geliyor, sanki derin bir uykuya dalmışlar gibi bilinci kapanıyordu. Eğer canlanırlarsa, konuşmak istiyorlar [sayfa 87] ama dillerini oynatmakta bile zorluk çekiyorlardı ve art kafa kemiklerinin etrafındaki sinirler öldüğü için, birçok karmaşık şey söylüyorlardı. Hemen ardından ölüyorlardı. Diğer durumlarda ise, hastalık beyne değil ama akciğerlere yerleşiyordu. Hemen ardından içerde göğüs kısmında keskin ağrılara neden oluyordu bir iltihap oluşuyordu. Kanlı tükürük oluşuyor ve hastalar tuhaf kokulu nefes alıp veriyordu. Ateşten kavrulmuş olan boğaz ve dil, siyah ve kanlıyken ilaç az ya da çok hangi dozda verilirse verilsin hasta yine aynı durumda kalıyordu. Çoğu zaman uykusuzluk vardı ve hastaların kolları tutmuyordu. Bazı durumlarda ağızda iltihap oluyordu diğer durumlardaysa vücudun diğer bölgelerinde, bu durum hastadan hastaya değişiyordu. Bazı durumlarda hastada suçiçeği gibi kabarıklıklar oluşuyordu. Bazı hastalarda seyrek ama belirgin iken diğerlerinde belirsiz ama sürekliydi. Ama hepsi bu belirtilerden sonra ölüyordu. Kimi insanlarda tüm bu belirtiler mevcut iken, kimilerindeyse hepsi mevcut değildi. Bazı insanlar için bu belirtilerden bir tanesi bile o insanın ölümüne neden oluyordu.²⁷⁰

Bu hastalıktan kurtulabilen çok az insan tekrar aynı belaya yakalanmıyorlardı ancak hastalık onlara ikinci kez saldırmadığı için hemen kendilerine güveniyorlardı. Bacaklarda ve kollarda büyük iltihaplar oluyordu, hastadan kan alındığında kangren olmuşçasına ağır kokulu bir sıvı çıkıyordu, [sayfa 88] bu hastalığı üstünden attığı

²⁷⁰ Kantakuzenos'un veba hakkındaki tanımı ve hastalığın belirtileri; modern tıp bilgilerine dayalı tanımlamaların karşılaştırılması ve daha önceki Yunan tarihi literatüründeki metinlerde salgın hastalıklar ile ilgili yer alan bilgilerin değerlendirilmesine yönelik olarak iki boyutta değerlendirilmelidir. Tıbbi araştırmalar vebanın bubonic ve pneumonic olarak iki temel biçimini ortaya koymuştur. Bubonic şeklinde iki önemli belirti söz konusudur; lenf bezlerinde, kasıklarda, koltuk altlarında ya da boyunda şişme ve deri üzerinde mor noktaların oluşumu. Pneumonic şeklinde veba bakterisi akciğerlere saldırır ve ciddi bir öksürük ile kanlı tükürüğe sebep olur. Bubonic şekli insana direkt olarak geçmez ama sıçan-piresi (x. chiopis) aracılığı ile sıçandan insana yayılır. Diğer yandan pneumonic şekil ise insanoğlu tarafından direkt olarak bulaşabilirdi. Kantakuzenos hastalığın bu iki şeklini bubonic ve pneumonic olarak net bir şekilde ikiye ayırmayıp hastalığın göstergeleri an akciğerlerle göğüste ağrı yaptığına, ağızdan kan gelmesine neden olduğuna ve deri üzerindeki morumsu noktalar yaptığına değinmiş. Ancak net bir şekilde bubonic veba olarak tanımlayamamıştır. Miller, *a.g.t.*, s. 305-306.

durumunu belirtiyordu. Bütün bu belirtilere sahip bazı insanlar beklentinin tersine kurtarılabilirlerdi fakat hastalığa çare yoktu, bazısını kurtaran tedavi, diğer hastada işe yaramıyordu. Bazıları, diğerleriyle temasa geçince, bu hastalığı kapıyordu, bu da büyük kayıplara neden oluyordu, bu yüzden birçok ev terk ediliyordu; atlar bile sahipleriyle birlikte ölüyorlardı.²⁷¹

Umutsuzluk ise en kötüsüydu. İnsanlar bu hastalığı kapınca kurtulma ümitleri de kalmıyordu. Çaresizliğe kapılıyorlar, kendilerinden vazgeçiyorlar ve hemen ölüyorlardı, çünkü hastalığın büyük ağırlığı da depresyona ekleniyordu. Bu dert öyle bir ortaya çıkmıştı ki, özellikle şunu açıklığa kavuşturmuştu bu ne kendiliğinden ortaya çıkan ne de insan doğasına ait bir talimattı, ancak aşırıya kaçmadan, insanları eğitmek için Tanrı tarafından insanlığa gönderilen bir şeydi. Böyle bir hastalığın sonucunda, sadece bu hastalıktan ölenler değil kurtulanlar da, ruhsal açıdan daha ılımlı oluyorlardı. Bu sırada birçok kötülükten uzak duruyorlar ve erdemli bir kişiliğe bürünüyorlardı. Birçoğu hastalık onlara bulaşmadan fakirlere yardım ediyordu. Eğer hastalığa yakalanmış birini görürlerse, hiç biri acımasız olmuyordu daha önce işlediği günahlardan pişmanlık duyuyor [sayfa 89] ve ruhu tamamen çaresiz ve yardımın ötesinde oldukça, son bir kurtuluş için Tanrı'ya dua ediyordu.

Bu dönemde Bizans'ta birçok insan bu hastalıktan öldü. İmparatorun oğlu Andronikos, hastalığın üçüncü gününde vefat etti. Annesi imparatoriçe, oğlunun ölümünü öğrendiğinde kalbine katlamamaz bir keder saplandı. Ömrü boyunca çocuğunun silinmez hatırasını taşıdı. Genç ve yakışıklı olmasının yanında annesinin istediği tüm eğitime de sahip biriydi. Atalarına layık olduğunu gösterecek büyük beklentiler yaratmıştı.²⁷²

Daha sonra imparator, damadını da yanına alarak, Trakya'nın tüm şehirlerini gezdi. Bunu o zamana kadar bilinmediğinden imparatoru halka tanıtmak ve genç imparatorun babasının izinden gideceğini göstermek için ilk kez yaptı. İkinci olarak, onu bir askerin hayatındaki zorluklara alıştırmak için yaptı. İmparator genç varisin ona uygun şekilde eşlik ettiğini ve yerinde davrandığını oldukça görünce memnun kaldı. Bir gen olarak olanlara neşeli bir şekilde katlandı ve hayatındaki değişim ve

²⁷¹ Bkz. genel olarak; Philip Ziegler, *The Black Death*, Londra1969.

²⁷² Andronikos Kantakuzenos'un ölümü hakkında bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 129.

zorluklara şikâyet etmedi. Dahası, her şeyi uzun süredir bu hayata alışık olanlar gibi yaptı. [sayfa 90]

18. İmparatorun Papa'ya Elçisi

İmparator Bizans'a geri döndüğünde, Clement'e elçiler olarak Roma'nın piskoposu, hikâyelerin başkahramanı, Sigeros, insanların dava vekili, George Spanopoulos ve Latinlerin arasından imparatora uzun süredir hizmet etmiş olan, Papa tarafından iyi bilinen ve uygun görülen Francis adında bir adamı seçti. Elçinin amacı imparatorla alakalı Papa'nın kulağına gelen dedikoduları silmekti. İmparator Papa'nın onun savaş sırasında Romalıları katleden ve köle yapan barbarları müttefik olarak kullandığını bildiğini biliyordu. Bu sebeple, Papa'ya bunları ne için yaptığını mutlaka açıklamak istiyordu, savaş yüzünden böyle bir karar almak zorunda kalmış ama barbarlarla bir dostluk kurmamıştı.

Sonra Papa, kendisi ve İtalya'daki ve Batı'daki diğer liderler sınırdaki bu barbarlara yönelik mücadelesini sordu ve hükümdarlığı boyunca bunun arkasında duracağını söyledi. Barbarların bozguna uğratılmasından ve yağmalanmasından memnun olacağını ve en kapsamlı şekilde yardımcı olacağını söyledi, sadece orduların Asya'ya güvenli geçişini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda kendi kumanda ettiği bir orduyla müttefiklere katılmak istediğini de söyledi. Kendinden önceki imparatorların başarılarını kabul ediyordu [sayfa 91] ama istekliliği ve barbarların yıllardır Hristiyanlara çektirdiklerinin aynısını onlarında çekmesini görme isteğini hiç kimse ile eş değer değildi. Elçinin benimsedikleri bunlardı ve her şey imparatorun istediği şekilde uygulandı.

Elçiler Papa'ya niye geldiklerini açıkladıklarında, papa konuşmanın anlatımını ele aldı ve her şeyi sanki savaşta bulunmuşçasına ayrıntıyla anlattı. Elçiler şaşırdılar ve her şeyi nasıl bu kadar iyi bildiğini sordular. Papa her şeyi savaşın başından sonuna kadar Bizans'ta imparatoriçe ile kalan Savoylu İsabella'dan öğrendiğini söyledi. İmparator Bizans'ı aldıktan sonra, evine geri dönerken Papa ile buluşmuş ve her şeyi ona eksiksiz hiçbir şeyi saklamadan anlatmıştı. Papa imparatoru övdü ve onun adına dua etti çünkü imparator rakiplerini yendiğinde kendine kötülük edenlere karşı, haksız bir şekilde kendine savaş açılmasına, dalkavuklar tarafından suçlanmasına

rağmen kötü davranmadı, savaş boyunca birçok zorluğa katlandı, tüm bu olanlar ondan fazlasıyla yararlananların elinden çıkmaydı. Papa onu itibarını kazandığı için ve imparatoriçe ve çocuklarına yaklaşımından dolayı övdü. Aynı zamanda rakiplerine karşı iyi ve anlayışlı olduğu için övdü, çünkü onları cezalandırmamış ama cömert bir şekilde dönüşlerinde ödüllendirmişti. Özellikle onu evlilik kızı ve genç imparatoru evlilik bağı ile bağlaması ve ona imparatorluk mirasını bırakması dolayısıyla övdü [sayfa 92].

19. İmparatora Papa'nın Elçisi

Papa imparatorun elçilerine tören alayında, oturmada, toplantıda ve diğer konularda en prestijli pozisyonları verdikten sonra yollarına gitmelerine izin verdi.²⁷³ Papa büyükelçi olarak, biri Friars Minor'ın emrinden William diye çağırılan ve diğeri de Vaizlerin Emrinden Hugo Spert diye çağırılan, iki piskoposu görevlendirdi. Onlar özellikle erdemi şevkle arayan ve laik bilgiyi tüketen öğrencilerdi. Bu sebeple konuşmada en memnun ve tartışmada en ikna edici onlardı. İmparator onları büyük bir mutluluk ve onurla karşıladı ve her gün onlarla sohbet ederek zaman geçirmekten hoşlanıyordu.²⁷⁴ Onlar da imparatorla geçirdikleri zamanlara büyük önem verdiler. Her gün kendisine önerilecek konuyu ve unutulmamaları için bu önermeler hakkındaki tartışmayı yazdılar. Bu yazdıklarını İtalya'ya geri götürerek ve Papa'ya ve onun bilge yardımcılarına vererek, bu işlerde imparatoru büyük bir adam olarak ortaya koydular ve sözel olarak beyan ettiler. Ancak bu daha sonra meydana geldi.

Geri dönüşlerinden kısa bir zaman sonra, elçiliklerinin konusunun olan İmparatorun bilgisini verdiler. Papa'nın değindiği ilk nokta, Kantakuzenosların genç imparator ve annesine emekleri için şükran duaları sunmak [sayfa 93] ve ayrıca ona teşekkür etmek oldu çünkü o insanların beklediği gibi böylesi büyük bir savaşın peşinden gideceği, böylesi bir düşmanlığı ateşkes ile kıracağı ve rakiplerine karşı böylesine bir nefreti büyüteceğine, daha önce olanlarla ilgili hiçbir şey belirtmemişti, ancak savaşın sonuçlarını ortaya koymak için yaptıklarının yeterli olacağını düşünmüştü.

²⁷³ Yunan elçileri Avignon'dan 15 Nisan 1348 tarihinde Clement'in yazdığı bir mektup ile ayrılmışlardır. Miller, *a.g.t.*, s. 314.

²⁷⁴ Papa yaklaşık iki yıl kadar bir süre geçtikten sonra, Kantakuzenos'un önerilerine cevaplamak için elçilerini göndermiştir. 13 Şubat 1350 tarihinde yola çıkan elçiler muhtemelen iki ay sonra Nisan 1350'de Konstantinopolis'e ulaşmışlardır. Miller, *a.g.t.*, s. 314.

Sanki o esnada yeni bir şey hiç olmamış gibi, doğal duruşunu korumuş, babaları öldükten hemen sonra himayesine aldığı imparator çocuklarına hem iyi niyetini hem de ilgisini sunmuştur.

Papa daha sonra barbarlara karşı bir seferden bahsetti ve Roma'nın eski piskoposları için son derece endişe verici bir durum olmasına rağmen bunu İtalya prenslerle konuşmak konusunda niyetinin olduğunu söyledi. Hristiyanları barbarlardan kurtarmak için herkesi çağırdı ve o mümkün olduğu kadar çok para bağışlamaya ve mümkün olduğu kadar büyük bir orduyu toplamaya cömert bir şekilde hazırды.²⁷⁵ Bu dönemde, imparatorun sözleri ve elçileri Papa'da daha çok heyecan uyandırmıştı ve kendisine barbarlara karşı Mesih'e inanmayı seçenler adına bir savaş başlatarak gösterdiği coşku için teşekkür etti. İmparatorun Romalılar tarafından tanınmak için çabaladığı iyi planlara ek olarak, kiliselerin birleşimi için çalışacağı ve onun aracılığıyla [sayfa 94] İsa'nın ayrılan kollarının birleşirse tüm insanlar adına büyük bir mutluluk duymanın yanı sıra; cennetteki güçler ve Tanrı adına da mutlu olacağını söyledi.²⁷⁶ Böylece Papa, piskoposları aracılığıyla sunumlarını yaptı.

20. İmparatorun Papa'ya Cevabı

İlk olarak imparator, Papa'nın ona karşı gösterdiği iyi niyet ve Hristiyanların düşmanı barbarlara karşı var olan hırsından dolayı teşekkür etti. Barbarlara²⁷⁷ karşı yapılacak savaştan iki nedenden dolayı mutlu olacağını söyledi: ilk olarak, adlarını İsa'dan alan herkesin iyiliğine olacaktı, ikinci olarak ise kendi de bu iyi mücadeleyi başlatan taraflardan biri olacaktı. Kendi de gemiler, paralar, ordular ve atlarla, sahip olduğu her şeyle bu mücadeleye hazırlandığı için, böyle bir amaç uğruna ölmenin en büyük kazanım olacağını düşünmekteydi. Ayrıca, İsa'nın ayrılan kollarını birleştirmeye, kiliselerin barışı ve birleşmesine yönelik istekliliğini sözleriyle tam anlamıyla ifade

²⁷⁵ Papa'nın 1350 yılındaki mektubunda da görüldüğü üzere Kantakuzenos, batının askeri desteğine çok fazla ihtiyacı vardı ve bu iki yıllık dönem boyunca Avignon'a bu amaçla pek çok kez elçi gönderilmişti. Papa ise Kantakuzenos tarafından beklenen elçiyi göndermeyi erteleyerek bunun yerine 31 Mayıs 1349 tarihinde gecikmeyi anlatan bir mektup göndermiş ve bu mektupta üzerindeki iş yükünü ve vebadan dolayı birçok diplomatının ölmesini gerekçe olarak sunmuştur. Papa'nın bahsettiği iş yükü hiç şüphesiz İngiltere-Fransa arasındaki Yüzyıl Savaşları ve Umur Bey'in ölümünden sonra 1348-1350 yılları arasında İzmir'e ilerleyen Haçlı ordusu idi. Miller, *a.g.t.*, s. 314-315.

²⁷⁶ Bu kiliselerin birleşmesine dair herhangi bir müzakere için ilk işaretti. İlginçtir ki, Kantakuzenos'un değerlendirmelerinde konu ilk olarak Papa'nın imparatora mesajında su yüzüne çıkar.

²⁷⁷ Sözü edilen barbarlar; Türkler ve kendileri ile aynı inançtan olan Sırp hükümdarı ve Bulgar Çarı idi.

edememişti. Ama tam tersine, öyle bir durum, noktadaydı ki, eğer ki bu uyum için bir şey feda edilecekse, sadece kolaylıkla teslim olmayacak, aynı zamanda bıçağı da kendine saplayacaktı. Ya da eğer vücudunun külleri kiliselerin birleşmesini kesinleştiriyorsa, [sayfa 95] kendini yakacak odunları ateşe ilk kendisi atacaktı.

Ebette, diğerlerine eşit olan, bu büyük ve harika çalışma, aynı şekilde düşünmeden ve dikkatsizce yapılmamalıydı. Aksine, daha önceki soruşturmaya değecek kadar düşünmeli ve gerçekten neyin iyi olduğuna dair her ilgiyi göstermeli ve bu nedenle inançla ilgili doğru ve güvenli görünen bir seçim yapılmalıydı. Diğer bir yandan, insanlar için kim ne kadar kaybetmiş, kim ne kadar kâr etmiş içeren dünyevi işleri hesaba katmak ve bu planlar göz önüne alındığında bütün ilgiyi ona göstermek ve diğer bir yandan, ne zaman cennet ile alakalı işler ve inanç ile alakalı değişmez doktrinler hakkında tartışma olursa, bu meseleler hakkında çok az düşünmek ve sadece bu kadar yüce bilgiye yetecek kadar güvenmek aptallıktı. Baştan beri kiliselerdeki ayrılığı yaratan belliydi. Şu anda Roma kilisesi tarafından öne sürülen doktrini ilk kez ortaya koyanlar, kendilerine fazla güvenmiyorlardı veya diğer kiliseleri küçümsemişlerdi, ancak diğer kiliselerin liderlerine bunu inceleme fırsatı sunmuşlarsa, kötülük bu aşamaya gelmez, İsa'nın üyeleri bölünmez, birbirleri ile savaşımazlardı. Böylelikle, bu doktrinler söylenmiş olsaydı, herkes tarafından benimsenmiş olacak ve bir mücadele olmayacaktı ya da söylenenden ayrı bir şey olmasaydı, sessizliğin ve unutulmuşluğun derinliklerinde herkes tarafından aynı şekilde benimsenmiş olacaktı. [sayfa 96] Bu, İncil'in ilk vaizleri tarafından yapılan en eski yoldu. Aslında Paul, İncil'i havarilerle paylaşmıştı, üçüncü cennetle görevlendirilmiş ve kutsal bir işi başlatmış olmasına rağmen beyhude koştuğunu ve vaizliğin Tanrıyı memnun etmediğini korkarak söylemişti. İlk Palaiologos imparatoru Mikhael tarafından yapılan şey başarılı olmamıştı; ama ayrım giderek derinleşmiş ve zor hale gelmişti.

"Bu nedenden dolayı ben kendim inanç için her şeyi net bir şekilde ortaya koyan ekümenik bir konsey karşısında kazanacağımı hiç düşünmüyorum. Ben kendim yeniliklere karşı en titiz dikkati göstereceğim ve diğerlerine de, sadece kilise ve Hristiyan birliği için değil kendi adıma da baskı yapacağım. İnançla alakalı olarak piskoposların ortak fikirlerine uyacağım ama bu olmazsa hiçbir yeniliği kabul

etmeyeceğim. Aynı zamanda, tüm piskoposların ve kilise dogmalarının tüm diğer efendilerinin ilk başta zor görünse de eğer bu zorluklara kulaklarını tıkarlarsa bunun için istekli olacağını düşünüyorum. Ayrıca, [sayfa 97] eğer dediklerini hemen ve hiç araştırmadan kabul edersem ileride sizin tarafınızdan güvenilir olarak görüleceğimi sanmıyorum. Ataları tarafından kendisine bırakılan ve içinde büyüdüğü şeylere tam olarak kendini adayamadıysa, yeni olaylar karşısında bir adam neye tam olarak güvenecek, bos mu verecek? Bu nedenlerden dolayı, eğer size de uyuyorsa, bu konularla alakalı olarak en kısa zamanda doğunun ve batının piskoposlarının hazır bulunacağı bir ekümenik konseyin toplanması gerektiğini düşünüyorum. Bu yapıldığı zaman, Tanrı vefalı olacak, bizim gerçeğin yolundan çıkmamıza izin vermeyecektir.

Eğer önceden olduğu gibi Asya ve Avrupa hala Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altında olsaydı, sinodu (kilise meclisini) toplayacaktık. Ancak, şu anda bu Papa buraya gelemediğinden dolayı mümkün değil ve ben kendim devam eden savaşlar ve her yandan gelen barbar saldırılarından dolayı İmparatorluktan kolayca ayrılamıyorum. Eğer babamız Papa'ya da uyarsa, denizin ötesinde özel bir noktada, her iki tarafa da eşit uzaklıkta bir yerde buluşacağız. Bu şekilde bir araya geleceğiz; Batı'dan Papa ve piskoposları ve ben patriklerle ve onların altında çalışan piskoposlarla. İnanıyorum ki Tanrı bizi eli boş göndermeyecek, insanlığı sevdiğinden dolayı, bizi gerçek hakikate ulaştıracaktır." [sayfa 98]

Son olarak imparator, eğer sinodun (kilise meclisinin) toplanması Papa'yı memnun edecekse, ona en kısa zamanda gerekli hazırlıkları yapıyor olduğunu belirten ve buluşmak için uygun zaman ve yeri açıklayan bir mesaj göndermesi gerektiğini ekledi. Kendisinin de patrikleri ve diğer piskoposları toplamak için zamana ihtiyacı vardı. Böyle bir cevabı imparator, Papa'nın elçisine verdi. Bu gönderilen piskoposlara oldukça iyi göründü. İmparator'dan, daha önceki yararlarına eklenen, birçok hediye aldıktan sonra yola çıktılar. Papa'nın huzuruna geldiklerinde, olanları bildirdiler ve imparatoru övdüler, yazdıkları günlük raporları gösterdiler. Papa synod'un (kilise meclisinin) toplanmasından memnun olacağını ve en kısa zamanda ulaşacak şekilde İmparatora piskoposların toplanmasının en uygun olacağını bildirmek üzere haber yolladı. Sonuç olarak, kendi emri altında tüm piskoposların

toplanması ve sinodun (kilise meclisinin) olacağı yerin ve zamanın kararının verilmesi gerekliydi.

21. Papa'nın İmparatora Mektupları

Kısa bir süre geçtikten sonra, Papa'dan imparatora mektuplar ulaştı,²⁷⁸ synodun (kilise meclisinin) ertelenmesinin ihmalcilik olarak görülmemesini söyledi [sayfa 99], kiliselerin birleşmesi her şeyin üstündeydi ve özellikle en acil olanlar arasındaydı. Ancak, İtalya'da büyük bir savaş başladığından ve büyük krallar birbirlerine karşı savaştığından, Papa için en uygun geleni, ruhani liderleri olarak, savaşanlarla konuşmak ve savaşı bir tarafa bırakarak barış yapmaları konusunda ikna etmekte. Bu umduğu gibi sonuçlandığı zaman, başkanlığında synodun (kilise meclisinin) toplanması için bir plan yapılması, bunun için yer ve zaman belirlenmesi ve kiliselerin birleşmesine uyum içinde çalışmak için bir engel kalmayacaktı.²⁷⁹

Bunun üzerine imparator, kiliselerin birleşmesine yönelik gösterdiği istekliliğe ve alakaya teşekkür etmek için, Papa'ya Galata'da yaşayan, İoannes adında vaiz olan arkadaşlarından birini yolladı. Yine Papa ile aynı düşüncede olduğunu düşündü: bu ayrılığı sona erdirecekler olarak kiliseleri üzen bu durumu savaşın miskinliğinden dolayı görmezden gelemezlerdi. Bu müzakerelerin ortasında Papa Clement öldü ve tekrardan bir synod (kilise meclisi) fikri ortadan kalktı.²⁸⁰

²⁷⁸ Kantakuzenos'un burada hangi mektuplardan söz ettiğini tahmin ettirmek olanaksızdır. Papalık kayıtlarına da geçen Clement tarafından 28 Haziran 1350 tarihinde bir elçi gönderilmiştir, ancak bu elçi 13 Şubat 1350 tarihinde başkente gelen ilk Papalık elçisinin raporuna dair bir cevap olamazdı. Burada bahsi geçen mektuplar, Clement'in 6 Aralık 1351 tarihindeki ölümünden önce herhangi bir zamanda yazılmış olmalıydılar. Papa 1351 Eylülündeki seferi askıya alsa da halefleri kiliselerin birleşmesine dair isteklerini korumaktaydı. Mektuplarda yalnızca kiliselerin birleşmesine ait tasarıların bulunduğu göz önüne tutulursa Eylül 1351'den sonra yazılmış olması güçlü bir ihtimaldir. Bu teori ışığında Papa'nın dikkat çektiği büyük savaş olan İtalya'da ki Venedik-Ceneviz Savaşı'nda Haçlı Seferleri'nin ertelenmesinin arkasındaki ana sebeptir. Miller, *a.g.t.*, s.319. Haçlı Seferi planının sonu için bkz. ayrıca; Paul Lemerle, *L'Emirat d'Aydın, Byzance et l'Occident: recherches sur "La geste d'Umur Pacha"*, s. 235, no. 2.

²⁷⁹ İtalya'daki büyük savaş Venedik ve Ceneviz arasında büyüyen açık uçlu düşmanlığın da bir göstergesiydi. Mücadele yavaş yavaş Türkler'e karşı oluşturulan Batı ittifakına da sıçramış. Venedik, Ağustos 1350'de VI. Clement'e yazdığı mektupta Cenevizliler ile içinde bulunduğu savaş nedeniyle İzmir'in savunmasında görev alamayacağını belirtmiştir. Paul Lemerle, *L'Emirat d'Aydın, Byzance et l'Occident: recherches sur "La geste d'Umur Pacha"*, s. 233; Miller, *a.g.t.*, s.319-320.

²⁸⁰ Kantakuzenos Papa VI. İnnocent'e Dominik asıllı Peralı John'u göndermiştir. Zira Papalık kayıtlarında Clement'in 1350 Haziran'ın da Konstantinopolis'e yolladığı elçiden sonra Avignon'a Bizans'tan gelen iki elçilik heyetinin daha geldiği (15 Mart 1353'den önce ve 27 Ekim 1353'den önce) bilgisi yer almaktadır. Elçilik heyetleri her ne kadar VI. Clement'in ölümünden sonra Papalık Sarayına ulaşmışlarsa da kiliselerin birleşmesine yönelik planları halefine de aktarmışlardır. Ancak

22. Medeia Şehrini Teslim Eden Dobrotica ile İmparator Arasındaki Anlaşma [sayfa 100]

Pontus kıyılarında, idarecisi savaş sırasında İmparatoriçe Anna tarafından atanan Dobrotica²⁸¹ olan Medeia'ya²⁸² karşı mücadelede, İmparator damadını da yanına aldı. Barış kurulduktan sonra İmparator Kantakuzenos'a tabi olmak yerine, etrafında büyük bir eşkıya grubu toplamış ve civardaki şehirlere saldırıyordu ve büyük zarara neden oluyordu. İlk başta, imparator diğer daha acil durumlar nedeniyle bunu görmezden geldi, ama Medeia'daki baskınlar zarar vermeye devam edince, imparator önce hem denizden hem de karadan bir kuvvet yolladı ve şehri kuşattı. Sonra, Bizans'a yönetici olarak oğlu Manuel'i bırakarak, Fazzolati'yi görevlendirip savaş gemilerinin yapımını sipariş ederek --çünkü imparator Roma donanmasının deniz kuvvetlerine büyük ihtiyaç duyduğunu görmüştü-- yanına genç imparatoru da alarak kendisi yola çıktı. Medeia'ya vardıklarında, Dobrotica'ya şehri vermesini ve teslim olmasını söyledi. Dobrotica savaşta imparatora karşı gelemeyeceğini anlayınca bir anlaşma yoluna gitti ve şehri ona teslim etti. İmparator Dobrotica'yı ilgiye ve saygıya layık biri olarak değerlendirdiği için onu Romalıların en şereflipleri arasında rütbelendirmiştir.²⁸³

her iki papadan da somut bir askeri desteğin sağlanamaması, Kantakuzenos'un bu birleşmeye dair ilk başlardaki isteğini yitirmesine neden olmuştur. Miller, *a.g.t.*, s.320-321.

²⁸¹ Dobrotica, Karnova şehri yakınlarındaki bir Bulgar eyaletini yöneten Balika'nın oğludur. 1346 yıllarının sonlarına doğru, Anna, zor durumdayken Balika'dan yardım istemiş o da iki oğlunu, Theodore ve Dobrotica'yı, bir ordu ile yardıma göndermiştir. Kantakuzenos'a göre sefer her ne kadar başarısızlıkla sonuçlansa da Dobrotica, Anna tarafından maktul Apokaukos'un kızı ile evlendirilmiş ve Konstantinopolis'te yaşamaya başlamıştı. Dobrotica'nın Medeia'nın idarecisi olarak atandığına dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır ama Kantakuzenos karşıtı olan kardeşlerin 1348 yılı yazında bölgede Anna adına bazı başarılar kazandığını ortaya koymaktadır. Muhtemelen de bu desteklerinden ötürü Anna tarafından Medeia şehrinin idaresi imtiyazıyla ödüllendirilmişlerdi. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 584-585; Miller, *a.g.t.*, s. 324.

²⁸² Medeia, Karadeniz kıyısında bulunmakta olup, Strabon tarafından Salmydessus olarak adlandırılan bölgede bulunmaktaydı. Boğaziçi'ne 100 km mesafedeki şehir, kuzey-kuzeybatı yönünde olup Vyze'nin iç kalesinin doğu kısmınaysa 30 km mesafededir. Bizans dönemi boyunca son derece müstahkem bir hisadır, kapı ve duvarlarıysa hala görülebilmektedir. Miller, *a.g.t.*, s. 323.

²⁸³ Kantakuzenos, 1348 yılında Medeia'a saldırdığını açıkça ortaya koymaktadır. Fazzolati'yi bir donanma inşaa etmesi konusunda görevlendiren imparator, sefer esnasında oğlu Manuel'i de imparatorluktan sorumlu olarak başkentte bırakmıştır. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 63. Makrembolites'in Ceneviz Savaşı değerlendirmesinde de Fazzolati'nin inşa ettiği gemilerin Galata'daki Latinler'e 15 Ağustos 1348 gecesinde saldırdığı yer almaktadır. Miller, *a.g.t.*, s. 322. Gregoras, Kantakuzenos dışında Medeia seferine değinen tek müellif olmakla birlikte kronolojiye değinmeden sadece İmparatorluğun politik bölünmüşlüğüne dair genel bir değerlendirme yapmıştır. Kantakuzenos'un Medeia Seferi için bkz. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 795-797.

Medeia'nın işgalinin üzerine Kantakuzenos, genç imparatora eve dönmesini ve ordunun çoğunu şehirlere göndermesini emretti. Belli başlı toplumsal sorunlar için birkaç adamla birlikte Edirne'ye doğru hareket etti. Yoldayken [sayfa 101] ona sayıları 2000'den bir az sayıda seçilmiş Perslilerden oluşan bir ordunun Hellenspont'tan geçtiği ve Trakya'daki şehirleri yağmaladığı haberi geldi. İmparator o an, yeniden toparlamak için yeterli zaman bulunmamasından dolayı, ordunun dağıtılmış olmasına çok üzüldü çünkü onları tekrar toplaması için yeterli zaman yoktu. Bir ordu toparlamakla uğraşırken Perslilerin ganimetleri toparlayıp Asya'ya doğru yola koyulmasından ve geç kalmış olmaktan korkuyordu. Durumun gereklilikleri nedeniyle mecburen elindeki adamlarla onlara karşı yola çıktı ve ertesi gün Lipix Dağı'nın²⁸⁴ karşısına kamp kuran Perslilere yaklaştı.²⁸⁵

Persliler şans eseri zorlu bir zemine kamp kurmuşlardı ve imparatorun, onun ne kadar yakında ve savaşmaya istekli olduğundan haberleri yoktu. İmparator, savaşa girmek için, ağır silahlı süvariler ile okçulardan ve hafif silahlı askerlerden oluşan ordusunu hendekler ve dar geçitler tarafından kesilen bu zorlu araziye sokmaması gerektiğini düşündü. Barbarların sayıca üstünlüğüne ek olarak zorlu arazi koşulları da onların zaferine katkı sağlayabilirdi. Bu nedenle orduya gizlenebilecekleri ve barbarların ne olup bittiğinden haberdar olmamaları için her önlemin alınabileceği korunaklı bir yerde toplanmalarını emretti. Ve böylece karşılarında kamp kuran barbarlara fark edilmeden günü geçirdiler. Güneş battığında barbarlar kamplarından ayrıldılar ve kafalarına göre yağmalamak için harekete geçtiler. İmparator ordusu ile

²⁸⁴ Lipix Dağı'nın yeri tam olarak bilinmemektedir. Ancak Kantakuzenos'un Türkler üzerine yaptığı askeri harekâtla ilgili olarak yaptığı birkaç yorum bölgenin coğrafi yapısı hakkında bir miktarda olsa bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Gregoras'a göre Türk süvari birlikleri ilk olarak Vyze etrafındaki topraklara baskın yapmıştı. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s.836. Kantakuzenos bu haberi aldığı anda kuvvetle muhtemel Vyze'nin içerisinde geçmiş, Media'dan Adrianopolis'e (Edirne) doğru olan yoldaydı. İki gün sonra imparator, Mesene yakınlarında Adrianopolis'in güney-güneybatısına yaklaşık 100 km mesafede Rodop Dağları'nın hemen güneyinde Türklerle karşı karşıya gelmiştir. Türkler daha sonra da Vyze'nin güneybatı yönünde ilerleyerek Rodop Dağları'nın doğu yamaçlarından Christoupolis ile Komotini arasındaki sahil kesimine ulaşmak için harekete geçmişlerdir. O halde Lipix Dağı'nın Rodop Dağları'nın doğu tarafında bir yerde olması muhtemeldir. Miller, *a.g.t.*, s. 327.

²⁸⁵ Gregoras ve Kantakuzenos'un Türk akımlarına yönelik olarak verdikleri bilgiler genellikle birbirleriyle aynı doğrultudadır. Gregoras, işgaller için 1348 yaz gündönümünü referans vermiştir. Yine Gregoras'a göre birçok Türk boyunun bir araya gelmesinden oluşan işgalci güçler daha sonra iki ana gruba ayrılmışlardır. Piyadeler batı istikametinde ilerleyerek Rodop Dağları'nın güneyinden Didymoteikhos yakınlarındaki şehre ulaşırken, süvari birlikleri ise kuzey istikametinde Vyze etrafındaki bölgeye doğru ilerlemişlerdir. Tarih burada Türk süvari birliklerinin sayısını 2000'den biraz daha az olarak ifade ederken, Gregoras bu sayının 1200 olduğunu söylemektedir. Bkz. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 835-836; Miller, *a.g.t.*, s. 326.

[sayfa 102] fark edilmemek için tüm önlemleri alarak tüm gece boyunca yavaşça hareket ettiler.

23. İmparatorun Perslilerle Karşı Karşıya Gelmesi ve Galibiyeti.

Mücadele ertesi gün her iki kampın Mesene²⁸⁶ şehri yakınlarındayken meydana geldi. Mücadele esnasında Romalılar fırtına tarafından zapt edildi. Ayrıca birçok Persliyi öldürdüler ve birçok kişiyi esir aldılar. Kara Mehmet adı verilen generallerden biri savaşta şehit oldu. Diğeri, Mar Atoumanus, şimdilik ölmekten kurtulan birkaç kişi ile birlikte bilindik bir yamaca çekildi. Konumlarını koruyarak ve bir sürü ok atarak Romalıları tepeden uzaklaştırdılar ve birçok askeri ve atı yaraladılar. Birliklerine geri çekilmeyi emrettikten sonra, imparator çok yakın bir zamanda bizzat Perslilere hiçbir kandırmacadan şüphelenmeden yaklaşımlarını emretti. Onlarla sivil savaş zamanında birlikte yürüdükleri için, onları tanıyordu. Onlar öyle bir kafadaydılar ki, kurtarılmaya umutlarını yitirmektense kendilerini savunurken ölmeyi yeğlerlerdi. Savaşarak cesurca ölmeyi, utanç verici ve onursuz bir esarete değişmezlerdi. Ancak, imparator onları çağırıp, hiçbir utanç içerisinde bırakılmayacaklarını söyleyip, gönüllü bir şekilde kendilerini ona emanet etmeleri ve cesur olmaları için onlara emir verdiğinde, hemen boyun eğdiler [sayfa103] ve ortada tek başına duran imparatorun etrafında toplanarak secde ettiler ve ayaklarına kapandılar.²⁸⁷

İmparator Perslilerle konuşurken ve onları arkadaşlarına rağmen imparatorluğuna karşı şuursuzca yürüdükleri için azarlarken, imparatorun damadı ve Despot olan Nikephoros ve diğer bazı genç soylular düzensizlikleri ve düşüncesizlikleri yüzünden imparatoru tehlikenin eşiğine getirdiler. Çünkü onlar imparatorun etrafında duran Perslilere saldırdılar ve onları öldürmeyi denediler. Tam ortalarında durduğu için eğer isteselerdi imparatoru öldürebilirlerdi ancak onlar kılıçlarını kenara bırakmışlardı. Bu saldırının imparatorun değil de askerlerin düzensizliğinden

²⁸⁶ Boleron Themasi'nin başkenti olan ve II. Basileus'un Bulgar Seferi boyunca ana üssü olarak hizmet veren Mesene ya da antik dönemdeki adıyla Mosynopolis, Kantakuzenos döneminde harabe haline gelmiştir. Mesene, Rodop Dağları ve Christoupolis (Kavala) arasında yer almakla birlikte bugünkü Komotini (Gümölcine) şehrinin 5 km batısındadır. Miller, *a.g.t.*, s. 328.

²⁸⁷ Kantakuzenos'un Türklerle savaşını çok kısa bir şekilde aktaran Gregoras, 1200 atlı Türkten yalnızca 300'ünün imparatorla yüzyüze gelebildiğini, diğerlerininse arkalarına bile bakmadan kaçtıklarını kaydetmiştir. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 839.

kaynaklandığını düşündüklerinden ki gerçekte de olan buydu ona herhangi bir adaletsizlikte bulunmadılar. İmparator onların katledildiklerini görünce onlara Farsça dağlara tekrar koşmalarını ve kendilerini kurtarmalarını emretti. Zira kendisi onların dillerine tamamen yabancı değildi. Persliler dağa kaçtılar ve dokuz adamın ve bir generalin saldırıda ölmelerinin ardından kendilerini saldırıya hazırladılar. İmparator öfke içinde damadı ve askerlerini Perslilerden ayırdı ve onları disiplinsizliklerinden ötürü cezalandırdı. Tepede kalan Perslilere hediyeler sunarak, onları güvenlikleri için kendisine gösterdikleri koşulsuz bağlılıktan ötürü, kurtarmamanın değersiz bir davranış olacağını gördüğünden, serbest bırakıp evlerine gönderdi.²⁸⁸

24. İmparator'un Oğlu Matthew'un Persliler Karşısındaki Zaferi [sayfa 104]

Aynı zamanlarda Chalkidiki Bölgesi'ndeki şehirleri yöneten oğlu Matheos piyadelerden oluşan bir Pers ordusu karşısında savaş kazandı. Gemilerle geçen ve köyleri yağmalayan oldukça büyük bu orduyla karşı karşıya geldi ve onları mağlup etti. Bazılarını savaş sırasında öldürdü, diğerlerini ise canlı ele geçirdi, böylece geriye bir kişi bile kalmadı. O da şans eseri bu savaş sırasında tehlikeye çok yaklaştı. Kontrolsüz bir şekilde düşmanın peşinden heyecanla koştu ve tam hücumla kalkıp ve kılıcını sallamak için dönerken, atı tökezledi ve üzerinden savruldu. Etrafını saran barbarlara karşı kendini yaya olarak savundu ve kılıcıyla ona en yakın olan kişinin kafasını kesti. Askerleri ona yeni bir at ayarlarken, diğer düşmanlar korktu ve kaçtı. Yara almadan ata bindi ve mükemmel bir zafer kazanmayı başardı. Acilen babası imparator'a galibiyetini bildirmek için adamlarını gönderdi. İmparator da aynı şeyi oğlu için yapıyordu. Şans eseri kazananların habercileri yolculuklarının ortasında birbirlerine rastladılar.

İmparator zaferinden sonra Mesene'den Didymoteikhos'a geçtiğinde daha öncesinde hayatı boyunca böyle kronik bir rahatsızlığa yakalanmamış olmasına rağmen bir yıl süreyle böbreklerinden rahatsızlandı. Ancak yedi-sekiz yılda bir sıtma nöbeti geçirirdi o da üçüncü evrede onu hemen terk etti. Savaştan önce bir süre böbrekleri [sayfa 105] ona acı vermişti ancak savaşın hemen ardından hastalık sert bir şekilde bastırdı. Görünüşe göre felakete kendisi davet çıkarmıştır. Bu savaş zamanında kargaşanın uğraşı içerisinde terli terli koşuşturmasından ve dahası, boğucu yaz

²⁸⁸ Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 68-69.

mevsiminde olduğundan dolayı zırhını çıkarması, olması gerekenden daha soğuk bir rüzgâra maruz kalmasından dolayı olmuştur. İmparator oldukça hastaydı ve bir yıl boyunca hastalık kendiliğinden ortadan kalkana kadar o dönemin en hatırı sayılır doktorları olmalarına rağmen, hiçbirini yeteneği yeterli olmamıştı. Doktorlar hastalığın neden ötürü meydana geldiği ya da neden sona erdiğini anlayamadılar. Önceden olduğu gibi besleniyordu, böbreğindeki ağrıdan etkilenmemiş ve yatarak boşa harcadığı zamandan huzursuz olmuş bir şekilde, birkaç kez tüm zorluklara ve ağrısına rağmen ata bindi.²⁸⁹

[24a. Galata ile Savaş]

İmparator'un Didymoteikhos'da hasta olduğu zaman boyunca Galata Latinleri ile bir savaş patlak verdi. Temelini daha sonra bahsedilen kaynaktan almaktadır. Romalıları düşmandırlar ve her zaman komplo kurarlar; eğer bir şeylerin olması için garanti alırlarsa her an yeminlerini bozmaya hazırdırlar. Hatta genç Andronikos halen hayatta iken ihanetlerinden bir çıkarları olmamasına rağmen yeminlerinin dışına çıkarak Phokaia²⁹⁰ ve Mitylene şehirlerini ele geçirmişlerdir.²⁹¹ Haklı olarak **[sayfa 106]** layık oldukları utançla sürüldüler. Andronikos'un ölümünden sonra, Romalılar sivil savaşla meşgulken, İmparatoriçe Anna ile imzaladıkları antlaşmalar ve ettikleri yeminleri düşünmeden Sakız şehrine saldırmış ve ele geçirmişlerdir. Daha sonra barış sağlandığında ve İmparator Kantakuzenos duruma hâkim olduğun, öne çıktılar ve imparatorundan, kendilerini barındırmak için yeterli olmayan kalelerinden daha geniş bir alanı çevrelemek üzere olduklarını bahane ederek, surlarının yukarısındaki araziye onlara teslim etmesini istediler, oysa aslında bu toprakları kuşatmanın kolay olmayacağı şekilde surlarla çevrelemek istiyorlardı. Bu yer o kadar dikti ki tepelerinde asılı durmuştu, Romalılarla bir savaş çıkacak olursa meydana gelecek

²⁸⁹ Kantakuzenos Türk Seferi sırasında böbrek hastalığına yakalanmıştır. Gregoras, Türkler'in 21 Haziran 1348 tarihinde Trakya'yı geçtiklerini yazdığına göre Kantakuzenos büyük ihtimalle Temmuz ayı boyunca Türkler ile savaşmıştı. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s.835. İmparator, hastalık tarafından aciz bırakılmış bir halde olmasına rağmen Galata'daki Cenevizliler'in Haliç üzerinden Manuel Kantakuzenos'un sorumluluğundaki başkente saldırımları üzerine, onlarla savaşabilmek adına 1 Ekim 1348 tarihinde Konstantinopolis'e dönmüştür. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 69.

²⁹⁰ İzmir Körfezi'nin kuzeyinde bulunan Eski Foça, ufak bir yarımada üzerindedir. Yeni Foça, Eski Foça'ya kuzeyden az bir mesafede olup, daha küçük bir yarımadanın kuzey sahili üzerinde bulunmaktadır.

²⁹¹ Phokaia ve Mitylene şehirlerinin kaybedilişi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 183-187.

çoğu zararın kaynağı olabilecekti. Aslında onlar gereksiz şeyler planlamıyorlardı, ancak denizin kontrolünü ellerine almak, sanki deniz onlara aitmiş gibi, Romalıların denize açılmalarına engel olmak istiyorlardı. Çünkü görmüşlerdi ki o sırada Romalılar diğerlerinden daha fazla dikkatlerini denize çevirmişler, İmparator Kantakuzenos buna büyük ilgi gösterdiğinden beri ticari gemilere ve çok sayıda kargo gemisine sahip olmuşlardı. İmparatorun planlarını hoş görmemesinden şüphelendiler. Bu nedenle, zihinlerindeki açığa vurmadan önce, şüpheli gördükleri ve zarar görebileceklerini düşündükleri yerleri önceden almak istediler.

İmparator onların niyetlerine karşı kayıtsız değildi, hatta gemiler hazırladı, böylece eğer savaşmak gerekirse Romalılar hazır olacaktı ve O, bu kara parçasını Cenevizlilere teslim etmeyi tamamen yasaklamış olacaktı. Biliyordu ki onlar yeminlere duydukları saygınlık ya da saygıdan ötürü değil korkularından ötürü bu tür aptalca entrikalardan uzak dururlardı. Bu nedenle [sayfa 107] diğer Latinler bu ırkı eşeklerle kıyaslarlar. Çünkü eğer bir eşeğin binicisi onu sert bir şekilde dürtmezse eşek yolda düz ilerlemez, yol kenarlarına döner ve umursamaz bir şekilde dikkatini yolculuğun dışına verir, çünkü binici güçsüzdür. Bu insanlar da böyle, acı çekmenin korkusunu üzerlerinde hissedene kadar, yapmaları gereken şeyi, her ne koşulda olursa olsun, asla yapmak istemezler. İmparator onların ihanetinden haberdar olduğundan, onlara istedikleri araziye vermedi. Cenevizliler kadirgamların hazırlandığını görünce ve Romalıların sahip olduğu ticaret gemilerinin çokluğundan en az araziye almadaki başarısızlıklarındaki kadar sinirlenmiş olarak, Romalıları denizden uzaklaştırmak ve eğer yapabilirlerse imparatorun emrine rağmen o kara parçasını surlarla çevirmek amacıyla savaş açmaya karar verdiler. Başka bahaneler öne sürerek yontulmamış taşlar topladılar ve diğer materyalleri gizlice ürettiler.²⁹²

²⁹² Tarih'e göre Galata Savaşı'nın nedeni, imparatorun Cenevizliler'in Galata ve Bizans filosunun üzerindeki tepeyi güçlendirme isteklerini reddetmesidir ki bu nedenin arkasında yatansa Cenevizliler'in denizlerdeki kontrolü ele geçirme istekleridir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 69. Gregoras ve Makrembolites buna ek olarak Bizans filosunun inşası ve Kantakuzenos'un yeni ekonomi politikasını çatışmanın nedeni göstermektedir. Gregoras'a göre Kantakuzenos Limanı'na gelen mallar üzerindeki gümrük gelirlerini aşağıya çekmişti ve ticaretin başkent tekeline geçmesi de Cenevizliler'i rahatsız etmiştir. Çünkü gümrük vergilerinin düşürülmesi ve güçlü bir Bizans filosuyla birlikte Cenevizliler'in gelirlerinde de bir düşüş yaşanacaktı. Yine Gregoras'ın değindiği diğer bir konu da Galatılar'ın Chios'u (Sakız Adası) geri alınması yönünde bir Bizans girişiminden kormalarıdır. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 842-843. Makrembolites artan Galata düşmanlığına dair ilginç bir neden daha eklemektedir, Anna'nın amirallliği dönemindeki istismlarından dolayı kanun dışı ilan ettikleri Fazzolati'nin "donanma

İmparator'un Didymoteikhos'da hasta olduğu bilinirken, zamanlamanın bu girişimleri için en uygun olduğunu düşündüler. İlk önce, gece boyunca karşı kıyıdaki Roma yerleşim yerlerine saldırdılar ve evleri ateşe verdiler. Ertesi gün tıpkı birçok hafif gemiyi ve hızlı gemiyi silahlandıkları gibi kendi kadirgalarını silahlandılar ve Bizans surları dışındaki deniz kenarında bulunan evleri ateşe verdiler. Ayrıca diğerlerini ateşe verirken bazı nakliye gemilerini de ele geçirdiler. Facia her şeyi kapsadığından, Bizanslıların, üretildikleri yer olan Kosmidion şehrinden aldıkları imparator'un oğlunun emri altındaki üçü hariç [sayfa 108] hazırlanmış olan tüm kadirgaları ateşe verdiler. Ele geçirdiklerini Pissa denilen yerin kıyısından akan nehir boyunca getirerek kuru araziye çıkardılar ve onlara göz kulak olması için her iki tarafına birer koruma yerleştirdiler.²⁹³

Böylelikle Latinler, Romalılar karşısında açılan savaşın sebebi oldular ve denizin kontrolünü ellerine almış olduklarından, kıyı boyunca yıkıma neden olarak ve her şeyi ateşe vererek bir aşağı bir yukarı yelken açtılar. Ayrıca birlikte açık denizlere yönelerek, önce zirvesine bir kule yükselterek, tepeyi güçlendirdiler. Hem kadınlar hem de erkekler aynı istekliliği gösterdiler. En seçkinler bile kendilerinden aşağı görmediler ve herkes gibi inşaatta çalıştılar. Arazinin kalanını tamamladıktan sonra ellerindeki materyalin izin verdiği ölçüde yeteri kadar yükselterek etrafını surlarla çevirdiler. Kaynaklarından olabilecek her bir güvenlik tedbirini tasarladılar. Materyal eksikliğinden duvar yapamadıklarında kalan zemini büyük kazıklardan oluşan çitler ve direklerle çevirdiler böylece kısa bir sürede tüm alan çevrelenmiş oldu. İmparator Galata'daki adamların zulümlerini öğrendiğinde, çok üzüldü çünkü Romalıların

kumandanı" olarak atanmasına da değinmektedir. Ancak ne Gregoras ne de Makrembolites Galatalılar'ın tahkimatlarını genişletme isteklerinin Kantakuzenos tarafından reddinin düşmanlık nedeni olabileceğine değinmemiştir. Miller, *a.g.t.*, s.334.

²⁹³ Buradaki coğrafi bilgiler yeterince açık değildir, ancak 1352 yılındaki kısa kayıtlar ve Gregoras'ın yardımıyla, Cenevizliler'in hareketleri hakkında bazı çıkarımlar yapmak mümkündür. 1352 yılındaki kısa kayıtlar Galatalılar'ın ilk olarak Haliç girişindeki "İmparatorluk Kapısını" (Topkapı) yaktıklarını göstermektedir. İç liman kapısı boyunca devam etmişler ve Blakhernai Sarayı'nın güneydoğusundan 1,5 km uzaklıktaki Saint Theodosia Limanı'ndaki (Ayakapı) rıhtımlarda iki kadirgayı yakmışlardır. Üç Bizans kadirgasının demirli olduğu Kosmidon rıhtımları aynı adlı bölge dâhilindeydi ve Haliç boyunca sınır duvarlarının dışarısında yer almaktaydı. Blakhernai Sarayı'ndan Manuel, bu üç kadirgayı, sahil boyunca ilerleyen Cenevizliler'in yağmalarından kurtarabilirdi. Cenevizliler, Haliç'in güney kısmını kontrol ettiklerinden, Manuel kadirgaları Pissa'nın kuzeyine çekti. Gregoras'ın bağlantı kurduğu üzere, Pissa rıhtımları Haliç'in başındaki nehrin ağzında bulunmaktaydı. Kantakuzenos tarafından burada bahsedilen ve Pissa bölgesinde olarak tanımlanan nehir ise ya Kydaris (Alibey Su) ya da Barbyzes'dir (Kağıtanı Su). Bkz. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 843; Miller, *a.g.t.*, 335-336.

topraklarında ikamet eden Latinlerin elinden çok acı çekmişti ve haklı olarak onlara titizlikle hizmet etmeliydi. Durumuna karşın ve halen hastalıktan muzdarip olmasına rağmen Bizans'a geldi.²⁹⁴ [sayfa 109]

25. Bizans Halkının İmparatorordan İsteği

Bizans halkı, özellikle iş adamları ve fabrika çalışanları, hemen sarayda toplandılar ve imparatorordan Latinlerin elinde acı çekerek dayanılmaz ve küçük düşürücü muameleye maruz kalmalarını görmezden gelmemesini, ancak kadirgaları silahlandırmasını ve bu katliamın cezasını vermesini istediler. Latinler tarafından şekillendirilen yıkım onları diğer tüm yurttaşlardan daha fazla etkilediği için, savaş için her adamın imkânına göre para teklif etmeye hazır olduklarını söylediler. Yakılan gemilerin, malların ve evlerin neredeyse hepsi onlara aitti.²⁹⁵

İmparator önce onları zamansız heveslerinden dolayı suçladı. Onun bizzat söylediği zamanda, bu para şevkle toplanmış olmalıydı. O zaman Latinler böyle bir işe kalkışmış olmayacaklardı. Bunlar gerçekleşmeden önce bile, O ilgili sayısız deneyimlerinden olacakları önceden görmüştü ve ne düşünüyorsa sonradan büyük yararı olacağı konusunda uyarıyordu.²⁹⁶ Yine de savaşa hazırlanmanın en doğrusu

²⁹⁴ Kantakuzenos 1 Ekim 1348 tarihinde Didymoteikhos'dan Bizans'a döndüğü vakit şehir oğlu Manuel tarafından yönetilmekteydi. Manuel muhtemelen şehri korumak amacıyla askeri operasyonları yürütmekteydi. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 63. Öyle ki Gregoras ve Makrembolites tarafından imparatorun dönüşünden önce yapılan detaylı değerlendirmeler de şehrin idarecisi olarak İmparatoriçe İrene'nin ismi zikredilmiştir. İrene 11 Ağustos'ta Galata ile savaşı tartışmak üzere halk meclisini toplayıp, Latin saldırısı öncesi bir barış antlaşmasına varmak amacıyla Galata elçisini ağırlamıştır. Zira bu da bize Manuel'in şehri korumak amacıyla sadece askeri operasyonları yürüttüğünü göstermektedir. Bkz. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 845-849; Miller, *a.g.t.*, 336.

²⁹⁵ Bizans Savaşı, tarafların anlaşmaları, Despot Manuel'in halk tabakasını başarılı bir savunma birimine dönüştürmesi ve onların başarısının daha seçkin vatandaşları da karşı koymaya cesaretlendirmesine değinen Gregoras tarafından açıkça ortaya konmuştur. Gregoras "Konstantinopolis'te öyle bir hava vardı ki" diye ifade ettiği ortamı "herkes silahlar, atlar getirerek kentin savunulmasına yardımcı oldu. İnşaat işçileri, terziler, maden işleyen zanaatkarlar, hepsi silaha sarıldı; ameleler, ücretli asker yazılmış kanal kazıcıları bir de baktılar küreklere asılmışlar, denize açılıyorlar. Kölelere bile efendileri tarafından silah verilir ok ve yay kullanma öğretilir. Gerçekten, beklenmedik bunalım herkesi gayrete getirmişti." sözleriyle açıklamıştır. Zira yine denizciler de bu savaşa katılmak için oldukça istekliydiler. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s.849-851; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 237.

²⁹⁶ Kantakuzenos burada halka başlarına gelenlerin kendilerinin yüzünden olduğunu anımsatarak şayet bu para daha önceden toplanmış olsaydı Latinler'in bu işgale cesaret edemeyeceklerini belirtmiştir. Gregoras'ın da eserinde yer verdiği bu hadise; "Bu sözler üzerine herkes bir ağızdan Latinleri lanetledi ve bu işi ihmal ettikleri, tedbirsiz davrandıkları için kendilerini kınadılar; herkes ortak dava uğrunda malını mülkünü vermeye hazırlandı; gemiler ve küçük büyük mancıklar yaptırmak için, keza kara ordusuna ve donanmaya asker devşirmek için gösterilen coşku büyüktü. Her ne iş için para

olduğunu düşündüğünden, Bizanslılara bağışta bulunmalarını emretti ve dikkatini hazırlanan kadirgalar üzerine verirken Konstantin Tarchaneiotes'i tahsilattan sorumlu bıraktı.²⁹⁷ Galatalılar denizleri elinde tuttuğu için gemi yapımına uygun olan keresteleri denizden getirmek oldukça zor olduğundan, O Bizanslılara keresteleri Sergentzion'un karşısında bulunan dağlardan öküzlerle ve katırlarla getirmelerini emretti. Keresteler büyük zorlularla ve sıkı çalışmayla getirildi [sayfa 110] ve kadirgalar Heptaskalon Limanları'nda inşa edildi.²⁹⁸

26. Galata'nın Adamlarıyla Yapılan Savaş ve İmparatorluk Kadirgalarının Mağlubiyetinin Nasıl Meydana Geldiği

Galata'daki Latinler imparator geldiğinde onlara karşı savaşmaktan hemen vaz geçeceğini, istedikleri her şeyde onlara boyun eğeceğini ve onları denizlerin hâkimleri olarak bırakarak uyum sağlayacağını umuyorlardı. Hiçbir şey istedikleri gibi olmayınca, bunun yerine imparatoru gemiler inşa ederek ve savaşa hazırlanırken görünce, tutumlarını değiştirdiler ve barış ile alakalı konuları görüşmesi bir elçi gönderdiler. İmparator onları, onun himayesindeyken ne daha öncesinde ve daha sonrasında herhangi bir adaletsizliğe maruz bırakmamasına; ne de savaşmak için bir bahane öne sürmesine rağmen, ihanet etmeleri ve kötü niyetleri nedeniyle azarladı. Daha sonra, onlara surlarla çevirdikleri yerden ayrılmasını ve duvarları yıkmalarını emretti. Bu koşullar altında onlara savaş sırasında zarar verdikleri şeylerin tazminatını ödemeleri karşılığında bir antlaşma ve barış önerebilirdi. Onu neredeyse hiç dikkate almadılar ve imparatorun onlardan aldığı surlarla çevrili araziye geri

gerekiyordysa, o para Konstantinopolis halkından toplandı. Bu paranın bir bölümü isteyerek, ama çoğu gönüllü ve söylenerek verildi; ayrıca, vergi toplayıcılar da Trakya kentlerine gitmek üzere yola çıkarıldılar.” şeklinde ifade edilmiştir. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s. 855-856; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, s. 238.

²⁹⁷ Kantakuzenos hükümetinin yüksek rütbeli bir memuru olan Constantine Tarchaneiotes Bizans'ta vergi toplamakla görevliydi. 1349 yılındaki Cenova Savaşı'ndan sonra, haraç kesip şiddet uygulayarak yeni deniz filosuna para tahsil ettiği şikâyetleri onun bir kamu soruşturması geçirmesine neden olmuş. Halk meclisi önünde kendisini başarılı bir şekilde savunan Tarchaneiotes'in suçsuzluğu kısa sürede açığa çıkmasının ardından 13 Şubat 1352 tarihinde Galata'ya karşı yapılan savaşta yeniden Bizans deniz güçlerinin amirali olmuştur. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 70.

²⁹⁸ Sergentzion Tarih'te birkaç kez karşımıza çıkmaktadır. Kantakuzenos, 1321 kışındaki askeri operasyonları tanımlarken Syrgiannes'lerin Vyze'ye saldırdığına ve daha sonra Sergentzion'a doğru yola devam ettiklerine değinir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. I, s. 136 ve 143. Vyze şehrinin 15 km kuzeybatısında bulunmakta olan Türk şehri Sergen, hiç kuşkusuz eski Sergentzion idi. Sergen Istranca Dağları'nın yamaçlarında Haimos ve Balkan Dağları'nın Konstantinopolis'e doğru güneydoğu yönünde uzanan alçak bir sırta kurulmuştur. Kantakuzenos bu yamaçlardan kuşatılmış başkentine odun getirtmekteydi. Miller, *a.g.t.*, s. 338.

vermesi gerektiğini aksi takdirde üzerlerine düşen sorumlulukların hiç birini yerine getirmeyeceklerini söylediler. [sayfa 111] Aniden savaş hızlandı ve Galatalılar yelken açıp karşılarına çıkan her şeyi yok ettiler. Denizi Romalılara elverişsiz hale getirince, sadece sağlıklı bir insanın kaldırabileceği boyutta taşlar atan yüksek tonajlı bir kuşatma aletini nakliye gemilerinden birine yerleştirdiler. Daha sonrasında bu nakliye gemisi bir kadirgaya çekerek şehrin her yerine taşlar fırlattılar, fakat herhangi bir hasara yol açmadılar.

İmparator hiç kadirgaya sahip olmadığı için o an denizde onlara karşı duramadığından karadan bir ordu gönderdi ve düzenli saldırılar yapılmasını emretti. Bu ordu olabildiğince çok zarar verdi. Ancak denizde olan savaşa da kayıtsız değildi, kayaları fırlatmak için tasarlanmış devasa boyutta makineler kurdurdu ve Bizans'tan Galata'ya karşı taşların fırlatılmasını emretti. Taşlar karşıya ulaştı ve özellikle deniz kenarındakiler olmak üzere birçok evi yerle bir etti ve kayalar Latinlerin nakliye gemilerine de büyük hasar verdi. Bu mancınıklar savaş makinesini taşıyan nakliye gemisini batırdı bu yüzden denizciler tehlikeden zar zor kaçtılar. Latinler kendi taraflarında barış için iki daha sonra da üçüncü elçiyi gönderdiler ancak imparator onlar duvarları yıkana ve kaleyi bırakana dek yola gelmeyecekti.²⁹⁹

Meseleler için oldukça uzun bir zaman harcanır ve kadirgalar inşa edilirken, imparator denizciler ve ağır silahlı askerler seçti ve geri kalan herkesi savaşa hazırladı. Pissa bölgesindeki üç kadirganın başına *Protostrator* Fazzolati'yi ve Heptaskalon'da inşa edilenlerin başına da *Megadux* Tzemplakon'u³⁰⁰ general olarak atadı. [sayfa 112] Rekabet ruhu içerisinde *megadux*³⁰¹, onlar boyut olarak en büyük

²⁹⁹ Gregoras, Makrembolites ve Kantakuzenos'da da Galatalılar'm denizden Bizans'a saldırımda kullandıkları mancınığa değinilmişse de kronolojik olarak bu üç kaynak arasında bazı çelişkiler söz konusudur. Gregoras, Kantakuzenos'un 1 Ekim 1348 tarihinde başkente dönüşünden önce saldırıya değinir. Nikephoros Gregoras, Tarih. *Byzantina Historia*, C. II, s.851-853. Makrembolites saldırının zamanlaması konusunda muğlak kalmıştır ancak mancınığın İmparator tarafından istenen gemilerin yapımını bozmak için kullandığını yazmıştır. Görünen o ki, Kantakuzenos ile aynı fikirde olup, saldırıyı imparatorun dönüşünden önce tarihler. Miller, *a.g.t.*, s. 342.

³⁰⁰ *Megadux* Tzemplakon, Asomatianos Tzemplakon, *Megas papias* Arsenios'un erkek kardeşi idi. Deniz savaşındaki rolünün yanında, yaşamı hakkında 1356'dan önce ölmüş olduğu dışında herhangi bir şey bilinmemektedir. Erkek kardeşi Arsenios, III. Andronikos döneminde önemli bir kimse olup, imparatorluğundan itibaren Kantakuzenos'un da destekçisi olmuş idi. Miller, *a.g.t.*, s. 343.

³⁰¹ Grekçe; "μέγας δούξ" (*megas duks*) şeklinde ifade edilen makam Geç Bizans İmparatorluğu dönemi hiyerarşisinin en yüksek pozisyonu olup, Bizans donanması komutanının unvanı idi. Bu makam başlangıçta I. Aleksios tarafından ihmal edilmiş Bizans donanmasını reforme etmek ve çeşitli vilayetlerdeki küçük filoları *megas doux* yönetimi altında tek bir güç haline getirip

olduklarından, gemilerinin görevlerini daha etkileyici bir şekilde yerine getirmesini arzulamaktaydı. Gemilerin üzerlerine ahşap kuleler kurdu ve üzerlerine çatılar yaptırdı. Kadırgaları iki misli daha büyük yaptı ve güverteye çok sayıda ağır silahlı birlik ve hafif silahlı asker yerleştirdi. Bu çok yakın bir zamanda gerçekleşecek olan savaşta çok büyük hasara yol açtı.

Kadırgalar limandan getirilmeden bir gün önce, bir nakliye gemisinin Ceneviz'den yola çıktığı görüldü ve büyük hazineler taşıdığı söylendi. Rüzgâr durduğunda ve koşullar geminin ilerlemesine engel olduğunda Prens Adaları (İstanbul Adalar) ³⁰² yakınlarına demirledi. Gece, iki imparatorluk kadırgası aynı sayıda tek katlı iki gemi ile denize salındı. Nakliye gemisine saldırdıklarında ve sağlam bir savunmayla karşılaştıklarında kadırgalardaki adamlar ateş yağdırdılar ve böylece mücadeleyi kazandılar. Nakliye gemisine çıktılar ve muhafızların birçoğunu öldürdüler ve duruma hâkim oldular. Fakat Latin kadırgalarının Galata'dan yelken açtığına dair şüpheli söylentiler ortaya çıkar çıkmaz, Bizanslılar 50'den biraz az sayıda adamını nakliye gemisinde bırakarak kaçtılar. Söylentiler tamamı ile yalandı. Nakliye gemisinde kalan Romalılar kadırgalarının oradan ayrıldığını ve çaresiz kaldıklarını fark edince zorla ele geçirdikleri Latinlerle antlaşma yoluna gitmek zorunda kaldılar. Daha sonrasında bir antlaşma yaptılar [sayfa 113] bu yüzden yok edilmemek umuduyla gemideki yanan alevi söndürdüler. Ayrıca eğer ertesi gün Romalılar yelken açar ve nakliye gemisini ele geçirmek isterlerse, geride kalan Romalılar liderleriyle arabuluculuk edecek ve birlikte oldukları Latinleri koruyacaklarını kabul ettiler. Ancak, eğer Latinler yelken açar ve nakliye gemisini ele geçirirlerse aynı şeyi Romalılar için yapacaklardı. Bu söylenenler tam da şafakta gerçekleşti.

canlandırmak için oluşturulmuştur. İmparatorun kayınbiraderi İoannes Doukas bu göre gelmiş ilk kişi olarak kabul edilir, 1092 yılında bu unvanı almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Alexander Kazhdan, "Megas Doux", *ODB*, Vol. II, s. 1330.

³⁰² Adalar, Prens Adaları, İstanbul Adaları ya da Kızıl Adalar; İstanbul'un Anadolu Yakasının güney kıyılarının açıklarında, Marmara Denizinin kuzeydoğu kesiminde yer alan ve kısaca Adalar olarak anılan takımadadır. Büyüklü küçüklü 9 ada ve kıyıya yakın iki kayalıktan oluşur. Aynı zamanda İstanbul ilinin bir ilçesini oluşturan Adaların beşinde (Büyükkada, Heybeliada, Burgazada, Kınalıada ve Sedefadası) yerleşim vardır. Sivriada, Yassıada, Kaşık Adası ve Tavşan Adası'nda ise sürekli ve düzenli yerleşim bulunmamaktadır. Kantakuzenos'un burada bahsettiği Prens Adası, adalar arasında en büyüğü olan Büyükkada idi. Konstantinopolis'in 20 km güneydoğusunda bulunan adaya, kimi kaynaklara göre Bizans döneminde soyluların, prenslerin, patriklerin hatta imparatorların sürgün yeri olarak kullanıldığı; kimi kaynaklara göre de, Bizans İmparatoru II. Justinianus'un 567 yılında Büyükkada'da görkenili bir saray ve manastır yaptırdığı için "Prens Adası" ismi verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Reşad Ekrem Koçu, Mehmet Ali Akbay, "Büyükkada", *İstanbul Ansiklopedisi*, C: VI, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, İstanbul 1963, ss. 3190-3198.

İmparatorluk kadırgaları tam teçhizatlı olmadığından, Latinler yelken açtılar ve yarı yanımış olan nakliye gemisini kıyıya çektiler. Ayrıca gemideki Latinler yeminleri gereği Romalıları kurtardılar.

Tüm imparatorluk kadırgaları tamamı ile uygun bir şekilde hazırlanınca, hem ağır silahlı birlik sayısı hem de ihtişam ve hazırlık ölçeğinde, uzun yıllar boyunca Romalılar tarafından toparlanan filoların hiçbirinde olmayacak kadar uygun şekilde donatılarak, tersaneden yola çıktılar. Hem hızlı hareket edebilen gemiden, hem de ağır silahlı askerleri taşıyan küçük gemilerden oluşan oldukça fazla sayıdaki tek katlı gemi filoya eşlik etti ve Latinlere duydukları nefretten ötürü hevesli bir şekilde sefere katıldılar. Latinler filonun boyutlarından dehşete kapılmış bir vaziyette, imparatorluk kadırgalarıyla deniz savaş girmek haricinde her şeyi düşündüler. Sanki imparatorluk gemilerini yerle bir edecekmişçesine dolu olan kadırgalarını surlarının önünde demirlemiş bir şekilde beklediler, fakat öyle bir şekilde hazırlıklıydı ki eğer imparatorluk gemilerinin saldırdıklarını görürlerse [sayfa 114] kadırgaları küçük kordonlarla sahile çekecekler ve kendilerini surlardan savunacaklardı. Surların içerisinde ufacık da olsa bir umut içerisinde kurtarılmayı bekleyen adamlar vardı. İmparatorluk kadırgaları tersaneden yelken açtıktan sonra, komutanların ertesi gün, Fazzolati'nin üç gemisiyle bir araya geldikten sonra, denizden saldırmak niyeti olduğundan dolayı, geceyi yakınlarda bir yerlerde geçirdiler. Fazzolati bizzat kadırgalarını silahlandırmış ve kendini ertesi gün denize açılmak için hazırlamıştı. İmparator birçok süvarisini oğlu *despot* ile birlikte gönderdi böylece onlar da kadırgalar savaşa başladıklarında karadan saldırabileceklerdi.

Gün ağardığında, *Protostrator* Fazzolati'nin kadırgaları nehirden yola çıkıp diğerleriyle aynı yerde olabilmek için acele ederken, limandan denize indirilen kadırgalar çoktan Eugenius kapılarındaydı. Tanrı her şeye yön verdi ve her açıdan Romalıları adilce tarttı ve görünüşe göre onların işledikleri diğer günahlar nedeniyle kendilerinden daha zayıf bir ordu tarafından yenilmelerine izin vererek tüm kontrolü eline aldı. Aniden beklenmedik bir rüzgâr üzerlerinde indi ve ahşap kulelerin olduğu ilk üç kadırgayı alabora etti. Adamların geri kalanı, gemiciler ve hatta zırhlı askerler denize düştü ve bir süreliğine tüm tekneler mürettebatları yokmuş gibi göründü. Aynı zamanda Fazzolati'nin komuta ettiği adamlar güvertelerden [sayfa 115] denize

düştüler bu yüzden ağır silahlı askerlerin yanı sıra denizciler için de genel bir felaketti. Aslında alabora kıyıya yakın bir yerde gerçekleştiğinden çoğu kişi kurtarıldı fakat 200'den biraz az sayıda kişi suda hayatını kaybetti. Bu ölenlerin arasında, Tzemplakon'a atanan amiralin gemisinin komutanı, kuvvet yönünden asil ve özellikli'e imparatorun saygınlığını kazanmış biri olan *Megadux* Manuel Philanthropinos'da vardı. Galata Latinleri dirilen cesaretleri ile denize indiler ve kadirgaları römorka alarak sahile çektiler. Kimse onları engellemedi ya da gemileri savunmadı, böylece kan dökmeden bir zafer kazandılar.³⁰³

İmparatorun oğluyla birlikte olan kara ordusu, deniz kuvvetlerinin denizden saldıracağını düşündüklerinden onlara verilen görevi yerine getirmek istediler; ancak boş Roma gemilerinin sahile çekildiklerini görünce onlar da geri çekildiler. İmparator böylesine büyük bir kuvvetin sebepsiz bir şekilde yok olduğunu görünce, bu tarz felaketlerin sebebinin Tanrıyı gücendirmek olduğunu bildiğinden, Romalıların talihsizliğine üzüldü ancak sonrasında amacından yılmadı ve yenilgi nedeniyle hayal kırıklığına uğramadı. Bunun yerine adamlarına acilen yola çıkıp kadirgaları tekrar inşa etmek için odun kesmelerini emretti ve işten sorumlu olarak adamlarını görevlendirdi.

Galata'daki adamlar, pek çok düşman gemisiyle baş etmeleri gerekirken düşmanı mağlup etmek için hiçbir katkıda bulunmadıkları o günü çok şanslı bir gün kabul ettiler. Sadece zaferlerini kutlamak için değil, ayrıca kurtulmak için ümitleri neredeyse tükenmişken kurtuluşlarını onurlandırmak için bir ziyafet verdiler. [sayfa 116] Ertesi gün tüm kadirgalarını zaferlerinin şerefıyla taçlandırarak ve uygun bir şekilde süsleyerek donattılar. Gelenekte olduğu gibi, ele geçirdikleri imparatorluk

³⁰³ Kaynaklar Bizans donanmasının bozguna uğraması hakkında farklı nedenler öne sürmektedir. Kantakuzenos bu iddiasını büyük kuleleri taşıyan üç geminin dayanıksızlığına bağlarken Gregoras, gemilerin dayanıksız oluşlarına Bizans gemilerinin yeterli kum torbasına sahip olmadığını belirterek kısa bir şekilde değinmiştir. Gregoras ayrıca Bizans askerlerinin yetersiz ve deneyimsiz olduklarını, göreve getirilen kimselerin işlerinin ehli olmadığını söyleyerek bu durumu yenilginin temel nedeni olarak göstermiştir. Zira bu yetersizlik sonucunda zayıf bir saldırıda bile, daha düşmanla karşılaşmadan Bizans askerleri arasında panik hâsıl olmuştur. Birbirlerini çığnemek suretiyle kaçmaya koyulan askerleri gören Latinlerse kazandıkları galibiyetten mutluluk duymak yerine şaşkınlık ve hayret içerisinde onlara bakakalmışlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nikephoros Gregoras, *Tarih. Byzantina Historia*, C: II, s.858-861 ve 864-865. Makrembolites'e göre, orijinal Bizans planı gün doğmadan önce saldırmak olup bu plan açıklanamayan nedenlerden dolayı gemiler harekete geçememişlerdi. Sonuç olarak tüm değerlendirmeler, Bizans donanmasının karşılaşma öncesi battığı konusunda hemfikirlerdir. Miller, *a.g.t.*, s. 346-347.

sancaklarını utanç kaynağı olarak yavaş yavaş gezdirerek sarayın karşısına doğru yelken açtılar. Onlar, amacında yenilgiye uğrayan imparatorun savaştan hemen vaz geçeceğini ve o arazi parçasını onlara vererek barışı sağlayacağını düşünüyorlardı. Onlara bekledikleri gibi karşılık vermediğinde ve imparatorun tekrar kadırgalar inşa ettiğini öğrendiklerinde, bir büyükelçi gönderdiler ve barış hususunda bir tartışma başlattılar. İlk önce imparatoru kara parçasını verip vermeyeceği konusunda test ettiler. Onun hiçbir şekilde korkmadığını ve amacından vazgeçmediğini ancak bu yaşanan talihsizliği işlenen başka günahların bedeli olarak gördüğünü ve daha önceli kararında kesin olduğunu ve sayısız mağlubiyete uğrasa bile o kara parçasını vermeyeceğini ve dahası yenilgi sonrasında öfkeye boğulmayı ve hayatında ilk defa savaşı hafife almış olmasından dolayı daha azimli bir şekilde hazırlanmayı yeğleyeceğini gördüklerinde mücadele aşklarının onlara felaket getireceğini gördüler ve araziden vazgeçtiler.

27. Galata'daki Latinler El Koydukları Araziyi Nasıl Geri Verdiler.

Barış, onların imparatora teslim olmaları [sayfa 117] ve daha önceki sınırlarına gerilemeleri koşulları altında gerçekleşti. Antlaşmalar sonuçlandırıldığında onlar yeni yerleşim yerini orduyla birlikte gelen imparatorun oğlu *despot*'a devrettiler. Daha sonra imparator Latinler arasındaki en iyi adamları çağırarak onlara yumuşakça ve nazikçe konuştu ve bizzat kendisi gönüllü olarak araziyi onlara verdi. Onlara değersiz bir kara parçası için değil, Roma İmparatorluğu'na ait olan haklar için savaştığını söyledi. Çok önceden beri Roma imparatorlarından birçok fayda gören ve hizmetkâr sınıfına ait olan bu yabancıların, imparatora karşı alçakça hareket etmeleri ve onun isteği dışında bir şeyler almayı istemeleri aptalca bir davranıştı. O, bu yüzden araziyi onlara vermektense bu karara vardığını ve eğer adil olanı yapmak istemezlerse aklında onları tamamen yok edene kadar savaşmak olduğunu söyledi. Düşmanca tavırlarından vazgeçtikleri ve teslim aldıkları yeri geri verdikleri için, onları bu kadar sıkı sıkıya istedikleri ve önemli saydıkları bir şeyden mahrum bırakacak kadar dar fikirli olmadığını söyledi. Hemen oğluna orduyu dışarı çıkartarak bölgeyi Galatalılara teslim etmesini emretti. Onlar da, kendi adlarına, imparatora teşekkür ve şükranlarını sundular ve imparatorun oğlu babasının fermanı üzerine araziyi teslim etmek üzereyken tekrar ona giderek imparatora şükranlarını

bildirdiler ve askerlerin kendi eğlenceleri ve zevkleri için *despot*'un komutasından aldıkları imparatorluk sancaklarını bir sürü altınlarla süslediler. Böylece savaş [sayfa 118] başladı ve bitti.³⁰⁴

İmparator savaş esnasında vergi toplama işinin Tarchaneiotes tarafından zalimce yürütüldüğünü ve bu nedenle tüm şehrin karmaşa ve şikâyetle dolu olduğunu öğrendiğinde ve dahası kanunsuz adamların ve dalkavukların bu durumu gerçek olmayan hikâyeler uydurmak için koz olarak kullandıklarını ve birçok kişinin 300.000 altın toplandığını söylerken asıl toplanması gereken altının 200.000 parça olduğunu söylediklerini duyduğunda, aşağıdaki adımları izleyerek dalkavukları kontrol altına almaya karar verdi. Tüm halkı tekrar toplantıya çağırdı ve Tarchaneiotes'den paranın hesabını istedi. Gösterildiği ve para yardımıyla bulunan kişilerinde onayladığı üzere 50.000'den fazla para toplanmamıştı ki bu para donanmayı silahlandırmak için kullanılmış ve gerçekte bu rakam aşıldığı için üzerine gereken miktar devlet ve imparatorluk hazinesinden tamamlanmıştı. İmparator gerekliliklerin para eksikliğinden dolayı ihmal edildiğini ve Romalıların kendi kaynaklarından katkıda bulunmakta pek de hevesli olmadığını ve devlet gelirlerinin tamamen yetersiz olduğunu gördüğünde daha öncesinde görülmemiş vergiler getirdi. Bu vergiye göre, yabancı bölgelerden satın alınmış tahıl taşıyan her nakliye gemisi bir *medimnos* tahıl için, yarım altın ile diğer meyveler için benzer bir ödemeyi devlet hazinesine yapmalıydı. Bağcılıkla uğraşanlar elli *choes* için bir altın ödeyeceklerdi. Ancak çiftçilerden mal satın alanlar, daha zengin olmalarının yanı sıra hiç çaba sarf etmeden diğerlerinin emeklerinden çok daha fazla para kazandıkları için, iki misli fazla para ödeyeceklerdi. [sayfa 119] Bu önlemler ile Romalılar çok yakın bir zamanda 200'e yakın nakliye gemisine sahip oldular. Daha önce böyle bir şey söz konusu olmamıştı. Ayrıca, büyük bir donanma kuvvetine sahip oldular ve denizlerin hâkimi olduktan sonra da ticari açıdan oldukça zenginleştiler.

³⁰⁴ Kantakuzenos ve Gregoras Latinlerle anlaşıp düşmanlıkların sona erdirilmesini Bizans'ın yararına olduğunu düşünürken Makrembolites bunu Bizans'ın uğruna savaştığı herşeyi kaybetmesi şeklinde yorumlamıştır. Kantakuzenos'un değerlendirmeleri, Cenevizliler ile imparatoru büyük bir taviz vererek Galata Tepesi'ni verme yükümlülüğüne sokan iki antlaşma olduğunu ortaya koymaktadır. Kantakuzenos ve Gregoras'ın anlattığı antlaşma ilk barış antlaşması olup, ayrıcalıklarını yeniden kazanmaları açısından Galatalılar'ın vermiş oldukları zararların karşılanması öngörmektedir. Yapılan diğer antlaşma ise Cenevizliler'i ziyadesiyle tatmin eden bir antlaşma olup, Galatalılar'a imparatorluk içerisinde çeşitli haklar vermiştir. Makrembolites'in anlattığı bu durumu Kantakuzenos tarafından üstü kapalı bir şekilde belirtilmiştir. Miller, *a.g.t.*, s. 348-349.

28. Sakız Adası'nı Geri Kazanmak için Ceneviz'e Gönderilen İmparatorluk Büyükelçisi

Daha önceden de bahsettiğimiz üzere Sakız Cenevizlilerin adamları tarafından adaletsiz bir şekilde ele geçirildiğinden ve bir antlaşma halen yürürlükteyken imparator halk tarafından düğ adı verilen şehrin hükümdarına, konseye ve halka Roma imparatorları ile yaptıkları antlaşma ve yeminleri gereği adayı talep eden bir büyükelçi gönderdi. Düğ, konsey ve halk imparator adil bir istekte bulunurken adanın ne onların planına ne de konseyin oyuna göre alındığını söyledi. Bundan ziyade Ceneviz'in soylularından bir kısmı masraflarını kendileri karşılayarak bir donanma teçhiz etmiş ve adayı ele geçirmişti, bu adamlar ki şu sıralar üzerlerinde baskı uygulamanın imkânsız olduğu adamlardı. Öyle ki adayı bu adamların rızası dışında ele geçirebilmek için yüklü miktarda paraya ve kayda değer mühimmata [sayfa 120] ihtiyaç vardı. Ancak onlar, zaman içinde, dikkatli önsezi ile adayı daha çabuk alabileceklerini ve antlaşma yoluyla hiçbir tartışma yaşanmadan imparatora devredeceklerini savundular. Bu sebeple, imparatorun büyükelçilerine cevap verdiler ve imparatora bu meseleleri teyit etmeleri için seçkin kesimden olan Antaro Pinelli ve Jacobo Erminio'yu birlikte büyükelçi olarak gönderdiler. Bu cevap imparatoru tatmin etmedi ve onlardan adayı teslim edecekleri belli bir zaman vermelerini ya da eğer adayı kendi başına ele geçirecek güce sahip olursa, onu yeminini bozmasından dolayı suçlamamalarını istedi.

29. Sakız Hususunda İmparator ve Ceneviz'den Gelen Büyükelçiler Arasındaki Antlaşma.

Öncelikle Latinlerin, ayrıca Chios (Sakız) adı verdikleri, şehri on yıl boyunca ellerinde tutmalarına izin verdiler ve İmparatora 12.000 parça altın olarak her yıl teslim edilecek olan vergiyi seve seve toplamayı ve ikincisi İmparatorluk sancaklarını geleneklere göre şehrin içinde çekmeyi, Bizans'taki kiliseden tahsis edilen bir piskoposa sahip olup, her cumartesi geleneklere göre İmparatorlar için dua edecekleri konusunda anlaştılar. Ayrıca papazların imparatorları cemaatle yapılan ayinlerde anacağı ve hiçbir şekilde kimse tarafından engellenmeyecekleri hususunda da anlaştılar. Adanın geri kalanı, kaleleri ve köyleri de dâhil olmak üzere, imparator tarafından idare edilecekti ve imparator başa kimi isterse onu getirecekti. Bu kişi,

aynı zamanda Sakız şehri içerisindeki Romalılar üzerinde de söz sahibi olacaktı. Bir yandan, eğer bir Romalı ile diğeri arasında [sayfa 121] bir adaletsizlik yüzünden anlaşmazlık çıkarsa, Romalı yargıçlar tarafından düzeltilecektir. Diğer bir yandan, dava bir Latin tarafından Romalı aleyhinde ya da tam tersi şekilde açılırsa, o zaman birbirleri ile anlaşma içerisinde olacak iki yargıç anlaşmazlığı, hangisi olursa olsun, her biri için adaleti sağlayarak çözeceklerdi. İmparator Kantakuzenos'un Bizans'ı ele geçirdiği zamandan on yıl sonra Latinler tamamen Sakız'dan ayrılacaklardı. Bu ve benzerleri Cenevizli büyükelçilerin İmparatorla vardıkları antlaşmanın koşullarıydı. Sakız'ın kontrolünü elinde tutanlardan en ters olanı Symon Vignosi ve diğerleri antlaşmayı kabul etmediler hatta Sakız'dan mahrum edilmektense konseyin ve halkın ezeli düşmanları olmayı yeğlediklerini belirterek açıkça karşı çıktılar.

30. Tzybos ve Chios (Sakız)'daki Latinler Arasındaki Savaş Nasıl Meydana Geldi Ki Bu Tzybos'un Perişan Olduğu Savaştı.

İmparatorun büyükelçileri Ceneviz'deyken, tanınmış kişilerden Tzybos³⁰⁵ imparatora bir haber gönderdi. Chianların en güçlü adamı olan Tzybos, Chios onlara teslim edildiğinde, daha önce de bahsettiğimiz gibi, tahıl azlığı nedeniyle baskı altında olan ve bir antlaşma yüzünden boyun eğen Chianlar için Cenevizliler tarafından Eski Phokaia'nın yargıçı olarak getirildi. Tzybos, öncelikle, Chios'un ele geçirilmesinin kötü niyetten değil de, gereklilikten yapılmasından dolayı imparatora özür diledi. Daha sonra, imparatora, eğer ufak bir miktar yardımda bulunabilirse bizzat kendisi adayı tekrar, kolayca, Romalılara kazandıracağından, adayı görmezden gelmemesini tavsiye etti. [sayfa 122] İmparator Tzybos'a şükranlarını sundu ve bu adamın hevesi nedeniyle ona büyük vaatlerde bulundu. Ancak ona Ceneviz'deki büyükelçi dönene kadar hareketsiz kalmasını emretti çünkü büyükelçinin adayı risk almadan geri alıp alamayacağı belli değildi. Dahası, ona bir büyükelçi gönderip barış ve antlaşmalar

³⁰⁵ Tyzbos, Ceneviz belgelerinde Caloianni Cibo şeklinde anılan Vignosi adaya saldırdığında (Haziran-Eylül 1346) Chios'un (Sakız Adası) idarecisiydi. Bu makam ona, Aleksios Apokaukos tarafından Kantakuzenos taraftarlarından Leo Kalothetos'un yerine verilmiştir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 84. Vignosi, Chios şehrinin kuşatmasını hızlandırmak amacıyla Tyzbos ile bir ön antlaşma yapmış ve karşılığında Ceneviz vatandaşlığı, yüklü bir maaş, vergi muafiyeti ve tüm eski imparatorluk ayrıcalıklarının tanınmasını teklifinde bulunmuştur. Ki bu kapütülasyonların maddelerine bakıldığında Tyzbos'un ailesinin adanın geniş bir kısmına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Zira Tyzbos kendi manastırının da başkanı idi. Eski ve Yeni Foça'nın Cenevizlilerce ele geçirilmesinden (18-20 Eylül 1346) bir süre sonra, Vignosi Eski Foça'nın idaresini de Tyzbos'a vermiştir. Büyük olasılıkla buradaki amaç, Chios'daki Rum tebanın desteğini kazanmaktır. Miller, *a.g.t.*, s. 365.

hakkında konuşurken, aynı zamanda hain bir şekilde savaşı teşvik etmenin ona yakışmayacağını söyledi. Tzybos imparatorun sözünü dinlemiş olsaydı, daha iyi olacaktı. Ancak, savaşın tehlikeleri ile karşı karşıya geldiğindeki şevki ve cesareti nedeniyle imparatorun yardımını beklemedi ve kendi gücüne güvendiğinden tarumar edildi.

Phokaia'dan toplayabildiği kadar Romalı toplayarak Latinlere beklenmedik şekilde saldırabilmek adına Chios'a yelken açtı. Onları zorla ele geçirdi ve Chios'un surları içerisinde kuşattı. Birçok kişi hayatını kaybetti ve Vali Vignosi³⁰⁶ yaralandı. Fakat Tanrı olayları farklı bir şekilde tartıyordu, öyle ki savaşın yaşandığı aynı gün, kendi de bir Cenevizli olan Andrew Petrila iki kadirgayla hızla Smyrna (İzmir)'dan Bizans'a yol alıyordu ve Chios dolaylarından geçmek zorundaydı. Vatandaşlarının Tzybos tarafından kuşatıldığını öğrenince Chios'a doğru yol aldı ve kuşatılanlara yardım etti. İkinci bir savaş yaşandı ve zafer gözlerini Romalıların üzerinden ayırdı. Cesur bir şekilde savaşırken, Tzybos savaş esnasında bir ok tarafından yaralanarak hayatını kaybetti ve Latinler tekrar Chios'un hâkimleri oldular. Phokaialılar generallerinin ölümünün ardından [sayfa 123] Phokaia'ya geçtiler. Phokaia'yı imparatora teslim ettiler, ancak bundan önce, onlar da tıpkı Cenevizlilerin Chios'u tuttukları gibi, aynı zaman diliminde şehre hükmettiler.

31. İmparator, Phokaia (Foça)'nın Yönetimini Kalotheos'a Bahşeder.

İmparator, kendisi de bizzat bir Chian olan ve savaş sırasında *Megadux* Apokaukos tarafından adadan sürgün edilen ve İmparator Kantakuzenos'a karşı beslediği iyi niyetten ötürü kötü muamele gören Leo Kalothetos'u vali olarak Phokaia'ya gönderdi. Apokaukos Tzybos'u bu bölgeye vali olarak atamıştı. Bu, Kalothetos'un zekâ, öngörü ve kendisine emanet edilen şehri düşmandan nasıl kurtarması gerektiği konularında Tzybos'a üstün olması nedeniyle, Chios'un kaybedilmesinin asıl sebebi gibi görünüyordu. Phokaia'ya gitti ve şehri şu ana kadar güvenli bir şekilde Romalıların elinde tuttu.³⁰⁷

³⁰⁶ Simon Vignosi (Veniouzos de Symeon), 1346 yılında Chios'u fetheden Ceneviz donanmasının komutanıdır.

³⁰⁷ Leo Kalothetos ilk olarak 1329 yılında III. Andronikos tarafından Cenevizliler'in Chios'dan çıkarılmasının ardından buraya vali olarak atanmıştır. Kalothetos, Eski Foça'nın idarecisi olarak Kantakuzenos tarafından buraya yerleştirildikten sonra, bu makamda Orhan Bey'in oğlu Halil'i esir

32. İmparatorun Oğlu Despot Manuel'in Peleponnesus'a Gelişi.

Peleponnesus sadece büyük filolarla saldıran Persliler tarafından değil, aynı zamanda Hellenes Achaea adı verilen bölgeyi ellerinde tutan prensin Latin uyruklu vatandaşları tarafından ve dahası cinayetler işleyerek birbirlerinin ellerindekini alarak şu sıralar uçlarda yaşayan Peleponnesoslular tarafından [sayfa 124] tamamen yok edilmiştir.³⁰⁸ Onların surlarla çevrilmemiş olan köyleri düşmanlar tarafından dışarıdan yok edilmiş öte yandan aynı kişiler tarafından yok edilmekte olan şehirlerinin tamamen ortadan kalkması bekleniyordu. Bu nedenlerden ötürü imparator onlar için biraz tedarik yapılması gerektiğini düşündü. Elinden daha fazla bir şey gelmediğinden oğlu *Despot Manuel*'i kadırgalarla Peleponnesos'lulara hükmetmek için sağlam tedbirler almak üzere gönderdi. Manuel vardığında, ilk önce elebaşlarını hak ettikleri şekilde cezalandırarak ve diğerlerini benzer davranışlarda bulunmaları ihtimaline karşın korkutarak kargaşalara son verdi. Daha sonra, kendi halkını Latinlerden zarar görmeden korumak adına bir antlaşma yaptı. O barbarları, onlara karşı olan direnişinin ve aldığı galibiyetlerin, Peleponnesosluları küçük görmeleri için bir sebep oluşturmadığına dair ikna etti. Sonuç olarak, şehirler sanki büyük talihsizliklerden doğuyormuşçasına canlılıkla yenilendi ve köyler tarlalarda vakit geçirme korkusu olmadığı için yeniden düzenlendi. Scythians arazilerinden daha ıssız olan Peloponnesos, kısa sürede ekim arazisi oldu ve hatırı sayılır derecede bir umut vadetti. Manuel sadece ortak menfaat alanındaki şehirlere fayda sağlamakla kalmadı, ayrıca özel olarak güçlü Peleponnesoslulara iyi davrandı. Fakat onlar bu başarıların hiç birinden tatmin olmadılar. Aksine ayaklanamamak ve alıştıkları hayatı tatbik edememektense, her şeyi bir kenara bırakmaya razıydı. *Despot*'a [sayfa 125]

alabilecek kadar güçlenmiş ve 1355-56 yılına değin kalmıştır. Orhan Bey, V. İoannes Palaiologos'ın arabuluculuğuyla oğlu Halil'in iade edilmesi istemiş. V. İoannes güçlükle serbest bırakmaya razı ettiği Kalothetos'a, daha sonra damadı olacak Halil'e karşılık, 100.000 altın ve *panhypesebastor* ünvanı vermiştir. Palaeologos Hanedanlığı'nın Osmanlı'nın yeni veliahtı olarak görmeyi umduğu Halil daha sonra V.İoannes'in 10 yaşındaki kızı İrene ile evlendirilerek Kantakuzenos ve Orhan Bey arasındaki akrabalık ilişkisi devam ettirilmiştir. Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları: 1302-1481*, İSAM Yayınları, İstanbul, Mart 2010, s. 66-69; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, s. 196-197.

³⁰⁸ Kantakuzenos burada Latinler ile sorun yaşadığını işaret etmişse de esasında 1325 yılından beri Bizanslılara yönelik hiçbir birleşik silahlı bir mücadeleye girişilmemiştir. Hatta 1341 yılında Latin Lortları, prense bağlılıklarının ilan edilmesi ve Bizans İmparatorluğu'nun tebaası olma isteklerini dile getirmişlerdi. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 74-76. İç savaş boyunca, Latinler tarafından Bizans'ın Morasına yönelik küçük çaplı akınlar yapılmış olabilir ancak kaynaklarda büyük bir çatışmaya dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Miller, *a.g.t.*, s. 368.

duydukları korkudan dolayı birbirlerine savaş açamadıklarından, hepsi tek bir amaç için ona karşı birleştiler ve bir savaş başlattılar.

33. Çok Kısa Bir Süre Önce Despot Tarafından Yenilen Peleponnesosluların Ona Karşı Ayaklanması.

Bu tür durumlarda Peloponnesosluların en haini olan Lampoudios, bir komplo tasarlamaya başladı.³⁰⁹ Rakipleri daha öncesinden galip gelince, elinde ne var ne yoksa tüm bunlardan yoksun bırakıldı ve adi bir sefalet içine düştü. Düzenbazlığının sonucu olarak, hainliği ve insanları kışkırtmış deneyimleri *despot* tarafından göz ardı edilmişti. Daha sonra ricasını iletmek üzere öne çıktı ve hiçbir kışkırtma girişiminde bulunmayacağına, Manuel'e karşı iyi niyetli davranacağına ve en yakın arkadaşları arasındaki yerini alacağına dair güvence verdi. Böylece geri alındı ve *despot* ona zengin olması için fırsatlar sunarken, eski yüksek mevkiini geri aldı. Buna ek olarak, geçmişte rakipleri karşısında asil bir savaşçı olmuştu. Ne başarısızlık ne başarı, ne de her şeyin yok edicisi zaman, Peleponnesosluların birbirlerine bıkınlık veren düşmanlığına son vermişti, aksine hayatları boyunca birbirlerine düşmandılar ve öldükten sonra bu kinlerini babadan oğula geçen bir miras gibi kendi çocuklarına aktardılar. Lycurgus'un kanunlarından hiçbirine zerre önem vermediler ancak Athenian Solon'un kanunlarından biri olan isyanda yer almayan vatandaşları onursuz ilan eden kanuna sıkı sıkıya bağlandılar. [sayfa 126]

Asya'dan gelen birkaç Perslinin araziye karadan ve denizden yaptığı düzenli baskınların sayısı nedeniyle, *despot* Peleponnesos etrafında dolaşması ve bu korsanları durdurmak amacıyla kadırgaları sefere hazırlaması gerektiğini düşündü. Herkes bu planı faydalı bulduğu için, tüm halktan aldığı maddi yardımlar ile birlikte, Lampoudios toplanan vergileri hazır bir şekilde önerdi ve *despot*'dan, deneyimi ve ona karşı olan iyi niyeti nedeniyle diğerlerinden daha yüksek bir mevki elde edebilmek için birçok istekte bulundu. Geçiş izni almış olarak, Peleponnesos'un etrafında dolaştı ve tüm şehirlerin ve köylerin gönüllü esaretleri ve atalarına yakışır şekilde özgürce yaşama coşkusuındaki eksiklikleriyle dalga geçerek *despot* ile savaşı

³⁰⁹ Bu Lampoudios'a başka hiçbir kaynakta değilmemiştir. Lampoudios ailesi, Astros Kalesi'ne kumandanlık etmiştir. Bie Manuel Lampoudios, soyadını Lampoudes olarak ifade etmekteydi ve kendisini bir Peloponnesli olarak görmekteydi. XV. yüzyılda Floransa ve Ferrara'da bulunan bu kişi bir müstensih olarak çalışmıştır. Miller, *a.g.t.*, s. 370.

körükledi. Bunun yerine, onlar köle gibi yönetilmekten ve *despot* tarafından akıllarının çelinmesinden memnundular. Sonunda onları *despot*'a karşı savaşımaya ikna etti. *Despot*'un onların birleşmiş cephesi karşısında savaşa devam etmeyebilir, kendi güvenliğini önemli sayarak, aksine Peleponnesos'a kaçabilir ve terk edebilir ya da kalabilir ve savaş bütün etrafını sardığında yok olabilirdi bunları düşünerek zorla devam etti. Bu yolda onları ikna etti ve onlara aynı gün olurda herkes bir araya gelir liderlerine saldırır ve onları alt eder diye belli bir savaş sinyali verdi. Daha sonrasında zaten zayıflatılmış olan *despot*'a karşı ilerleyeceklerdi. [sayfa 127] Her şey onun tavsiyesine uygun yapıldı.

Aynı gün şehirleri ve köyleri yönetenlerin hepsinin alt ettiler. Daha sonra her taraftan gelen bir piyade ve süvari kalabalığı toplandığında, liderleri olan Lampoudios ve diğer daha güçlü adamlarla birlikte *despot*'a saldırdılar.³¹⁰ *Despot* Bizans'tan onu takip eden adamlarından olabildiği kadar çoğunu --hepsi yaklaşık 300 seçilmiş adam- silahlandığında ve birkaç Acarnania'lı tüccarı da yanına aldığı anda, Peleponnesos'lulara karşı yürüdü.³¹¹ Ortalıkta görünmeye cesaret edemediler ancak sürüler halinde yayıldılar ve şehirlere göre dağıldılar. Bazıları, af dilenerek ve af edilerek, hemen teslim oldular, ancak daha yüzsüz olan devrimciler, şehirlerini zapt ettiler ve akılsızca *despot*'u fark etmediler. Birlikte *despot*'a karşı gelemeyen bu bahsi geçen adamlar, galip geleceklerini umut ettiler ancak küçük gruplar halinde dağıldılar. Ardı arkası kesilmeyen saldırılar ve baskınlardan sonra, tabi ki bir sürü hasar aldıktan sonra, neyin yararlarına olacağını anladılar ve affedilmek üzere görüşme talep ederek *despot*'a teslim oldular. Bunun karşılığında, *despot* onların kurtarılmaları mümkünken güçlerinin yetmediği bir şeye teşebbüs etmeleri ve yok edilmelerindeki akılsızlıklarına acıdığı kadar kızmadığı için, hepsini affetti.

Despot'a kulluk etmenin yükünü iyi niyetten değil de daha çok korkudan ötürü katlandıklarından, uzun süredir sessizdiler. İmparatorlar arasındaki savaş tekrar alevlendiğinde ve genç Palaiologos İmparatoru [sayfa 128] hüküm sürerken, Peleponnesoslular *despot*'un babası, imparator, yönetimden vazgeçtiği için birkaç

³¹⁰ Lampoudios İsyanı'nın tarihi bilinmemektedir. İsyan Manuel'in Peleponnesos'a varmasından (25 Ekim 1349) bir süre sonra 1355 yılındaki ikinci isyandan önce parlak vermiştir.

³¹¹ Acarnanlılar Arnavut tacirlerdi ancak Manuel'in Arnavutları Mora'ya yerleştirmek gibi bir politikası olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunamamaktadır. Miller, *a.g.t.*, s. 370.

çıkar sağlayabileceklerini düşündüler.³¹² Dahası, genç imparator tarafından Peleponnesos'u yönetmeleri için gönderilen İsaak Asen'in oğulları, savaşı teşvik etti.³¹³ Bir arada, garnizonu, doğal gücü ve güçlü ön hazırlıkları nedeniyle akropolü elinde tutan bir şehir hariç, *despot*'a karşı ayaklandılar.³¹⁴ Ancak Manuel, sadece kendi birliklerini kullanarak bir araya gelen muhalefetin üstesinden geldi ve herkesi silah zoruyla itaat etmeye mecbur etti. O zamandan itibaren Peleponnesoslular *despot*'a karşı duydukları düşmanlıktan tamamen vazgeçtiler ve barışı kucaklayarak ona karşı iyi niyet beslediler ki bu davranışlar onlara büyük faydalar sağladı. Enerjilerini çiftçiliğe ve hayvan yetiştiriciliğine dönüştürerek tarlalarda pek çok mülk edindiler; hâlbuki despotun gelmesinden önce şehirler dışında kimse yoktu ve bunlar da anlaşmazlıklarla darmadağın edilmişti.

Prensin Latin vatandaşları uzun zamandır bu gelişmeler nedeniyle endişeliydiler ve *despot*'un şehirlerine zarar vermek için, ona karşı bir savaş başlattılar. Kısa zaman içerisinde tüm denemeleri başarısızlıkla sonuçlandı ve savaş nedeniyle her geçen gün daha fazla acı çektiler. Savaşın kendilerine küçük bir kayıp vermediğini fark ettiklerinde, bir büyükelçi gönderdiler ve *despot*'un birçok talebini yerine getirerek, onları bir barış antlaşması için ikna ettiler; böylece onlar Hem prensin vatandaşları hem de *despot*'un arkadaşları ve müttefiki olacaktı ve Peleponnesos içinde [sayfa 129] ve dışında, o nasıl isterse o şekilde, memnuniyetle savaşacaklar ve kendi gereksinimlerini karşılayacaklardı.³¹⁵ Bu sebeple O, Perslilerin deniz saldırılarını

³¹² Peleponnesoslular'ın bu ikinci isyanları ise V. İoannes'in idareyi ele almasından kısa bir süre sonra başlamıştır. Tarih'in belirttiğine göre, Peloponnesoslular yaşlı imparator Kantakuzenos yönetimi bırakınca isyan etmeyi düşünmüşlerdir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 89. Kantakuzenos 24 Kasım 1354 tarihinde V.İoannes ile anlaşmaya varmış ve o yılın 4 Aralıkta tahttan çekilmiştir. Moreote İsyanı'nın ise 1355 yılında patlak vermesi kuvvetle muhtemeldir. Miller, *a.g.t.*, s. 370-371.

³¹³ İsaakios Asen ve iki erkek kardeşi, Andronikos ve Konstantin ile birlikte, Apokaukos tarafından 1341 yılında Kantakuzenos karşıtı hareketi desteklemek amacıyla görevlendirilmişlerdi. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 116-118. Apokaukos'un 11 Temmuz 1345 tarihindeki ölümünün ardından Palaiologos Hanedanlığına sadık kalarak V.İoannes'in destekçisi olmuş, Kantakuzenos ve oğulları döneminde dahi Kantakuzenos taraftarlarına karşı düşman kalmaya devam etmiştir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 544-549. Kantakuzenos'un değerlendirmelerine göre, V. İoannaes, İsaakios Asen ve iki oğlunu Mora'ya Kantakuzenos Mangana'daki Saint George Manastırı'na çekildikten sonra (10 Aralık 1354) gönderilmiştir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 89; Miller, *a.g.t.*, s. 371.

³¹⁴ Diğer hiçbir kaynak bu isyanı anlatmadığından, Kantakuzenos'ta yeterli bilgi vermediğinden dolayı bu şehri tanımlamak olanaksızdır.

³¹⁵ Achaea eyaletindeki Latinler, bir süre kargaşa içerisinde yaşamışlardır. Annesi Valoisli Catherina'nın ölümüyle Tarantolu Robert 1346 yılında Latin Mora'sının tek hâkimi olmuştur. Robert, büyük iş adamlarına, akın yapan Türk gemilerini mağlup etmek için gereken kaynağı ve liderliği

savuştururken çoğu zaman müttefiktiler ve barbarlara karşı birlikte birçok zaferi paylaştılar. Ayrıca onunla birlikte Boeotia'ya karşı bir saldırı düzenlediler ve oradaki Roger de Lluria³¹⁶ adı verilen bir hükümdara karşı savaştılar. Onun doğruluk aşkı ve dürüstlüğü nedeniyle ki onca yıl boyunca bir kere bile yalan vaatte bulunmamıştır, aralarında bir duygusal bağ geliştirdiler. Bu nedenle ondan bir şeyler istediklerinde yemin talep etmediler, onun sözleri ona güvenmeleri için yeterliydi. Aslına bakılırsa, *Despot* Manuel Kantakuzenos'un Peleponnesoslulara günümüze kadar uyguladığı liderlik işte böyle bir şeydi ve bu güne kadar düşman tarafından yenilgiye uğramaması ve vatandaşlarına ilgi dolu ve nazik olması bakımından bayağı fayda sağlamıştı.³¹⁷

[33a. Mısır'a Gönderilen Büyükelçi]

sağlayıp iç düzeni tesis etmede yetersiz kalmıştı. Catherina döneminden sonra büyük iş adamları, 1341 yılında Kantakuzenos'a ve Majorkalı II. James'e kendilerini savunmaları için yönelmişlerdi. Zira Tarantolu Robert döneminde, Nicolas Acciaioli 23 Nisan 1358 tarihinde Corinth Kalesi'ni ele geçirmeden önce de durum değişmemişti. Böylelikle 1349 yılına gelindiğinde, Latinler bir nebze Manuel ile anlaşmaya açık durumdaydılar. Aynı zamanda Manuel, Lusignanlı Guy'un kızı Isabelle Lusignan ile evlenmişti ki Manuel'in sarayındaki bu Latin etkisi belki de Achaean asilleri ile iyi ilişkilerin gelişimine de katkı sağlamıştır. Miller, *a.g.t.*, s. 372. Manuel Kantakuzenos ve Isabelle Lusignan evliliği hakkında bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 124.

³¹⁶ Roger de Lluria, 1345 yılında general vekillikinden sonra Atina'nın Katalan düküğünde ikinci sırada bulunan *marshal* unvanını almıştır. General vekili Matteo de Moncada (1359-1362) ve onun 1361-1362 yılları boyunca teğmeni olan Pedro de Pau döneminde Roger de Lluria'nın memnuniyetsizliği arttı. Pedro de Pau'nun yaptığı haksızlıklar ve sonunda da Roger'e doğrudan saldırışı, *marshal*'ı Nisan ya da Mayıs 1362'de Pedro de Pau'nun ölümüyle son bulacak olan isyanı organize etmeye itmiştir. Bundan kısa bir süre sonra da Roger, Negropon'daki Venediklilerle mücadelesinde kendise yardım etmeleri ve Sicilya Kralı III. Frederik tarafından tekrar general vekili olarak atanan Matteo de Moncada'ya karşı makamını korumak üzere Türk birliklerini yardımına çağırmıştır. Sonuç olarak III. Frederik, Roger'in başarılı darbesini kabullenmek zorunda kalmış ve 1366 yılında da onu resmi general vekili olarak atmıştır. Roger de Lluria 1370 yılından önce ölmüştür. Nisan 1358 tarihinde Corinth Kalesi'ni ele geçirmeden önce de durum değişmemişti. Miller, *a.g.t.*, s. 374-375.

³¹⁷ Peloponneslilerin iki isyanına ek olarak, Manuel'in Mora'daki idaresi başka bir yönden de tehlike altındaydı. 1353 yılı baharında babasının taç giydirdiği erkek kardeşi Matheos, 1355 yılında V. İoannes Palaiologos ile çatışmaya girince, unvanını korumasına karşılık Mora'yı idare edeceği şeklinde bir anlaşmaya varılmıştı. Bu durumda Manuel ise Lemnos Adası'nı idare etmek zorundaydı. Ancak anlaşma hiçbir zaman hayata geçirilememiş bundan kısa bir süre sonra Matheos ve V. İoannes Palaiologos arasında yeni bir mücadele patlak vermiştir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 311 ve 341. Ancak yine de Matheos'un Mora'yı yönetmesi yönündeki iddialar ortadan kalkmadı. Manuel'i büyük oğlu Matheos'la değiştireceği yönündeki söylentiler, Kantakuzenos'un 1361 yılındaki ziyaretinden önce gelmiş, Kantakuzenos ise bu söylentilerin asılsız olduklarını belirtmiştir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 358-360; Miller, *a.g.t.*, s. 375. Kronoloji için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 87-88.

İmparator Mısır Sultanına, Suriye'ye ve Filistin'in güneyine, oradaki Hristiyanlar adına bir elçilik gönderdi.³¹⁸ Büyükelçiler bir Bizans vatandaşı olan Manuel Sergapoulos³¹⁹ ve bir sultan fanatığı tarafından tahtına geri getirilmek zorunda kalan ki bu barbarların hizmetinde olan şehirlere keşişlerin yeniden atanmasının başka türlü imkânsız olduğu, Kudüs Patriği Lazarus'du. Bu durumun böyle olmasına tanrı müsaade etti çünkü ismini İsa peygamberden alan bizler O'nu rencide ettik ve etmeye devam ediyoruz. [sayfa 130]

Bu tabii ki de İmparator Andronikos hayattayken yoldaşı olan keşişler tarafından Kutsal Şehirde kutsanmış ve geleneklere göre imparatora taktim edilmek üzere Bizans'a getirilmiş olan patrikti.³²⁰ Patrik orada kendisine saldıran Gerasimus adındaki tanınmış bir keşiş ve bu girişime destek veren diğer keşişler tarafından birkaç sahte iddia ile suçlandı.³²¹ Bu suçlamanın ışığında patriğin görevden alınması doğru gibi gözüktü. İmparatorun Gerasimus'un suçlamaları nedeniyle patriği hemen görevden almak gibi bir niyeti yoktu zaten buna pek de inanmamıştı, ancak patriğe hakkındaki suçlamalar incelenene kadar Bizans'ta kalmasını emretti ve o dönemin sultanına Mısır'daki Hristiyanları ilgilendiren meselelerin yanı sıra patrik adına da görüşmesi için bir elçi gönderdi. Ayrıca özel ajanlarına Filistin'e gittiklerinde papazlarla birlikte patriğin davasını incelemelerini emretti. Ancak bu esnada imparator vefat ettiğinden ve İmparator Kantakuzenos karşıtı savaş başladığından patrik Lazarus Kantakuzenos'un tarafını seçtiğine dair şüpheli bulundu ve savunma hakkı olmaksızın, iddianame olmaksızın, ya da bir kilise meclisi veya kanunun gerektirdiği herhangi bir şeye başvurulmadan Patrik İoannes tarafından suçlu bulundu. Lazarus'u suçlayan kişi olan Gerasimus, Lazarus'un yerine Kutsal Şehrin

³¹⁸ Kantakuzenos bu elçiyi 1347-1351 ve 1354-1361 yılları arasında olmak üzere iki kez tahta çıkan Memlûk Sultanı Hasan'a göndermiştir. Ki onun hükümdarlık dönemi 1351 yılında kardeşi Salih Selahaddin'in üç yıl boyunca iktidarda bulunduğu askeri darbe yüzünden kesintiye uğramıştır. Abdülkerim Özeydin, "Hasan bin Muhammed bin Kalavun", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XVI, İstanbul 1997, ss. 332-333.

³¹⁹ Manuel Sergapoulos'a yönelik herhangi bir şey bulunamamıştır.

³²⁰ Kudüs Patriği geleneklere göre onay almak için Bizans'a gitmezdi. Piskoposlar tarafından özgür bir şekilde seçilirdi ve onun makamı sultan ya da onun idarecisi olan Şam naibinin onayına bağlıydı. Kantakuzenos'a göre Lazarus Bizans'a onayını almak için kendi inisiyatifi ile gelmişti ancak Memlûk Sultanı ya da idarecisi tarafından söz konusu olan onay belgeleri özellikle patriklerin başka idareciler ile herhangi bir münasebetini yasaklamaktaydı. Buna göre Lazarus'un III. Andronikos'un 1341 yılındaki ölümünden önce seçilmiş bir patrik olarak değil de sultanın casusu olarak imparatorluğun onayını almak için Konstantinopolis'i ziyaret etmesi daha muhtemeldir. Miller, *a.g.t.*, s. 377.

³²¹ Lazarus'u suçlayan Gerasimus ve onun Kutsal Şehir'deki Patriklik tahtındaki geçici pozisyonuna dair herhangi bir şey bilinmemektedir.

Piskoposu olarak uygunsuz bir şekilde atanmıştır. Patrik Lazarus kendini hiçbir mantıklı açıklama olmaksızın sadece imparatora karşı güdülen düşmanlık nedeniyle onuru zedelenmiş olarak görmüştür. Dahası, sürgün edilmiş ve gerekli olan şeylerin ihtiyacı içinde aciz bir şekilde yaşıyormuşçasına hiçbir gereksiniminin karşılanmadığını gördü.³²² [sayfa 131] Lazarus, batıdan Didymotheichos'a dönüşünün ardından İmparator Kantakuzenos'a kaçabileceğini düşündü.

34. Kudüs Patriği Latinlerle Birlik Olmaktansa Ölmeyi Nasıl Tercih Etti.

Bu beklentiyle Patrik Latinlerin kalesine, Galata'ya, geçti ve imparatora ulaşmanın bir yolunu aramaya başladı. Patrik İoannes'in da içlerinde bulunduğu Bizans'taki otoriteler onun kaçışını ve Galata'ya gidişini fark ettiler ve Latinler'den Kudüs Patriği'nin onlara iadesini istediler. Karşılığında Latinler ona bir teklif sundular. O, onlarla aralarındaki dogma farkına rağmen birlik olacak ve bundan sonra hep birlik içinde kalacaktı. Sonuç olarak onlar da ona karşı olan lütuflarında büyük cömertlik göstereceklerdi ve Roma Piskoposu sonrasında ona büyük iyilikleri bahşedecek ve onu kendi piskopos yurttaşlarının arasında gösterecekti. Aksi takdirde onu ellerinde dayanılmaz acılar çekeceği kimselere teslim etmekle tehdit ettiler. Bundan dolayı, o tehditlerine aldırış etmeden ufak tefek meseleler yüzünden babalarının inancından döneceğini düşünenlerin aptallıklarıyla dalga geçti. Karşılık olarak kendisi [sayfa 132] onların büyük fayda vaatleri ve korkutucu tehditleri tarafından yoldan çıkarılmaktansa onları bu şeytani inanışlarından kolayca döndürebileceği yönünde gözdağı verdi.

Latinler onun dayandığını ve değişmeyeceğini gördüklerinde onu isteyen kişilere esir olarak teslim ettiler. Onu, ona insanlık dışı bir şekilde muamele edeceğini düşündükleri patriğe teslim ettiler. Ancak, patrik ne Latinlerin birleşme teklifine Lazarus'un verdiği yanıt konusunda, ne de atalarının inancından vazgeçmektense ölmeyi tercih etmesine kayıtsız kalmadı. Nitekim Lazarus kendisine yaklaştığında erdemine duyduğu saygıdan ayağa kalktı ve onu nazikçe ve hoşgörü ile selamladı. Onu yanına oturttu ve konuşmaları esnasında ona günah çıkaran bir rahip olarak

³²² III. Andronikos'un Memlûk Sultanı'nı etkilemenin ötesinde Lazarus'u eski makamına getirmek için yapabileceği pek bir şey yoktu. Kantakuzenos karşıtları Lazarus'a sırt çevirdiklerinde, onu şehirde hapse atabilirlerdi ancak onlar sadece Memlûk Sultanlarını etkileyerek Gerasimus'un onayını kazandılar. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s.91; Miller, *a.g.t.*, s. 377.

hitap ederek onu arkadaşça bir sohbete layık gördü. Onu hiç bir kötü niyet belirtisi göstermeden evine gönderdiler. Ancak, O böyle bir ilgiyi hak ettiğini düşünmüyordu.

35. Kudüs Patriğinin İmparatora Kaçışı.

Bu sebepten ötürü, kısa bir süre sonra, Lazarus ihtiyaçları sebebiyle büyük acılar çekerken, O, imparatora kaçtı ve kurtuldu. Savaşın geri kalan süresince Kantakuzenos ile kalıp, saygıdeğer biri olarak düşünüldü. İmparator bütün kontrolü ele geçirdikten sonra, Patrik Bizans'a döndü ve orada imparator tarafından iyi bakıldı.³²³

36. İmparatorun Mısır Sultanına Gönderdiği Elçi. [sayfa 133]

Bu olaylardan sonra, imparator bu patriği Sergopoulos ile birlikte Mısır Sultanına büyükelçi olarak gönderdi ve sultandan oradaki Hristiyanların menfaatleri için başka önlemler almasını ve yasadışı olarak piskoposluk yapan Gerasimus'u kovarak yerine yeni bir patrik seçmesini istedi. Sultan meseleyi cömert bir şekilde imparatorun elçisinin söylediklerine göre ele aldı ve büyükelçilerin istediği her şeyi yerine getirdi. İmparator ile ilgili bazı harika şeyler öğrendiği ve her şeyden önce onun sayesinde imparatorla bir dostluk kurmasından dolayı, elçiliğe şükranlarını sundu. Patriği Kutsal Şehre göndererek, oradaki barbar subaylarına Gerasimus'u sürmelerini ve Patrik Lazarus'a hiçbir sorun çıkarmadan Filistin'deki Hristiyanların Piskoposu olarak görevinde yardımcı olmaları konusunda emir verdi. Sultan imparatora aşağıdaki mektubu yolladı.³²⁴

³²³ Lazarus, Kantakuzenos'un 1343 yılı sonbaharında Didymoteikhos'a dönüşünden sonra ilk defa Konstantinopolis'e kaçtı. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 92. Saltanat hükümeti, bu girişime engel oldu. Lazarus'un ikinci ve başarılı kaçışı ilkinden bir süre sonra oldu ve Kantakuzenos Adrianopolis'de 21 Mayıs 1346 tarihinde Lazarus'un yönettiği bir törenle taç giydi. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. II, s. 564; Nikephoros Gregoras, *Tarih. Byzantina Historia*, C: II, s. 762; Miller, *a.g.t.*, s. 379. Kantakuzenos'un taç giymesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nicol, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, s. 61.

³²⁴ Lazarus'un Kutsal Şehir'deki Patriklikte eski konumuna gelmesine neden olan olaylar; Kantakuzenos'un 3 Şubat 1347 tarihinde Patrik ile Bizans'a girmesi ile 17 Mayıs 1347 tarihinden bir süre sonra (bu yılın Ağustos ayından önce) Kantakuzenos ve V. İoannes'in Lazarus'u Kutsal Şehrin Patriği olarak onaylaması kronolojik sırayla gerçekleşmiştir. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 93 Kantakuzenos'un bilgileri kronolojik olmadığından Lazarus'un Sultan Hasan'ın sarayına gitmek için ne zaman ayrıldığı bilinmemekle birlikte sultanın Kantakuzenos'un elçisine yanıt olarak yazdığı mektubu tarihlendirilmiştir. Zira bu mektup 30 Ekim 1349 tarihinde yollanmış olup, sultanın Lazarus'u Kudüs'te tekrar eski konumuna getirmek için emirlerini bildirmekte idi. İoannes Kantakuzenos (Cantacuzenus), *Historiae*, C. III, s. 99; Miller, *a.g.t.*, s. 380.

37. Sultanın İmparatora Mektubu.

“Rahman ve rahim olan Allah’ın adı ile Yüce Tanrı bu hayırsever, bilge, aslan, cesur adamın, savaşta şevkli, karşısında kimsenin duramadığı, inançlarında en bilgili, ülkesinde ve şehrinde en adil, [sayfa 134] inancın ve Hristiyanların öğretilerinin temeli, tüm vaftiz edilenlerin sarsılmaz direği, İsa’nın öğretilerinin müttefiki, Makedonyalıların kılıcı, bir Sampson, Yunanlıların, Rusların ve Alanların İmparatoru, İberyalıların ve Suriyelilerin inancının onuru, bu toprakların hükümranlılığının varisi, denizlerin nehirlerin ve adaların kesin hâkimi olan büyük İmparator Angelos Komnenos Palaeologos Kantakuzenos’un hükümdarlığına uzun ömürler versin.

Majesteleri benim sultanlık otoritemde ve bizim kutsanmış ve aydınlanmış evimizde, her zaman istediğini elde edebilsin. Sahip olduğumuz tüm gücümüzle biz, majestelerine olan sevgimizi tamamlayabilelim. Tıpkı bu sevginin sizin imparatorluk otoritenizin ataları ile benim sultanlık otoritemin ataları arasında süre geldiği ve tıpkı majestelerinin ataları olan imparatorların arzularının mutlak gücümüz tarafından yerine getirildiği ve onların bize minnettar kaldığı, bizim kutsal mahkememize elçiler gönderdikleri ve bizimle buluştukları gibi, majestelerine olan sevgimiz tekrar hayat bulsun ve arzularınız otoritemiz tarafından yerine getirilsin. Bu gelenek yıllardır bozulduğu için, bu mektup tarafımızdan siz yüce imparatorun huzurunda okunup [sayfa 135] önceki dostlukları methetmek ve daha fazlası için istekleri teşvik etmek adına gönderilmiştir; çünkü bu istekler tarafımızdan her zaman memnuniyetle yerine getirilecektir. Sizden gelen bu istek bize bahşedilen nimetlerin en büyüğüdür. Bırakın bunu da tıpkı diğerlerini karşıladığımız gibi soylu bir amaç olarak karşılayalım. Şimdi de majestelerinin elçisi Vali Manuel tarafından bize gönderilen bu istekleri iyi bir şekilde ve barış ruhu içerisinde karşıladık ve içerisinde yazanları kabullendik.

“Bu rica tıpkı babam büyük sultan,³²⁵ --yüce Tanrı ruhunu günahlardan arındırsın-- Romalıların İmparatoru ve muhteşem majestelerinin kardeşi arasında olduğu gibi

³²⁵Sultan bu pasajda babası Muhammed bin Kalavun’dan (1293-1340) bahsetmektedir. Hasan bin Muhammed bin Kalavun dönemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kâsım Abdur Kâsım, “Muhammed b. Kalavun” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XXX, İstanbul 2005, ss. 547-548. Ayrıca bkz. Murat Zengin, “Sultan Hasan Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi: Genel Bir Değerlendirme”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2016, ss. 79-90.

sevgi ve barışın olmasını istemektedir,³²⁶ böylece sizin de söylediğiniz üzere geleneklere göre iki ülke arasında seyahat eden elçiler ile iki hane bir hale gelmiştir. İzin verin arzularınız gerçekleşsin. İzin verin elçiler eski geleneklere göre gidip gelsinler.

“Benzer şekilde, majesteleri kutsal şehir Kudüs’te bulunan Roma kiliseleriyle alakalı bilgi almak istedi ve biz bu ricayı yerine getirdik. Bahsettiğiniz kiliselerle ilgilenilmesini emrettik. Ayrıca bizden şunu, yani elçiniz Vali Manuel’i dinlememizi ve ona cevap vererek görevlerini yerine getirmemizi istediniz. İsteklerini yerine getirdik ve konuşmasının dinlenmesini emrettik.”³²⁷

“Elçi ayrıca Romalıların bölgesindeki [sayfa 136] Saint George Kilisesi’nin kalıntılarının yeniden inşasını emretmemizi istedi. Onu dinledik ve isteğini yerine getirdik. Daha sonra Manuel, onunla birlikte gelen majestelerinin adamları ve bizzat kendisi ibadet edebilsin diye Kutsal Diriliş Kilisesi’ne gidebilmek için kutsal fermanımızı istedi. Ve siz bizlerden bir şey rica ettiniz, biz onu yerine getirdiğimiz için memnunduk. Bir ferman yazıldı ki, eğer elçi bizden Kutsal Diriliş Kilisesi hakkında herhangi bir şey talep ederse, bu yerine getirilecekti. Elçi gitmek istediğinde, onunla birlikte gitmesi ve onu oralarda koruması için bir subay görevlendirdik. Dilediği şekilde ibadet etti ve şükranlarını sunarak geri döndü.

“Aynı şekilde, elçi bizden kutsal Kudüs şehrine gelen Hristiyanların da tıpkı manastırlar ve kiliseler gibi koruma altına alınması için olağanüstü bir ferman çıkarmamızı böylece sadece oranın halkı için değil, fırsat buldukça Kutsal Diriliş’e gelerek ibadet edenler için de orada bulunan emirden sevgi ve koruma sağlamayı, Kutsal Diriliş’in Müslüman hizmetkârlarının hiçbir şeyi ihmal etmemelerini, ne onları ne de yerlileri hor görmelerini, dövmelerini ya da taciz etmelerini değil, bunun yerine onları onurlandırmalarını, eğlendirmelerini ve yönlendirmelerini istedi. Bunun

³²⁶ Sultan Hasan’ın burada bahsettiği “kardeş” deyişi kan bağı olan bir erkek kardeşden ziyade, Kantakuzenos’un manevi kardeşi olarak gördüğü III. Andronikos Palaiologos’u ifade etmek için kullanılmıştır.

³²⁷ XIV. yüzyıl boyunca Hristiyan kiliselerine yönelik olarak sık sık Müslüman saldırıları olmaktadır. Bunların en kötüsü Kahire’de 1321 yılında Muhammed bin Kalavun’un saltanatı döneminde gerçekleşmiştir. Kiliseler, Mısır genelindeki Müslüman isyanları yüzünden yağmalanmış ve tahrip edilmişti. Kuvvetle muhtemel Kudüs’deki ve Mısır dışındaki diğer Memlûk şehirlerindeki kiliseler de bu süreçten zarar görmüştür. Miller, *a.g.e.*, s.383.

için emir verdik ve o yerle alakalı bu olağanüstü ferman istekler doğrultusunda yerine getirildi.

“Yüce majesteleri ayrıca aziz Sultan Melik Nasar’ın Lazarus’u görevden alması nedeniyle [sayfa 137], Tanrı günahlarını bağışlasın, Patrik Lazarus’un davası ile de ilgilendi. Bırakın elçi yüce majestelerine bu patrikle alakalı böyle bir sorun nasıl ele alındı ve üstesinden gelindi açıklasın ve bildirsin. Patrik Lazarus’a sevgi göstermeleri ve diğer patrikleri korudukları gibi onu da iyi bir şekilde korumalarını emreden olağanüstü ferman kuvvetle muhtemel kutsal Kudüs’e gönderildi. Fermanımız sayesinde bu patrik güvence altına alındı. Kendisi de bizzat elçi ile birlikte Kudüs’e gönderildi.

“Daha sonra, elçi Romalı diyarından oldukları bilinen savaş mahkûmları adına onların serbest bırakılmalarını talep etti. Siz yüce majestelerinin de bildiği üzere esirler hakkındaki meselelerde geleneklerimize bağlıyızdır. Bu nedenle bir takas gerçekleşmesi gerekir. Bizim tuttuklarımızı bırakmamız karşılığında yüce majestelerinin de elinde tuttuğu bizden aldığı köleleri serbest bırakması gerekmektedir. Yine de ferman verdik ve bu ricayı yerine getirerek elçiniz kimi arzu ettiyse serbest bıraktık ve onları yanına aldı.³²⁸

“Elçiniz ayrıca imparatorluğunuzdan buraya gelen tüccarlar için de koruma talep etti ve isteğinizi duyarak halkımızın bu tüccarları iyi karşılamaları ve elçinizin istediği gibi onları korumaları için ferman çıkarttık. Elçinizin dönüşünde onunla birlikte bu olağanüstü bildiriye [sayfa 138] ve bu cevabı gönderdik. Bırakın siz yüce majesteleri bunların doğruluğunu bilsin ve ne zaman bir ihtiyacınız olursa bize bir emir gönderin ki bizde majestelerinin dileğini yerine getirebilelim.

“Daha önce Tanrının fermanı ile majesteleri şehre büyük bir ordu ile girdiklerinde yapılan hiçbir yanlış aklınıza getirmediğinizi ve imparatorun oğlunu koruduğunuzu

³²⁸ Müslüman ve Bizanslı esirlerin takas edilmesi geleneği çok eskiye dayanan bir gelenek olup Abbasi Halifeleri zamanında ortaya çıkmıştır. Halife Vasık dönemi boyunca (842-847), Bizanslılar tarafından bırakılan her Müslüman için Araplar tarafından da aynı yaşta ve aynı cinsiyette bir Yunan’ın bırakılacağı üzerine müzakere edilmişti. Bu değişim 845 yılı Eylül ayında Anadolu’da Tarsus yakınlarındaki Göksu Nehri kıyısında gerçekleşmekte olup, Bizanslılar köprünün üzerinde bir esiri karşı tarafa geçmek için serbest bıraktıklarında Müslümanlar da köprünün diğer başında bir Yunan’ı serbest bırakmakta idi. Bu uygulama takip eden takaslar ile standart bir hale gelmiştir. Bkz. Kadir Kan, “Vâsik-Billâh” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XLII, İstanbul 2012, ss. 548-549.

hem de düşmanlarınıza acıdığınızı duymuştuk. Bu duruma çok sevindik ve majestelerinden övgüyle söz ettik. Şimdi ise Patrik Lazarus ve elçiniz Vali Manuel'den bu hikâyeyi daha detaylı ve tam olarak öğrendik. İmparatorun oğluna kızınızı nasıl verdiğinizi ve onu evlilik bağıyla nasıl oğlunuz yaptığınızı öğrendik ve bunun için sizden daha fazla övgüyle söz ettik. Yüce Tanrı gönlünüzü genişletsin ömrünüzü yüze katlasın ve kılıcınızı düşmanlarınıza korkulur kılsın. En yüce Tanrı sizi desteklesin ve siz de onun merhametinden ve hayrından fayda görün. Yüce Tanrım sen bunları kabul et!

“Bu Şaban ayının 15’inde Muhammet yılının (hicri takvimin) yedi yüz on beşinci yılında yazılmış bir mektuptur. Bu mektup olağanüstü bildiriye uygun olarak yazılmıştır. Yegâne Tanrının namına hamt olsun. Öğretileri ile O’nun en sadık kulu olan efendimiz Hz. Muhammed’in de hürmetlerimiz ve dualarımız üzerine olsun. Umudumu bağladığım ve âlemleri yaratan Yüce Tanrıya şükürler olsun.” [sayfa 139] Bu sözler sultanın sözleriydi.³²⁹

Gerasimus tahttan mahrum bırakılınca, bir saldırı daha düzenledi ve patriğe karşı yalancı şahitlik etmek için sultana gitti ve sultanı onu tahtından etmesi için zorladı. Kutsal Şehrin dışında yolda geçen geçen üçüncü günün ardından, Tanrı şu kararı verdi, adil bir ölüm, adil bir adamı haksız davalardan kurtarmalıydı. Sonucunda, patrik tahtta uzun bir zaman geçirdi.

Sultan öldüğünde, sebepsiz yere Hristiyanlara zulüm eden bir başkası hükümdar ilan edildi. Sultanın etrafındaki güçlü adamların arasında tanınmışlardan olan Sheichun, onu bu harekete yönlendirenlerin başında gelen önemli bir kişiydi.³³⁰ Sheichun, Hz

³²⁹ Sultan, mektubunda Kantakuzenos’a karşı dostane bir üslup kullanmış olup Bizans ve Memlûk arasındaki ilişkiler Erken Palaeologan dönemi için oldukça önemlidir. Zira Mısır Hanedanlığı sürekli olarak Moğolların tehtidi altında idi. Bizans ve Memlûk ilişkilerinin iyi yönde ilerlemesinde ekonomik nedenlerin de payı büyüktü. Öyle ki 1348 yılında Papa IV. Clement, Memlûklar’a karşı bir Haçlı Seferi tertip ettiğinde Sultan bundan haberdar olarak, Bizans’tan tarafsız kalmasını istemiştir. Ostrogorsky, a.g.e., s. 423; Miller, a.g.t., s.385-386.

³³⁰ Kantakuzenos burada Sultan Hasan’ın ölümü ya da Emîri Şeyhûn el-Ömerî’nin ismi konusunda hata yapmıştır. Sultan Hasan 1361, Emîri Şeyhûn ise 1357 yılında ölmüş olup, Sultan Hasan’ın, Şeyhûn’un zulmü başlatmasından önce ölmesi mümkün değildir. Kantakuzenos Sultan Hasan’ın, kardeşi Malik Salih Selâhaddin Salih (d:1337/ ö:1360) yüzünden 1351-1354 yılları arasında tahttan indirilmesini onun ölümüyle karıştırmış olmalıdır. Diğer bir taraftan Kantakuzenos’un baş emirin isminde hata yapıp zulmün Hasan’ın 1361 yılındaki ölümünden sonra yapılmış olması da muhtemeldir. Şeyhûn, Sultan Hasan’ın 1354-1361 yılları arasındaki ikinci iktidarı döneminde “*el-Emîrû'l-kebir*” unvanını taşımakta olup bu unvan baş danışman ve orduların komutanı anlamını gelmektedir. Eğer Kantakuzenos, Hasan’ın ölümüyle tahttan indirilmesini karıştırmışsa 1354 yılında

Yakup yanlısı (Jacobite)³³¹ sapkın çok sayıda kişi haricindeki diğer Hristiyanlara, özellikle Kutsal Şehirde ve Mısır ve Suriye bölgelerindekiler ve aynı sapkınlığa sahip kendi piskoposu olanlara çok zalim davranıyordu. Onları iyi niyetinden değil, korkusundan dolayı bağışladı. Söylendiğine göre bir adamı yani Hz. Yakup'u din olarak benimseme sapkınlığına düşmüş olan büyük bir kabile, Nil geçidi boyunca yerleşim kurmuştu.³³² Mısır sultanı bu insanlara hizmet etmek zorundadır çünkü onlar Nil'i başka bir araziye çevirebilmektedirler. Eğer bu gerçekleşseydi, tüm Mısır ve Suriye'nin iç kesimleri bu nehir tarafından cömertçe beslendiği için yok edilebilirdi. Bu nedenle barbarlar sadece bu Yakup fanatiklerine karşı iyi niyetli davranmış fakat tüm diğerlerine vahşi bir şekilde [sayfa 140] saldırılmış, türlü ve değişik işkence metotları ile şehit etmiş ve en çok yası tutulması gerekeni ise oldukça fazla sayıda Hristiyanı zorla dinlerinden döndürerek kendi dinlerini kabul etmeye ikna etmişlerdir. Hatta içlerinde Hristiyan inancında olup da şeytan tarafından kandırılarak yoldan çıkarılan ve onun mirasçıları olan birçok kişi de aynı işkenceye maruz kaldılar. Çünkü namuslu bir hayat yaşayan ve inançlı olan bir insan için inanç hususundaki konular yüzünden harap olmak ve tanrının yardımından mahrum kalmak kuşkusuz mümkün değildi.

38. Kudüs Patriğinin İsa'ya Olan İnancı Nedeniyle İşkence Görmesi

Patrik Lazarus'u zapt ettikten sonra, onu yağlayarak kandırmış ve onun hayat akışını gevşetmeyi ve eğer onu ele geçirirlerse liderlerini takip eden tüm Hristiyanların da hemen İsa'yı reddetmesine yol açacağını ve insanları öldürmeye gerek

ikinci kez iktidara geldiğinde Hristiyanlara karşı bir saldırı emrini verip 1357 yılında ölmüştü. Ancak Hasan'ın ölüm tarihi konusunda doğru bir kronoloji veriyse o zaman zulüm, Hasan öldükten sonra yani 1361'den sonra Zeyneddin Şaban (1363-1377) dönemlerinde başlamıştı. Miller, *a.g.t.*, s. 386-387. Kronolojikel olarak Hasan öldükten sonra Selahaddin Muhammed (1361-1363) dönemi gelmekte olup Miller yanlış bir kronoloji vermektedir. Hasan bin Muhammed bin Kalavun dönemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kâsım Abduh Kâsım, "Muhammed bin Kalavun", C: XXX, ss. 547-548.

³³¹ Kantakuzenos, Suriye'de ve Mısır'daki Monofizit Kiliseleri için "Jacobite" ifadesini kullanmaktaydı. Esasında Jacobite kelimesi Antakya'daki Monofizit Kilisesi için kullanılmaktadır. Suriye Monofizitleri Partik Siyah Paul döneminden sonra (564-581) Antakya Monofizit bölünmesinde galip gelen grubun lideri olan Jakobos Baradai'den sonra Jacobiteler olarak adlandırılmışlardır. Zira bu teriminin uygulanması, Mısır ve Filistin'deki Monofizitleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Miller, *a.g.t.*, s. 387.

³³² En büyük kabile Habeşistan Krallığı'dır. Ancak Habeşilerin coğrafi konumlarının sonucu olarak sultanlar üzerinde baskı uyguladıkları kuşkuludur. 1325/726' da Habeşistan sultanı, Malik Nasır Muhammed'i Hristiyan kiliselerini yeniden inşa edip, genel olarak da Hristiyanlara iyi davranmazsa, Nil Nehri'nin akışını değiştirmekle tehdit etmiş. Muhammed ise sultanın taleplerini reddetmiştir. Miller, *a.g.t.*, s. 387.

kalmayacağını düşünerek, onu İsa'ya olan inancından vazgeçirmeyi denemişlerdi. Çünkü onları inandıklarından döndürmek ve hiçbir yarar sağlamayacağı için öldürmektense canlı tutmak istediler. İsa'ya olan inancından ötürü her şeye dayanmaya hazır olması nedeniyle ve cellatların elinde tanrıya yakarmayı ve derisinin yüzülmesini ve o şekilde beklemeyi [sayfa 141] “Var olan hiçbir şey beni İsa'ya olan inancımdan döndüremez” diyerek tercih etmesinden ötürü yağcılıkları kar etmediğinden, barbarlar konuşmaktan vazgeçtiler ve işe yaramadığı için yağcılığı bırakarak kendi alışlagelmiş ve geleneksel vahşetlerine devam ettiler. Sheichun patriği çabucak idama mahkûm etti ancak sultan daha önce de belirtildiği gibi Sheichun'dan onu öldürmemesini, itaatsizliğinden ötürü bir şekilde cezalandırmasını istedi. Çünkü o Hristiyanlara karşı Sheichun kadar acımasız değildi. Hatta öldürülenlere sinirlendiği dahi söylenir. Sheichun için yıkımın oğlu, babasına tamamen itaatkâr, insanlığın yok edicisi olan şeytanın kendinden bile daha şeytani bir yer, katlettiği Hristiyanlarla dolmazdı, hatta aksine İsa ismini dünyadan çabucak silemediği için sinirlenirdi.

Ölüm emri aslında engellenmişti ancak Sheichun bunun üzerine inek derisinden yapılmış kamçı ile patriğe 500 kırbaç darbesi vurulmasını emretti. İnsan gücü hakkındaki düşüncesine göre o patriğin o kadar fazla darbeye dayanamayacağını ve daha onlar işlerini bitirmeden onun can vereceğini düşünüyordu. Cellatlar sırayla ona işkence ederken ve bazıları çok sayıdaki kırbaç darbeleri yüzünden yorgun düşerken bizim şampiyon zihnini özlemini duyduğu ve yardım dilediği Tanrıya döndürdü, ancak ne korkakça davrandı ne de vurulan kırbaç darbeleri için küfretti. Hâlâ öfkesinin etkisi altında olan ve [sayfa 142] kendi zayıf ve kavgacı doğasının farkına varan zorba, aynı sayıda kırbaç darbesinin yeniden vurulmasını istedi. Cellatlar onun emrini daha söz ağızdan çıkmadan yerine getirdiler. Çevresindeki alan kana bulandı. Parçalanmış et yere düştü ve geriye çıplak etin sinirlerini ve kemiklerini bıraktı. Patrik çok fazla işkenceye maruz kaldığı ve yorgunluktan aciz düştüğü için, zar zor nefes alır biçimde yere uzandı. Onun bu kadar işkenceye tahammül etmesi barbarları şaşırttı. Daha sonrasında ona tekrar sultana teslim olmayı düşünüp düşünmediğini, İsa'ya olan inancını terk etmesini ve onların dinine katılmasını teklif ettiler. Cesur bir şekilde “Hiçbir şey benim İsa'ya olan inancımı değiştiremeyecek.” dediğinde onu aldılar ve onu ölüm cezasına çarptırılanların zindanına attılar böylece eğer kırbaç

darbeleriyle ölmezse daha sonra kılıç yoluyla katledilebilecekti. Ancak aralarında barbarların birçok çeşitli nedenden ötürü ölüm cezasına çarptırılanların da olduğu onun mahkûm yoldaşları, insanoğlu için kesin bir sevgi tecrübe ettiler ve durumlarına şefkat gösterdiler. Bu tarz yaraları tedavi etmek üzerinde deneyim sahibi oldukları için onunla disiplinli bir şekilde ilgilendiler. Zaman içinde onu sağlığına kavuşturdular ve kamçılar nedeniyle meydana gelen yaralarını iyileştirdiler, ancak patrik hala ölüm cezasını taşıyan bir karar altındaydı.³³³

Jacobite yanlısı kâfirlerinin piskoposu [sayfa 143] farklı doktrinleri nedeniyle daha öncesinde patriğin düşmanıydı ve onun yok oluşunu seve seve izlerdi ancak beklenilenin aksine onun güvende olduğunu görünce o bunların insan kuvvetinin değil ilahi bir durum olduğunu düşündü. O andan itibaren patriği bir kahraman gibi gördü ve ona her türlü onuru ve bakımı sundu ve patrik mahkûm olduğu sürece tüm gereksinimlerini cömertçe karşıladı. Epey bir zaman, sonra Sheichun vahşi bir şekilde öldüğünde,³³⁴ Lazarus sultandan patriği salıverme emrini aldı, onu hapishaneden serbest bıraktı ve ona Hristiyanların dini için yurttaşlık özgürlüğü teklif etti. Daha önce de söylediğimiz gibi sultanın kendisi açıkça işkenceye meyilli biri değildi ancak Sheichun tarafından kendi düşüncesinin aksine davranmaya yönlendirilmişti. Bu nedenle Sheichun'un ölümünden sonra hemen işkenceyi durdurdu ve Hristiyanları yalnızca barbarlarla aynı politik eşitliğe sahip olmamak ayıbı ile lanetledi. Sultan onları esirlerin tutulduğu bir hole topladı ve Hristiyanlar olarak açık bir şekilde fark edilebilmeleri için elbiselerinin üzerine belirli kesin bir rengin giyilmesine karar verdi. O bu düşünceyle Hristiyanların bariz bir şekilde küçük düşürülmüş hissedeceklerini sandı ancak onlar bu rengi tıpkı Paul'un İsa'nın yaralarını taşıdığındaki gururuyla "Efendimiz yüce İsa'nın yaralarını vücudumda taşıyorum" [sayfa 144] dediği zamankinden daha fazla bir utançla taşımadılar.³³⁵

³³³ Sultan Hasan döneminde hiçbir İslam kaynağında bu zulme değinilmemiş olup Kantakuzenos'un yazdıklarını doğrulamak imkânsızdır. Diğer olasılık ise Kantakuzenos'un zulmü Emir Şeyhûn'a atfetmek suretiyle bir hata yapmasıdır.

³³⁴ Emir Şeyhûn, 25 Zilkâde 758/9 Kasım 1357 tarihinde vefat etmiştir. Murat Zengin, "Sultan Hasan Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi: Genel Bir Değerlendirme", s. 85.

³³⁵ Müslüman idaresindeki Hristiyanları ayırt eden geleneksel kıyafet mavi sarıktır. Bu gelenek, 1301 yılında Sultan Nasır Muhammed bin Kalavun'un emriyle uygulanmaya başlanmıştı. Zeynep Dinçer Berdibek, "Abbâsî İmâme Terimi Üzerine Bir Değerlendirme", *Journal of Turkish Language and Literature*, Cilt: 3, Sayı: 1, (Kış 2017), s. 75.

Kutsal Şehrin Patriği Lazarus, kendisine güvenen topluluğu işkence edilmesinden sonraki uzun bir süre boyunca yönetti. Daha sonrasında sultan tarafından İoannes Palaiologos'a büyükelçi olarak gönderildi. Aslında bu, Kudüs Piskoposu'yla ilgili olayların baştan sona gidişatıydı.

[38a. Palamas Selanik'e Girmeyi Başaramaz.]

İsidore, İoannes'un varisi olarak Bizans kilisenin idaresinin başına geçtiğinde, içlerinde Selanik'teki Gregory Palamas'ın da bulunduğu birçok şehrin piskoposunu kutsadı. Gregory payına düşen şehre gitmek için ayrıldığında, imparator onu Selanik'te *Protostastos* Alexios ve ἐπὶ τῆς τραπεζᾶς Andrew Palaeologos gibi otorite sahibi olanlara verilmek üzere olan mektuplarla donattı. Bu mektuplar piskoposu tüm iyi niyetleri ve onurları ile karşılamalarını emrediyordu. Ancak, onlar imparatorun mektubuna uymadılar ve hatta bırakın piskoposu kabullenmeyi Palaiologos imparatoruna kendilerini adadıklarını ve bu nedenle Palaiologos imparatorunu tahtından etmiş olan İmparator Kantakuzenos'a karşı savaştıkları bahanesini öne sunarak imparatora olan bağlılıklarını bile reddettiler. Ancak gerçekte Selanik'in kontrolünü özellikle ellerinde tutuyorlardı. Çünkü Selanik haricinde [sayfa 145] Makedonya'nın tümünün Sırbistan hükümdarı tarafından zapt edildiğinden, imparatorun onlara saldırmasının kolay olmayacağını biliyorlardı. Ayrıca onlar imparatorun düşman bölgesine ilerlemeye niyet etmesi durumunda büyük hazırlıklar yapması gerektiğinin ve onları kuşatırken düşman ülkenin göbeğine kamp kurması gerektiğini biliyorlardı. Onlar, Sırp liderinin Selanik'in lordu olabilmek için tüm parasını, hatta tabiri caizse, değerli canını bile verebileceğini düşündüklerinden böyle bir seferin imkânsız olduğunu düşündüler. Onlar, imparatoru koyda tutabileceklerini ve onun hükümrânlığı altına girmeyeceklerini ve eğer onları rahat bırakmazsa, imparatoru şehri kabile halkına teslim etmekle tehdit edebileceklerini sandılar. Ayrıca Sırp hükümdarını, Romalıların hükümdarına karşı ayaklandıklarında, çoktan onunla müttefik olduklarını söyleyerek kandırmayı planladılar. Bu yolla onu savaşmamaya hatta aksine iyi niyet ve dürüstlük ile kazanmaya çalışmak için ikna edebileceklerini düşündüler. Böylelikle kendilerini her iki tarafın da birbirinden uzaklaşacağına inandırdılar ve onlar da şehrin nimetlerinden faydalanabileceklerdi. Bir süreliğine işler istedikleri gibi gitti.

Selanik Piskoposu Gregory vali tarafından kabul edilmediğinde, Lemnos'a geri döndü ve orada yaşarken imparator onunla uygun şekilde ilgilendi. Bu esnada yüksek mahkeme yargıçlarının ve özellikle Palaiologos ve Zealot Partisi'nin önceki davranışları diğer vatandaşları ürküttü. Herkesi bir korku sardı ve Palaiologos karşısında söylenmeye cesaret edemediler. Bu yüzden, kısa bir süre sonra imparator, silah zoruyla alamadığı için, dürüstlük ve bağışları kullanarak şehri kendi yanına çekmeyi istedi. Halk için kutsal fermanlar çıkardı ve özel bağışlarda bulundu. [sayfa 146] Palaiologos her şeyi denemeye hazır olan Zealot'ların da yardımı ile bu fermanları şehrin ortasında ateşe verdi. Bu olay ileride daha açık bir şekilde anlatılacaktır.

SONUÇ

VI. İoannes Kantakuzenos, Bizans'ın çöküşe giden süreçteki son büyük sülalesi olan Palaiologos Hanedanlığı'nın üç büyük imparatoru olan II. Andronikos, III. Andronikos ve V. İoannes dönemlerinde Bizans siyasetine yön vermiştir. Bizans'ın çöküşünü hızlandıran kanlı iç savaşların ardından tahta çıkan Kantakuzenos, sadece 7 yıl süren imparatorluğunun ardından 1354 yılında tahttan feragat etmiş ve bu makamı meşru imparator olan damadı V. İoannes'e bırakarak inzivaya çekilmiştir. Uzun yaşamının son otuz yılını kısa bir süreliğine hükmettiği tahtın perde arkasında kalarak geçirmiştir. Tahttan feragat ettikten sonra keşiş ve bir yazar olarak hayatını devam ettirmiştir. Kantakuzenos'un, imparatorluğunun aksine keşiş ve din adamı olarak etkisinin daha faydalı ve kalıcı olduğu ise halen tartışmaya açık bir konudur.

Kantakuzenos'un diğer Bizans İmparatorlarından farklı bir noktada değerlendirilmesini gerekli kılan en önemli yönü ise onun yazar kişiliğidir. Kantakuzenos, "İoasaph" ismini alarak manastıra çekildiği inziva günlerinde; III. Andronikos'un 1320 yılında imparatorluğa yükselmesiyle başlayan ve tahttan feragatinden birkaç yıl sonra 1356 yılında son bulan, yaşadığı döneme ilişkin tarihi olayları yansıtan dört kitaptan oluşan "*Historia*" adlı eserini kaleme almıştır. Müellifin 1369 yılında tamamladığı eseri bir tarih kitabı olmasının yanında bir çeşit hatırat özelliği de taşımaktadır.

Kantakuzenos, eserini kaleme alma amacını gerçekleri yazmak olarak ifade etmişse de XIV. yüzyıl Bizans İmparatorluğu'nun sosyal ve politik tarihini anlatmak niyetinde değildir. Zira tarihinde mevkiinden feragat etmiş, türlü iftiralara maruz kalmış, yanlış anlaşılmış büyük bir devlet adamının kendi icraatlarını savunma gayesine hizmet eden biyografik anlatılar oldukça ağır basmaktadır. Eserinin ana kaynağı da doğal olarak müellifin bizzat kendi anılarıdır.

Müellif eserinde halkından ve kendi hayatından özür dileyen "*apologia pro vita sua*" tarzı sofistike bir üslup kullanmıştır, burada Osmanlılarla kurduğu akrabalık bağının öngöremediği sonuçlarının etkisi de büyüktür. Kızı Theodora'nın Orhan Bey ile evliliği Konstantinopolis'teki iktidarı ona getirmişse de ilerleyen dönemlerde Çimpe

Kalesi'nin kaybı ve Türkmenlerin Gelibolu'ya iskânı Osmanlılara Avrupa kapılarını açmıştır. Bu durum, Bizans İmparatorluğunu çöküşe sürüklemiştir.

Kantakuzenos'un anılarını kaleme aldığı eseri birçok eleştiriye ise beraberinde getirmiştir. Kantakuzenos'un kendi savunması olan eseri; kendisinden sonraki tarih yazarları tarafından kusurlarına örtme çabası olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle de Kantakuzenos kusurlu olduğu olayları gizlemiş ya da kendisini bağışlanır göstermeye çalıştığı noktalarda diğer Bizans tarihçileri onun kusurlarını daha da abartma eğiliminde olmuşlardır. Bu dönemde sade yazılan metinler çok makbul bulunmamıştır. Hiç kuşku yok ki Kantakuzenos'un anıları, kendi icraatlarının savunulması gayesine hizmet eder. Zira kendisi için söyledikleri çoğunlukla gerçektir. Çağdaşlarından hiçbiri ne asker olarak ne bir idareci olarak ne de bir yazar olarak onunla rakabete girebilecek yeterlilikte değildir.

Kantakuzenos'un 40 yılını kaleme aldığı eseri, özenli ve detaylı çalışması Bizans tarihçiliğinin seçkin bir örneği olarak görülmelidir. Çünkü imparatorluk, askerlik, bilim adamlığı, devlet adamlığı, din adamlığı ve keşişlik gibi farklı meziyetlere sahip olmasının yanı sıra, kendi döneminin olaylarını kaydeden tek Bizans İmparatoru'dur. Anıları ya da otobiyografisi ise Bizans tarihinin en ilginç çalışmalarından biridir. Bu yüzden de her daim XIV. yüzyıl Ortaçağ ve Bizans kaynakları arasında farklı bir yeri hak etmektedir. Çalışmasının sade ve anlaşılır edebi tarzı ise haklı olarak övgüyü hak etmektedir. Eser her ne kadar Kantakuzenos'un hayatının, siyasi manevralarının ve kararlarının aklanıp açıklandığı bir savunma tezi olarak görülmüşse de Bizans edebiyatında bu tarz otobiyografilere de oldukça nadir rastlanmaktadır. Bizans tarihçiliğinin geleneksel ve yaygın yazın türü; yıl yıl, imparator imparator yapılan kronolojik çalışmalardır ve bir imparatorun kendi tarihini yazması da pek rastlanan bir durum değildir. Kantakuzenos ise kendisini göklere çıkartan bir üsluptan ziyade, 1347 yılında biraz isteksizce de olsa Konstantinapolis'te tahta çıkmasına kadarki iki iç savaş ve hanedan savaşları sırasınca yaptığı eylemlerin gerekçelerini anlatmaya çalışmıştır. Akabinde ise yedi yıllık hükümlerini süresince olaylardaki rolünü tafsilatlı bir şekilde ele alır ve imparatorluğun kurtarılmasının mümkün olmadığını ümitsizce kabul ettiğinde manastır yaşamına gönüllü olarak çekilip emekli olması ile eser doruğa ulaşır. Tüm kompozisyonun trajik kahramanı ya da merkezi figürü ise

Psellos ve Anna Komnena da olduğu gibi üçüncü bir şahıs değildir, Kantakuzenos kendi kendinin yazarıdır. Bu durum Historia'nın yazıldığı dönemin Bizans edebiyatı için yeni bir stildir ve “mağlup olmuş bir kahramanın şiiri” Bizans edebiyatında ilk kez Kantakuzenos tarafından yapılmıştır.

Müellif kendi oynadığı role göre konuların ve olayların düzgün bir şekilde tasnifini yapmıştır. Olaylar homojen olarak açıklanmış ve konular iyi bir şekilde düzenlenmiştir ancak ne var ki bilgilerin kapsamı eksiktir. Özellikle yazarın yakından ilgilenmediği konular ve yakınında geçmeyen olaylar ya hiç ele alınmamış ve yahut da çok üstünkörü geçirilmiştir. Eserinin ana aktörünün bizzat müellifin kendisi olduğunu göz önünde tutatacak olursak; bazı hoş gitmeyecek gerçeklerin çoğu zaman sessiz kalınarak geçirilmesi, örtbas edilmesi ve yahut uygun tasvirlerle açıklanmaya çalışılması gayet olası bir durumdur. Bu sebeple her ana kaynaktaki olduğu gibi Kantakuzenos'un anlatılarının da tenkit süzgecinden geçirilerek dikkatle okunması zorunludur.

Kantakuzenos'un eseri bir *prolog* (asıl konuya âit olaylardan önce geçen bazı olayları anlatan ilk bölüm, önsöz) ile başlayıp *epilog* (sonuç bölümü) ile bitmektedir. Bölümlerin her birinde tek bir Neilos'a (Hristiyan azisi) hitap edilmektedir. Yazar kendini, keşiş “Khristodoulos” olarak adlandırır ki bu isim, “İsa'nın hizmetkârı” kelimesinden türemiş takma bir addır. Neilos ise aksine gerçek bir insandır, zira büyük ihtimalle Kantakuzenos'un arkadaşı Nicolas Kabasilas'ın amcasıdır. Neilos, 1361'den 1363 yılına kadar Thessalonike Piskoposuydu. *Epiloğunda*, Kantakuzenos, çalışmasının kaynaklarını bazen zikreder. İç savaş sırasında düşmanlarının danışmanlarına erişebilmesinin tuhaf olduğu düşünülse de, çoğu şeyi *Megas Duks* Aleksios Apokaukos'un kendine sadık iki erkek kardeşinden öğrendiğini söyler. Kantakuzenos imparator olduğunda, bildikleri her şeyi anlatmaları karşılığında bağışlanıp serbest bırakılacaklarını öğrendiklerinde çoğu kişinin bunu şaşkınlıkla karşıladığını ifade etmektedir. Bu itirafları onun karakteri konusunda bazı ipuçları vermektedir. Şüphesiz Kantakuzenos'un en önemli özelliklerinden biri onun hoşgörülü olmasıdır. Öyle ki tahta çıkış sürecinde kendisine karşı komplo girişiminde bulunan siyasi rakiplerine karşı hiçbir zaman intikam alma, tutuklama ya da cezalandırma yoluna gitmemiştir. Bu özelliği Demetrios Kidones gibi hayranları

tarafından da her daim övülen ve vurgulanan özelliklerinden biridir. Zira yüce gönüllülüğü ve bağışlayıcılığı onun, okuyucuları tarafından da bilinerek takdir edilmesini istediği özelliklerindendir.

Kantakuzenos'un dilinin sadeliği hatta kelime dağarcığının eksikliği okuyucularını dürüstlük ve samimiyetine ikna etmek için kasıtlı bir taktik olarak da görülebilir. Kantakuzenos anılarının ikinci kitabında geçmiş yaşamının ayrıntılı bir açıklamasına, fitne ve hesapçıların günahlarına dair uzun bir pasaj ayırmıştır. Zira kendisine karşı yapılan suçlamalardan birisi parasız, aşağı sınıf ve cahil bir aileden geldiği yönündedir. Kantakuzenos, Apokaukos'un şahsına yapılan bir suçlamadan ötürü hapisten kendisinin kurtardığını ve kariyerini ona borçlu olduğunu iddia etmektedir. Apokaukos'un politik suç ortağı olan Patrik İoannes Kalekas da ailesinin mütevazı kökenleri nedeniyle Kantakuzenos tarafından güvenilmez olarak görülmüştür. Zira Kalekas'a yardım eden ve 1334 yılında patrik olmasını sağlayan da yine imparatorun ta kendisidir. Kantakuzenos'un bir diğer itimat ederek yardım elini uzattığı ancak ona karşı sadık olmayan kişi ise Syrgiannes'dir ki Geç Bizansın Alkibiades'i olarak da görülebilir.

Tüm bu siyasi karakterlerin bu denli yanlış yorumlanması, Kantakuzenos'un zayıf bir yönünü de ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki zayıflığını bu şekilde açıkça ortaya koyması belki de olayların dürüstlüğü ve bütünlüğü içindir ya da tabiatında var olan bir kusurdur. Kantakuzenos'un bu şekilde başarısız olduğu başka durumlar da olmuştur. Bunlardan en kötüsü de onun cesurca kararlar alamamasıydı. Zira bu, onda görülen ve Gregoras tarafından da sık sık kınanan bir durum olmuştur. Örneğin onu savunanların 1341 yılında Didymoteikhos'da onu imparator ilan etmelerine izin vermesine bu kadar çok tereddüt etmemeliydi. 1342 yılında Thessalonike'den sadece bir kaç gün yüründüğünde hiçbir direniş olmaksızın bu kadar kolay bir şekilde şehrin kendisine teslim edileceği ümidiyle hiçbir şey yapmadan boşu boşuna zamanını harcamamalıydı. Sonuç olarak; Kantakuzenos sıklıkla karar almakta gecikerek ya da politik rakiplerine karşı mütevazı davranarak önündeki fırsatları değerlendirememiştir. Oysa bu tür durumlarda geleneği takip ederek atalarının yaptığı gibi yapmalıydı. Gregoras, tüm bunların yanında onu 1347 yılında Konstantinopolis'e girdiğinde siyasi rakiplerine karşı net bir tutum sergilememekle

de suçlamaktadır. Zira tahta çıktığı dönemde imparatorluk hazinesi boştu ancak İmparatoriçe Anna'nın da arasında bulunduğu naiplik yönetimi iç savaş durumundayken bolca kazanç sağlamışlardı. Kantakuzenos ise onlardan mali destek talep etmesi gerekmekteydi. Ancak ne var ki ya kararsız tabiatından, çekingenliğinden ya da herhangi bir soruna soruna neden olmak istemediğinden bunu yapamamıştır.

Kantakuzenos'un tarihinin oldukça uzun bir eser olması, bizim Timothy S. Miller tarafından yapılan İngilizce tercümeyi esas almamız ve ağırlıklı olarak Osmanlı-Bizans münasebetlerini içeren olayların bu bölüme tekâbül etmesi gibi sebeplerle tezimizde sadece dördüncü kitabın ilk yarısının tercümesine yer verilmiştir. Çalışmamıza konu olan dördüncü kitabın ilk yarısı (Cantacuzenus, CSBH, 3, ss. 8-107); ikinci iç savaş (1341-1347) döneminin sona ermesinden sonra vuku bulan hadiseler ile Kantakuzenos'un tahttan feragat etmesinden önceki süreci konu edinir. Kısacası bu, onun imparatorluk dönemidir. İkinci iç savaş İmparatoriçe Anna, oğlu V. İoannes ve Kantakuzenos'un; askerler, imtiyaz sahibi aristokratlar ve senatörlerin de katıldığı bir törende edilen karşılıklı yeminler ve akabindeki V. İoannes-Helena Kantakuzenos nişanı ile sonlandırılmıştır. Kantakuzenos'un kızı Helena ile III. Andronikos Palaiologos'un oğlu ve tahtın meşru varisi olan V. İoannes'in nişan merasimiyle Kantakuzenos'un İmparatorluğu da meşrulaşmıştır. Zira eserinde de belirtildiği üzere olayların en başında imparator olma, tahtı ele geçirme gibi bir gayesi yoktur ancak gelişen durumlar onu Bizans İmparatorluğu'na sürüklemiştir. Kantakuzenos satırlarından da anlaşılacağı üzere hırslı ve tecrübeli bir devlet adamı idi ama ne var ki hiçbir zaman büyük hırsları yoktu. Zira onun hırsları, imparatorluğu yeniden eski günlerinin görkemine kavuşturma isteğinden ileri gelmekteydi. Bu da eserine yansıdığı üzere anılarının sabit konusuydu. Sahip olduğu üç kızının da evliliği eski Bizans'ı ihya etme amacına hizmet etmekteydi. Öyle ki evlilikler yolu ile düşman ya da imparatorluğun bekası için gelecekte tehdit unsuru oluşturabilecek devletler ile akrabalık bağı kurma siyaseti güderek askeri ve siyasi konjonktürde kendisine yeni müttefikler edinmek her daim uygulanan politik bir adımdı. Helena'nın V. İoannes Palaiologos ile olan evliliği, Maria'nın Epiros Despotu II. Nikephoros Orsini ile olan evliliği bir tarafa dursun Theodora'nın Müslüman bir Türk Beyi olan Orhan Gazi ile olan evliliği dinine bağlı bir Ortodoks için oldukça

radikal olan siyasi bir hamledir. Kantakuzenos, Batının Türklere olan negatif algısının aksine Konstantinopolis'teki naiplik hükümetine karşı giriştiği taht mücadelesinde Osmanlılarla akrabalık bağı kurarak kendisine politik ve askeri alanda bir müttefik edinmeyi amaçlamıştır. Bizans tarihçileri, kendisinin bile “Barbar” olarak tabir ettiği birine kızını kurban etmesini dehşet verici bulmuş ve koyu bir dinadamlıkla karşılaşmışlardır. Ona göre, barbar kelimesi vahşilik anlamı taşımamaktaydı ve Hristiyan prenslerin kızları diplomatik amaçlar için kullanılan unsurlar olmuştur.

Eserde yer alan olaylar aktarılırken kesin bir kronoloji bulunmamaktadır. Çalışmamızın konusu olan bölüm söz konusu dönemin siyasi, sosyal, dini ve iktisadi koşullarına dair birçok detayı barındırmaktadır. Bizans'ın XIV. çöken vergi ve adalet mekanizması, resmi devlet atamaları, çeşitli kimselere verilen unvan ve makamlar ile Kantakuzenos'un kızlarının (Helena ve Theodora) düğün törenlerine kadar birçok detaylı tasvir verilmiştir. 1348 yılında Duşan'a gözdağı vermek amacıyla Orhan Bey ve Matheos'un komutasındaki müttefik ordunun Sırbistan üzerine yaptığı sefer ile akabindeki Türk akınları, Venedik ve Ceneviz'in ticari tekeli kırma adına yapılan mücadeleler, 1348 yılında Cenevizlilere karşı yapılan ve Bizans'ın bozguna uğradığı Galata Savaşı, Matheos ile V. İoannes'in mücadeleleri ve Süleyman Paşa'nın askeri desteği neticesinde Matheos'un Edirne'deki hâkimiyetini güvence altına alınmasına karşılık Türk birliklerinin Hristiyan köylerini yağmalamasının yarattığı derin üzüntü gibi birçok askeri mücadele de tüm ayrıntılarıyla işlenmiştir. Tecrübeli devlet adamının günlük kayıtlarının yanı sıra eserde; Sırp hâkimi Stefan Duşan, Papa VI. Clement, Memlûk Sultanı Hasan ve Sakız Adası için Cenevizlilere karşılıklı olarak gönderilen elçilik heyetleri ve resmi yazışmalarına da yer verilmiştir. 1346 yılında yaşanan depremde zarar gören Ayasofya Kilisesi'nin³³⁶ tamiri, 1347 yılında vuku bulan Tana'dan Ceneviz gemileriyle Konstantinopolis'e taşınan buradan da Avrupa'ya yayılarak tüm dünyayı etkileyen veba hastalığı (Kantakuzenos'un oğlu Andronikos'un da öldüğü) gibi toplumsal ve sosyal hayata yönelik olarak detaylara yer verilmiştir. Eser, bu

³³⁶ Ayasofya ve Konstantinopolis tasviri için bkz. Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, s. 330-341.

nedenle sadece edebi bir anıt olarak değil, tarihi kaynak olarak da çok yüksek bir değere sahiptir.

Osmanlı Beyliği'nin kuruluş dönemine denk gelen XIV. yüzyıl başlarında Bizans İmparatorluğu'nun askeri durumu, siyasi ve ekonomik koşullarla ilişkili olarak son derece zayıftı. Ordu değil etrafındaki güçlü düşmanlar ile askeri bir mücadeleye girişmek, sınırları içerisindeki iç savaşları dahi bastırabilme gücüne sahip değildir. İmparatorluğun zayıflamasına bağlı olarak kara ordusu hem sayı hem de güç bakımından çökmüştür. Zayıflayan imparatorluğun tek dayanağı ise kaleler ve ücretli askerlerdir. Papalığın bu durumda devreye dostluk ve akrabalık ilişkilerinin kurulduğu nitelikleri ve nicelikleri bakımından ayrıcalıklı bir yeri olan Türk birlikleri girmekte idi. Osmanlı Beyliği ile olan müttefikliğini ise Theodora-Orhan Gazi evliliği ile beraber akrabalık bağına dönüştürmüştür. Bu bağ Konstantinopolis'teki iktidarı ona getirse de ilerleyen dönemlerde Çimpe Kalesi'nin kaybı ve Türkmenlerin Gelibolu'ya iskânı Osmanlılara Avrupa kapılarını açmış ve Bizans İmparatorluğunu çöküşe sürüklemiştir.

Ancak hiç şüphe yok ki Kantakuzenos'un Türklerle dostluğu ve ilişkilerin ilerlemesiyle müttefik olarak onlara bağımlılığın artması Bizans'ın siyasi çöküşünü hızlandıran en önemli faktör olacaktır. Zira Türklerin Bizans'a sağlamış oldukları askeri destek bu coğrafyayı çok iyi bir şekilde analiz etmelerine olanak tanımıştır. İlerleyen zamandaki Türk fetihleri ise bu sayede daha sistemli ve kolay bir şekilde yapılabilmektedir. Kantakuzenos eserinde halkına seslendiği satırlarında çoğu kez onlardan yardım istediği için çok pişman olduğunu ifade etmiştir. Ancak ne var ki Türklerden hoşlanmamasına rağmen onlarsız da yapamamıştır. Kantakuzenos'un da eserinde açıkça ifade ettiği üzere çöken vergi sistemi ve Romalıların birbirlerine taraf olduğu iç savaşlar neticesinde imparatorluk hazinesi boşalmıştır. Sosyal ve iktisadi olarak toplumsal sınıfların aralarındaki uçurum ise gittikçe derinleştirmiştir. Toplumun her kesiminden vatandaşın mali desteğine ihtiyaç duyulduğu kritik durumlarda ise gerekli destek bir türlü sağlanamamaktaydı. İç savaş faturasının kesildiği küçük toprak sahipleri, çiftçiler ve yolsulların oluşturduğu Bizans toplumunun en kalabalık katmanı olan halk iyice fakirleşerek ağır vergiler altında iyice ezilmiş ve büyük toprak sahiplerinin kölesi durumuna gelmişlerdi. Büyük toprak sahipleri, soylular ve tüccarlar ise sonunu göremedikleri bu yolda ellerini taşın

altına sokmaktan şiddetle kaçınmışlardır. Devlete vergi ödemeyerek mevcut durumlarını korumak istiyorlardı. İmparatorluğun ne ticareti faaliyetlere girişebilecek ne de düşman ile mücadeleye kalkışabilecek bir deniz gücü vardı. Bu nedenle de Bizans karasularında Venedik ve Ceneviz hâkimiyeti söz konusu olup Bizans hinterlandı bu iki İtalyan devletinin mücadelelerinin yaşandığı bir arenaya dönüşmüştür. Kuzeyde ise Sırp ve Bulgar devletlerinin baskısı söz konusuydu. Zira tüm bu siyasi ortam dâhilinde Türklerle işbirliği şüphesiz kaçınılmazdır.

Kantakuzenos Türkler ile olan yakın ilişkilerinde kuşkusuz çok bilgisizdir. İç savaş sırasında kritik dönemlerde onlara ve askeri desteklerine sık sık ihtiyaç duymuştur. Hatta politik düşmanları Kantakuzenos'un Türklerle arkadaşlık kurmasını onların sadakatlerini kazanmasını dahi kıskanmışlardı. Kantakuzenos döneminden çok daha önce 1305 yılında Trakya topraklarına girerek Hristiyanlar için savaşmış olan Türk askerlerinin desteğine III. Andronikos döneminde (İoannes Kantakuzenos'un önerisiyle) yeniden başvurulmuştur. Bizans açısından bir oldubitti ile 1326 yılında Bursa'nın kaybedilmesi Küçük Asya'daki Osmanlı akınlarının hız kazanmasına neden olmuştur. 1329 yılında III. Androikos ve Kantakuzenos da yaralandığı ve Bizans ordusunun bozguna uğratıldığı Pelekanon Savaşı'nın akabinde ise İznik ve İzmit fethedilerek birer İslam şehri haline getirilmiştir. Yaşanan mağlubiyetler ise Bizans'da artık savaş yoluyla değil de diplomasi yoluyla Türkleri Küçük Asya'da durdurma umudu oluşmuştur. Zira tek bir cephede savaşmayan Bizans'ın doğudaki kayıplarına son vererek imparatorluğun Avrupa'daki eyaletlerini elinde tutması gerekmekte idi.

1352 yılında Çimpe Kalesi'nin Orhan Bey in oğlu Süleyman Paşa tarafından fetih hakkı olarak ele geçirilmesi ve 2 Mart 1354 tarihinde Gelibolu'da vuku bulan deprem neticesinde bölgenin Türkmen iskânına açılmak suretiyle işgal edilmesi ise Bizans tarafında bardağı taşıran son damla olmuştur. Kantakuzenos her ne kadar damadı Orhan Gazi ile bu durumu akrabalık ilişkilerini kullanarak çözebilmeye umut edip 40.000 *hyperpyra* savaş tazminatı ödemeyi teklif etmişse de sonucu yine hüsrân olmuştur. Zira yaşanan felaket sonuçları itibariyle Hristiyanlar için büyük kedere neden olmuştur. Türkmen ailelerin maddi hasarı telafi ederek bölgeye iskânlarından daha kötüsü, Trakya'yı Anadolu'ya açan kapı olan Gelibolu'nun Türklerle

kaybedilmesidir. Öyle ki ilerleyen dönemlerde bölgede yaşayan Türkmen nüfus Osmanlıların Avrupa'ya geçişini kolaylaştırmada önemli bir unsur olacaktır. Ayrıca bu kayıp Kantakuzenos'u "imparatorluğu kâfirlere teslim etti" suçlamalarına maruz bırakmış ve müellifin satırlarına da büyük bir pişmanlık olarak yansımıştır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasındaki birçok kaynağa tam olarak ulaşılamamakla birlikte bu dönem yazılmış eserlerin geneli karanlıkta kalmaktadır. Bu nedenle beyliğin kuruluş devri tarihi kaynaklar bazında sıkıntılı bir döneme tekabül etmekle birlikte tarih yazımındaki çalışmalar kısmen de olsa mevcuttur. Osmanlı'nın kuruluş dönemindeki tarih yazıcılığı istenilen düzeyde olmasa da bu dönemde yapılmış çalışmalar döneme ışık tutması açısından oldukça mühimdir. Zira Bizans'ın bu dönemdeki tarih yazımı en üst seviyededir. Bu nedenle Bizans tarihçilerinin bu devirde yazmış olduğu eserlerde Osmanlı devletinin kuruluş dönemindeki bazı hadiseler yer vermeleri Bizans kaynaklarını da Osmanlı kuruluş devri tarihi çalışmaları açısından önemli kılmaktadır. Taraflılığına rağmen tecrübeli bir devlet adamının kaleminden çıkan eser sahip olduğu içerik ve detaylar bakımından Bizans histografisinde eşsiz bir yere sahiptir. Döneme ilişkin müstakil bir kaç çalışma mevcutsa da Bizans İmparatorluğunun çöküşe giden süreçteki son büyük sülalesi olan Palaiologoslar'ın içerisinde VI. İoannes Kantakuzenos'un kendi kaleminden çıkan bu Tarihin dilimize baştan sona bir tercümesinin olmaması büyük eksikliklerdir. Çalışmamız ile Ortaçağ ve Osmanlı kuruluş devrine ait verilen detaylar bakımından önemli bir boşluğun doldurulacağı kanaatindeyiz. Yaptığımız tez çalışması ile birlikte Bizans İmparatorluğu'nda VI. İoannes Kantakuzenos döneminin tarihine ait karanlıkta kalmış noktaların bir nebze de olsa aydınlatıldığı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Ademler, Betül, *Düstürnâme-i Enverî (Dil Özellikleri-Metin)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya 2007.
- Akın, Himmet, *Aydın Oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma (Aydinoğulları)*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1968.
- Argenti, Philip Panteles, *The Occupation of Genoese and their Administration of the Island: 1346-1566*, 3 vols, Cambridge University Press, 1958.
- Barker, Ernest, *Bizans Toplumsal ve Siyasal Düşünüşü*, çev: Mete Tunçay, İmge Kitabevi, Ankara 1995.
- Barker, John W., *Manuel II Palaeologus (1391-1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship*, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1969.
- Baskıcı, Mehmet Murat, *Bizans Döneminde Anadolu; İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2009.
- Yahya, Başkan, “Orhan Bey’in Bizans İmparatoru Kantakuzenos’un Kızı Theodora ile Evliliği”, *Tarih Dergisi*, Sayı: 66, 2017/2, ss. 47-61.
- Baykara, Tuncer, *Aydinoğlu Gazi Umur Bey (1309-1348)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1990.
- Berdibek Dinçer, Zeynep, “Abbâsî İmâme Terimi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Journal of Turkish Language and Literature* Cilt: 3, Sayı: 1, (Kış 2017), ss. 74-83.
- Bloch, Marc, *Feodal Toplum*, çev: Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2019.
- Bosch, Ursula Victoria, *Kaiser Andronikos III. Palaiologos: Versuch einer Darstellung der byzantinischen Geschichte in den Jahren 1321-1341*, Yay. haz.: A. M. Hakkert, Amsterdam, 1965.

Bostan, M. Hanefi, “Üsküdar”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XLII, İstanbul 2012, ss. 364-368.

Bryer Anthony A. M., “Greek Historians on the Turks: the case of the first Byzantine-Ottoman marriage”, *The Writing of History in the Middle Ages. Essays presented to Richard William Southern*, ed. R. H. C. Davis and J. Wallace-Hadrill, Oxford University Press 1981, ss. 471-493.

Cassidy, Nathan John, *A Translation and Historical Commentary of Book One and Book Two of the Historia of Gregorios Pachymeres*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2004.

Celep, Murat, *Düsturname-i Enveri'nin Transkripti ve Türk Kültür Tarihi Bakımından Değerlendirilmesi (XVIII. Kitap-Aydınoğulları)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi) Ankara 2017.

Charanis, Peter, “Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşündeki Ekonomik Faktörler”, çev: Melek Delilbaşı, *Belleten*, S. XLVIII/191-192, TTK Yayınları, Ankara 1984, ss. 523-535.

Çavuşdere, Serdar, “Türklere Karşı Haçlı Donanma İttifakı Teşebbüsü ve İzmir Haçlı Seferi: 1341-1351”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Mart 2015, Yıl: 8, Sayı: XXI, ss. 1-58.

Delilbaşı, Melek, “Türk Tarihinin Bizans Kaynakları”, *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı:17-Kış, İstanbul 1999, ss. 339-351.

Demircan, Hüsnü, *Orhan Gazi ve Gregory Palamas*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara 1993.

Dennis, George T., “Nicholas Cabasilas Chamaetos and his Discourse on Abuses Committed by Authorities Against Sacred Things”, *Byzantine Studies/Etudes Byzantines*, V: I-II (1978), ss. 80-87 (Dennis, *Collected Studies*, No. XI).

Dikici, Radi, *Bizans İmparatorluğu Tarihi (Şu Bizim Bizans: 330-1453)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2013.

Doukas, Mikhael, *Tarih; Anadolu ve Rumeli (1326-1462)*, çev: Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.

Emecen, Feridun M., *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010.

_____, "Saruhanogulları", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, C: XXXVI, ss. 170-173.

_____, "Umur Bey", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2012, C: XLII, ss. 156-159.

Enverî, *Düstûrnâme-i Enverî (19-22. Kitaplar); Osmanlı Tarihi (1299-1465)*, Hazırlayan: Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, 2013.

Ersan, Mehmet, vd. (Haz.), *Aydinoğulları Tarihi- Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-I/ Aydın (04-06 Kasım 2010 Aydın) Bildiriler*, TTK Yayınları, Ankara 2013.

Eyice, Semavi, "Galata Kulesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, C: XI, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, İstanbul 1971, ss. 5901-5907

Finlay, George, *A History of Greece from its Conquest by the Romans to the Present Time, B.C. 146 to A.D. 1864*, Yay. Haz. Henry F. Tozer, III, (Oxford 1877).

Adrian Fortescue, "Hesychasm", *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 7, New York, Robert Appleton Company, 1910.

Gibbon Edward, *The History of Decline and Fall of the Roman Empire*, Yay. haz. J. B. Burry, Vol. VI, Londra 1898, 1900.

Gregoras, Nikephoros, Tarih. *Byzantina Historia*, Yay. haz.: L. Schopen, 3 cilt (CSHB 1829-1855); Almancaya çev., açıklamalarla, Jan Louis Van Dieten:

Nikephoros Gregoras, Rhomäische Geschichte, (Kapitel I-VII) Stuttgart: Anton Hiesermann, 1973.

Grierson, Philip, *Byzantine Coinage*, Washington, D.C., Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1999.

Haykıran, Kemal Ramazan, “Aydın Eli’nde Haçlı Seferleri: Aydınoğlu Gazi Umur Bey’in Haçlılarla Mücadelesi”, *Yenifikir*, Yıl: 8 Sayı: 20 Temmuz 2018, ss. 25-34.

Herrin, Judith, *Bizans; Bir Ortaçağ İmparatorluğu’nun Şaşırtıcı Yaşamı*, çev: Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

Heyd, Wilhelm., *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, çev: Enver Ziya Karal, TTK Yayınevi, Ankara 2000.

Hopwood, Keith, “Bizans Prensesleri ve Şehvetli Türkler”, çev: Ekin Uşşaklı, *Kebikeç*/13, 2002, ss. 144-156.

İbn Battûta Tancî, Ebû Abdullah Muhammed, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, çev: A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019.

İnalcık, Halil, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları: 1302-1481*, İstanbul, Mart 2010.

_____, “Orhan”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XXXIII, İstanbul 2007, ss. 375-386.

Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev: Nilüfer Epçeli, (5 Cilt), Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2005.

Kan, Kadir, “Vâsik-Billâh” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XLII, İstanbul 2012, ss. 548-549.

Kantakuzenos (Cantacuzenus), İoannes, *Historiae*, Yay. haz. L. Schopen, 3 Cilt, CSHB 1828-1832. Almanca çev., açıklamalarla, G. Fatouros/ T. Krischer, Stuttgart 1982.

Karakaya, Enis, “Balıklı Ayazması”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C:II, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul 1994, ss. 24-25.

Kâsım, Abduh Kâsım, “Muhammed bin Kalavun” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C: XXX, İstanbul 2005, ss. 547-548.

Kayapınar, Levent, “Bizans Tarih Kaynaklarının Neşri: Dünya ve Türkiye’deki Durum”, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler*, Editör: Mehmet Öz, Ankara 2011, ss. 141-205.

Keçiş, Murat, *Aydınoğulları Beyliği-Bizans Devleti İlişkileri (1308-1390)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Ankara 2003.

Keçiş, Murat-Telli, Gökçe, “Bir Bizans İmparatoru ve Tarih Yazarı Olarak VI. İoannes Kantakuzenos’un Eserinde Orhan Gazi İmajı”, *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V, 9-11 Mart 2018*, Kocaeli 2018, ss. 287-293.

Kiel, Machiel, “Rodos”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2008, C:XXXV, ss. 155-158.

Koçu, Reşad Ekrem- Akbay, Mehmet Ali, “Büyükada”, *İstanbul Ansiklopedisi*, C: VI, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, İstanbul 1963, ss. 3190-3198

Kyrris, C. P., “John Cantacuzenus, the Genoese, the Venetians and the Catalans (1348–1354)”, *Byzantina*, IV (1972), ss. 331-356.

Laiou, Angeliki E., “A Byzantine prince latinized: Theodore Palaeologus, Marquis of Montferrat”, *Byzantion*, Vol. XXXVIII (1968), ss. 386-410.

_____, *Constantinople and the Latins: The Foreign Policy of Andronicus II, 1282-1328*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1972.

_____, "Italy and the Italians in the Political Geography of the Byzantines (14th Century)", *Symposium on Byzantium and the Italians (13th-15th Centuries)*, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 49, (1995), ss. 73-98.

Lemerle, Paul, *L'Emirat d'Aydın, Byzance et l'Occident: recherches sur "La geste d'Umur Pacha"*, Bibliotheque Byzantine, Paris, 1957.

Lindner, Runi Paul, *Osmanlı Tarih Öncesi*, çev: Ayda Arel, İstanbul 2008.

Makrembolites, Aleksios, "Logos Istorikos (Historical Discourse on the Genoese)" [Aleksios Makrembolites Cenevizliler hakkında tarihsel söylev], Yay. haz.: A. Papadopoulos-Kerameus, *Analekta Hierosolymitikes Stachyologias*, I (St. Petersburg 1891), No: VIII, ss. 144-159.

McLaughlin, Brian Steven, *An Annotated Translation of John Kantakouzenos' Histories, Book III, Chapters 1-30*, PhD thesis, Royal Holloway University of London 2017.

Meyendorff, John, *Byzantine Hesychasm: Historical, Theological and Social Problems: Collected Studies*, Londra 1974.

Meyendorff John, *Introduction à l'étude de Grégoire Palamas*, Paris 1959, İngilizceye Çevirisi: G. Lawrance, *A Study of Gregory Palamas*, Londra 1965.

Miller, Timothy S., (ed. And trans.), *The History of John Cantacuzenus (Book IV): Text, Translation and Commentary*, PhD thesis, The Catholic University of America, Washington D.C. 1975.

Moravcsik, Gyula, *Byzantinoturcica*, Berlin, 1983.

Nicol, Donald M., *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, çev: Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2000.

_____, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, çev: Bilge Uyar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2003.

_____, *Bizans'ın Soylu Kadınları On Portre: 1250-1500*, çev: Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.

_____, *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460*, Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Harvard University, Washington 1968.

_____, *The Despotate of Epiros II (1267-1479); A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages*, Cambridge University Press, 1984.

_____, "Hilarion of Didymoteichon and the gift of prophecy", *Byzantine Studies/Etudes Byzantines*, V (1978), ss. 185-200 (yeniden bas.: Donald M. Nicol, *Collected Studies*, II, No. IX)

_____, "The Abdication of John Cantacuzene", *BF*, II (= *Polychordia: Festschrift F. Dölger*, Amsterdam 1967), ss. 269-283, Yeniden bas. D. M. Nicol, *Collected Studies*, II, No. VI.

_____, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk (c. 1295-1383)*, Cambridge University Press, 1996.

Norwich, John Julius, *Bizans*, çev: Selen Hırçın Riegel, I-II-III, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2013.

Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev: Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

ODB, (ed.by Alexander P. Kazhdan), Vol. I-II-III, Oxford University Press, New York 1991.

Özaydın, Abdülkerim, "Hasan bin Muhammed bin Kalavun", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, C: XVI, ss. 332-333.

Pachymérès, Georges, "*Bizanslı Gözüyle Türkler*", çev: İlcan Bihter Barlas, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2016.

Runciman, Steven, *The Emperor Romanus Lacapenus and his Reign: Study of Tenth-Century Byzantium*, (Cambridge University Press 1929; Yeni basım 1963).

Şevçenko, İhor, "Entelektüellerin Gözüyle Bizans'ın Çöküşü", *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, Sa:17-Kış, İstanbul 1999, ss. 266-290.

_____, "Nicolas Cabasilas' "anti-Zealot" Discourse: a Reinterpretation," *DOP*, Vol. XI (1957), ss. 79-171.

_____, "The Zealot Revolution and the Supposed Genoese Colony in Thessalonica", in *Prospora eis Stilpona P. Kyriakidēn*, (: Hellenika, IV, Thessalonica 1953), ss. 603-617.

Strezova, Anita, *Hesychasm and Art, The Appearance of New Iconographic Trends in Byzantine and Slavic Lands in the 14th and 15th Centuries*, Canberra: Australian National Press, 2014.

Tekin, Oğuz, *Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.

Tokcan, Zehra, *Hesychasm Mistisizmi Geleneği ve Gregory Palamas (1296-1359)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 2019

Trone, Robert Harry, (ed. and trans.), *The History of John Kantakouzenos (Book I): Text, Translation and Commentary*, PhD thesis, The Catholic University of America, Washington D.C. 1979.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK Basımevi, Ankara 2011.

Zachariadou, Elizabeth A., *Trade and Crusade: Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydin (1300-1415)*, Library of the Hellenic Institute of Byzantine and post-Byzantine Studies, II (Venice, 1983).

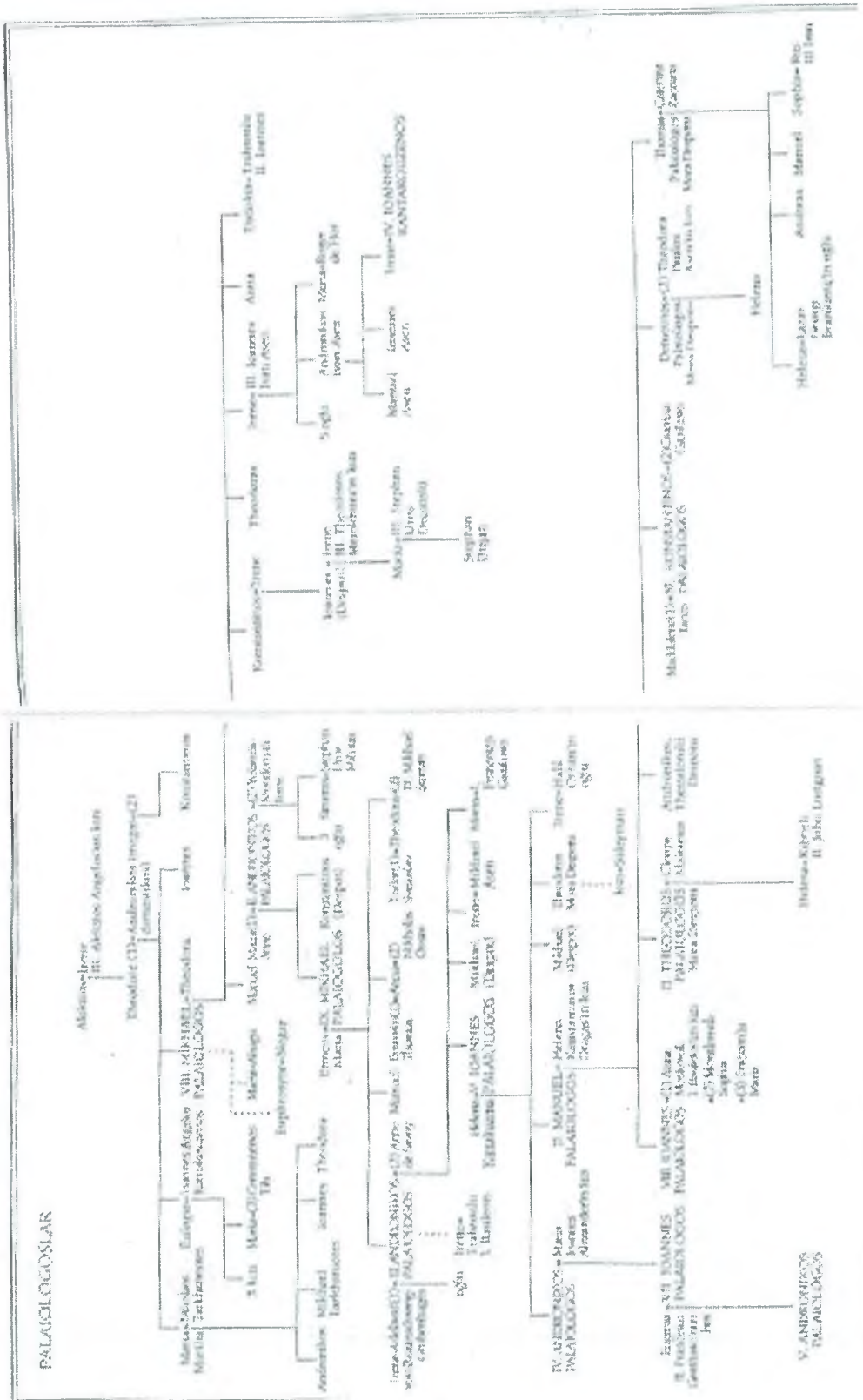
Zengin, Murat, “Sultan Hasan Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi: Genel Bir Değerlendirme”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2016, ss. 79-90.

Ziegler, Philip, *The Black Death*, Londra 1969.

Ek 2: Wikipedia, https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:John_VI_Kantakouzenos.jpg
(15 Haziran, 2020)

Ek 3: Hellenicaword.com,
<http://www.hellenicaworld.com/Byzantium/Person/en/JohnVICantacuzenus.html> (15
Haziran, 2020)

Ek 6: Wikipediam.org,
[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fc/Byzantine_empire_1
355.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fc/Byzantine_empire_1355.jpg) (15 Haziran, 2020)

Ek 1: Palaiologos Hanedanlığı Soyağacı
John Julius Norwich, *Bizans*, çev. Selen Hırçın Riegel, C. III, Kalcı Yayınevi, İstanbul 2013.

Ek 2: Calabrialı Barlaam ve diğerlerinin *anti-hesychast* yazılarını lanetleyen 1351 konsiline başkanlık eden Bizans İmparatoru VI. İoannes Kantakuzenos'un temsili resmi. Çevresinde dört piskopos (Konstantinopolis Patriği Kallistos, Herakleia Piskoposu Philotheos Kokkinos, Thessalonike Piskoposu Gregorios Palamas ve Kyzikos Piskoposu Arsenios) keşişler, askerler ve saraylılar. Bizans kilise konsillerinin nadir resimlerinden birisi (Bibliothèque nationale de France, Paris). Wikipedia, (15 Haziran, 2020), https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:John_VI_Kantakouzenos.jpg

Ek 3: VI. İoannes Kantakuzenos, solda bir imparator olarak, sağda ise keşiş Joasaph Christodoulos olarak resmedilmiştir. (Paris, Bibliothèque Nationale)
Hellenicaword.com, (15 Haziran, 2020),
<http://www.hellenicaworld.com/Byzantium/Person/en/JohnVICantacuzenus.html>

Ek 4: Colin Imber, Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650 İktidarın Yapısı, adlı eserin Türkçe baskısının kapağı (Sultan Orhan'la Bizans İmparatoru Kantakuzenos'un Kızı Prenses Theodora'nın Düğünü Gösteren Bir Yunan Halk Resmi)

Murat Keçiş-Gökçe Telli, "Bir Bizans İmparatoru ve Tarih Yazarı Olarak VI. İoannes Kantakuzenos'un Eserinde Orhan Gazi İmajı", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V*, 9-11 Mart 2018, Kocaeli 2018, ss. 287-293.

Ek 5: 1355 yılında Bizans İmparatorluğu'nun Balkanlar ve Anadolu'daki sınırları. İç savaş ve komşu devletlerin bu savaşa müdahaleleri Bizans İmparatorluğu'nda büyük toprak kayıplarına sebep olmuştur. Özellikle Sırp hâkimi Stefan Dušan topraklarını iki katına çıkarmıştır. Makedonya ve Epiros Bölgesi tamamiyle Sırp kontrolüne geçerken büyümekte olan Osmanlı Beyliği ise Bithynia Bölgesindeki adımlarını sağlamlaştırmıştır.

Wikipedia.org, (15 Haziran, 2020),

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fc/Byzantine_empire_1355.jpg

HARİTA VI

Ek 6: XIV. yüzyılda Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşü

Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 496-497.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Gökçe TELLİ

Doğum Tarihi:

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Lise: İzmir Kız Lisesi

Lisans: Ege Üniversitesi

Bölüm: Tarih

Tezsiz Yüksek Lisans: Ege Üniversitesi

MESLEKİ BİLGİLER

Kurum/Bölüm: Özel sektör öğretmenlik ve idarecilik